

FÖRSLAG till

Undervisningsplan för rikets folkskolor

SVENSKA BOKFÖRLAGET · NORSTEDTS

Berichte mit Vorschlägen zum
UNTERRICHTSPLAN FÜR VOLKSSCHULEN
des Staates.

Hrsg. von einem Komitee zur Revision
des Unterrichtsplanes von 1919
für die Volksschulen des Staates
unter dem Königl. Schuldirektoriums.

Beschafft
aus
Mitteln der
Stiftung
Volkswagenwerk

Georg-Eckert-Institut BS78

1 132 640 9

Betänkande med förslag till

Undervisningsplan

FÖR RIKETS FOLKSKOLOR

Avgivet av en genom Kungl. Skolöverstyrelsen
tillsatt kommitté för revision av 1919 års
undervisningsplan för rikets folkskolor

~~Internationales Schulbuchinstitut~~

~~Braunschweig~~

~~- Bibliothek -~~

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

17075

SVENSKA BOKFÖRLAGET · NORSTEDTS

STOCKHOLM

Handbuchs und Karte
Lagerungsplan

FÜR DIE FOLGENDE

...

Internationales Schulbuchinstitut

Braunschweig

- Bibliothek -

Georg-Eckstein-Institut
für
Schulbuchkunde
Braunschweig
Schulbuchinstitut

1952

...

IDUNS TRYCKERI, ESSELTE, STHLM 53

310628

S
Z-12 (1,53)

Innehållsförteckning

<i>Skrivelse till Kungl. Skolöverstyrelsen</i>	5
Återblick på frågan om revision av undervisningsplanen	9
Allmänna synpunkter rörande undervisningsplanens innehåll	15
Allmänt organisatoriska frågor	18
Ämneskrets och timplaner	21
Kursplaner	27
Frågor rörande undervisningens organisation	29
Kostnadsfrågor	32
Genomförande och tillämpning	34
<i>Förslag till undervisningsplan jämte bilaga</i>	35

~~Internationales
Schulbuchinstitut~~

Till

Kungl. Skolöverstyrelsen

Genom beslut den 10 juni 1952 (skolöverstyrelsens protokoll nämnda dag, § 4) utsåg överstyrelsen följande personer att utarbeta och för överstyrelsen framlägga förslag till revision av 1919 års undervisningsplan för folkskolan: överläraren Gunnar Ahlberg, Nacka, tillika sekreterare, konsulenten i skolöverstyrelsen Yngve Berg, småskollärarinnan Stina Borrman, Uppsala, folkskolinspektörerna Viktor Fredriksson, Göteborg, och Stellan Orrgård, Danderyd, folkskollärarinnan Viola Rydell, Bromma, undervisningsrådet Gustaf Sivgård, tillika ordförande, samt folkskolläraren Algot Teng, Stockholm.

Enligt de för kommitténs arbete lämnade direktiven skulle översynen av undervisningsplanen avse en med hänsyn till folkskolans förhållanden under enhetsskolans försöksperiod lämpad anpassning av tim- och kursplanerna — med tillhörande anvisningar — till nutida krav och till utvecklingstendenserna på området. Kommittén skulle därvid bl. a. överväga de olika förslag till undervisningsplan för den obligatoriska skolan, vilka framlagts i samband med speciella utredningar eller i annan ordning. Särskild hänsyn borde enligt direktiven tas till folkskolans pågående utvidgning till att omfatta flera årsklasser än sju. Undervisningsplanens nuvarande funktion att direkt kunna tillämpas av skoldistriktet skulle bibehållas.

Redan vid en preliminär överblick av arbetsuppgiften stod det klart för kommittén, att en mera omfattande översyn av undervisningsplanen var behövlig. Att endast utarbeta förslag till ändringar i vissa punkter av den nuvarande planen befanns vara en med hänsyn till uppgiftens omfattning olämplig arbetsform. Kommittén framlägger därför ett fullständigt förslag till undervisningsplan för rikets folkskolor.

Förslaget avser i enlighet med direktiven att göra folkskolan under enhetsskolans försöksperiod mera lämpad att fylla sin uppgift. Den inre organisationen av den av riksdagen beslutade enhetsskolan skall utformas under den nu pågående försöksverksamheten, och det kan inte vara fråga om att i förtid eller på någon omväg i detta sammanhang genomföra enhetsskolorganisationen. Men det är naturligt, att strävandena till en förbättring av undervisningen i övergångstidens folkskola bringas i samklang med de allmänna tendenser och principer rörande den framtida

enhetsskolan, till vilka statsmakterna tagit ställning och vilka inte är beroende av försöksverksamhetens erfarenheter och resultat.

Kommittén har vid utformandet av förslaget till undervisningsplan, utöver planen av år 1919, tagit särskild hänsyn till de två senaste utredningarna på området, nämligen 1940 års skolutrednings förslag till ny undervisningsplan för folkskolan (Statens offentliga utredningar 1946: 15) och 1946 års skolkommisions betänkande (Statens offentliga utredningar 1948: 27) jämte de på grundval av sistnämnda betänkande utfärdade timplanerna och huvudmomenten för försöksskolorna (fastställda av skolöverstyrelsen för 1951/54). Kommittén har utnyttjat vad som i de nämnda utredningarna syntes lämpligt för den nuvarande övergångstidens folkskola och därvid inte underlåtit att godta eller för det föreliggande förslaget anpassa sådana framställningar och formuleringar, som enligt kommitténs mening alltjämt är lämpliga och riktiga.

Samråd har under hand skett med sakkunniga inom skolöverstyrelsen och i vissa fall med experter utanför överstyrelsen. Kontakt har även hållits med den av skolöverstyrelsen tillsatta, samtidigt arbetande kommittén Skola och försvar.

Under sista delen av utredningstiden har — sedan fråga uppkommit att inom försöksverksamheten pröva delar av kommitténs förslag — visst samarbete skett med överstyrelsens försöksavdelning. I fråga om yrkesvägledningen har samråd ägt rum med den samarbetskommitté på detta område som tillsatts av skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen.

Till kommittén har från skolöverstyrelsen för övervägande överlämnats:

Underdånig framställning från Borås folkskolestyrelse angående uppdelning av läraravdelning vid undervisning i engelska;

Underdånig framställning från Sveriges slöjdläroverstyrelse angående uppdelning av hjälpklassavdelning i ämnet kvinnlig slöjd;

Underdånig framställning från Svenska skolkökslärarinnornas förening angående förläggningen av undervisningen i hushållsgöromål;

Framställning till skolöverstyrelsen från Svenska skolkökslärarinnornas förening i samma ämne;

Framställning till skolöverstyrelsen från föreningen Djurens Vänner angående undervisning i djurskydd;

Anteckningar från överläggningar i jordbruksdepartementet om naturskyddsverksamheten;

Framställning till skolöverstyrelsen från stiftsmöte för Skara stift angående konfirmationsundervisningen;

Framställning till skolöverstyrelsen från folkskolläraren Bertil Johanson, Jämshög, angående markering av ordklasser och satsdelar.

Kommitténs ställningstagande till de nämnda skrivelserna — vilka återlämnas härjämte — framgår av förslaget till undervisningsplan (respektive sidorna 76, 263, 74, 74, 154, 64, 74, 116).

I fråga om förslagets språkliga utformning vill kommittén framhålla, att den i likhet med vad som tillämpats i de av skolöverstyrelsen fastställda timplanerna och huvudmomenten för försöksverksamheten genomgående begagnat predikatsverbens singularformer. Kongruensböjning i detta avseende har alltså inte tillämpats. Benämningarna »elever» och »lärjungar» har använts omväxlande som liktydiga termer, medan orden »barn» och »de unga» använts i mera stadiebetonade sammanhang. I övrigt har i språkliga frågor väsentligen följts de normer som angivits i Svenska akademiens ordlista, nionde upplagan, samt i Skrivregler, utgivna av Nämnden för svensk språkvård.

Kommittén får härmed anmäla, att uppdraget fullgjorts, och hemställer, att Kungl. Skolöverstyrelsen hos Kungl. Maj:t föreslår erforderliga åtgärder, för att undervisningsplan för rikets folkskolor i anslutning till kommitténs förslag må bli gällande från och med läsåret 1954/55.

Stockholm den 24 september 1953.

GUSTAF SIVGÅRD

Gunnar Ahlberg

Yngve Berg

Stina Borrman

Viktor Fredriksson

Stellan Orrgård

Viola Rydell

Algot Teng

ÅTERBLICK PÅ FRÅGAN OM REVISION AV UNDERVISNINGSPLANEN

Den nu gällande undervisningsplanen för rikets folkskolor, utfärdad den 31 oktober 1919 efter ett långvarigt förberedelsearbete inom 1906—1914 års folkundervisningskommitté och folkskoleöverstyrelsen, har både i organisatoriskt och metodiskt avseende varit av väsentlig betydelse för folkskoleväsendets utveckling. Den betecknade ett nytt skede i folkskolans historia.

Undervisningsplanens företrädare, normalplanerna av år 1878, 1889 och 1900, var i stort sett ett uttryck för uppfattningen, att folkskolan utöver uppgiften att grundlägga färdigheterna i läsning, skrivning och räkning skulle ge ett relativt begränsat förråd av kunskaper i orienteringsämnen. Övningsämnena försumades. Den intellektualistiska och formella synen på skolans verksamhet var påtaglig. Till grund för normalplanerna i metodiskt avseende låg den klassundervisningspraxis som på 1860-talet godtagits och som utgjorde reaktionen mot den tidigare allenarådande växelundervisningen. I organisatoriskt avseende inrebar planerna var för sig betydande framsteg. Men antalet skolformer var alltför stort och framställningen om dessa närmast beskrivande. Någon verklig värdesättning av organisationstyperna eller några närmare riktlinjer för utvecklingen i detta avseende lämnades inte.

1919 års undervisningsplan introducerade ett vidgat bildningsmål för folkskolan med större vikt lagd på den allmänna orienteringen i naturen, i histo-

rien och i nutidslivet. Ett sjunde skolår upptogs som första alternativ i planen, utan att några beslut om allmän övergång till sådan lärotid fattats. I metodiskt avseende sökte man tillgodogöra sig de strömningar som närmast från Tyskland nått vårt land och som bl. a. avsåg att bygga upp undervisningen i orienteringsämnena utifrån den närmaste omgivningen (hembygdsundervisning) och att både i anslutning till detta ämne (arbetsövningar) och i andra avseenden aktivisera undervisningen. I sina rekommendationer rörande arbetssättet var undervisningsplanen i många stycken före sin tid. I fråga om kristendomsämnets målsättning och uppläggning företogs stora förändringar. Vidare ägnades de tysta övningarna stor uppmärksamhet, och över huvud taget kartlades arbetet i de flerklassiga avdelningarna noggrannare än tidigare. Strävan efter enhetlighet i timtal och kurser kännetecknade undervisningsplanen. Den var emellertid ursprungligen endast avsedd att ligga till grund för utarbetande av lokala läroplaner. Genom sin koncentrerade översikt över skolformerna, sin skarpa gränsdragning mellan huvudformer och undantagsformer och genom att fixera villkoren för undantagsformernas fortsatta upprätthållande blev planen ett gott vapen i den kampanj för en förbättrad folkskolororganisation som fördes framför allt under 1920- och 1930-talen och som bl. a. resulterat i undantagsformernas successiva försvinnande.

Diskussionen kring undervisningsplanen under 1920- och 1930-talen

Undervisningsplanen var avsedd att börja tillämpas fr. o. m. läsåret 1920—21, men en övergångstid av tre läsår var härutöver medgiven för anpassningen till de nya lärokurserna. Planen mottogs med gillande bland skolfolk och i stora kretsar av allmänheten. Kristendomsundervisningen enligt den nya planen vållade emellertid redan under övergångstiden häftiga meningsbrytningar. Dessa gällde en utökning av tiden för ämnet, katekessens ställning och behovet av lärobok vid sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen. Som en kompromiss mellan de olika meningsriktningarna medgavs genom en kungörelse den 20 juni 1921, att kristendomstimmarnas antal i klass 5 och 6 finge utökas till tre veckotimmar i de heltidsläsande skolorformer som enligt planen hade två timmar (alla utom B2-formen). Därjämte föreskrevs, att om lärobok användes för sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen, den skulle ansluta sig till kursplanen och vara vederbörligen godkänd för ändamålet. I kungörelsen intogs även föreskrifter om anordnande av s. k. växellov i vissa fall, om inskränkning av annan undervisningstid för deltagande i ämnet hushållsgöromål samt om fastställande av läroplan för hjälpklass. I dessa punkter hade bestämmelser förut saknats.

Omkring sex år efter undervisningsplanens utfärdande ansågs tiden mogen för en grundligare undersökning, huruvida och i vilka avseenden planen borde revideras. Krav härom hade vid denna tid rests från flera håll. Yttranden inhämtades av skolöverstyrelsen från myndigheter och organisationer, och på grundval härav avgav skolöverstyrelsen i november år 1929 yttrande i ärendet. Överstyrelsemajoriteten ansåg att planen

tillämpats alltför kort tid, för att tillräcklig erfarenhet om behovet av en revision kunde ha vunnits. Några trängande skäl för ändringar vare sig i fråga om kristendomsämnet eller i övrigt hade inte framkommit. Skolöverstyrelsen önskade emellertid, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga den att medge sådana avvikelser från gällande bestämmelser som kunde befinnas påkallade för en ändamålsenlig pedagogisk försöksverksamhet inom folkskolan. Generaldirektören och två av undervisningsråden föreslog reservationsvis beträffande vissa punkter i anvisningarna till ämnet kristendomskunskap ett tillägg av innebörd, att ett mindre antal korta, till såväl innehåll som form lättillgängliga minnesord ur Luthers lilla katekes och den kristna kyrkans klassiska litteratur i övrigt skulle kunna föreläggas lärjungarna till utanläsning. Dessutom borde, enligt reservanternas uttryckligen anges, att sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen borde anslutas inte endast till Jesu bergspredikan utan även till Jesu förkunnelse i övrigt. Sedan hithörande frågor även behandlats vid kyrkomötet och motionsvis i riksdagen, utfärdade Kungl. Maj:t i december 1929 kungörelse om vissa ändringar i anvisningarna till kristendomsämnet, i huvudsak i överensstämmelse med vad som föreslagits av reservanternas i skolöverstyrelsen. Vid olika tillfällen framförda förslag om utökning av timtalet för modersmålet och räkning föranledde inte någon åtgärd, liksom ej heller tanken om försöksverksamhet inom folkskolan — en fråga till vilken skolöverstyrelsen för övrigt återkom i ett senare yttrande över förslag från 1927 års skolsakkunniga om fri flyttning i folkskolan.

I fråga om vissa i 1919 års undervisningsplan inte tillräckligt eller inte alls beaktade genomgående undervisnings-

moment gjordes vid flera tillfällen under 1920- och 1930-talen separata framstötar. För att stödja sparundervisningen och sparverksamheten i skolorna utfärdades sålunda år 1926 ett cirkulär, som senare (1937) förnyades och utvidgades. Åt frågan om nykterhetsundervisningen i de offentliga skolorna ägnades ett särskilt cirkulär år 1928, sedermera efterföljt av en officiell handledning för lärare. Även trafikundervisningen, som av förklarliga skäl inte var så aktuell på 1910-talet som den blivit senare, uppmärksammades. Anvisningar för denna utfärdades år 1936. I samband med de oroliga tiderna mot slutet av 1930-talet kom så även cirkulär om undervisning i luftskydd år 1939. Gemensamt för alla de moment som dessa cirkulär behandlade var, att de inte kunde inrangeras under ett enda ämne utan borde tas upp i olika sammanhang.

En rent undervisningsteknisk komplettering av undervisningsplanen gjordes genom de år 1937 utfärdade anvisningarna rörande kursväxlingen i de flerklassiga avdelningarna, vilka anvisningar alltså är giltiga.

De förut nämnda ändringarna år 1929 i undervisningsplanen medförde inte någon varaktig avspänning. Under 1930-talet framfördes gång efter annan i riksdagen förslag om revidering av planen. Det var fortfarande mest kristendomsämnet som stod i brännpunkten, och vittgående krav såväl på utökning och skärpning av denna undervisning som på en friare utformning av den framställdes. Riksdagen biföll emellertid inte motionerna härom. Mot slutet av decenniet hade nämligen frågan om en mera allmän revision av undervisningsplanen med hänsyn bl. a. till 1936 års riksdagsbeslut om successiv övergång till obligatorisk sjuårig lärokurs kommit i förgrunden. Riksdagen uttalade vid beslutets fattande, att en revision av planen förr eller senare

skulle bli oundgänglig på grund av skolans utvidgning. Lärarorganisationerna hade även gjort framställning om en dylik revision. Kravet härom beaktades också vid tillsättningen av 1940 års skolutredning, i det att i direktiven för utredningen bl. a. uttalades, att frågan om folkskolans undervisningsplan måhända vore den viktigaste och mest trängande av utredningens uppgifter.

Undervisningsplanen och 1940-talets skolutredningar

En väsentlig del av skolutredningens arbete kom följaktligen — sedan de mera principiella organisatoriska problemen ventilerats — att ägnas åt folkskolans undervisningsfrågor. Arbetet pågick under några år med anlitan av expertis på olika områden. Utredningens förslag till ny undervisningsplan lades fram år 1946 (Statens offentliga utredningar 1946: 15). Det hade redan tidigare förutsetts, att en parlamentarisk kommitté skulle bearbeta det av skolutredningen framlagda materialet. Innan förslaget till en ny folkskolans undervisningsplan avgivits, hade en dylik kommitté — 1946 års skolkommission — fått hand om den fortsatta skolplaneringen. Dess arbete resulterade år 1948 i ett principförslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling (Statens offentliga utredningar 1948: 27), ett förslag som efter vederbörlig remissbehandling i stort sett godtogs av 1950 års riksdag. Vissa av skolutredningens betänkanden ingick formellt i remisserna, men då det hela avsåg planritningen till en relativt avlägsen organisation, kom de mera aktuella delarna av skolutredningens förslag, bl. a. undervisningsplanen, i bakgrunden vid behandlingen. Behovet av ny plan för folkskolan blev inte i detta sammanhang fyllt. Skolkommissionens fortsatta arbete, intill kom-

missionens upplösning 1952, kom att i detta avseende inriktas på tim- och kursplaner samt studieplaner vid försöksverksamhet med nioårig enhetsskola. Den ursprungligen väsentliga frågan om ny undervisningsplan för folkskolan blev vilande under planeringen för den framtida enhetsskolan, ehuru dennas förverkligande bedömdes ligga 15 å 20 år framåt i tiden.

Ändring och komplettering av undervisningsplanen under utredningstiden

Skolutredningen och skolkommissionen hade i uppdrag att, om så visade sig lämpligt, framlägga successiva detaljförslag. Detta skedde också i viss utsträckning. Ändringar i fråga om undervisningsplanens innehåll företogs även i andra sammanhang. Man får alltså inte förbise, att under den väntetid som man trodde skulle utmyнна i utfärdande av ny undervisningsplan en fortlöpande modifiering i vissa punkter av den nuvarande planen verkstälts. De mera väsentliga ändringarna och kompletteringarna bör här omnämnas.

Skolutredningen tog år 1941 upp ett förslag från 1932 års seminariesakkunniga om åtgärder för särskild undervisning och utbildning av psykiskt efterblivna i barn- och ungdomsåren. Utredningen bearbetade förslaget och överlämnade detta i början av år 1942. I anslutning härtill utfärdades de nu gällande föreskrifterna om hjälpundervisning (Sv. förf.-saml. 1942: 629) och normalundervisningsplanen för hjälpklasser, vilka aktstycken får anses utgöra en komplettering och utvidgning av 1919 års undervisningsplan för folkskolan.

Samma år, 1942, utfärdades efter förslag av skolöverstyrelsen en kungörelse om ändrad lydelse i vissa punkter av kursplanerna i 1919 års undervisnings-

plan. Kungörelsen avsåg att tillgodose det från flera håll framförda kravet om undervisning i könslivets biologi och hygien. Det gällde närmast de grundläggande kursföreskrifterna härom i ämnena hembygdsundervisning och naturkunnet samt vissa föreskrifter om undervisningens anordning och upprätthållande. Som komplettering utarbetades år 1944 en handledning i sexualundervisning för lärare i folkskolan. Därmed var detta område, som inte närmare avhandlats i 1919 års undervisningsplan, tillgodosett tillsvare.

I början av 1940-talet utformades även de nu gällande föreskrifterna rörande friluftsdagar i folkskolan, först i provisoriskt skick 1941 och år 1942 som varaktiga. Givet är att dessa föreskrifter med tillhörande anvisningar fick sin prägel av det dåvarande internationella läget.

Av undervisningsbetonade anordningar i övrigt, som tillkom under utredningsperioden 1940—1950 och som får anses utgöra ett led i en successiv komplettering av undervisningsplanen, kan vidare framhållas förstärkningsundervisningen i vissa skolformer från år 1940, för vilken särskilda utförliga anvisningar meddelades, samt de med giltighet fr. o. m. läsåret 1943—44 utfärdade bestämmelserna om s. k. stamsånger: 20 sånger enligt den första versionen av kungörelsen och 17 för tiden 1949—55. De efter initiativ av 1940 års skolutredning fr. o. m. läsåret 1945—46 anordnade och ännu i enlighet med särskilda anvisningar pågående försöken med kombinerad korrespondens- och radioundervisning i engelska hör också hit. Införande av engelska språket som läroämne i folkskolan med direktundervisning var ända fram till våren 1946 beroende av Kungl. Maj:ts beslut. Men från denna tid fick skolöverstyrelsen på egen framställning befogenhet att medge dylik undervisning i sjunde och åttont-

de klasserna av A-typ. Några tidigare cirkulär förnyades och kompletterades mot slutet av 1940-talet: cirkulären om sparverksamhet från 1926 och 1937 inskräpades ånyo 1948, ett äldre skogsvårds-cirkulär från 1908 fick ny utformning år 1948, och trafikundervisningscirkuläret från 1936 kompletterades av skolöverstyrelsen år 1949 med exempel på kursplaner för denna undervisning.

Som en av de betydelsefullaste verkliga modifikationerna av undervisningsplanen från ifrågavarande period är att anteckna den s. k. reducerade timplanen för gruppundervisning i småskolan av år 1949, som var avsedd att utgöra och som också blivit den ordinära timplanen för småskolstadiet. Den efterföljdes samma år av en motsvarande anordning för folkskolans hjälpklasser. Härigenom hade undervisningsplanens timplaner för klasserna 1 och 2 kommit att utgöra ett sekundärt alternativ i stället för att tidigare ha varit den enda normen — om man bortser från den befogenhet som överstyrelsen år 1946 tilldelades att i vissa fall medge reducerad timplan med gruppundervisning.

Såsom tidigare påpekats var 1919 års undervisningsplan liksom de tidigare normalplanerna avsedd att utgöra rättsnöre vid utarbetande av lokala läroplaner. En väsentlig förändring av undervisningsplanens funktion i detta avseende kom till stånd fr. o. m. år 1947, i det att från denna tid föreskrevs, att planens timtal och kurser kunde direkt tillämpas av skoldistriktet utan omvägen över lokala läroplaner. Distriktet fick dock i avvaktan på ny undervisningsplan ha kvar sina gamla läroplaner, om de så önskade. Överstyrelsen erhöll befogenhet att medge avvikelser från planen och att fastställa läroplaner i särskilda fall. Undervisningsplanen hade i och med denna

förändring blivit även lokal läroplan för skoldistriktet. En sådan uppgift hade inte antytts av skolmyndigheterna vid planens utarbetande.

Som de senaste, i och för sig mycket betydelsefulla modifikationerna av undervisningsplanen före påbörjandet av en allmän revision av denna må här nämnas vissa under första halvåret 1951 utfärdade föreskrifter på området, nämligen tillstånd för skolöverstyrelsen att anordna försök i fråga om läroämnena och arbetsordningen i folkskolan (k. kung. 1951: 68), vidare de av överstyrelsen utarbetade tim- och kursplanerna med tillhörande anmärkningar och anvisningar för undervisningen i engelska i folkskolan samt det bemyndigande som överstyrelsen lämnade statens folkskolinspektörer att medge vissa avvikelser från undervisningsplanen (Aktuellt från skolöverstyrelsen 1951, nr 13—14).

Den första av dessa ändringar har möjliggjort för skolöverstyrelsen att utan större omgång fastställa tim- och kursplaner av försökskaraktär för bl. a. klass 8 i folkskolan eller i folkskolans högre avdelning samt att medge mindre jämkningar i tim- och rasttider. Tim- och kursplanerna för ämnet engelska har inneburit en rationalisering av proceduren vid införande av denna undervisning. Genom tillkomsten av enhetliga planer för undervisningen har skoldistriktet besparats mycket besvär, och diskussionerna om timplanen har inte behövt tänjas ut i onödan. Anordningen har redan bytt mycket för en utvidgning av språkundervisningen i folkskolan i enlighet med statsmakternas intentioner. De i viss mån via folkskolinspektörerna generellt medgivna avvikelserna från undervisningsplanen avsåg några typfall av timplanerna, bl. a. s. k. växellov, och i fråga om kursplanerna dels en utökning av kursmomentet samhällskunskap i sjun-

de klassen, dels anvisningar om ändrad kursväxling i de flerklassiga avdelningarna för orienteringsämnen i sådana fall då sjunde klassen undervisas i läraravdelning av A-typ:

Alla de nämnda föreskrifterna från år 1951 kan betraktas som ett led i den decentraliseringssträvan som under de senare åren satt sin prägel på skoladministrationen, bl. a. beträffande undervisningen, och som även fick uttryck i det samtidigt verkställda överförandet till folkskolinspektörerna av beslutanderätten rörande de i folkskolestadgan § 15 alltsedan år 1940 utförligt omnämnda anordningarna växelov och gruppundervisning. Noggranna anvisningar om dessa anordningar utfärdades i Aktuellt från skolöverstyrelsen 1951 (nr 13—14).

Även kungörelserna om fyllnadstjänstgöring från år 1946 (nr 309), 1949 (nr 393) och 1951 (nr 592) samt bestämmelserna om åtgärder med anledning av lokal- och lärarbristen i folkskolan (1950: 137) hade undervisningsmässiga konsekvenser och innebar egentligen vissa jämkningar främst i undervisningspla-

nens föreskrifter om lärartimmarnas antal.

Av den nu lämnade översikten av frågor som direkt eller indirekt berört undervisningsplanen torde framgå, att 1919 års plan i flera avseenden undergått betydande förändringar och kompletteringar. Vissa av dessa har införts i själva planen, men de flesta har utformats som fristående anvisningar eller cirkulär, ehuru de uppenbarligen bort införlivas med undervisningsplanen.

Då situationen i fråga om den länge aktuella allmänna revisionen av 1919 års undervisningsplan klarnat och det blivit tydligt, att man inte kunde förvänta omedelbara resultat i ämnet, anhöll skolöverstyrelsen hos Kungl. Maj:t om anslag för att verkställa översynen av undervisningsplanen. Framställningen för- anledde för budgetåret 1951—52 ingen åtgärd. Efter förnyad anhållan för 1952—53 medgavs viss höjning av överstyrelsens anslag till experter m. m. i och för detta arbete, och en kommitté för ändamålet kunde tillsättas av skolöverstyrelsen.

ALLMÄNNA SYNPUNKTER RÖRANDE UNDERVISNINGSPLANENS INNEHÅLL

Undervisningsplanen av år 1919 handlade liksom sina föregångare väsentligen om kunskapsinhämtandet. Numera torde det vara en allmän uppfattning, att planen bör avse skolarbetet i vidare mening och att i särskilda anvisningar även andra sidor av skolans uppgift än den rent kunskapsmässiga skall komma till synes och få sin behandling. 1940 års skolutredning har i enlighet med sina direktiv anlagt dessa synpunkter på frågan om undervisningsplanens innehåll, och 1946 års skolkommision har ytterligare understrukit dem. Kommittén har — på grundval av skolutredningens förslag till undervisningsplan och skolkommisionens riktlinjer — i ett inledande avsnitt lämnat en allmän karaktäristik av skolans arbetsmål samt *allmänna anvisningar* rörande såväl den fostrande som den undervisande verksamheten. Detta avsnitt är avsett att ge de grundläggande synpunkterna på skolans verksamhet såsom bakgrund till de mera speciella undervisningsmässiga partierna av planen.

Kommittén har med hänsyn till vad nu anförts visserligen ansett, att benämningen undervisningsplan ej täcker allt som bör ingå i en urkund av detta slag. Någon annan benämning torde emellertid vara svår att lansera. Det av kommittén utarbetade förslaget kallas därför liksom den nuvarande planen undervisningsplan för rikets folkskolor. Detta är den traditionella benämningen, och den anger också, vad man i fråga om planens allmänna innehåll främst väntar sig och vad planen bör uppta, nämligen *tim- och*

kursplaner med tillhörande anvisningar och anmärkningar. Detta avsnitt utgör — jämte de *exempel på arbetsordningar* som ansetts alltjämt böra ingå i planen — huvudparten av kommitténs förslag till undervisningsplan.

När skolöverstyrelsen i början av år 1943 på grundval av ett sakkunnigförslag, som bearbetats av 1940 års skolutredning, utfärdade den nu gällande normalundervisningsplanen för folkskolans hjälpklasser, betecknades denna som provisorisk. Arbetet på ny undervisningsplan för folkskolan pågick vid denna tid, och frågan förutsattes tydligen skola återkomma vid planens utformande. Eftersom hjälpklasserna inte utgör någon särskild skoltyp utan ingår i folkskolorganisationen, synes det riktigast, att planen för denna undervisning infogas i undervisningsplanen. Även vissa andra föreskrifter, som nu upptagits i kungörelsen om hjälpundervisningen (Sv. förf.-saml. 1942: 629 med sedermera vidtagna ändringar), torde böra införlivas med planen. Kommittén har ansett sig böra i detta sammanhang också lämna några anvisningar och uppgifter om andra former av specialundervisning i avvaktan på närmare utredning om skolans möjligheter på detta område. Planen för hjälpundervisningen och för annan specialundervisning har samlats i undervisningsplanens avsnitt om *specialundervisning.*

Med hänsyn till det faktiska läget i fråga om realskolestadiets utveckling under enhetsskolans försöksperiod och statsmakternas godtagande av en på folksko-

lans sjätte klass byggande treårig läro- gång mot realexamen har kommittén diskuterat frågan om upptagande i planen av tim- och kursplaner för en sådan anordning. Kommittén har härvid särskilt uppmärksammat, att treåriga examenslinjer alternativt är avsedda att kunna förläggas inom övergångstidens folkskola och att skolöverstyrelsen (Aktuellt från skolöverstyrelsen 1953, nr 2) lämnat anvisningar bl. a. härom. Kommittén har varit tveksam, om ens i detta läge planer för examenslinjer bör upptas. Anordningen är ju ej avsedd att vara en ordinär del av folkskolans undervisning utan vara beroende av särskilt medgivande från fall till fall. Då det emellertid skulle underlätta planeringsarbetet i de skoldistrikt där anordningen anses böra komma i fråga och även förenkla proceduren för regionala och centrala skolmyndigheter, vore det en fördel, om planer för treåriga examenslinjer i anslutning till det nu föreliggande förslaget till undervisningsplan funnes tillgängliga för att automatiskt kunna gälla för de ifrågavarande distrikten. Genom att planerna i fråga placerats som bilaga, har deras för folkskolan särpräglade karaktär markerats. Kommittén betraktar anordningen som en konsekvens av redan vidtagna dispositioner.

Kommittén har sökt att i olika sammanhang i undervisningsplanen sammanföra de väsentliga och mera varaktiga bestämmelserna och cirkulären om skolans inre arbete. Under det långa dröjsmålet med revisionen av undervisningsplanen har dylika föreskrifter spritts ut i olika separata kungörelser och cirkulär. Det har varit svårt att hålla samman föreskrifterna, och de har därigenom förlorat mycket av sitt värde för det praktiska skolarbetet. De s. k. cirkulärämnenas behandling har i detta avseende ofta påtalats. Kommittén har allt-

så i förslaget till undervisningsplan inarbetat tidigare, ännu aktuella cirkulär och även vissa kungörelser om undervisningen. Dessa har i samband härmed översetts och i vissa punkter anpassats efter nuvarande förhållanden. De moment som avses är främst de traditionella »cirkulärämnen»: nykterhetsundervisningen, trafikundervisningen, friluftsdagarna, naturskydd, skogsvård. Men hit bör också höra betygsanvisningarna, kungörelserna om reducerad timplan i småskolan och om förstärkningsanordningar, de i flera kungörelser utspridda bestämmelserna om uppdelning av läraravdelningar i grupper, gruppindelningen vid undervisningen i slöjd, hushållsgöromål och andra praktiska ämnen samt över huvud taget särbestämmelser av undervisningsmässig karaktär. Föreskrifter av rent organisatorisk art och med organisatorisk motivering, t. ex. om lovdagar för underlättande av skolgången, förläggningen av morgonandakten, har ej upptagits utan ansetts böra regleras utanför undervisningsplanen. Detsamma gäller även spörsmålet, i vad mån ämnesbetyg bör förekomma under de tre första terminerna, i vilken fråga önskemål om en uppmjukning av nuvarande bestämmelser framförts inom kommittén.

Följande kungörelser och cirkulär har — utöver den nu gällande undervisningsplanen (Sv. förf. saml. 1919: 880 med däri sedermera vidtagna ändringar) — helt inarbetats i det föreliggande förslaget till undervisningsplan:

Sv. förf.-saml. 1921: 372 med senare ändringar. (Ang. tillämpning av undervisningsplanen);

Sv. förf.-saml. 1940: 252 med senare ändringar. (Ang. förstärkningsanordningar);

Sv. förf.-saml. 1948: 90 (Ang. skogsvård);

Sv. förf.-saml. 1949: 392 med senare ändringar. (Ang. reducerad timplan);

Anvisningar rörande kursväxling, utfärdade av skolöverstyrelsen den 9 mars 1937;

Skolöverstyrelsens skrivelse till folkskolinspektörerna den 10 juni 1941 angående gymnastikundervisningens ordnande i folkskolans högre klasser;

Provisoriska anvisningar rörande särskild hjälpundervisning, utfärdade av skolöverstyrelsen den 9 december 1942;

Provisorisk normalundervisningsplan för folkskolans hjälpklasser, fastställd av skolöverstyrelsen den 26 mars 1943;

Tillägg till provisorisk normalundervisningsplan för folkskolans hjälpklasser (Aktuellt från skolöverstyrelsen 1953: 13).

Förutom folkskolestadgan torde särskilt följande kungörelser och cirkulär vara i behov av omarbetning, därest kommitténs förslag genomföres:

Sv. förf.-saml. 1928: 351 (Ang. nykterhetsundervisning);

Sv. förf.-saml. 1936: 583 (Ang. trafikundervisning);

Sv. förf.-saml. 1941: 693 (Ang. konfirmationsundervisningen);

Sv. förf.-saml. 1942: 273 med senare ändringar. (Ang. friluftsdagar);

Sv. förf.-saml. 1942: 629 med senare ändringar. (Ang. hjälpundervisning);

Sv. förf.-saml. 1946: 309 med senare ändringar. (Ang. fyllnadstjänstgöring);

Sv. förf.-saml. 1948: 208 (Ang. statsbidrag till avlönande av lärare);

Sv. förf.-saml. 1950: 137 (Ang. prov. åtgärder med anledning av lokal- och lärarbrist);

Sv. förf.-saml. 1950: 479 (Ang. statsbidrag till övningslärare);

Sv. förf.-saml. 1951: 62 (Ang. hemuppgifter);

K. Maj:ts cirkulär den 4 november 1892 angående djurskydd;

Skolöverstyrelsens cirkulär den 1 oktober 1937 angående skolsparverksamhet;

Anvisningar rörande provisoriska åtgärder med anledning av lokal- och lärarbristen i folkskolan, utfärdade av skolöverstyrelsen den 5 mars 1950 (Aktuellt från skolöverstyrelsen 1950, nr 9).

ALLMÄNT ORGANISATORISKA FRÅGOR

Undervisningsplanens grundlinjer bestämmas av den yttre skolorganisationen, vilken utformas i annan ordning, genom stadgor och kungörelser. Vad kommittén i organisatoriskt avseende i första hand haft att eftersträva vid revisionen av planen är, att denna anpassas efter den utveckling som på detta område ägt rum efter den gällande undervisningsplanens tillkomst. Därjämte måste hänsyn tas till de förändringar som beslutats och kan förväntas bli aktuella.

När 1919 års plan utfärdades, var folkskolan vanligen sexårig. Ett antal skoldistrikt hade emellertid frivilligt gjort *skolkursen* sjuårig. Dessa sju år kunde ju också normalt rymmas inom den fastställda skolpliktstiden (7—14 år). Undervisningsplanen tog i detta läge som första alternativ upp tim- och kursplaner för sjuårig skola. Den obligatoriska sexåriga skolkursens planer kom som andra alternativ.

Folkskolan är numera — sedan läsåret 1948/49 — allmänt minst sjuårig. Ett relativt stort antal skoldistrikt, representerande omkring 22 procent av lärjungeantalet i den obligatoriska skolan, har genomfört åttaårig skolplikt. Några distrikt har fått villkorligt tillstånd att övergå till obligatorisk nioårig skolkurs. Ett frivilligt åttonde, respektive nionde skolår (folkskolans högre avdelning) förekommer i ett ej ringa antal skoldistrikt. I Göteborg har länge folkskolans högre avdelning omfattat även ett tionde skolår. 1940 års skolutredning upptog i sitt förslag till undervisningsplaner åttaårig lärokurs jämte den sjuåriga, och den blivande

enhetsskolans nioåriga omfång får anses vara beslutat.

Under dessa förhållanden har kommittén ansett det vara behövt, att undervisningsplanen i anslutning till de nämnda utvecklingstendenserna går utöver den nuvarande obligatoriska sjuåriga skolans ram och även avser såväl åttaåriga som nioåriga skolor. Att under de rådande förhållandena inte uppta planer för nioåriga skolor skulle säkerligen öka de föreliggande riskerna för en snedbelastning av skolväsendet i teoretisk riktning. Realskolestudierna kräver minst nio år, och övergångstidens folkskola bör anvisa utvägar för en motsvarande praktisk eller allmän-teoretisk lärogång. Även frivilliga klasser (folkskolans högre avdelning) bör kunna utan särskild ansökan få tillämpa planerna.

Kommittén har vid övervägandet av antalet årskurser i undervisningsplanen även tagit hänsyn därtill, att planen genom sin uppställning och sina alternativ kan befrämja de önskvärda organisations-tendenserna.

Den sjuåriga folkskolan har i fråga om *stadieindelningen* sedan gammalt, jämlikt folkskolestadgan, skilt mellan småskolestadiet och folkskolestadiet. Den nu gällande undervisningsplanen anger, att småskolestadiet i regel skall vara tvåårigt. En viss utjämning av gränsen mellan andra och tredje skolåret har successivt inträtt. Redan i nuvarande undervisningsplan intar tredje klassen med hänsyn till ämneskrets och undervisning en mellanställning mellan småskolan och klasserna över den tredje. Den ökade användningen

av småskollärarinnor även i tredje klassen och den omständigheten, att enhetsskolans lågstadium förutsattes vara treårigt, har ytterligare markerat tendensen till förskjutning uppåt av stadiegränsen. Att under enhetsskolans försöksperiod, då ett treårigt lågstadiums organisation och arbetsformer undersökes, helt övergå på enhetsskolelinjen i detta avseende torde ej vara avsett.

Det har emellertid varit kommitténs strävan att genom timplanernas uppställning och genom kursplanernas och anvisningarnas utformning kraftigare än som skett i 1919 års undervisningsplan antyda tredje klassens karaktär av övergångsled mellan två stadier. Kommitténs förslag lägger ej hinder i vägen för en fortsatt utveckling på området.

Enligt en tidigare uppfattning, som även kom till uttryck i 1919 års undervisningsplan, skulle *sjunde klassen* smälta samman till en enhet med det övriga folkskolestadiet. Det blev i stort sett denna uppfattning som dominerade vid riksdagsbeslutet år 1936 om successiv övergång till obligatorisk sjuårig folkskola. Från många håll framfördes emellertid tanken att låta sjunde klassen bli något av en »ny start» för lärjungarna, en påbyggnad av den sexåriga lärokursen med utökad ämneskrets och vidgat innehåll. 1940 års skolutredning antydde i sitt förslag till ny undervisningsplan 1946, bl. a. genom timplanernas uppställning och genom kursplanernas utformning, en sådan anordning, och i enhetsskolan har tydligt markerats högstadiets början i och med sjunde klassen.

Utvecklingen har åtminstone i organisatoriskt avseende gått i sistnämnda riktning. Genom de för sjunde klassens centralisering relativt förmånliga statsbidragsanvisningarna har ett särskiljande av denna klass från de flerklassiga avdelningarna underlättats och blivit allt

vanligare. Under vårterminen 1953 sänkades sjunde klassen i omkring halva antalet (1 167) övre avdelningar i B1-skolorna (2 373), i närmare två tredjedelar (842) av B2-skolans folkskolavdelningar (1 417) och i omkring halva antalet (267) B3-avdelningar (558).

Då tendensen i fråga om sjunde klassens yttre anordning redan nu är så tydlig, torde det enligt kommitténs mening vara befogat att räkna med sjunde klassens och naturligtvis även de högre klassernas centralisering till avdelningar av A-typ som den normala organisationen. I försöksskolornas timplaner och huvudmoment har man för enhetsskolans del slagit in på denna väg. Då kommittén alltså räknar med A-typen som den normala för klass 7 liksom för klasserna 8 och 9, är den emellertid fullt medveten om att åtskilliga sjunde-klasser alltjämt måste undervisas tillsammans med andra klasser. I såväl tim- som kursplanerna har därför vissa anvisningar lämnats för en dylik anordning. Det vore emellertid önskvärt, att tillämpningen av statsbidragsbestämmelserna i och för centralisering av folkskolans högsta klasser till avdelningar av A-typ kunde ytterligare något uppmjukas i särskilt ömmande fall.

Sjunde klassens mera markerade särställning behöver inte betyda, att i övergångstidens folkskola från och med denna klass skulle byggas upp ett högstadium i samma mening som för enhetsskolan, i fråga om ämnesläraresystem och allmänt skärpta krav på lärarkompetensen. Men centraliseringen innebär, att sjunde klassens och de högre klassernas organisatoriska sammanhang med de övriga klasserna främst i flerklassiga avdelningar något lossnar. I samband härmed blir sjunde klassen till en även i fråga om sitt innehåll i viss mån ny period av skolkursen med möjligheter till utvidgning med ytterligare ett par klasser.

Den för tim- och kursplanernas utformning väsentliga organisatoriska frågan om skolformerna har av ålder reglerats genom undervisningsplanen. Så bör det också bli i fortsättningen.

Den utveckling som ägt rum på detta område innebär i första hand, att de s. k. undantagsformerna successivt trängts tillbaka och i vissa fall helt arbetats bort. De flyttande skolorna är sålunda nu avskaffade, och snart kommer också de övriga halvtidsläsande skolorna att ha enbart historiskt intresse. Antalet lärjungar i dylika skolor utgör för närvarande mindre än en tiondels procent av det samlade lärjungeantalet i folkskolan. Ännu finns dock ett par hundratal heltidsläsande mindre folkskolor kvar. Men deras antal reduceras kraftigt år för år. I övrigt har förändringarna i fråga om skolformerna karaktäriserats därav, att de extremt flerklassiga avdelningarna (B2- och B3-skolor) nedbringats i antal till förmån för skolor med endast en eller ett par klasser i avdelningarna, alltså A- eller B1-former. Strävandena till förbättringar har som bekant även här varit framgångsrika. Enligt senaste uppgifter utgör avdelningar av A- eller B1-typ mer än 85 procent av hela antalet läraravdelningar inom folkskoleväsendet.

Hänsyn behöver således i undervisningsplanen numera ej tas till de flyttande skolorna och knappast heller till övriga halvtidsläsande skolformer. Bland de heltidsläsande flerklassiga skolorna måste alltså B3-formen — som ännu representeras av omkring 550 skolor — uppmärksammas. Man måste dock konstatera, att B3-skolan med intagning vartannat år blir en i fråga om elevernas avgångsålder allt olämpligare skolform, i samma mån som skolpliktstiden utökas. I huvudmomenten för försöksskolorna har steget tagits fullt ut och typen stru-

kits ur planerna. B2-skolan — enligt det föregående vanligen med fyraårigt folkskolestadium — blir alltså en nödvändig representant för bygdeskolorna. Riksdagen har uttalat sig för, att bygdeskolor närmast inom klasserna 1—6 skall bibehållas, där så är lämpligt. Den vanligaste bygdeskolan torde dock bli B1-skolan, som nu representeras av omkring 2 400 skolor, medan B2-skolornas antal är ungefär 1 400.

I förslaget till undervisningsplan har alltså hänsyn tagits till skolor av A-, B1-, B2- och B3-form. Uppgift har emellertid lämnats om förfarandet, då behov av planer för halvtidsläsande skolor föreligger.

När det gäller organisationsformernas traditionella beteckningar, torde undervisningsstatistikens nu genomförda praxis att alltid — dock med undantag för B3-formen — ge småskolestadiet och folkskolestadiet vardera sin särskilda beteckning och att låta skolor med båda stadierna få kombinerad beteckning vara att föredra framför den nuvarande undervisningsplanens system. Detta sistnämnda system har vållat åtskilliga missförstånd och är ej heller så upplysande och distinkt som det nämnda betecknings sättet i undervisningsstatistiken. Detta är visserligen en teknisk detalj, men den har sin betydelse för timplanernas uppställning och för med sig en förenkling av planerna. Bl. a. kan man undvika de upprepningar av småskolans timplaner som förekommer såväl i 1919 års undervisningsplan som i 1940 års skolutrednings förslag. Kommittén har därför i översikten av skolformerna (sid. 72 f.) och även i övrigt i förslaget till undervisningsplan följt denna princip om separata beteckningar för folk- och småskolestadiet.

ÄMNESKRETS OCH TIMPLANER

I fråga om ämneskretsen har kommittén i första hand företagit några *mindre justeringar* av ämnesbenämningarna. Ämnesgrenen tal- och läsövningar har be-tecknats muntlig framställning och läsning. I stället för hembygdsundervisning har valts benämningen hembygds-kunskap. Som genomgående ämnesbenämningar för motsvarande ämnesområden upptas vidare matematik för räkning och geometri samt musik för sång. Benämningen gymnastik med lek och idrott har ändrats till gymnastik, lek och idrott. De nämnda justeringarna har redan tidigare varit aktuella och är genomförda i timplanerna och huvudmomenten vid försöksverksamheten med nioårig enhets-skola.

När det gäller mera *väsentliga avvikelser* från ämneskretsen i 1919 års undervisningsplan har kommittén i sitt förslag upptagit följande för *klasserna 1—6*.

Enligt riktlinjerna för den framtida enhetsskolan skall undervisning i *engelska* meddelas från och med klass 5. Det har i olika sammanhang anförts som lämpligt, att undervisning i engelska mera allmänt praktiseras även i övergångstidens folkskola. En sådan utveckling är sedan länge i gång både som vanlig undervisning och medelst kombinerad korrespondens- och radioundervisning. Numera är också det administrativa förfarandet vid införandet av undervisning i engelska betydligt förenklat. Tim- och kursplaner har utarbetats att automatiskt tillämpas, sedan tillstånd att införa sådan undervisning lämnats av skolöverstyrelsen. Enligt senaste uppgifter undervisas för när-

varande närmare 50 000 lärjungar i folkskolan i ämnet.

Det är tydligt, att undervisningsplanen för folkskolan numera måste uppta tim- och kursplaner för undervisning i engelska jämsides med planer utan sådan undervisning. Kommittén föreslår, att det må ankomma på skoldistriktet att avgöra, huruvida den ena eller den andra plantypen skall komma till användning. Den nuvarande prövningen genom skolöverstyrelsen skulle alltså upphöra. Skoldistriktet har att vid prövningen främst ta hänsyn till möjligheterna att mera varaktigt erhålla för undervisningen behöriga lärare. Undervisningen i engelska skall enligt förslaget upptas från och med klass 5, men hinder bör ej möta för skoldistriktet att övergångsvis förlägga undervisningen till ett mindre antal årsklasser. Upptagande av undervisning i ett främmande språk i folkskolans undervisningsplan från och med klass 5 innebär endast ett godtagande av de nuvarande provisoriska anordningarna (jfr Aktuellt från skolöverstyrelsen 1951, nr 13—14). Det gäller här ej en utökning av folkskolans kvantitativa arbetsbelastning. Utrymme för det nya ämnet måste väsentligen beredas inom den nuvarande ramen. En försiktig beskärning av vissa andra ämnestimtal är därför oundviklig.

Ett annat ämnesområde, som i olika sammanhang — främst genom 1946 års skolkommission i dess principbetänkande och sedermera genom huvudmomenten vid försöksverksamheten — uppmärksammats, är samhälllig orientering eller *samhällskunskap*. Det måste beteck-

nas som ett angeläget önskemål, att undervisningen på detta, trots goda ansatser genom fortsättningsskolans kurs i medborgarkunskap, relativt försummade fält bättre tillgodoses i övergångstidens folkskola. Kommittén har även i kurserna för klasserna 1—6 medtagit samhälleliga moment. Dessa ingår väsentligen i ämnet hembygdskunskap för klasserna 1—3. För klasserna 4—6 har införts ämnesbenämningen samhällskunskap. Ämnet på sistnämnda stadium har gemensamt timtal med ämnet historia, men den tid som bör anslås till undervisningen i samhällskunskap har särskilt angivits.

Ämnet *slöjd* är för närvarande, formellt sett, ej något obligatoriskt ämne inom folkskolan, men skoldistriktet har i allmänhet infört det som sådant. Enligt nu gällande föreskrifter skall bestämmelserna om slöjdundervisningen ingå i ordningsstadgan, vilken fastställs av skolstyrelserna. 1940 års skolutredning upptog ämnet som obligatoriskt i sitt förslag till undervisningsplan, och i timplanerna och huvudmomenten för försöksverksamheten förekommer samma anordning. I verkligheten har slöjden även schematekniskt behandlats som övriga ämnen.

Ämnet slöjd bör otvivelaktigt ingå i den fasta ämneskretsen, dock med vissa övergångsbestämmelser för de fall, då för en slöjdart erforderliga lokaler ännu saknas. Att slöjden blir obligatoriskt ämne bör få bl. a. den konsekvensen, att minimiantalet lärjungar — fränsett vissa undantagsfall — slopas och att gruppindelingsbestämmelserna överses. Kommittén föreslår i detta avseende, att gruppindelningen får avse läraravdelningen, såsom fallet är i de nuvarande realskolorna. Dock skall vid behov utjämning mellan avdelningarna ske. I fråga om ämnets ställning i övrigt har kommittén funnit starka skäl, bl. a. hänsynen

till skolskjutstiderna, tala för att distriktet får en viss frihet att variera slöjdundervisningens omfattning i likhet med vad som redan nu förekommer och som tillämpas i försöksdistriktet.

Ämnet *hushållsgöromål* har i kommitténs förslag ej upptagits som särskilt ämne för klasserna 1—6. Det förekommer ej heller på detta stadium i 1940 års skolutrednings förslag till undervisningsplan eller i försöksdistriktet. De nuvarande statsbidragsbestämmelserna är inte utformade med tanke på en sådan anordning. Först från och med klass 7 ingår ämnet såsom hemkunskap och hushållsgöromål i det föreliggande förslaget till undervisningsplan. Kommittén har emellertid avsett, att i de till hembygdskunskap hörande arbetsövningarna skall inläggas några förberedande övningar i form av enkla hemsysslor. Distriktet skall därjämte ha möjlighet att för lärjungar i klasserna 3—6 anordna en mindre kurs i hushållsgöromål under vissa särskilda förutsättningar (sid. 74 i förslaget).

För undervisning i *trädgårdsskötsel* har utrymme anvisats och anvisningar lämnats i anvisningarna till tim- och kursplanerna. Detsamma gäller för undervisning i *skogsvård*.

Planerandet av ämneskretsen och lärogången för *klasserna 7—9* har självfallet erbjudit åtskilliga svårigheter. Man måste räkna med både sjuåriga, åttaåriga och nioåriga skolor. Vardera klassen inom stadiet skall kunna vara avslutningsklass. De skiftande förhållandena och behoven gör därjämte, att variationerna i de högsta klasserna måste bli många. Kommittén har räknat med avdelningar av A-typ för de ifrågavarande klasserna. Då man emellertid enligt hittillsvarande erfarenheter även måste upprätthålla avdelningar av B1-typ med klasserna 7 och 8, har

— såsom förut angivits — hänsyn tagits till också denna anordning.

Kommittén har ansett det angeläget för övergångstidens folkskola, att tim- och kursplanerna så anordnas, att klassdifferentiering — utöver avgång till examenslinje — ej blir nödvändig i klass 7. Förslaget upptar emellertid här ett par s. k. varianter, vilka bör kunna samundervisas, om lärjungeantalet i årsklassen inte räcker till mer än en avdelning. Det är ämnet hushållsgöromål, som utgör skiljemärket mellan de båda varianterna.

Nyssnämnda ämne har för närvarande samma ställning som slöjden och utgör alltså inte något allmänt obligatoriskt ämne. Kommittén upptar det emellertid i den fasta ämneskretsen från och med klass 7 i likhet med vad som föreslagits av 1940 års skolutredning. Liksom i fråga om slöjden bör gruppindelningen i allmänhet ske inom läraravdelningen. För avdelningarnas storlek föreslås väsentligen samma bestämmelser som gäller nu. I den föreslagna ämnesbenämningen har hushållsgöromål sammankopplats med hemkunskap till ett dubbelämne, *hemkunskap och hushållsgöromål*. Detta är samma anordning som numera tillämpas i realskolorna. Samtliga lärjungar erhåller därvid undervisning i hemkunskap, medan hushållsgöromål — såsom förut antytts — endast förekommer som alternativ för lärjungar som önskar eller bör erhålla dylik undervisning. Alternativen återkommer i klass 8.

Ämnena i klass 7 är i övrigt väsentligen desamma som i föregående klass. Ämnet *samhällskunskap* har emellertid här fått en mera självständig ställning i förhållande till ämnet historia, så tillvida att det fått eget timtal. Naturkunskaper har därjämte i ämnesserien uppdelats på ämnesgrenarna *biologi med hälsolära*, *fysik* och *kemi*. Timalet är dock gemensamt i denna klass, men anvisning-

ar lämnas om den ungefärliga fördelningen.

Mellan klass 7 som avslutningsklass och som övergångsklass föreligger i fråga om ämneskretsen endast den skillnaden enligt kommitténs förslag, att det i senare fallet förutsättes, att distrikt med åtta-årig eller nioårig skola har tillgång till för undervisning i engelska behörig lärare och anordnar sådan undervisning.

För klasserna 8—9 har det i stor utsträckning varit fråga om att med hänsyn till skolutredningens och skolkommissionens förslag och med ledning av de olika försöken rörande obligatorisk eller frivillig undervisning på detta stadium söka nå fram till ett antal kombinationer, som kan betjäna övergångstidens folkskola.

För nämnda klasser föreslår kommittén en differentiering på tre alternativ. Dessa har beträffande klass 8 uppdelats på två varianter med hänsyn till ämnet hushållsgöromål. Ett alternativ har allmän-teoretisk karaktär, ett annat är avsett att utgöra yrkesalternativ och det tredje har allmän-praktisk inriktning.

Ämnena i klass 7 ingår även i ämneskretsen för klasserna 8 och 9 i samtliga eller i vissa alternativ. Hushållsgöromål har dock ej ansetts böra upptas i klass 9. Härutöver har som nya ämnen i klasserna 8 och 9 införts *yrkesvägledning* — i tidigare klasser infogade i ämnet samhällskunskap — samt i yrkesalternativet och för klass 9 även i det allmän-praktiska alternativet *yrkeskunskap*, omfattande yrkest teori och yrkespraktik. För nionde klassens allmän-teoretiska alternativ har kommittén förordat en begynnelsekurs i *tyska*. Därjämte har för båda klasserna föreslagits s. k. *valfritt ämne*, varom anvisningar lämnats i anmärkningar till respektive timplaner. Genom sistnämnda anordning skulle utrymme i viss mån kunna lämnas för lär-

jungarnas personliga intressen och behov och anpassning ske efter skolornas möjligheter till en mera variationsrik undervisning. Den skulle även ge möjlighet till komplettering av ämneskretsen i sådana fall då de eljest fasta ämnena måst inskränkas. I vad mån dylik inskränkning blivit erforderlig framgår av timplanerna. Övningsämnen och något orienteringsämne har i vissa fall drabbats härav. Kompensation skulle emellertid som nämnts kunna erhållas genom det valfria ämnet.

Ämnena samhällskunskap och naturkunnighet har bland de *vanliga folkskoleämnena* erhållit en stark ställning, liksom i allmänhet ämnet matematik. Av de nytillkomna ämnena intar yrkeskunskap helt naturligt en dominerande plats i det yrkesbestämda alternativet liksom eljest slöjden i det allmän-praktiska. Yrkesalternativet och i viss mån även övriga alternativ för klass 8 har utformats något olika allt efter klassens karaktär av avslutningsklass eller genomgångsklass.

Hur stor valfriheten mellan olika alternativ i verkligheten blir, beror givetvis på skolans lärjungeantal och på möjligheterna att i viss utsträckning samundervisa lärjungar, som följer olika alternativa timplaner. Dylik samundervisning bör, då så är lämpligt, komma i fråga. Kommittén förutsätter, att i de fall då de lokala förhållandena gör särskilda plan typer klart erforderliga, förslag om avvikelser från undervisningsplanen alltjämt skall kunna i nu gällande ordning upptas, och att härigenom en viss smidighet vid tillämpningen av planen skall möjliggöras, utan att kraven på enhetlighet i det väsentliga behöver eftersättas.

För *hjälpklasserna* har, på grundval av den nuvarande provisoriska normalun-

dervisningsplanen, i förslaget genomförts väsentligen samma disposition av undervisningen och ämneskretsen som för folkskolan i övrigt med beaktande av de för dessa klasser speciella förhållandena. Slöjd och hushållsgöromål har liksom i den gällande planen erhållit stort utrymme, och sistnämnda ämne har upptagits redan från och med klass 5. I planerna för klasserna 8 och 9 — vilka planer för klass 8 upptar tre och för klass 9 två alternativ — har med hänsyn till hjälpklassernas individuella arbetsätt och för att kunna hålla veckotimtalet inom lämplig gräns ej medtagits valfritt ämne.

I fråga om *annan specialundervisning* har lämnats mera skissartade anvisningar och uppgifter. Denna undervisning befinner sig under utveckling, och kommittén har, utöver de riktlinjer som hittills klarlagts, i avvaktan på nya överväganden i ämnet måst hänvisa till särskilda anvisningar om undervisningens bedrivande. Det har dock ansetts lämpligt, att denna sida av folkskolans verksamhet infogas i sitt sammanhang i undervisningsplanen. Som ny typ av specialklasser har medtagits de numera allt vanligare skolmognadsklasserna.

Kommittén har i sina förslag till *timplaner* eftersträvat att i stort sett bibehålla det veckotimtal för klasserna som nu tillämpas. Möjligheter till variationer har i viss utsträckning lämnats. Detta måste i fråga om denna plan, som är avsedd att direkt kunna tillämpas av skoldistriktet, vara en väsentligare fråga än beträffande den nuvarande undervisningsplanen, som ursprungligen ej skrevs med tanke på sådan användning. Kommitténs förslag i fråga om veckotimtalet i jämförelse med motsvarande tal i nuvarande undervisningsplan (1919), enligt 1940 års skolutredning (1940) och 1946 års

skolkommision (1946) framgår av följande uppställning, som avser Aa-formen.

Klass	1919	1940	1946	Kommittén
1	24	24	20	20—24, hj. kl 20—24
2	26	26	24	24—26, » 22—24
3	28(32)	30	28(30)	30(32), » 26
4	30(34)	32	32(34)	32(34), » 28
5	30(34)	34(35)	34(36)	34(36), » 30(32)
6	30(34)	34(35)	34(36)	34(36), » 30(32)
7	30(34)	36	37	36, » 31(33)
8	—	36	37	36, » 33—35
9	—	—	37	36, » 35

Anm. Siffror inom parentes anger det ökade timtal, varom skoldistriken kan besluta.

Några väsentligare förskjutningar i proportionen mellan timtalen för de ämnen som även förekommer i den nuvarande undervisningsplanen har kommittén ej föreslagit. Mindre jämkningar har

vidtagits. Dessa hänger samman med förändringar i fråga om det sammanlagda veckotimtalet eller har nödvändiggjorts, genom att nya ämnen tillkommit. Kommittén har i fråga om inplaceringen av ämnet engelska på timplanerna utnyttjat erfarenheterna från tillämpningen av de provisoriska timplanerna för sådan undervisning (Aktuellt från skolöverstyrelsen 1951, nr 13—14).

Timfördelningen för klasserna 8 och 9 får betraktas som ett försök att på detta relativt oprövade fält ge vissa preliminära lösningar.

Ej heller i fråga om hjälpklassernas ämnestimtal på låg- och mellanstadiet föreligger några större avvikelser från nuvarande förhållanden. För de högsta klasserna (klass 8 och 9) saknas i stort sett

Jämförelse

beträffande sammanlagda timtalet för vissa obligatoriska ämnen mellan timplanerna i 1919 års undervisningsplan (U), skolutredningens förslag (SU), huvudmomenten för försöksverksamheten (Fö), undervisningsplanen för den 5-åriga allmänna realskolan (Re) och kommitténs förslag till timplaner (UK). Uppgifterna avser för folkskolan Aa-formen.

	Klass 1—7						Klass 7—9		Klass 5—9	
	U	SU		Fö	UK		Fö (7—9a)	UK (Alternativ 1)	Re (1 ⁵ —5 ⁵)	UK (i bilaga)
		a	b		a	b				
Kristendomskunskap ..	14	14	14	14	14	14	5	4	9	9
Modersmålet	71	66	71	58(+4)	66	71	10	14	22	26
Engelska	—	16	—	13½	14	—	6½(+4)	10	21	21
Tyska	—	—	—	—	—	—	5(+10)	4	15	15
Hembygds-kunskap med arbetsövningar.....	17	15	15	14	15	15	—	—	—	—
Historia	10	10	10	9	10	10	11	10	14½	14½
Samhällskunskap		10	8	8	8	8	9	5	4	10
Geografi	11	10	10	9½	9	10	16½	13	20½	20½
Matematik	31	30	31	30	31	32	11	12	20	22
Teckning	7½	7	7	7	7	8	4	4	9—10	9
Musik	8½	9	9	11	10	10	3	3	7	6
Gymnastik, lek och idrott.....	18	19	19	18	19	19	9	9	18—19	15
Slöjd	—	12	16	16	12—20	17—21	3	10	6—8	8
Hemkunskap med hus- hållsgöromål.....	—	5	5	4(+4)	5	5	5(+8)	11	5	5

Anm. Kolumnerna a avser timplaner för skolor med undervisning i engelska, b alternativa planer utan sådan undervisning.

ännu praktiska erfarenheter om en lämplig timfördelning.

De i bilagan intagna timplanerna för teoretiska och praktiska examenslinjer bygger på de för realskolans tre högsta klasser nu gällande planerna. En viss anpassning har dock skett till timplaner-

na för klasserna 1—6 i kommitténs förslag.

Hur ämnestimtalerna i det föreliggande förslaget i vissa avseenden förhåller sig till några tidigare föreslagna eller nu tillämpade anordningar, framgår av sammanställningen på föregående sida.

Klass	Förslaget	Nu gällande	Förhållande	
			Timmar	Procent
1	10	10	100	100
2	10	10	100	100
3	10	10	100	100
4	10	10	100	100
5	10	10	100	100
6	10	10	100	100

KURSPLANER

Uppfattningen om hur *kursplanerna allmänt* bör vara beskaffade har växlat betydligt, och någon varaktig eller enhetlig tendens är svår att skönja. Planen från år 1919 innehåller mera vagt formulerat kursinnehåll, avsett att tjäna till huvudsaklig ledning. Detta har emellertid inte kunnat förhindra klagomål över att undervisningsplanen klavbinder arbetet. 1940 års skolutredning sökte, i enlighet med då framställda önskemål, i sitt förslag till ny undervisningsplan ge kursplanerna ett mera bestämt och entydigt innehåll, vilket även innebar större utförlighet. Detta framgår vid ett studium av utredningens kursplaner i t. ex. kristendomskunskap, historia och framför allt gymnastik. Skolkommissionen anser i princip, att läraren skall vara relativt obunden av kursplansbestämmelser. Huvudmomenten anger lärostoffet för de olika stadierna, ej för klasserna. Genom studieplaner av olika typer skall lärarna stimuleras i arbetet. Önskemål om lärostoffets fördelning på årskurser har emellertid framställts.

Det är naturligtvis inte lätt att tillfredsställa de nu nämnda dubbeltydiga strävandena i fråga om kursplanerna. Kommittén har sökt tillämpa en medelväg mellan den från allmän synpunkt och med hänsyn till lärjungarnas omsättning (flyttningar) behövliga fastheten och den från undervisningens och lärarens synpunkt önskvärda friheten. Det är tydligen främst angeläget, att kursinnehållet anges så, att det ger tillräckliga hållpunkter för lärarens och för läroboksförfattarens arbete. Detaljer i kursinnehållet — i den mån sådana medtagits —

har förts till särskilda anmärkningar. Kommittén har förutsatt, att lärarna upprätthåller kontakten med kursplanerna och anmärkningarna till dem, så att de kan sovra ur läroböckernas mångsidiga och för olika förhållanden avsedda förråd av stoff.

Att i detalj diskutera de *förändringar i lärostoffets omfattning och fördelning* mellan klasserna som kommittén upptar i sitt förslag till kursinnehåll med tillhörande anmärkningar är inte här möjligt. Kommittén hänvisar till själva förslaget. Varje ämne erbjuder sina särskilda problem. Dessa har bedömts med utgångspunkt från de tidigare kursplansförslagen och i enlighet med den kännedom om önskemål och tendenser på de olika ämnesområdena som kommittén kunnat vinna. Principiellt har det stått klart, att starka skäl måste föreligga, bl. a. med hänsyn till läroboksframställningen och lärobokstillgången, för att mera väsentliga avvikelser från tidigare lärogång skall genomföras under en övergångstid. Den nuvarande balansen mellan kurserna i folkskolan och realskolan har väsentligen bibehållits, vilket är av betydelse vid övergång mellan dessa skoltyper. Kommittén vill i detta sammanhang särskilt framhålla, att en fortsatt centralisering av klass 7 bl. a. innebär, att lärogången i klasserna 1—6 blir mera likartad för de olika skolformerna. Den sjuåriga folkskolan skall alltjämt ge en avslutad allmänbildande kurs. Det åttonde och det nionde skolåret bör erhålla ett sådant kompletterande innehåll, att en utvidgning av den obligatoriska skolkurserna kan framstå som motiverad. Kur-

serna bör kunna bilda underlag för kompetensbedömning och vara så beskaffade, att de kan vinna uppskattning inom arbetslivet.

Beträffande *kursplanstyperna* bör det särskilt framhållas, att kommittén ansett tiden vara inne att låta kursinnehållet avse folkskolan som sådan, ej någon viss skolform, och att sålunda låta planerna bli gemensamma för skilda skolformer. Denna omläggning diskuterades redan inom 1940 års skolutredning, men fick vila, och ej heller huvudmomenten för försöksdistrikten har frångått principen om särskilda kursplaner för de olika skolformerna. Skälen för att ha något beskurna kurser för vissa skolformer har emellertid ej längre samma giltighet, sedan lästiden blivit enhetlig och möjligheter till förstärkningsanordningar i flerklassiga avdelningar vidgats. Den tidigare stora spännvidden mellan skolformerna, med de flyttande skolorna på den ena flygeln och A-skolorna på den andra, har nu väsentligt minskats. Undervisningsbetingelserna är mera likartade än förr. Kommittén är emellertid medveten om att behov alltjämt föreligger av särskilda anvisningar för de flerklassiga avdelningarna, främst av metodisk art. I förslaget ägnas stor uppmärksamhet åt dessa frågor, och utförliga uppgifter om kursväxlingen lämnas. I anmärkningarna

till vissa ämnen behandlas även de för olika skolformer ifrågakommande modifieringarna. I övrigt är organiserandet av undervisningen i flerklassiga avdelningar med hänsyn till de olika klassernas utvecklingsståndpunkt en fråga om pedagogisk teknik, där lärarens på utbildning grundade kunnighet bör få göra sig fritt gällande.

Vad som nu nämnts gäller i lika mån de allmänna kursplanerna för folkskolan och planerna för hjälpklasserna.

Det i bilagan upptagna kursinnehållet för *treåriga examenslinjer* har, med den givna riktpunkt som realexamen här utgör, anpassats efter kommitténs förslag beträffande klasserna 1—6. Det har dock varit nödvändigt att i den treåriga kursen — särskilt i fråga om orienteringsämnena i sjunde klassen — föreslå en fördjupad återblick på vissa delar av det förut genomgångna. Kommittén vill särskilt betona, att den ifrågavarande lärogången liksom i realskolan — särskilt gäller detta vissa av de praktiska linjerna — ställer stora krav på elevernas energi och studielämplighet i övrigt. Det måste givetvis förutsättas, att de eventuella modifieringar i realskolans kurser, arbete och examensförhållanden som göres automatiskt kommer att avse även examenslinjerna inom folkskolan.

FRÅGOR RÖRANDE UNDERVISNINGENS ORGANISATION

Den nu gällande undervisningsplanen var — såsom tidigare nämnts — vid tillkomsten i flera avseenden före sin tid. Detta gäller inte minst *de metodiska frågornas behandling* för de olika ämnena. Utvecklingen på detta område har i stort sett ytterligare markerat de strävanden som 1919 års plan gav uttryck åt. Skillnaden mellan den nuvarande synen på de metodiska frågorna och den tidigare torde väsentligen bestå däri, att vissa metodiska moment framhäves starkare än förut och att undervisningstekniken funnit nya hjälpmedel. Det är mera fråga om en gradskillnad än en artskillnad.

De grundläggande synpunkterna på det metodiska området har samlats i de allmänna anvisningarna till undervisningsplanen. Den speciella ämnesmetodiken behandlas i anmärkningar till de särskilda ämnena. Kommittén har sökt göra en summering av de erfarenheter som gjorts inom folkskolan rörande en konkretisering och aktivisering av skolarbetet samt rörande olika former av samverkan mellan lärjungarna. Härvid har skolutredningens och skolkommisionens strävanden på området beaktats. Vissa rön från försöksverksamhetens pedagogiska praxis har utnyttjats. De tekniska hjälpmedlen i skolarbetet har särskilt uppmärksammats.

Det har för kommittén framstått som särskilt angeläget att sammanställa och samordna de olika *möjligheter till förstärkande och underlättande av undervisningen* som redan nu föreligger. Samtidigt har framförts vissa förslag till

smärre jämkningar i och tillägg till de nuvarande föreskrifterna härom.

De nuvarande bestämmelserna om reducerad timplan och gruppundervisning har införlivats med timplanerna för klasserna 1 och 2. Motsvarande anordning, fast i begränsad omfattning, för klass 3 har hittills kunnat genomföras, endast om skolstyrelse så beslutat. Kommittén har ansett, att gruppundervisningen här bör få en lika fast ställning som under de två första skolåren och har upptagit denna i det första alternativet i timplanen.

Vad beträffar de nuvarande förstärkningsanordningarna vid folkskolans undervisning (Sv. förf.-saml. 1940: 252 med senare ändringar) har kommittén inte ansett sig böra gå utöver den ram, fyra lärartimmar per vecka, inom vilken uppdelning av avdelning kan äga rum. I ett avseende föreslås emellertid jämkning, nämligen när det gäller den takt i vilken förstärkningen skall kunna sättas in. För närvarande inträder möjligheten till uppdelning av avdelning vid vissa minimala lärjungar, varvid samtliga fyra veckotimmar, som kan utnyttjas på en gång, står till förfogande. Det synes kommittén lämpligt, att detta timtal får tas ut i etapper och att två lärartimmar får användas för detta ändamål vid ett lärjungeantal som med 5 understiger de brukliga maximitalen för respektive skolformer. Om klass 7 ingår i flerklassig avdelning, skulle gränstalet för denna uppdelning sänkas med 2, och i nybörjaravdelningar i främmande språk skulle

en av lärartimmarna få uttas vid ett lärjungeantal av minst 20. Den återstående tiden för förstärkningsanordning skulle stå till förfogande, då maximitalen för skolformerna (= de nuvarande minimalen för uppdelning) uppnåtts, men likaså nu är fallet skulle i flerklassiga avdelningar, där klass 7 ingår, gränstalet sänkas med 5. Kommittén har sökt genomföra ett enhetligt beteckningssätt för gränstalen och därvid stannat för ett uttryck (»utgör minst»), som i fråga om A-formen överensstämmer med de nuvarande förhållandena. För de övriga skolformerna innebär det — om man alltiämt önskar bibehålla avrundade gränstal — att dessa tal minskas med 1. Detta är också från undervisningens synpunkt önskvärt.

Medan normerna för läraravdelningarnas storlek vid undervisningen alltiämt synes böra regleras i särskilda bestämmelser, torde — som förut blivit nämnt — föreskrifterna om *indelningen i grupper* vid undervisningen i vissa övningsämnen böra införlivas med undervisningsplanen. Så har redan skett i de för högre skolor gällande planerna. I samband med att dessa ämnen nu skulle få en mera fast karaktär på timplanen än tidigare, bör gruppindelningen avse läraravdelningen och ej som nu skolans hela lärjungeantal. En sådan ändring är från pedagogisk och organisatorisk synpunkt en lämplig anordning. Den är också genomförd i högre skolor. Att upplösa läraravdelningarna genom grupperingar, som genomgående korsar avdelningarnas gränser, vållar stora svårigheter, inte minst i distrikt med skjutsanordningar. För att inte alltför små grupper skall uppkomma, har kommittén emellertid föreslagit, att samundervisning med grupp från annan läraravdelning eller, efter samråd med statens folkskolinspektör, med annan skola skall äga rum, då

antalet i gruppen deltagande lärjungar understiger 5. Några minimiantal lärjungar för undervisningen har på grund av ämnenas förändrade ställning på timplanen härutöver ej föreslagits.

För hjälpklasserna har den nu nämnda förändringen ej upptagits med hänsyn till de små grupper det där blir fråga om.

Frågan om *lärjungeantalet i slöjdgrupp* har aktualiserats i olika sammanhang. Enligt de nuvarande bestämmelserna (Sv. förf.-saml. 1950:479, § 3) kan en första delning av grupp ske först vid ett lärjungeantal av minst 25. I de högre skolorna, även på motsvarande åldersstadium som det varom här är fråga, kan delning ske, då antalet överstiger 16. Lärarorganisationerna har gjort upprepade framställningar om jämkning av delningstalet, och skolöverstyrelsen har tidigare (jfr Statsv.-prop. Bil. 10. Åttionde huvudtiteln 1949: sid. 256 och 1950: sid. 302) föreslagit, att talet skulle sänkas från 25 till 20. Kommittén föreslår, att delning i två grupper skall få äga rum vid ett minimiantal lärjungar av 20 och att ny grupp får bildas vid nytt 15-tal lärjungar. Den sistnämnda normen för delning i tre grupper överensstämmer med nuvarande förhållanden. Det är alltså endast bestämmelserna om den första delningen, som — enligt förslaget — skulle jämkas till en från undervisningssynpunkt mera lämplig nivå. Denna ligger dock högre än i andra allmänna skolor med motsvarande kurser. För ämnesgrenen *yrkespraktik* (verkstadsarbete) föreslås, att samma principer skall gälla som för slöjd, vilket väsentligen överensstämmer med nuvarande anvisningar för verkstadsarbete i fortsättningsskolan (anvisningar, utfärdade av skolöverstyrelsen den 27 augusti 1940).

I analogi med förhållandena i vissa

högre skolor har upptagits möjlighet att uppdelas i maskinskrivning efter provning, i detta fall genom statens folkskolinspektör.

I fråga om *gruppernas storlek* vid undervisning i *hushållsgöromål* har ingen annan ändring av grunderna föreslagits, än att genomsnittssiffran 12 har inskjutits efter andra delningsstapen i stället för efter den tredje. Detta hänger samman med att indelningen enligt förslaget skall avse läraravdelning.

Samma grunder för delning av läraravdelning som i fråga om hushållsgöromål har föreslagits för de särskilda *laborationer* som i begränsad omfattning medtagits i ämnet naturkunnighet. I högre skolor tillämpas för hushållsgöromål och laborationer samma delningsgrunder som här föreslagits.

Undervisningen i *valfritt ämne* torde i viss utsträckning böra få formen av gruppundervisning inom avdelningens ram, när ämnesvalet är sådant, att detta låter sig göra. För att även i andra fall möjliggöra ett mera variationsrikt urval av ämnen eller studieobjekt har föreslagits, att en extra lärartimme efter medgivande av statens folkskolinspektör skall kunna disponeras för denna undervisning.

För *hjälpklasserna* har de nuvarande bestämmelserna om minimiantal lärjungar för bildande och delning av hjälpklass samt om minimiantal för särskild grupp och gränstal för den första delningen i fråga om ämnena hushållsgöromål och slöjd bibehållits. Yrkespraktik (verkstadsarbete) har tillfogats med samma delningsnormer som för slöjd. Härutöver har emellertid upptagits förslag om regler för delning i flera grupper. Sådana särskilda föreskrifter har förut saknats, men är behövliga i de större skoldistrikten.

Kommittén har i sitt förslag inte upptagit föreskrifter om *lärares behörighet* för viss undervisning. Det har förutsatts, att dylika spörsmål behandlas i annat sammanhang — i de fall då de ej redan reglerats — och att distriktet på grundval av de särskilda föreskrifterna bedömer sina möjligheter att utöka skolplikten och välja alternativ. För den obligatoriska sjuåriga skolan har i timplanerna anvisningar lämnats för distrikt, som ännu saknar för undervisning i engelska behöriga lärare. Distrikt, som önskar utöka skolpliktstiden, torde i allmänhet ha övervägt även behörighetsfrågorna. Skulle sådana distrikt inte äga tillgång till behöriga lärare i ämne, där särskild behörighet kräves, men ändå vilja utöka skolpliktstiden, torde fråga om ändring av timplanen böra prövas från fall till fall. I sådant sammanhang får skolöverstyrelsen särskilt tillfälle att granska situationen i distriktet. Av nu nämnda anledningar har alternativ för ämnen, där särskild behörighet kräves eller kan komma att krävas, inte upptagits på timplanerna för klasserna 7 och 8 eller klasserna 7, 8 och 9.

De undervisningstekniska förstärkningarna som upptagits i planerna för *folkskolans realskolelinjer* (bilagan till undervisningsplanen) ansluter sig i sak till de för realskolorna gällande föreskrifterna. Kommittén har förutsatt, att den decentralisering av beslutanderätten i dylika frågor som genomförts för läroverken även blir tillämplig för folkskolans motsvarande linjer. De möjligheter till försöksanordningar som öppnats inom realskolornas undervisning bör självfallet även ifrågakomma för folkskolelinjerna. Kommittén har inte ansett sig böra i dessa allmänna planer för en sektor av realskolestadiet infoga dylika moment.

KOSTNADSFRÅGOR

Kommittén har vid uppgörandet av förslaget till undervisningsplan strävat efter att i stort sett efter den nuvarande kostnadsramen anpassa de undervisningstekniska anordningar som måste få ekonomiska konsekvenser. Om man vill ta hänsyn till de väl motiverade önskemål som framställts och tillgodogöra sig de erfarenheter som vunnits under en tidigare, lång utredningsperiod på området, är det emellertid uppenbart, att förslaget i vissa punkter måste uppta moment, som kräver någon kostnadsökning.

Inom den *obligatoriska sjuåriga* skolkursen är det väsentligen i två avseenden som kommittén har räknat med någon nämnvärd kostnadsökning: i fråga om gruppindelningen i vissa ämnen och beträffande förstärkningsanordningarna. I båda fallen torde det emellertid komma att gälla relativt begränsade merutgifter.

När skolöverstyrelsen år 1948 (skrivelse den 9 november 1948) föreslog, att gränstalet för den *första delningen av slöjdgrupp* skulle utgöra 20 — såsom kommittén nu angivit i förslaget till undervisningsplan (sid. 76 f.) — beräknade överstyrelsen, att antalet grupper vid slöjdundervisningen 1948/49 skulle ökat med 849 eller närmare $3\frac{1}{3}$ procent av hela antalet slöjdvadlingar nämnda år, om ändringen varit genomförd.

Kommittén har låtit verkställa en jämförelse i ett antal representativa skoldistrikt mellan antalet grupper 1952/53 enligt nu gällande bestämmelser och det antal som skulle uppkomma, om de av kommittén föreslagna normerna tillämpats. Härvid har hänsyn även tagits till

förslaget, att gruppindelningen skulle verkställas inom läraravdelningen, vilken sistnämnda anordning har betydelse endast i skolor av B1- och A-form. I viss mån är ökningen beroende av i vilken utsträckning gossar och flickor undervisas i samma läraravdelning. Undervisas gossar och flickor i skilda läraravdelningar, blir antalet grupper i regel mindre än eljest. Undersökningen har visat, att ökningen av antalet slöjdgrupper vid ett genomförande av kommitténs förslag kan uppskattas till omkring $8\frac{1}{3}$ procent. Räknar man hela antalet slöjdgrupper 1952/53 till omkring 30 000, skulle den sistnämnda ökningen, utslagen på hela landet, utgöra omkring 2 500 grupper, motsvarande en statsbidragsökning (140 timmar per grupp, medelarlövade TC 11, för timme 7:60 kronor, 78 procent) av omkring 2 000 000 kronor. Hänsyn bör emellertid i detta sammanhang tas till den omständigheten, att tiden för slöjdundervisningen enligt förslaget är tänjbar och att i många fall den kortare undervisningstiden torde komma att tillämpas. Den angivna summan kan därför beräknas i verkligheten bli icke obetydligt lägre.

I fråga om den mindre modifikation beträffande *gruppindelningen i hushållsgöröromål* som kommittén föreslagit har en motsvarande stickprovsundersökning verkställts. Ökningen av antalet grupper befanns därvid kunna uppskattas till omkring 10 procent. Räknar man antalet grupper i folkskolorna 1952/53 till omkring 1 700, blir den nämnda ökningen, överförd på hela landet, omkring 170 grupper, motsvarande en statsbidrags-

ökning (140 timmar per grupp, medelarbode TC 15, för timme 8: 85 kronor. 78 procent) av omkring 160 000 kronor. Den av kommittén föreslagna kortare kursen i hushållsgöromål inom klasserna 3—6 är helt beroende av distriktens möjligheter och önskan att anordna dylik undervisning. Den hittills förekommande undervisningen i ämnet (större kurs) i klass 6 skulle å andra sidan bortfalla.

Att — på det sätt kommittén föreslagit — låta införandet av de nu medgivna *förstärkningsanordningarna* ske i etapper kan beräknas medföra vissa kostnadsökningar såtillvida, att antalet avdelningar, som kan komma i fråga till en partiell förstärkning av undervisningen, ökar. I vilken omfattning de nya möjligheterna kan utnyttjas och kommer att utnyttjas är emellertid osäkert. Skolskjutstiderna och lärartillgången sätter här vissa gränser. Under läsåret 1952/53 torde förstärkningsanordningar i större eller mindre omfattning ha förekommit endast i omkring 300 avdelningar på hela folkskolestadiet.

Kommittén vill starkt betona, att de uppgifter som ovan lämnats endast avser att ge en ungefärlig uppfattning i vissa punkter om de ökade kostnadernas storleksordning. Till jämförelse kan erinras om att det sammanlagda statliga avlöningsanslaget i budgeten för 1952/53 upptagits till 346 000 000 kronor. Huvudvikten måste — enligt kommitténs upp-

fattning — läggas på anordningarnas behövlighet från undervisningssynpunkt, och i detta avseende vill kommittén ånyo betona vikten av att folkskolan får de vidgade möjligheter till förbättringar som här föreslås. Inte minst skulle landsbygdens skolväsen gagnas av de föreslagna anordningarna.

Kommittén har i fråga om införandet av *klass 8* och *9* ej nu föreslagit någon annan procedur än den som tillämpas, ehuru det är tydligt att sådana förhållanden ganska snart kan inträda, att en förenkling kan bli behövlig. De med övergång till förlängd skolplikt förenade merkostnaderna kan alltså för närvarande regleras genom den takt i vilken övergång medges. De för dessa klasser föreslagna undervisningstekniska förstärkningarna finner kommittén välbehövliga för ett utnyttjande i lämplig omfattning av en förlängd skolkurs. De innebär inga väsentligare nyheter utan avser endast att göra övergångstidens folkskola delaktig av vissa förbättringar som redan medgivits för andra skolyper på motsvarande stadium.

Skoldistriktet bör genom de allmänna statsbidragsbestämmelserna vara tillförsäkrade bidrag till anordningar som godtagits i undervisningsplanen. Kommittén har förutsatt, att särskilda framställningar om t. ex. bidrag till erforderliga timlärartimmar för dylika anordningar ej skall behöva inges.

GENOMFÖRANDE OCH TILLÄMPNING

Såsom i skrivelsen till skolöverstyrelsen angivits, har kommittén räknat med, att den fortsatta behandlingen av förslaget kan så bedrivas, att ny undervisningsplan blir gällande från och med läsåret 1954/55.

Det torde inte föreligga något hinder för att planen därvid omedelbart träder i tillämpning i skoldistriktet. Dock bör i likhet med vad som föreskrevs vid utfärdandet av 1919 års undervisningsplan en treårig övergångstid allmänt medges för vidtagande av de jämkningar i lärokurserna som under denna tid kan vara av behovet påkallade.

Enligt nu gällande bestämmelser (folkskolestadgan, övergångsstadgan till § 10 b) kan skoldistrikt, som så önskar, alltså tillämpa den lokala läroplan som fastställdes före den tidpunkt (1 jan. 1947), då 1919 års undervisningsplan blev tillämplig även direkt för skoldistrikt. Äldre lokala planer får emellertid vara i bruk endast till den tidpunkt då ny undervisningsplan för rikets folkskolor blir gällande. Kommittén föreslår, att undervisningsplan, fastställd i anslutning till det föreliggande förslaget, betraktas som ny undervisningsplan i stadgans mening och att distriktet följaktligen har att övergå

till den nya planen. Även fastställda planer för specialklasser och för obligatoriska åttonde och nionde klasser bör upphöra att gälla i samband med utfärdandet av ny plan.

Skulle för enstaka distrikt betydande svårigheter föreligga för en omedelbar övergång, bör det ankomma på skolöverstyrelsen att pröva fråga om uppskov. Den nuvarande befogenheten för skolöverstyrelsen att vid behov medge avvikelser från planen förutsättes kvarstå. Dessutom torde det vara lämpligt att — därest undervisningsplanen i likhet med vad som tidigare skett utfärdades av Kungl. Maj:t — skolöverstyrelsen bemyndigas att, när så befinnes behövt, vidta mindre jämkningar av pedagogisk art i planen. I åtskilliga stycken erbjuder förslaget i detta avseende sådana nya moment som måhända efter en tids erfarenhet behöver modifieras. Framställningarna om avvikelser kan för överstyrelsen utgöra en värdefull vägledning beträffande behovet av modifierationer. Genom ett bemyndigande av nyss nämnt slag skulle en fortgående snabb anpassning efter utvecklingen möjliggöras i fråga om de rent undervisningsmässiga partierna av planen.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Allmänna bestämmelser rörande skollagen och skollagen	40
Förord	41
Avsnitt I. Allmänna bestämmelser	42
1. Om skollagen	42
2. Om skollagen	42
3. Om skollagen	42
4. Om skollagen	42
5. Om skollagen	42
6. Om skollagen	42
7. Om skollagen	42
8. Om skollagen	42
9. Om skollagen	42
10. Om skollagen	42
11. Om skollagen	42
12. Om skollagen	42
13. Om skollagen	42
14. Om skollagen	42
15. Om skollagen	42
16. Om skollagen	42
17. Om skollagen	42
18. Om skollagen	42
19. Om skollagen	42
20. Om skollagen	42
21. Om skollagen	42
22. Om skollagen	42
23. Om skollagen	42
24. Om skollagen	42
25. Om skollagen	42
26. Om skollagen	42
27. Om skollagen	42
28. Om skollagen	42
29. Om skollagen	42
30. Om skollagen	42
31. Om skollagen	42
32. Om skollagen	42
33. Om skollagen	42
34. Om skollagen	42
35. Om skollagen	42
36. Om skollagen	42
37. Om skollagen	42
38. Om skollagen	42
39. Om skollagen	42
40. Om skollagen	42
41. Om skollagen	42
42. Om skollagen	42
43. Om skollagen	42
44. Om skollagen	42
45. Om skollagen	42
46. Om skollagen	42
47. Om skollagen	42
48. Om skollagen	42
49. Om skollagen	42
50. Om skollagen	42
51. Om skollagen	42
52. Om skollagen	42
53. Om skollagen	42
54. Om skollagen	42
55. Om skollagen	42
56. Om skollagen	42
57. Om skollagen	42
58. Om skollagen	42
59. Om skollagen	42
60. Om skollagen	42
61. Om skollagen	42
62. Om skollagen	42
63. Om skollagen	42
64. Om skollagen	42
65. Om skollagen	42
66. Om skollagen	42
67. Om skollagen	42
68. Om skollagen	42
69. Om skollagen	42
70. Om skollagen	42
71. Om skollagen	42
72. Om skollagen	42
73. Om skollagen	42
74. Om skollagen	42
75. Om skollagen	42
76. Om skollagen	42
77. Om skollagen	42
78. Om skollagen	42
79. Om skollagen	42
80. Om skollagen	42
81. Om skollagen	42
82. Om skollagen	42
83. Om skollagen	42
84. Om skollagen	42
85. Om skollagen	42
86. Om skollagen	42
87. Om skollagen	42
88. Om skollagen	42
89. Om skollagen	42
90. Om skollagen	42
91. Om skollagen	42
92. Om skollagen	42
93. Om skollagen	42
94. Om skollagen	42
95. Om skollagen	42
96. Om skollagen	42
97. Om skollagen	42
98. Om skollagen	42
99. Om skollagen	42
100. Om skollagen	42

Förslag till UNDERVISNINGSPLAN FÖR RIKETS FOLKSKOLOR

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
<i>Allmänna anvisningar rörande skolans verksamhet</i>	43
Fostran — undervisning.....	43
Ansvar och samarbete.....	45
Skolan och eleverna.....	46
Läraren.....	48
Skolan och hemmet.....	49
Arbets sättet.....	49
Åskådlighet.....	50
Självverksamhet.....	51
Koncentration.....	55
Hemuppgifter.....	56
Bedömningen av arbetsresultatet.....	57
Kontroll.....	57
Betyg.....	57
Flyttning.....	61
Några särskilda undervisningsmoment.....	61
Samhällsundervisning.....	62
Undervisning om de rusgivande ämnena.....	62
Sexualundervisning.....	63
Ekonomisk fostran.....	63
Friluftsverksamheten.....	63
Naturskyddsundervisning.....	64
Trafikundervisning.....	64
Undervisningen i flerklassiga avdelningar.....	65
Samläsning — Kursväxling.....	65
Tysta övningar.....	66
B3-skolans särskilda förhållanden.....	66
Undervisningsmedel.....	67
Arbets- och undervisningsmateriel i allmänhet.....	67
Undervisningsfilm.....	68
Skolradio.....	69
Inspelningsapparater.....	71
<i>Översikt av de i undervisningsplanen upptagna skolformerna</i>	72
Anmärkningar till översikten.....	72
<i>Timplaner</i>	74
Anvisningar.....	74
Timplaner för a-formen.....	77
Klass 1.....	77
Klass 2.....	77
Timplaner för b-formen.....	77
Klasserna 1—2.....	77
Anmärkningar till timplanerna för a- och b-formerna.....	78

	Sid.
Timplaner för A-formen	80
Klass 3	80
Anmärkningar	80
Klasserna 4, 5 och 6	81
Anmärkningar	81
Klass 7 (Skolor med sjuårig skolkurs)	81
Anmärkningar	81
Klasserna 7 och 8 (Skolor med åttaårig skolkurs)	82
Anmärkningar	82
Klasserna 7, 8 och 9 (Skolor med nioårig skolkurs)	83
Anmärkningar	84
Timplaner för B1-formen	85
Klasserna 3—4 och 5—6	85
Klasserna 7—8 (Skolor med åttaårig skolkurs)	86—87
Timplan för B2-formen	88
Klasserna 3—6	88
Timplan för B3-formen	89
Klasserna 1—6	89
Anmärkningar till timplanerna för B1-, B2- och B3-formerna	90
Kursplaner	92
Anvisningar	92
Ämnen:	
Kristendomskunskap	93
Mål	93
Kursinnehåll	93
Anmärkningar	94
Modersmålet	99
Mål	99
Kursinnehåll	99
Anmärkningar	104
Allmänna synpunkter	104
Muntlig framställning och läsning	105
Muntlig framställning	105
Läsning	107
Skrivning och språklära	111
Allmänna synpunkter	111
Skriftlig framställning	112
Rättstavning	114
Språkbyggnadsövningar och språklära. Ordkunskap	115
Välskrivning	117
Engelska	118
Mål	118
Kursinnehåll	118
Anmärkningar	118
Allmänna synpunkter	118
Uttalsundervisningen	123
Tekniska hjälpmedel	125
Tyska	126

	Sid.
Mål.....	126
Kursinnehåll.....	126
Anmärkningar.....	126
Hembygdskunskap med arbetsövningar.....	127
Mål.....	127
Kursinnehåll.....	127
Anmärkningar.....	127
Historia.....	134
Mål.....	134
Kursinnehåll.....	134
Anmärkningar.....	135
Samhällskunskap.....	138
Mål.....	138
Kursinnehåll.....	139
Anmärkningar.....	140
Geografi.....	144
Mål.....	144
Kursinnehåll.....	144
Anmärkningar.....	145
Naturkunnighet.....	148
Mål.....	148
Kursinnehåll.....	148
Anmärkningar.....	151
Allmänna synpunkter.....	151
Biologi med hälsolära.....	153
Fysik.....	155
Kemi.....	157
Matematik.....	157
Mål.....	157
Kursinnehåll.....	157
Anmärkningar.....	159
Teckning.....	164
Mål.....	164
Kursinnehåll.....	164
Anmärkningar.....	165
Musik.....	167
Mål.....	167
Kursinnehåll.....	167
Anmärkningar.....	168
Gymnastik, lek och idrott.....	172
Mål.....	172
Kursinnehåll.....	172
Anmärkningar.....	173
Slöjd.....	175
Mål.....	175
Kursinnehåll.....	175
Textilslöjd.....	175
Träslöjd.....	175
Metallslöjd.....	175

	Sid.
Anmärkningar	177
Allmänna synpunkter	177
Textilslöjd	179
Träslöjd och metallslöjd	181
Hemkunskap och hushållsgöromål	183
Mål	183
Kursinnehåll	183
Hemkunskap	183
Hushållsgöromål	184
Anmärkningar	185
Yrkesvägledning	187
Mål	187
Kursinnehåll	187
Anmärkningar	187
Yrkeskunskap	190
Mål	190
Kursinnehåll	190
Jordbruk	190
Skogsbruk	191
Fiske och sjöfart	191
Metallarbeta	192
Träarbete	192
Textilt arbete	193
Handel	193
Hushålls- och vårdnadsyrken	194
Anmärkningar	194
Valfritt ämne	197
Trädgårdsskötsel	197
Mål	197
Kursinnehåll	197
Anmärkningar	198
<i>Exempel på arbetsordningar</i>	200
Anvisningar	200
Arbetsordningar för a-formen	201
Klass 1	201
Klass 2	206
Arbetsordningar för b-formen	210
Arbetsordningar för A-formen	214
Klass 3	214
Klass 4	216
Klass 5	218
Klass 6	220
Klass 7	222
Klass 8	230
Klass 9	243
Arbetsordningar för B1-formen	246
Arbetsordningar för B2-formen	253
Arbetsordningar för B3-formen	255

	Sid.
Specialundervisning	259
Hjälpklasser	259
Uppgift och anordning.....	259
Allmänna riktlinjer för uttagning av lärjungar till hjälpklass.....	259
Allmänna anvisningar för arbetet i hjälpklasser.....	261
Timplaner	262
Anvisningar.....	262
Timplaner för a-typen.....	263
Timplaner för b-typen.....	264
Timplaner för A-typen.....	265
Timplaner för B1-typen.....	267
Timplan för B2-typen.....	268
Timplan för B3-typen.....	269
Kursplaner	269
Anvisningar.....	269
Ämnen:	
Kristendomskunskap.....	269
Modersmålet.....	272
Hembygdskunskap med arbetsövningar.....	277
Historia.....	
Samhällskunskap.....	280
Geografi.....	
Naturkunnighet.....	
Matematik.....	284
Teckning.....	287
Musik.....	287
Gymnastik, lek och idrott.....	288
Slöjd.....	290
Hemkunskap och hushållsgöromål.....	291
Yrkesvägledning.....	
Yrkeskunskap.....	291
Trädgårdsskötsel.....	291
Särskild hjälpundervisning	292
Övriga specialklasser	293
Särskild specialundervisning	293

BILAGA

Tim- och kursplaner för inom folkskolan anordnade realskolelinjer (klasserna 7, 8 och 9) 295

Allmänna anvisningar 297

Timplaner 297

 Allmän linje 297

 Praktiska linjer 298

 Handelslinje 298

 Maskinteknisk linje 299

 Huslig linje 300

 Anmärkningar 301

Kursplaner 302

 Allmän linje 302

 Praktiska linjer 307

 Handelslinje 307

 Maskinteknisk linje 314

 Huslig linje 318

 Historia 321

 Sociologi 322

 Geografi 323

 Naturhistoria 324

 Fysik 325

 Kem 326

 Astronomi 327

 Teknik 328

 Huslig 329

 Cymatik och ljud 330

 Sjög 331

 Förhållanden och samhällsordning 332

 Yrkesutövning 333

 Yrkesutövning 334

 Yrkesutövning 335

 Särskild utbildningsplan 336

 Övriga realskolor 337

 Särskild utbildningsplan 338

 Klass 7 339

 Klass 8 340

 Klass 9 341

 Klass 7 342

 Klass 8 343

 Klass 9 344

 Klass 7 345

 Klass 8 346

 Klass 9 347

 Klass 7 348

 Klass 8 349

 Klass 9 350

 Klass 7 351

 Klass 8 352

 Klass 9 353

 Klass 7 354

 Klass 8 355

 Klass 9 356

 Klass 7 357

 Klass 8 358

 Klass 9 359

 Klass 7 360

 Klass 8 361

 Klass 9 362

 Klass 7 363

 Klass 8 364

 Klass 9 365

 Klass 7 366

 Klass 8 367

 Klass 9 368

 Klass 7 369

 Klass 8 370

 Klass 9 371

 Klass 7 372

 Klass 8 373

 Klass 9 374

 Klass 7 375

 Klass 8 376

 Klass 9 377

 Klass 7 378

 Klass 8 379

 Klass 9 380

 Klass 7 381

 Klass 8 382

 Klass 9 383

 Klass 7 384

 Klass 8 385

 Klass 9 386

 Klass 7 387

 Klass 8 388

 Klass 9 389

 Klass 7 390

 Klass 8 391

 Klass 9 392

 Klass 7 393

 Klass 8 394

 Klass 9 395

 Klass 7 396

 Klass 8 397

 Klass 9 398

 Klass 7 399

 Klass 8 400

 Klass 9 401

 Klass 7 402

 Klass 8 403

 Klass 9 404

 Klass 7 405

 Klass 8 406

 Klass 9 407

 Klass 7 408

 Klass 8 409

 Klass 9 410

 Klass 7 411

 Klass 8 412

 Klass 9 413

 Klass 7 414

 Klass 8 415

 Klass 9 416

 Klass 7 417

 Klass 8 418

 Klass 9 419

 Klass 7 420

 Klass 8 421

 Klass 9 422

 Klass 7 423

 Klass 8 424

 Klass 9 425

 Klass 7 426

 Klass 8 427

 Klass 9 428

 Klass 7 429

 Klass 8 430

 Klass 9 431

 Klass 7 432

 Klass 8 433

 Klass 9 434

 Klass 7 435

 Klass 8 436

 Klass 9 437

 Klass 7 438

 Klass 8 439

 Klass 9 440

 Klass 7 441

 Klass 8 442

 Klass 9 443

 Klass 7 444

 Klass 8 445

 Klass 9 446

 Klass 7 447

 Klass 8 448

 Klass 9 449

 Klass 7 450

 Klass 8 451

 Klass 9 452

 Klass 7 453

 Klass 8 454

 Klass 9 455

 Klass 7 456

 Klass 8 457

 Klass 9 458

 Klass 7 459

 Klass 8 460

 Klass 9 461

 Klass 7 462

 Klass 8 463

 Klass 9 464

 Klass 7 465

 Klass 8 466

 Klass 9 467

 Klass 7 468

 Klass 8 469

 Klass 9 470

 Klass 7 471

 Klass 8 472

 Klass 9 473

 Klass 7 474

 Klass 8 475

 Klass 9 476

 Klass 7 477

 Klass 8 478

 Klass 9 479

 Klass 7 480

 Klass 8 481

 Klass 9 482

 Klass 7 483

 Klass 8 484

 Klass 9 485

 Klass 7 486

 Klass 8 487

 Klass 9 488

 Klass 7 489

 Klass 8 490

 Klass 9 491

 Klass 7 492

 Klass 8 493

 Klass 9 494

 Klass 7 495

 Klass 8 496

 Klass 9 497

 Klass 7 498

 Klass 8 499

 Klass 9 500

ALLMÄNNA ANVISNINGAR RÖRANDE SKOLANS VERKSAMHET

Folkskolan har till ändamål att meddela en allmän medborgerlig bildning och att i samverkan med hemmen fostra

de unga till självständiga och ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar.

Fostran — undervisning

Skolan har att främja de ungas personlighetsutveckling, även på känslolivets och viljelivets områden. Den skall vidare vinnlägga sig om att skapa förutsättningar för elevernas sunda kroppsliga utveckling. Skolan får således inte begränsa sin uppgift till att utveckla elevernas förståndsgåvor och bibringa dem kunskaper.

Skolans fostrande inflytande skall göra sig gällande i all dess verksamhet.

Skolarbetet bör vara så ordnat, att lärjungarna genom skolans gemenskap och genom själva arbetssättet fostras till ärlighet, ansvarskänsla, samarbetsvilja, uthållighet, punktlighet, förmåga att självständigt utföra ett arbete och att övervinna svårigheter, vana att lita på sig själva och att väl utnyttja tiden.

Vid undervisningen gäller det att utforma arbetet så, att lärostoffet självt kan påverka de unga. Då eleverna till exempel i ämnet kristendomskunskap och i de humanistiska ämnena i övrigt får lära känna stora mänskliga gestalter, mänskliga ideal och mänskligt arbete, så bör detta ske på ett sätt som är ägnat att väcka vördnad för det som är högt och heligt och främja samhällsanda och humanitet. Den inblick i naturens liv och lagbundna sammanhang som naturkun- nighetsundervisningen ger bör framkalla

kärlek till naturen, vakenhet och iakttagelseförmåga. Matematiken är med sitt krav på klarhet särskilt ägnad att vänja eleverna vid tankereda, ordning och samvetsgrannhet i arbetet. Teckningen och musiken bör öppna elevernas sinne för det sköna, och de praktiska ämnena bör utveckla deras smak och omdöme, vänja dem vid ordning och inge dem aktning för kroppsligt arbete. Gymnastik, lek och idrott bör uppamma beslutsamhet, rådgighet och självdisciplin samt lära de unga att inse värdet av samverkan, sammanhållning och god laganda.

På ett särskilt sätt kan friluftsverksamheten tjäna lärjungarnas fostran. Samvaron under friare former mellan lärare och elever samt mellan eleverna inbördes kan verksamt bidra till att utveckla lärjungarnas kamratkänsla och hjälpsamhet samt deras solidaritet med skolan. På idrottsplatsen, under vandring i skog och mark samt under skolresor har läraren ofta tillfälle att lära känna sina elever från andra sidor och under andra förhållanden än vid arbetet inom skolan. Han kan upptäcka drag hos de unga, som han förut inte märkt, och han kan härigenom få nya synpunkter i fråga om lärjungarna och deras behandling, som kan bli av betydelse för det övriga skolarbetet.

Genom kursplanerna anges i huvudsak det stoff som skall bearbetas i undervisningen. Det ligger emellertid i sakens natur, att undervisningens innehåll varken kan eller bör i detalj regleras genom dessa planer. Vid deras tillämpning har läraren en icke obetydlig rörelsefrihet. Erfarenheten visar, att undervisningen ofta mindre bindes av kursplanen än av den använda läroboken. Häri ligger en fara för att kurserna blir mera betungande än vad som avsetts eller är lämpligt. I läroboken medtas nämligen ofta även stoff, som visserligen kan ha sitt stora intresse men inte nödvändigtvis behöver inläras. Det är därför av vikt, att läraren i fråga om stoffurvalet iakttar nödig begränsning.

Syftet med och formerna för kunskapsmeddelelsen kan skifta från ämne till ämne. Modersmålet och matematik, exempelvis, bör ge vissa fasta, lätt mobiliserbara kunskaper och färdigheter, som skall vara till hands, när de behöves i det praktiska livet. De ämnen som har till särskild uppgift att orientera eleverna i omvärlden måste främst vara inriktade på att vidga de ungas synfält och ge stoff åt deras fantasi, samtidigt som de lämnar sitt oundgängliga bidrag till den allmänna medborgarbildningen. Inom dessa ämnen kan inte rimligen samma krav på kunskapernas reproducerbarhet uppställas. För läraren gäller det i sådana fall främst att se till, att lärjungarna får en stomme av kunskaper och en uppfattning om ämnets anda och arbetsmetoder samt att visa eleverna vägen till lätt tillgängliga kunskapskällor.

Behovet av säkra kunskaper och färdigheter får inte undanskymma skolarbetets viktigaste uppgifter: att bidra till elevernas allsidiga och harmoniska utveckling, att stärka deras omdöme och skärpa deras iakttagelseförmåga samt att i mån av deras växande mognad skänka

dem ökade förutsättningar att arbeta självständigt och större möjligheter att överblicka, förstå och leva sig in i större sammanhang. Härvid hänger mycket på arbetsmetoderna och på lärarens förmåga att ge intresse och liv åt sin framställning, t. ex. genom att, då så är möjligt, anknyta till elevernas egna erfarenheter, till förhållandena i hembygden eller till aktuella frågor och dagshändelser. En sådan undervisning ställer stora krav inte endast på lärarens framställningsförmåga och omdöme utan även på hans kunskaper. Han måste visserligen väl känna lärobokens framställning, men han bör inte vara bunden av läroboken. Ehuru kraven på minneskunskaper hos lärjungarna måste, såsom redan framhållits, begränsas till att omfatta det mest väsentliga av lärokursen, så bör å andra sidan undervisningen berikas av livfulla skildringar med intresseväckande detaljer och upplysningar, som kan sätta elevernas fantasi i verksamhet och väcka deras lust att ställa frågor och att genom självständigt arbete öka sina kunskaper och färdigheter.

Vad här sagts om en personligt utvecklande undervisning kan givetvis inte i samma mån gälla alla ämnen eller alla kursmoment inom ett ämne. I första hand äger det tillämpning på ämnena kristendoms kunskap, hembygdskunskap, historia, samhällskunskap, geografi och naturkunnighet samt på vissa partier av modersmålsundervisningen. Vid undervisningen i matematik är det framför allt av vikt, att läraren klargör för sig, vilka moment som erbjuder eleverna större svårigheter, och att han vid genomgången av dessa moment ger sig god tid och särskilt bemödar sig om en koncis och lättfattlig framställning. I detta ämne liksom i modersmålet, främmande språk och andra ämnen eller ämnesgrenar, där uppövandet av lärjungarnas färdighet är

av väsentlig betydelse, är lärarens uppgift huvudsakligen att lämna erforderliga anvisningar och förklaringar, bereda

eleverna tillfälle till systematisk inövning och praktisk tillämpning samt att med omsorg handleda dem i deras arbete.

Ansvar och samarbete

Av stor betydelse är, att elevernas ansvarskänsla tidigt väckes och med växande ålder och mognad allt starkare utvecklas. Varje lärare vet, med vilken glädje och stolthet särskilt de yngre barnen mottar och utför små förtroendeuppdrag: en eller annan detalj rörande ordningen i klassrummet, skötseln av blommorna i klassrummets fönster, utdelning och insamling av läseböcker eller skrivböcker osv. Åt de äldre eleverna brukar mera krävande uppdrag kunna lämnas, t. ex. vård av klassbiblioteket, övervakande av ordningen i frukostrummet och på skolgården, biträde vid anordnande och ledande av friluftsverksamhet. Det är av vikt, att ingen lärjunge känner sig ställd utanför det förtroende, för vilket dylika uppdrag är ett uttryck.

Bud och förbud bör ges med sparsamhet, och när de förekommer, bör deras innebörd och skälen till att de ges göras klara för eleverna. Av synnerlig vikt är, att inte andra föreskrifter lämnas än sådana, vilkas efterlevnad skäligen kan krävas. Ett småaktigt reglerande är inte ägnat att utveckla de ungas omdöme och förmåga av eftertanke men skapar lätt olust och vantrivsel. Lärjungarna vill känna och bör få känna, att deras lärare litar på dem. Ett sådant förtroende är ägnat att öka känslan av ansvar och gengäldas i regel med förtroende. Vissa ordningsregler för skolarbetet kan med fördel utformas i samarbete med eleverna.

De unga bör bibringas känslan av att

de har ansvar för varandra, för klassen och för skolan. Därigenom lägges hos dem grunden för en social ansvarskänsla i vidare mening. De bör sålunda få tillfälle att hjälpa varandra, såväl i det egentliga skolarbetet som under lekar och idrottsövningar. Vid grupparbete ger sig sådana tillfällen på ett naturligt sätt. Då lärjungarna arbetar var för sig, t. ex. med räkneuppgifter, är det ibland svårt för läraren, särskilt om han själv är upptagen av undervisning, att hinna med att ge anvisningar åt de lärjungar som »fastnat» på en eller annan uppgift. Det är under sådana omständigheter åtminstone i skolans högre klasser lämpligt att låta mera försigkomna elever hjälpa sina kamrater. I läraravdelningar med barn på olika åldersstadier bör de äldre på samma sätt känna ansvar för och bistå sina yngre kamrater.

Över huvud taget bör varje tillfälle att fostra eleverna till samarbete tillvaratas. Därvid bör även förekomma samverkan under friare former. Tillfälle härtill torde icke sällan erbjuda sig vid redovisningen av ett grupparbete eller under den »klassens timme» som är förlagd till modersmålsundervisningen och där lärjungarna på olika sätt medverkar. I skolor med flera läraravdelningar kan gemenskapskänslan stärkas genom att vissa klassavdelningar eller hela skolan samlas, exempelvis för firande av någon allmän bemärkelsedag, för åhörande av ett föredrag, för sång- och musikstunder eller annan underhållning. En god form för samverkan är, att olika avdelningar

då och då bjuder varandra till »klassens timme».

Skolan bör genom sin anda och sin miljö söka fostra eleverna till hänsyn och yttre hyfsning: uppmärksamhet och artighet mot andra människor, hövlighet, t. ex. i fråga om hälsning, ordning och snygghet beträffande klädsel och tillhö-

righeter, vårdat språk och vårdat uppträdande.

Eleverna bör tillhållas att även utom skolan (vid resor, besök i butiker, i bibliotek eller andra offentliga lokaler) visa hänsyn mot andra och iakttä ett korrekt uppträdande.

Skolan och eleverna

En intresseväckande undervisning, där eleverna finner fullt utlopp för sina krafter i meningsfullt arbete, och en sådan uppläggning i övrigt av skolarbetet som medför trivsel och arbetsglädje är de främsta förutsättningarna, när det gäller att hos de unga skapa en positiv inställning till skolan. Lyckas man härmed, kommer som en följd, att lärjungarna lättare finner sig till rätta i det samhälle i smått som skolan utgör.

Förseelser och försummelse av olika slag i fråga om elevernas *uppförande* kan emellertid svårligen helt undvikas. Det gäller för läraren att vid beivrandet först och främst ta hänsyn till felets art och lärjungens allmänna läggning. De flesta förseelser som begås av lärjungarna torde härleda sig ur omognad, obetänksamhet eller livlighet, och de kan i många fall bero på ogynnsamma yttre omständigheter. Sättet att beivra sådana förseelser bör såvitt möjligt stå i direkt sammanhang med själva förseelsen. Om t. ex. några elever vållat oreda och osnygghet i klassrummet, bör det åläggas dem att återställa rummet i tillfredsställande skick. Mera allvarliga fel, såsom oärlighet, förakt för skolans ordning, vårdslöshet med skolans egendom eller övermodig och våldsam behandling av medlärjungar, kan tyda på brist eller svaghet i karaktären. De kan emellertid även bero på bristande anpassning i skolan eller i

hemmiljön eller rent av vara sjukdomssymtom. En varaktig förbättring av elevens beteende kan under sådana förhållanden inte åstadkommas, om ej orsaken klarlägges och undanröjes. Av betydelse är, att läraren klargör för sig, huruvida han själv genom sitt uppträdande mot lärjungen kan ha givit anledning till dennes olämpliga uppförande. För ett rätt bedömande av lärjungarna är en icke obetydlig psykologisk insikt nödvändig. Läraren bör, då så erfordras, samråda med skolledaren och med skolläkaren. Svårare fall av uppföranderubbningar bör så vitt möjligt hänskjutas till skolkurator, skolpsykolog, rådgivningsbyrå i uppfostringsfrågor eller till psykiatriskt utbildad läkare.

Ofta kan rättelse erhållas genom muntlig tillrättavisning. Det kan i vissa fall vara lämpligt att meddela denna inför klassen, men i allmänhet bör den ges eleven under enskilt samtal. Förlöjligande eller föraktfulla yttranden, skymfande eller sårande tillmälen får under inga omständigheter förekomma.

Vid svårare olydnad eller då en tillrättavisning inte får åsyftad effekt, bör andra medel tillgripas. En elev, som genom ouppmärksamhet och prat eller på annat sätt stör arbetet och inte låter sig rättas med tillsägelser, kan för en kortare stund utvisas ur klassrummet; en elev, som uppträtt brutalt eller översit-

taraktigt mot kamrater under en rast på skolgården, kan under en följande rast kvarhållas inom skolan eller förbjudas delta i kamraternas lekar osv.

Av synnerligen grannlaga beskaffenhet är de fall, då elevernas sammanhållning gör det svårt att utreda en sak. I första hand bör läraren härvid vädja till lärjungarnas rättskänsla. Det är av mycket stor vikt, att lärjungarna får en rätt uppfattning av solidaritetens innebörd, både dess berättigande och dess begränsning.

Lärjungarna måste alltid behandlas med rättvisa, konsekvens och opartiskhet. Men detta innebär inte, att samma fel under alla förhållanden skall bedömas på samma sätt. Härvid måste synnerlig hänsyn tas till ålder, kön, individuell läggning, psykiskt och fysiskt hälsotillstånd, hemförhållanden, föregående uppträdande, tidigare tillsägelser osv. På en samvetsgrann och känslig lärjunge verkar samma tillsägelse eller tillrättvisning ojämförligt mycket starkare än på en lärjunge med hårdare eller lättare lynne.

Vid bedömandet av elevernas *flit* bör stor försiktighet iakttas. Vad som framstår såsom bristande flit kan vara bristande begåvning, bristande förmåga av koncentration och effektivitet i arbetet eller bero på för lärjungen mindre väl avvägda arbetsuppgifter. Stor hänsyn måste tas till elevernas olikartade hemförhållanden. En lärjunge från ett i ekonomiskt avseende mindre väl lottat hem kan vara nödsakad att under sin fritid från skolan delta i ett tröttande arbete inom eller utom hemmet. En annan lärjunge kan på grund av familjens trångboddhet ha svårt att ostört få utföra sina hemuppgifter. Utan kännedom om sådana förhållanden är ett rättvist bedömande av elevernas arbetsprestationer inte möjligt.

Givetvis måste också vid detta bedömande, liksom vid behandlingen av eleverna, uppmärksamhet ägnas åt deras hälsotillstånd. Om det finns anledning misstänka, att bristande intresse för skolarbetet kan bero på kroppsligt svaghetstillstånd, bör samråd ske med hem och skolläkare. Särskilt under brytningsåren bör hämmande inflytelser på skolarbetet noga observeras.

Bedömandet av elevernas *ordning* skall inte avse sådant som hör till deras uppförande, utan endast det som ligger i själva ordets betydelse. Fel i detta avseende, som bör beivras, är t. ex. benägenhet att komma för sent, uppenbar försumlighet med hemuppgifter, vårdslöshet med avseende på klädsel, kroppsvård, hanterande av skolans och kamraters tillhörigheter, av läroböcker och skrivböcker osv. Även då det gäller att bedöma lärjungarnas sätt att hålla ordning, måste hänsyn tas till de skilda förutsättningar som olika ålder och miljöförhållanden skapar. Emellertid kan svåra felaktigheter av nyssnämnd art, om de trots upprepade tillsägelser inte rättas, få karaktär av tredska och olydnad och i så fall betecknas som dåligt uppförande.

Vitsord i anslutning till skolans fosterande verksamhet ges numera endast i uppförande och ordning. Högsta betyget är normalbetyg. Man förutsätter med andra ord, att uppförandet och ordningen i allmänhet inte ger anledning till anmärkningar. Även om högsta betyget principiellt får utgöra normalbetyg, bör dock variationer nedåt i terminsbetyget vid behov kunna förekomma, särskilt på lägre skolstadier och i synnerhet i fråga om ordningsbetyget. De lägre betygsgraderna bör endast i undantagsfall, vid verkligt graverande och djupgående brister, komma till användning i avgångsbetyget.

Läraren

Om skolarbete och skolliv skall kunna få den karaktärsfostrande betydelse som städse bör eftersträvas är det av vikt, att läraren är ett gott föredöme för de unga.

I sitt uppträdande gentemot eleverna och i sitt sätt att behandla dem bör han visa lugn, fasthet, förståelse och omtanke. Han bör så vitt möjligt söka lära känna deras individuella anlag, förutsättningar och intressen och med hänsynstagande till deras ålder och utvecklingsstadium ge dem stöd och vägledning. Vid ombyte av lärare är det av vikt, att den kännedom om en elev som den avlämnande läraren under längre eller kortare tid erhållit, på lämpligt sätt delges den mottagande.

Läraren bör städse söka iaktta självbehärskning. Häftighet och affektutbrott gör känsliga barn skrämda och försagda och väcker trots hos hårdare naturer. Ett obehärskat uppträdande försvagar lärarens ställning inför eleverna, som instinktivt känner, att de starka orden inte vittnar om själslig jämvikt och naturlig auktoritet.

Att söka inta något slags ofelbarhetsposition inför eleverna är alltid dömt att misslyckas. Barn är skarpa iakttagare, och förr eller senare upptäcker de sin lärares svagheter. Lärarens erkännande av ett begånget fel eller misstag behöver ingalunda minska lärjungarnas respekt för honom. Tvärtom kan ett sådant erkännande vara ägnat att öka deras aktning för sin lärare.

Positiva åtgärder är i uppfostran i allmänhet verksammare än negativa. Förmaningar och tillrättavisningar måste givetvis då och då förekomma, men än mera betydelsefullt är, att eleverna erhåller uppmuntran och erkännande för

sin goda vilja och sina framsteg. Av särskild vikt är, att läraren observerar de tillfällen, då en elev, som på grund av lynne och läggning har att kämpa med svårigheter i det ena eller andra avseendet, gör försök att förbättra sitt uppförande eller sina studieresultat eller att iaktta bättre ordning. Erkännandet bör då inte utebli. Även de intellektuellt svagt utrustade eleverna bör få uppgifter, som de kan bemästra. Ingenting kan vara mera ägnat att framkalla misströstan och leda vid arbetet än en daglig erfarenhet av egen oförmåga. Särskilt dessa elever behöver då och då uppmuntran och vänliga ord, som stärker deras självtillit och därmed också deras prestationsförmåga.

En god organisation av verksamheten är av stor betydelse för lärarens förhållande till eleverna och för skolmiljön över huvud taget. Vid början av varje läsår bör läraren planlägga årets arbete. En sålunda uppgjord plan bör dock under årets lopp kunna modifieras, om klassens standard och lärjungarnas förmåga kräver detta. Stor omsorg bör ägnas arbetsordningens uppgörande (se härom närmare sid. 200 f. »Exempel på arbetsordningar«).

Läraren bör skaffa sig kännedom om de olika elevernas intressen även utanför skolan och på ett taktfullt sätt bistå dem med råd och hjälp i deras angelägenheter. Lärjungarna bör i läraren kunna se en vän, till vilken de har möjlighet att vända sig för att få råd inte endast i sitt skolarbete utan även i andra angelägenheter eller bekymmer. Auktoriteten och respekten kommer då att vila på förtroendets fasta grund. Arbetet och trevnaden i skolan främjas bäst genom en lämplig förening av frihet och disciplin.

Skolan och hemmet

Ett gott och förtroendefullt förhållande mellan skola och hem är en viktig förutsättning för de ungas fostran. Det är skolans och lärarnas självklara plikt att göra vad på dem ankommer, för att ett sådant förhållande må bli rådande. Om på lämpligt sätt en personlig kontakt mellan lärare och föräldrar åstadkommits, kan ofta missförstånd skingras. När svårigheter av en eller annan art visar sig i fråga om en elevs uppförande eller sätt att sköta skolarbetet, kan läraren då lättare komma i förbindelse med hemmet för att så vitt möjligt få orsakerna klarlagda. Att detta måste ske på ett taktfullt och grannliga sätt är självfallet. Hänsyn till egen prestige får inte bli bestämmande för lärarens uppträdande i en dylik situation. Om han med lugn, fasthet, vänlighet och tydligt visad önskan att förstå även föräldrarnas situation och synpunkter klargör, att hans intresse helt gäller elevens bästa, kan det önskade resultatet ofta nås och lärarens förhållande till hemmet stärkas.

Målsmännen bör känna sig välkomna till skolan. Enskilda samtal mellan målsmän och lärare under pågående lektion bör emellertid såvitt möjligt undvikas. Där förhållandena gör det lämpligt, bör läraren utsätta viss mottagningstid, då han säkrast är att träffa för samtal. Folk-skolestadgan föreskriver, att lärare, som inte är bosatt i skolans närhet, är skyldig att en gång varje månad under läsåret på tid, som bestäms av skolstyrelsen i samråd med läraren, lämna lärjungarnas målsmän tillfälle att i lokal

inom skolan med honom rådgöra om angelägenheter, som angår skolarbetet.

Önskvärt är, att föräldramöten emellanåt anordnas i skolan. Även vid sådana möten kan tillfällen ges till personliga samtal och förtroendefullt samråd mellan föräldrar och lärare. Det är av vikt, att föräldramötena väl förberedes. De kan anordnas i anslutning till ett föredrag, t. ex. över något aktuellt pedagogiskt ämne, en musikunderhållning, en uppläsning eller dramatisk framställning av lärjungarna, en gymnastikuppvisning eller en utställning av lärjungarnas arbeten. Dessa föräldramöten kan dels vara allmänna, öppna för alla målsmän, lärare och andra intresserade inom skolområdet eller skoldistriktet, dels s. k. klassföräldramöten, där läraren och målsmännen till hans elever träffas för att diskutera de mera speciella problem som hör samman med vederbörande klass.

Vid tiden för elevernas val av utbildningslinje, liksom i samband med den yrkesvägledning som skall lämnas dem, bör deras föräldrar inbjudas till samtal om dessa betydelsefulla angelägenheter.

En värdefull kontakt mellan skola och hem kan åstadkommas genom anordnande av s. k. åhörardagar, varvid målsmännen inbjudes närvara vid och ta del av skolans dagliga arbete. De rika möjligheter till kontakt med hemmen som särskilt hemkunskapen erbjuder bör tillvaratas. Kontakt mellan skola och hem kan också i därför lämpade fall med fördel knytas av skolläkare och skolsköterska.

Arbetsättet

I fråga om arbetsättet bör den enskilda läraren känna sig äga stor *frihet*. Metoder och tillvägagångssätt kan och bör

inte vara enhetliga och likformiga. Redan de växlande yttre betingelserna för arbetet omöjliggör detta. De flerklassiga av-

delningarna har både sinsemellan och i förhållande till de enklassiga skilda metodiska problem, och olikheter i fråga om materiell utrustning skapar skilda förutsättningar och sålunda också skilda former för undervisningen. Men framför allt betingas skillnaderna därav, att arbetssättet till väsentlig del får sin karaktär dels av elevernas utvecklingsståndpunkt, dels av lärarens personliga läggning. I en lägre klass kräves exempelvis en fylligare åskådlighet i detta ords egentliga bemärkelse; på ett högre stadium kan ges utrymme åt jämförande och sammanfattande översikter. Ett förfaringsätt, med vilket den ene läraren når utmärkta resultat, lämpar sig inte alltid för en annan lärare. Det kan aldrig vara till fördel för undervisningen att söka tillämpa metoder, vilkas förtjänster man inte inser och uppskattar. Läraren bör emellertid med vakert intresse följa utvecklingen på det metodiska området och gärna pröva nya vägar. Inte minst bör han tillvarata de uppslag och idéer som hans egna erfarenheter i skolarbetet kan ge anledning till.

Undervisningen kräver således hos läraren förmåga av andlig rörlighet och anpassning. Läraren får inte bindas av något tvång att följa bestämt utformade metoder. En samlad pedagogisk erfarenhet har emellertid givit vissa principiella riktlinjer, efter vilka undervisningen i stort sett bör läggas. Vid den praktiska tillämpningen av sådana metodiska riktlinjer (för t. ex. väckandet och vidmakt-hållandet av elevernas intresse) behöves en rationell anpassning och avvägning efter de olika undervisningsmomentens betydelse i det större sammanhanget. Huvudsyftet i skolarbetet bör fasthållas. Om eljest i och för sig berättigade metodiska »förstärkningar» får stor plats på mindre betydelsefulla områden, kan balansen lätt störas och uppmärksamhe-

ten ledas från det väsentliga till mindre väsentliga ting.

Åskådlighet

Åskådlighet utgör en grundläggande princip i undervisningen. Detta gäller undervisningen på skolans alla stadier, även om åskådligheten — såsom ovan antytts — är av särskild betydelse vid undervisningen i de lägre klasserna. För att kravet på åskådlighet skall kunna tillgodoses, bör skolan äga ett välförsett förråd av lämplig undervisningsmateriel och andra hjälpmedel, som ofta och på rätt sätt bör utnyttjas. Av stor vikt är, att läraren väl känner denna undervisningsmateriel samt att han vid förberedelsearbetet för lektionerna tänker igenom, vilken materiel som för tillfället lämpligen bör tas i bruk, och förvisar sig om att denna materiel befinner sig i användbart skick. Särskilda anvisningar rörande undervisningsmaterialet och dess vård återfinns i det följande (se sid. 67 f.).

Ett nödvändigt hjälpmedel är *krittavlan*. Genom en enkel teckning på tavlan kan ett sammanhang eller en företeelse ofta snabbare och riktigare klargöras än genom många ord och förklaringar. Termer, namn och uttryck, som lärjungarna bör inlära, fäster sig lättare och varaktigare i minnet, om de inte endast nämnes utan samtidigt även skrives på tavlan.

Genom användandet av *planscher* och *bilder*, bl. a. ljusbilder, främjas undervisningens åskådlighet. På ett effektivt och värdefullt sätt kan undervisningen i vissa kursmoment göras åskådlig genom filmvisning i skolan. Den levande bilden har en särskild förmåga att väcka lärjungarnas intresse och hålla deras uppmärksamhet vaken. Filmundervisningen måste emellertid alltid anordnas efter en för varje särskilt fall väl genomtänkt plan, om den skall kunna skänka lär-

jungarna varaktig behållning. I ett särskilt avsnitt lämnas i det följande närmare anvisningar för denna undervisning (se sid. 68 f.).

Av stort värde såväl för undervisningen som för skollivet i övrigt är *skolradions utsändningar*, om de på rätt sätt utnyttjas. För stora kretsar av vårt folk har radion såsom bildningsförmedlare mycket stor betydelse. Det måste anses tillhöra skolans uppgifter att med utnyttjande av skolradion vänja de unga vid ett aktivt radiolyssnande, som kan skänka icke blott tillfällig förströelse och underhållning utan också konkreta kunskaper. Skolradion kan ge eleverna nya, stimulerande intryck och bidra till att vidga deras andliga horisont. Skall den till skolradiosändningarna knutna undervisningen leda till önskvärt resultat, måste den planläggas och utformas på ett metodiskt riktigt sätt. Närmare anvisningar för skolradions utnyttjande meddelas i ett följande avsnitt (se sid. 69 f.).

Bland de tekniska hjälpmedel i övrigt som kan bidra till att göra undervisningen åskådlig kan nämnas *grammofonen* och *inspelningsapparater* av olika slag. Rörande användningen av dessa hänvisas till sid. 71.

Undervisningsutflykter (studiebesök) bör anordnas dels i anslutning till hembygds-, geografi- och naturkunnighetsundervisningen, dels i samband med undervisningen i historia och samhällskunskap samt vid den vägledning i yrkesvalsfrågor som meddelas särskilt i skolans högsta klasser. Även i andra ämnen kan det ibland vara lämpligt att förlägga undervisningen utanför själva skolan. Den för en undervisningsutflykt behöfliga tiden kan växla från en kort stund av lektionen till en hel dag. Även skolresor, omfattande mer än en dag, kan i realiteten betraktas som undervisnings-

utflykter liksom de »lägerskolor» som alltmera prövas också i vårt land.

I samband med planläggningen av en undervisningsutflykt bör läraren genom besök på den eller de platser, till vilka färden skall ställas, eller på annat sätt förvissa sig om att de avsedda iakttagelserna verkligen kan göras av eleverna vid tillfället för utflykten. Ändamålet med utflykten bör på förhand meddelas avdelningen, och sina under utflykten gjorda erfarenheter och iakttagelser bör lärjungarna senare i skolarbetet i en eller annan form få redovisa.

Självverksamhet

Arbetet i skolan bör i största möjliga utsträckning anordnas så, att elevernas initiativ och naturliga verksamhetslust tas i anspråk. Det bör därför ta sikte på att främja lärjungarnas självverksamhet.

Det traditionella arbetssättet, då det gäller skolans muntliga undervisning, kännetecknas av *samtalet med frågor och svar*. Denna metod har, när det gäller lärjungarnas självverksamhet, sin givna begränsning men även sina förtjänster. Då den begagnas mera i undervisande än förhörande syfte, bör den ges utredande och förklarande karaktär med både lärare och elever engagerade i samtalet. Lärjungarna bör sålunda stimuleras att ställa frågor och att meddela egna erfarenheter och reflexioner. Betydelsefullt är dock att eleverna även vänjes vid att aktivt lyssna. Metoden har också sin uppgift vid kontrollen av lärjungarnas kunskaper. Samtal av denna art bör dock ej dominera lektionstiden. Läraren skall alltid hålla klart för sig, att hans främsta uppgift är att undervisa och handleda och icke att förhöra. Frågorna bör i allmänhet inte formuleras så, att de kräver endast korta och enstaviga svar. Redan tidigt bör eleverna övas att lämna mera

sammanhängande redogörelser och framställningar. Utan småaktigt rättande av uttryckssätten bör läraren härvid succesivt söka vänja lärjungarna vid att använda ett vårdat och naturligt talspråk.

Där så är möjligt, bör eleven själv få vara med om att bestämma arbetsuppgiften och uppgöra planen för dess lösning. Likaså bör lärjungarna i skolan få på egen hand vidga sina insikter inom olika kunskapsområden genom aktivt arbete. Detta förutsätter en individualiserande undervisning, i det att hänsyn måste tas till de enskilda elevernas förutsättningar och intressen. Sådana arbetsmetoder (*»arbetsskolemetoder»*) torde allmänt tillämpas vid undervisningen i praktiskt betonade ämnen liksom vid lärjungelaborationer i naturkunnighet. Men även i övriga ämnen kan och bör de komma till användning. Detta sker också, t. ex. då eleverna utarbetar föredrag eller uppsatser över förelagda eller självvalda ämnen eller då en lärjunge i samråd med läraren och med hans stöd, i den mån så erfordras, åtar sig uppgifter vid sidan av den egentliga kursen. Genom att lärjungarna muntligt redogör för sitt individuella arbete, kan resultatet av detta komma den gemensamma undervisningen tillgodo.

Eleverna bör lämpligen få samla sina på egen hand i skolan eller i hemmet utförda arbetsuppgifter i en arbetsbok. I en sådan bok, där teckningar och uppsatser över olika ämnen eller korta, kanske illustrerade redogörelser för iakttagelser från olika områden införes, ser lärjungarna ett påtagligt resultat av sitt arbete, och detta stimulerar deras intresse. Arbetsboken tjänar bäst sitt syfte, om den utgöres av en vanlig skrivbok eller ännu hellre av lösa blad, insatta i en pärm. Varje utförd uppgift bör givetvis granskas av läraren, men de nödvändiga rättelserna bör eleverna själva efter

lärarens anvisningar få utföra. Även om lärjungarna bör lämnas stor frihet vid valet av uppgifter för arbetsboken, måste läraren naturligtvis tillse, att arbetet verkligen kommer att tjäna undervisningen. Ett häfte med planlöst inklistrade bilder och tidningsurklipp är inte att betrakta såsom en arbetsbok.

Vid återblickar på förut behandlade moment är faran för mekanisk upprepning särskilt påfallande. Det bör tillses, att repetitionerna anordnas så, att elevernas aktivitet utnyttjas. Nya, genomgående synpunkter bör anläggas, så att lärjungarna därigenom får tillfälle att sätta in stoffet i andra sammanhang än tidigare.

Skolans undervisande verksamhet kan bedrivas antingen som klassundervisning, som individuell undervisning eller i form av grupparbete.

Kännetecknande för *klassundervisningen* är, att samma kursmoment gemensamt behandlas av hela klassen eller avdelningen. Detta kan vara lämpligt, när det gäller att genomgå mera väsentliga eller för klassen i dess helhet nya moment. Gemensamma undervisningssituationer kan också vara på sin plats vid planläggningen av arbetet med ett visst intresseområde, vid redogörelser för utfört arbete och vid värderingen av detsamma samt även vid överläggningar om gemensamma problem rörande skollivet. Av naturliga skäl förekommer klassundervisning mest vid den muntliga undervisningen. Klassundervisningen är självfallet i många avseenden en lämplig arbetsform. Men den har också sina bestämda olägenheter. Arbetsformen medför — allmännare genomförd — svårigheter för tillämpning av principen om elevernas självverksamhet och främjar i regel inte samarbete dem emellan. Hänsyn kan endast i mindre grad tas till lärjungarnas individuella

egenart, studieförutsättningar och intresen. Klassundervisningen har därför allt mera kombinerats med andra undervisningsformer.

Alla ämnen lämpar sig inte lika väl för självständigt elevarbete. Men i fråga om alla ämnen gäller, att i varje fall vissa moment kan lämnas till *individuellt arbete*. Läraren bör pröva sig fram till erfarenhet om i vilken utsträckning detta lämpligen kan ske. I vissa fall kan det vara ändamålsenligt, att det individuella arbetet sträcker sig i följd över några lektionstimmar. Stundom kan vissa lärjungar få arbeta individuellt, under det att läraren undervisar en annan del av klassen. Inte minst i skolformer med flerklassiga läraravdelningar är det nödvändigt, att man söker sig fram till arbetsmetoder, som genom planmässiga s. k. tysta övningar främjar en på de enskilda elevernas självverksamhet grundad kunskapsstillägnelse. Allteftersom lärjungarna visar sig ha förutsättningar för ett mera självständigt arbete, kan de få i uppgift att på egen hand under en bestämd tidsperiod inhämta vissa, något större partier av kursen, varvid läraren emellertid bör hålla sig underrättad om arbetets gång och söka tillse, att eleven fördelar arbetet någorlunda jämnt på den överenskomna tidsperioden.

Vid skolgångens början är barnen i allmänhet inte mogna för individuellt arbete i den mening här åsyftas. Lärarens individuella handledning och hjälp är på detta skolstadium synnerligen betydelsefull, om lärjungarna skall få en säker grund i de viktiga färdigheterna läsning, skrivning och räkning. Under de veckotimmar eller dagar, då läraravdelning med visst barnantal får uppdelas, beredes läraren större möjligheter till sådan individuell handledning. Elevernas utveckling mot självständigt arbete under eget ansvar bör emellertid planmässigt

understöddas. Om tillräckligt enkla och intresseväckande uppgifter systematiskt väljes, kan en sådan arbetsform i viss utsträckning tillämpas redan från första skolåret och undan för undan utbyggas.

Genom »arbetsskolemetoder» kan lärjungarna efter hand även vänjas vid att samarbeta med varandra. För *grupparbete* i den betydelsen, att en grupp barn själv väljer en uppgift att samarbeta om — t. ex. i orienteringsämnena — är flertalet lärjungar på det lägre skolstadiet inte tillräckligt utvecklade. Deras möjligheter till självständigt grupparbete under de följande skolåren kan dock stärkas, om läraren redan under de första skolåren söker bjuda eleverna återkommande tillfällen att i grupper om två eller flera arbeta med gemensamma uppgifter. Lämpliga sådana moment brukar t. ex. vara: grupparbeten i målning och modellering, miljöbilder i sandlåda, bilder och uppsatser till en klassens djurbok, blombok eller trafikbok. Man måste dock räkna med att arbetsgrupperna först senare brukar bli bestående och att de individuella arbetsprestationerna till en början är huvudsaken för lärjungarna själva. Samprestationerna kan vara av speciell betydelse för lärjungar med anpassningssvårigheter.

I den egentliga folkskolan kan grupparbete ske på olika sätt allt efter uppgifternas art. I företrädesvis självvalda, mer eller mindre konstanta arbetsgrupper fullgör eleverna en uppgift, antingen så, att de hjälper varandra att lösa uppgiften i dess helhet, eller så, att varje lärjunge självständigt utför sin del av uppgiften, varefter resultaten gemensamt redovisas. Eleverna kan själva välja sin uppgift inom det för klassen aktuella ämnesområdet, eller också fördelas uppgifterna av läraren. Vid anordnande av grupparbete erfordras i regel, att läraren under samtal med lärjungarna väl för-

bereder arbetet och förvissas sig om att de har tillgång till lämpligt studie- och arbetsmaterial. Också på folkskolestadiet brukar samverkan kring en arbetsuppgift befrämja och utveckla elevernas förmåga att friktionsfritt samarbeta med varandra. Sådana arbetsuppgifter kan vara: en arbetsbok, en klass- eller skoltidning, en större karta på spännpapper eller i relief, en geografisk eller historisk miljöbild, kostymer och dekorationer för en skolfest.

Det säger sig självt, att individuellt arbete och grupparbete — liksom andra former av skolarbetet — kräver noggrann tillsyn. Läraren måste förvissa sig om att lärjungarna får god behållning av det som är föremål för deras självständiga arbete.

Ett villkor för elevernas självverksamhet är, att de lär sig rätt använda böcker och att deras intresse för läsning på egen hand väckes och utvecklas. Varje skola bör därför äga ett välförsett *skolbibliotek*. I skolor med flera läraravdelningar och större boksamlingar bör biblioteket erhålla ett särskilt rum med ändamålsenlig utrustning. I små skolor kan det vara lämpligt, att skolans boksamling inrymmes i ett klassrum. Skolbiblioteket bör innehålla för elever på olika åldersstadier lämplig litteratur. Där bör finnas goda barn- och ungdomsböcker av litterärt värde samt lämplig facklitteratur för undervisningen i olika ämnen. Även bilderböcker och illustrerade sagoböcker för de yngsta lärjungarna bör ingå i biblioteket. Eleverna bör vidare ha tillgång till uppslagsböcker och andra referensböcker.

Biblioteket kan organiseras med dels ett för hela skolan gemensamt lärjungebibliotek, dels särskilda klassbibliotek, dels mindre handboksbibliotek i anslutning till skolans specialrum. Klassbiblio-

teken sammansättes efter de skilda klassernas åldersstadier och lärokurser samt placeras i klassrummen, så att böckerna omedelbart kan utnyttjas vid undervisningen. Utöver en mindre »grundsamling» av böcker, som ständigt finns tillgänglig i klassrummet, bör klassbiblioteket tillfälligt kunna förstärkas med böcker från det gemensamma biblioteket efter samråd mellan bibliotekarien och klassläraren. I klassbiblioteken bör ingå såväl fackböcker som »roliga böcker», och förutom att ge eleverna tillgång till ett större antal böcker i det självständiga arbetet bör klassbiblioteken — inte minst i de 4—5 lägre klasserna — avse att väcka elevernas intresse för läsning och bibliotek. (Jfr även sid. 109.) Det gemensamma biblioteket bör hållas öppet för utlåning åtminstone ett par gånger i veckan. Eleverna bör vänja sig att vid besök i biblioteket visa ordning och hänsynfullhet. Då så är lämpligt, bör detta även vara tillgängligt på kvällstid för läsaftnar o. d. I små skolor kan hela bokbeståndet uppdelas i klassbibliotek.

Skolbiblioteket bör planmässigt utnyttjas såväl i undervisningen som för tillgodoseende av elevernas individuella intressen. Biblioteket bör därvid tjäna undervisningen i modersmålet i enlighet med anvisningarna till kursplanen för detta ämne, men lika viktigt är, att det utnyttjas för undervisningen i övriga ämnen. Användningen av uppslagsböcker bör systematiskt övas, såväl i anslutning till undervisningen i bokkunskap som i samband med undervisningen i övrigt.

Klassläraren och bibliotekarien bör söka intressera eleverna för god litteratur och för utnyttjande av skolbiblioteket. Värdet av att ha egna böcker framhålles i lämpligt sammanhang. Bibliotekarien kan genom utställningar, bokreklam och utsändande av bokförteckningar, genom

att låta eleverna skriva om böckerna eller på annat sätt fästa uppmärksamheten på skolans boktillgångar. Genom katalogisering och systematisk uppställning bör han underlätta böckernas användning. I anslutning till visning av film, skolradiolektioner, gemensamma underhållningstimmar, särskilda föredrag och firande av högtidsdagar bör, då så kan ske, anvisningar lämnas på i sammanhanget aktuell litteratur i skolbiblioteket. Även genom att i anslutning till skolans kurser utarbeta arbetskort med hänvisning till innehållet i tillgänglig facklitteratur eller genom att använda sådana i tryck utgivna kort kan bibliotekarien eller klassläraren underlätta elevernas individuella arbete.

I skolor med särskilt biblioteksrum bör såväl lektionerna i bokkunskap som vissa andra lektioner, under vilka lärjungarna arbetar med individuella uppgifter eller samarbetar i grupper och behöver tillgång till litteratur, förläggas till skolbiblioteket. För de yngsta kan exempelvis sagostunder anordnas i biblioteket.

Målet för undervisningen i anslutning till skolbiblioteket är, att eleverna, då de lämnar skolan, har intresse för bildande läsning och äger förutsättningar att på egen hand tillägna sig kunskaper ur böcker samt att de lärt sig värdesätta och utnyttja de förmåner som de allmänna biblioteken erbjuder.

Koncentration

Ämnesuppdelningen på timplanen och på arbetsordningen bör ej ges den tolkningen, att ämnena alltid skall hållas isär. Koncentration är önskvärd. De olika ämnena bör så långt möjligt förbindas med och ge stöd åt varandra i undervisningen. De flesta skolämnena är sålunda ägnade att stödja modersmåls-

undervisningen genom att ge övning i muntlig och oftast också skriftlig framställning. Då samma eller närbesläktade moment ingår i kurserna för skilda ämnen, bör övervägas, i vilka sammanhang dessa moment lämpligen i första hand bör behandlas och hur sammanhållningen av lärostoffet skall kunna befrämjas.

Särskilt i de första klasserna bör de olika skolämnena och ämnesgrenarna ej hållas strängt skilda från varandra vid undervisningen. *Den samlade undervisningens* princip kan här naturligt genomföras. Skolarbetet samlas lämpligen vid denna arbetsform i stor utsträckning kring hembygds-kunskapens s. k. intresseområden eller arbetsenheter — t. ex. »Hemmet», »Våra bostäder». Aktuella händelser (främst i lärjungarnas liv) kan också tas till utgångspunkt för arbetet. Modersmålet bör, så snart ske kan, bli det centrala ämnet. Arbetsövningar, musik och — i viss utsträckning — kristendoms-kunskap, matematik samt gymnastik, lek och idrott kan naturligt ingå i den samlade undervisningen i småskolan. Läraren bör emellertid beakta, att det föreskrivna lärostoffet i tillräcklig grad blir behandlat i arbetsenheterna och att varje ämne sammanlagt får sitt på timplanen angivna utrymme. Framför allt får lärjungarnas nödvändiga övning i färdighetsämnena läsning, skrivning och räkning ej åsidosättas. Detta beaktande gäller jämväl för de högre klasserna, där en samlad undervisning i egentlig mening ofta är svårare att anordna, och där ett konsekvent genomförande av densamma ställer mycket stora krav på läraren. Med exempelvis undervisningen i geografi bör dock moment från lärokurserna i bl. a. naturkunnighet, historia och kristendoms-kunskap kunna sammanföras.

I de fall, då klassläraren inte ensam har hand om undervisningen i sin klass, är det av vikt, att de i klassen under-

visande lärarna i detta hänseende rådgör med varandra och överenskommer om en lämplig fördelning av uppgifterna. (Jfr sid. 203.)

En metod att begränsa antalet samtidigt lästa ämnen är s. k. *periodläsning*. Såsom i anvisningarna till ämnena geografi och naturkunnighet anges, kan på timplanen upplagna timmar för dessa ämnen under vissa tider av läsåret användas uteslutande för undervisning i ett av ämnena. Också i andra fall — t. ex. för ämnet historia — kan ett dylikt utbyte av timmar med fördel göras. Likaså kan det vara lämpligt att, om också mera tillfälligt, göra utbyten av timmar mellan de skilda ämnesgrenarna i modersmålet. Periodläsning bör även — i den mån så är möjligt med hänsyn till vederbörande lärares tjänstgörings- och avlöningsförhållanden — kunna ifrågakom-

ma beträffande övningsämne (slöjd) och annat praktiskt ämne (yrkeskunskap). Man bör vid denna arbetsform emellertid alltid tillse, att de olika ämnena eller ämnesgrenarna under läsåret erhåller i det hela den tid som enligt timplanen tillkommer dem. En plan för periodläsningen bör uppgöras och kunna företes. (Jfr sid. 217.)

Att vid undervisningen genomgående tillämpa en viss metod eller en viss arbetsform är icke tillrådligt. Omväxling i arbetssättet bidrar ofta till att hålla lärjungarnas intresse vaket. I varje särskilt sammanhang bör det arbetssätt tillämpas som faller sig mest naturligt. *Men principen om elevernas aktiva deltagande i arbetet bör alltid vara vägledande för läraren i hans undervisning.*

Hemuppgifter

Elevernas arbete skall i huvudsak utföras under lektionerna i skolan. Under det första läsåret bör hemuppgifter inte förekomma. Då de sedan så småningom införes i arbetet, bör detta ske med stor varsamhet. Till en början bör hemuppgifter ges endast en eller ett par gånger i veckan, och de bör vara så enkla, att barnen kan utföra dem utan svårighet och utan större tidsutdräkt. Hemuppgifter till ordagrant inlärande bör förekomma endast sparsamt och över huvud taget ej ges de två första skolåren. Genom att någon gång låta lärjungarna på egen hand i skolan utföra en uppgift av samma art och omfattning som en tillämnad hemuppgift kan läraren såväl på lägre som på högre stadier i skolan erhålla vägledning vid bedömandet av hemuppgifternas lämplighet. Härvid kan läraren

också få tillfälle att ge eleverna råd och anvisningar om lämpligaste sättet att fullgöra en hemuppgift. Läraren bör tillse, att tillräcklig tid erhålles för uppgiften och att inte samma krav ställes på alla lärjungar, utan att all den varsamhet iakttas som betingas av elevernas individuella läggning. Det bör uppmärksammas, att samma hemuppgift, som för en mera begåvad elev utgör ett intressant inslag i eftermiddagens fritid, för en annan elev kan bli till en tyngande börda. Vid bedömandet av det sätt, på vilket lärjungarna fullgör sina hemuppgifter, måste hänsyn tas även till deras skiftande möjligheter att ostört arbeta i sina hem.

Hemarbetet kan bestå antingen i fullföljandet av en arbetsuppgift, som eleverna påbörjat i skolan, eller, då det gäl-

ler ämnen eller ämnesmoment, som huvudsakligen kräver uppövandet av lärjungarnas färdighet, i fortsatt övning att utföra redan inlärd tillvägagångssätt. I varje fall måste hemuppgifterna vara på lämpligt sätt förberedda i skolan. Denna förberedelse bör så vitt möjligt vara av sådan art, att eleverna får intresse för uppgiften och möjligheter att på ett mera självständigt sätt utföra den. Förberedelsen bör inte vara så detaljerad, att uppgiftens fullgörande ej ställer några krav på lärjungarnas omdöme och förmåga av initiativ. Å andra sidan måste förberedelsen vara så ingående, att alla svårigheter, som eleverna inte på egen hand kan bemästra, undanröjes. Lärjungarna skall vänjas vid att, så snart det är något som de inte förstår i samband med en uppgift, anmäla detta, så att den

ifrågavarande saken kan bli ordentligt utredd.

Det bör tillses, att hemarbetet lämpligt fördelas på de olika veckodagarna. Häröver bör klassläraren noggrant vaka i de fall, då även andra lärare undervisar i klassen. En viss koncentration bör eftersträvas. En något större hemuppgift i ett enda ämne kan ibland vara att föredra framför flera mindre i olika ämnen. Elever, som deltagit i en längre utfärd eller av giltig anledning, t. ex. genom en skolfest, varit upptagna en afton, bör bli befriade från hemarbetet till följande dag. Till dag efter sön- och helgdag samt efter annan lovdag får hemuppgifter jämlikt gällande bestämmelser inte ges. Eleverna skall alltså vara helt befriade från redovisning av sådana uppgifter till dessa dagar.

Bedömningen av arbetsresultatet

Kontroll

Den fortlöpande kontrollen av elevernas arbete är en viktig uppgift för läraren. Främst bör densamma avse att klarlägga, huruvida undervisningen varit lämpligt anordnad och huruvida lärjungarna fått avsett gagn av skolarbetet. Med ledning av elevernas arbetsresultat bör läraren bedöma, i vad mån avdelningen eller enskilda lärjungar behöver ytterligare hjälpas till rätta. Det gäller att söka undvika att väsentliga luckor uppstår i lärjungarnas studiegång. Särskilt då en lärjunge varit frånvarande från skolan, bör läraren tillse, att vad som genomgått under frånvaron såvitt möjligt inhämtas, och därvid ge lärjungen erforderlig hjälp. Kontroll kan ske under olika former: genom förhör, genom redogörelser och föredrag av lärjungarna eller genom uppsatser, prov-

räkningar eller andra skriftligen framlagda arbetsresultat. I allmänhet bör de muntliga förhören, som i regel skall uppta endast en mindre del av en lektion, hållas i samtalsform, varvid lärjungarna bör få tillfälle att även lämna sammanhängande redogörelser. Kraven på svarens form och fullständighet måste givetvis anpassas efter lärjungarnas ålder och utvecklingsgrad. Skriftliga förhör i orienteringsämnen, vid vilka lärjungarna har att redovisa ett visst kursavsnitt, kan någon gång förekomma. Ofta återkommande skriftliga förhör av vanliga hemuppgifter bör undvikas.

Betyg

För elevernas trivsel i arbetet, för arbetslusten och för arbetsinsatsen är det

av stor betydelse, att läraren ägnar vederbörlig uppmärksamhet och omsorg åt sin uppgift att objektivt och rättvist värdesätta lärjungarnas prestationer. Även med hänsyn till den betydelse som betygen har för lärjungarna vid deras inträde i arbetslivet utanför skolan liksom vid övergång till andra skolor, är rättvisa och likformighet vid bedömandet av lärjungarnas kunskaper och färdigheter av största vikt.

Som allmän regel för bedömningen bör gälla, att betygsgraderingen mer skall vara uttryck för arbetets kvalitet än kvantitet, förutsatt att eleven har inlärt det mest nödvändiga minnesstoffet i kursen.

Om ett ämne består av två eller flera av varandra relativt oberoende delar, måste läraren tillse, att hänsyn tas till hela ämnet. Om t. ex. en del av ett ämne fullständigt behandlas under höstterminen och en annan del under vårterminen, måste läraren vid avgivande av vårterminens betyg även ta hänsyn till elevernas under höstterminen ådagalagda insikter och färdigheter i ämnet. Det betyg eleverna får vid läsårets slut skall vara uttryck för den ståndpunkt i ämnet som de kan anses ha nått fram till och inte endast vara betyg över deras prestationer under sista terminen eller en del av denna.

Lärarens bedömning av eleverna bör grundas på iakttagelser och anteckningar under terminernas lopp och ej blott på ett mer eller mindre ytligt eftersinnande vid terminens slut. Varje lärjunge skall beredas tillräckligt tillfälle att i det fortlöpande skolarbetet — inte endast vid skriftliga övningar — lägga i dagen sina anlag och sin förmåga.

Lärarna bör vid betygsgraderingen utgå från en betygsgrad, som kan karakteriseras som »normalbetyget», och som sådant bör »med nöje godkänd» eller

»Ba» användas. Detta betyg ges för en kunnighet och färdighet, som anses vara medelgod för klassnivån i fråga. Om man kunde mäta prestationerna hos alla skolbarn på ifrågavarande skolstadium, skulle de medelgoda eleverna alltså förtjäna vitsordet »Ba». Fordringarna bör med andra ord rätta sig efter vad barn av genomsnittlig förmåga kan prestera, så att sådana barn blir »med nöje godkända».

En närmare beskrivning av betygsgradernas frekvens är vansklig men har betydelse för ett klagörande av deras innebörd. Man måste erinra sig, att alla sådana frekvenstal endast gäller ett mycket stort och ogallrat elevmaterial. De är således föga tillämpliga på så små grupper som klassavdelningarna utgör, och ännu mindre på klasser, vilka t. ex. genom övergång till högre skolor förlorat många duktiga elever. För ett stort, ogallrat elevmaterial kan man ge regeln, att grovt räknat cirka $\frac{1}{3}$ av eleverna är förtjänt av normalbetyget »Ba», medan $\frac{1}{3}$ förtjänar lägre och $\frac{1}{3}$ högre betyg. Fler-talet av denna sista tredjedel erhåller »AB», endast en ringa del av denna grupp når upp till »a». Frekvensantalet för »A» är mycket litet. Det går inte ens upp till 1 procent av hela elevmaterialet. — Motsvarande gäller för betygen under »Ba». För alla ämnen kan man räkna med att antalet »B» dominerar över antalet »BC» och att »C» är extremt sällsynt, ungefär som »A».

Det är dock ej riktigt, om en lärare alltid eftersträvar en dylik betygsfördelning i sin klass; därtill är klasserna alltför olika varandra. Att i en klass på 30 elever endast 5 eller ända till 15 i ett ämne når betyg över »Ba», är alltså ej förvånande, ej heller om motsvarande antal får betyg under »Ba». Det är dock av värde för läraren att veta, att ju mera betygsfördelningen i hans klass avviker

från den normala, desto mera ovanlig klass har han. Mellan lärarens uppfattning om sin klass och de betyg han ger, bör det finnas överensstämmelse.

Innan läraren slutjusterar sina betyg, bör han undersöka, om frekvenstalen för de olika betygsgraderna förete något anmärkningsvärt enligt förut givna regler. Om läraren har den bestämda uppfattningen, att han har en ovanligt svag eller en ovanligt duktig klass, bör betygsfördelningen i klassen harmoniera med denna uppfattning. Om t. ex. en femte klass mist många kunniga elever genom att dessa från fjärde klassen övergått till läroverk, är det klart, att frekvenstalen för de högre betygsgraderna i allmänhet kommer att vara avsevärt mindre än de förut som normala betecknade. På grund av en allmän sänkning av standarden genom utgallringen av studiebegåvade lärjungar finns risk för att betygsskalan i en sådan klass kommer att ligga för högt. Om tillbörlig hänsyn tas till elevernas betyg och rangordning i den eller de klassavdelningar eleverna tillhörde under föregående läsår kan sådan förskjutning av betygsskalan undvikas.

De nu givna anvisningarna angående betygsgradernas innebörd och frekvens bör, teoretiskt sett, gälla för alla klassstadiet. Den så kallade »glidande betygsskalan» med i genomsnitt högre betyg i de högre klasserna än i de lägre bör undvikas. Då det emellertid är ett känt förhållande, att på skolans lägsta stadium en differentiering av lärjungarna efter graden av deras verkliga förmåga är mycket svår för att inte säga omöjlig att genomföra, är en mindre nyanserad betygsgivning här både försvarlig och lämplig. Ännu i tredje klassen bör de högre och högsta betygen endast med stor försiktighet komma till användning.

Vid ombyte av lärare inträffar icke sällan en sänkning av betygsskalan. Att

en lärare, innan han vunnit tillräcklig erfarenhet av en klass, är sparsam med de höga betygen, är förstaeligt, men om eleverna förut betygsatts av en annan lärare, bör hänsyn tas till de av denne givna vitsorden, till dess den nye läraren hunnit förvärva tillräcklig erfarenhet om klassen. Härigenom undvikas omotiverade sänkningar av betygen.

Av liknande orsak får elever ofta lägre betyg i ämnen, som nyligen kommit in på kursplanen, än i de övriga ämnena. I fjärde klassen av vissa skolformer blir t. ex. betygen gärna låga i geografi, historia och naturkunnighet, vilka som betygsämnen betraktade är nya för klassen. Det kan i detta fall vara svårt för läraren att använda de mycket höga betygsgraderna. Men lösningen bör då ej sökas i användande av »B» som normalbetyg med viss gradering uppåt, utan normalbetyget bör som för övriga ämnen vara »Ba» men med en av omständigheterna betingad relativt försiktigare betygsgradering såväl uppåt som nedåt. Ett avskärande av betygsskalan uppåt med »AB» kan alltså i sådant fall vara försvarligt men bör tillgripas endast då svårigheterna är betydande för en mera normal betygsgradering.

Det må stå lärare fritt att, när så för en noggrannare betygsgradering synes behövt, sparsamt betjäna sig av tecknen + eller — efter betygsgraderna. Dessa tecken skall dock inte förekomma i avgångsbetygen.

De nu angivna allmänna betygsnormerna avser samtliga skolans ämnen och i princip även klasser med generellt medgivna avkortade kurser (jfr sid. 259 f.). Beträffande betygsättningen i särskilda ämnen må uppmärksammas följande i fråga om ämnena modersmålet, matematik och musik.

Betygsättningen i modersmålet avser allmänt de två ämnesgrenarna *muntlig*

framställning och läsning samt *skrivning och språklära*. I vissa fall ges ett särskilt betyg i *rättstavning*.

Betyget i muntlig framställning och läsning innefattar såväl tyst läsning som högläsning och muntlig framställning, varvid ungefär lika stor hänsyn tas till vardera. Vid bedömning av den tysta läsningen uppmärksammas bl. a. elevernas förmåga att förstå innehållet i det lästa, att bilda omdömen och dra slutsledningar ävensom snabbheten i deras uppfattning. Vid högläsningen bör hänsyn tas till elevernas artikulation, betoning och förmåga av flytande läsning. Vid den muntliga framställningen beaktas, i vad mån eleverna med egna ord kan redogöra för något som de väl känner till.

I fråga om betyget i skrivning och språklära bör lärjungarnas färdighet i fri skrivning och i uppsatsskrivning tillmätas stor betydelse (jfr sid. 112 f.). Beträffande lärjungar, som ej skall få särskilt betyg i rättstavning, bör därjämte färdigheten häri tas i betraktande vid betygsättningen i skrivning och språklära. Hänsyn bör vid bedömningen av rättstavningsförmågan tas inte endast till rättstavningsövningar utan även till lärjungarnas skriftliga arbeten i övrigt.

Vad angår senare delen av ämnesgrenen, språklära, bör den grammatiska riktigheten i elevernas skrivingar beaktas. Lämplig hänsyn bör även tas till deras kunskaper om de till stadiet hörande delarna av form- och satsläran.

Vid betygsättningen i skrivning och språklära bör lämpligen i de två första klasserna rättstavningen väga ungefär lika med ämnets övriga delar, men sedermera successivt tillmätas mindre betydelse för att i de högsta klasserna väga ungefär hälften mot uppsatsskrivning och språklära.

I de fall då vid särskild undersökning

läs- eller skrivsvårigheter av djupgående art ansetts föreligga, bör vid betygsättningen hänsyn tas till dylika speciella svårigheter.

Bedömningen i fråga om ämnet matematik bör innefatta såväl tillämpad räkning som mekanisk räkning (sifferräkning).

För *tillämpad räkning* bestäms betygsättningen väsentligen av elevernas förmåga att på egen hand komma till rätta med räkneproblem av växlande svårighetsgrad, även sådana som ej varit föremål för inövning genom typ-exempel. Den *mekaniska räkningen* bedömes efter den säkerhet och snabbhet, med vilken lärjungarna kan utföra till stadiet hörande sifferräkningar. Det är tydligt, att tillämpad räkning och mekanisk räkning ej är oberoende av varandra. Men skiljaktigheter förekommer. I de två lägsta klasserna bör stor vikt läggas vid säkerheten och snabbheten i den elementära sifferräkningen. Sedermera bör efter hand tillämpad räkning väga omkring dubbelt mot mekanisk räkning.

Vid betygsättningen i *musik* tas hänsyn till olika musikaliska egenskaper, kunskaper och färdigheter, såsom gehör, rytmisinne, sång, spelning på enkla instrument samt rent teoretiska kunskaper i musikleära eller musikhistoria.

I enlighet med skolöverstyrelsens särskilda rekommendation (Aktuellt från skolöverstyrelsen 1948, nr 1—2, och 1949, nr 7) bör till främjande av simundervisningen anteckning om fullgjorda *simkunnighetsprov* göras på betygen.

Tillhandahålles officiellt godkända standardiserade prov för betygsättningen, utgör dessa ett hjälpmedel för bedömandet av klassens standard och betygens spridning. De användes i och för justering av betygsskalan, sedan läraren

satt de preliminära betygen. För standardprov gäller särskilda av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningar. Då det är av stor vikt, att enhetliga betygsättningsnormer tillämpas vid landets skolor, tillrådes lärarna att använda dessa prov. Särskilt bör uppmärksammas, att proven avser att ge ledning vid bedömningen av klassens allmänna ståndpunkt. De standardiserade proven får sålunda inte vara avgörande för de enskilda elevernas betyg i förhållande till kamraternas. De bör inte tillmätas betydelsen av examensprov.

Beträffande vitsord i uppförande och ordning se sid. 47.

Flyttning

Avgörandet i fråga om lärjunges flyttning till högre klass blir i varje särskilt fall i hög grad beroende av lärarens bedömning. Härvid bör elevens möjlighet att följa undervisningen i den högre klassen vara utslagsgivande. Särskilt beträffande de grundläggande färdigheter bör denna frågeställning beaktas. (Om bedömningen av barn med speciella läs- och skrivsvårigheter se sid. 60.) Enligt

folkskolestadgans bestämmelser om flyttning i särskilda fall må, om så befinnes för lärjungen och skolarbetet i det hela lämpligt, flyttning »medgivas dels lärjunge, som på grund av psykisk efterblivenhet tillbragt två år i samma klass och visat sig icke kunna inhämta den eljest för flyttning föreskrivna lärokursen, dels ock annan lärjunge, som på grund av särskilda omständigheter icke fullständigt inhämtat den ifrågavarande lärokursen». Om t. ex. en skötsam lärjunge, som visat sig eljest på ett tillfredsställande sätt kunna tillgodogöra sig undervisningen, på grund av sjukdom eller av annan giltig orsak inte kunnat delta så regelbundet i skolarbetet, att han till fullo genomgått klassens arbetsprogram, bör hänsyn tas till denna omständighet vid bedömandet av frågan om hans flyttning. I tveksamma fall skall läraren samråda med den kommunale skolledaren eller, där sådan inte är anställd, med skolstyrelsens ordförande. Om läraren ifrågasätter, huruvida elev skall kunna flyttas, bör han söka kontakt med hemmet. De lärjungar, som inte flyttats, skall beredas tillfälle att undergå flyttningsprövning vid höstterminens början.

Några särskilda undervisningsmoment

Vissa av de undervisningsmoment som är av särskild betydelse för elevernas fostran är av den art, att vart och ett av dem bör behandlas i olika sammanhang och i samband med undervisningen i flera av skolans läroämnen. Det är härvid av vikt, att behandlingen i åtminstone något sammanhang göres så fullständig och utförlig, att lärjungarna erhåller säkra kunskaper och ett bestämt intryck av sakens vikt. De tillfällen, som eljest erbjuder sig att i fostrande syfte

beröra dessa moment, bör inte lämnas outnyttjade. De moment som här i första hand avses är samhällsundervisningen, undervisningen om de rusingivande ämnenas natur och verkningar, sexualundervisningen, betydelsen av sparsamhet och ekonomiskt ansvar, friluftsverksamheten och naturskyddsundervisningen samt trafikundervisningen. De olika momenten är upptagna i anvisningarna till kursplanerna för de ämnen, med vilka de närmast hör samman.

Här skall endast några mera allmänna synpunkter framhållas.

Samhällsundervisning

All undervisning bör bestämt och målmedvetet inriktas på att ge eleverna en kunskap, som de kan ha användning för i samhällslivet. Skolan bör visa vägen till de allmänna intressena. I ämnena hembygdskunskap och samhällskunskap men också i andra sammanhang bör lärjungarna på ett enkelt, lättfattligt och konkret sätt bringas att förstå de sidor av samhällsverksamheten som är tillgängliga för deras ålder. De bör så småningom få lära sig något om de praktiska motiveringarna för samhällets ordning och påbud och om de behov som ligger bakom dess institutioner, kanske också att inse, att samhällets tillgångar inte är outtömliga och att det beror av allas gemensamma arbete, om dessa tillgångar skall förkovras och växa. Det är inte nog med att skolan förmedlar fakta om samhällets historia och struktur. En sådan kunskap kan vara död, likaväl som de tekniska färdigheterna är det, om de får ligga i lägervall. Målet bör vara att främja det personliga intresset för allmänna angelägenheter, för sociala, kulturella och andliga strävanden och känslan av medansvar för utvecklingen.

Undervisning om de rusgivande ämnena

Undervisningen om de rusgivande ämnenas natur och verkningar — som helt naturligt kommer att företrädesvis behandla alkoholfrågan — skall vara saklig, vederhäftig och objektiv. Oförsiktiga omdömen om olika åsikter rörande vägarna att förhindra missbruk av de rusgivande dryckerna bör undvikas. Där emot bör med eftertryck framhållas, att

ett sådant missbruk är ett ont, som med hänsyn såväl till individ som till samhälle med all makt måste motverkas, och att ingen skarp gräns finns mellan bruk och missbruk. Det bör även klargöras, att redan små mängder av alkohol verkar skadligt på nervsystemet: handlings snabbheten nedsättes, precisionsförmågan minskas, självkritiken och omdömet avtrubbas.

Den egentliga undervisningen om alkoholdryckerna innesluter två moment: alkoholens inverkan på individen och dess skadeverkningar i samhället. Det första momentet hör naturkunnighetsundervisningen till och bör anknytas dels till undervisningen om människokroppen, dels till undervisningen i hälsolära. Framställningen skall ges en kunskapsmässigt objektiv karaktär och åskådliggöras med lämplig undervisningsmateriel. Så långt möjligt bör lärjungarna själva få dra slutsatserna. Av betydelse är, att frågan om alkohol och idrott beröres i detta sammanhang. Det andra momentet, alkoholens roll i samhället, behandlas vid undervisningen i samhällskunskap i de högsta klasserna enligt anvisningarna i kursplanen. Framställningen bör här särskilt inriktas på betonandet av den enskildes ansvar såsom familjemedlem och samhällsmedlem. Vid undervisningen i båda dessa moment bör frågan om alkohol och trafik behandlas.

Genom att undervisningen koncentreras huvudsakligen till de nu nämnda ämnen och klasstadierna torde kunna vinnas, att ämnet får en grundligare behandling och att dess betydelse klart framstår för eleverna. I många andra sammanhang erbjuder sig emellertid tillfällen att rikta lärjungarnas uppmärksamhet på nykterhetsfrågan. Hänsyn bör givetvis härvid tas till elevernas hemförhållanden.

I samband med undervisningen om

alkoholfrågan bör även andra ruggivande ämnen uppmärksammas. Likaså bör bruket av tobak behandlas.

Sexualundervisning

För sexualundervisningen gäller särskilda, av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningar (Handledning i sexualundervisning för lärare i folkskolor), och frågan om denna undervisning beröres därjämte i anmärkningarna till kursplanerna för bl. a. ämnena kristendoms-kunskap, hembygdskunskap och naturkun-ighet.

Ekonomisk fostran

Både vid den fostrande och den undervisande verksamheten kan skolan göra en betydelsefull insats för att vänja ungdomen vid sparsamhet och omtanke i ekonomiska angelägenheter. Praktisk ekonomisk fostran bör ha sin givna plats redan i de lägsta klassernas skolarbete. Det dagliga livet i skolan, liksom behandlingen av sådana moment som »Skolan», »Hemmet», »Våra kläder» och »Våra bo-städer» i ämnet hembygdskunskap ger osökt anledning att lära eleverna spar-samhet och aktsamhet med sina egna och kamraternas kläder och tillhörighe-ter, skolmateriel, möbler m. m. När till-fälle yppar sig, bör de unga bringas att allvarligt tänka över vad det betyder för samhället och för den enskilde, om exem-pelvis lamporna till gatu- och vägbelys-ningen slås sönder, om blommor och buskar i planteringar och parker skövlas, om man klottrar och ritar på hus eller gör åverkan på cyklar och bilar.

Den mera sammanhängande och plan-mässiga ekonomiundervisningen bör för-bindas med ämnena samhällskunskap och hemkunskap enligt anmärkningarna till kursplanerna för dessa ämnen. Eko-nomiska frågor kan emellertid också

komma upp i samband med undervis-ningen i matematik, historia och geo-grafi samt i yrkeskunskap, varjämte vid tal- och skrivövningar ekonomiska äm-nen bör kunna tas upp till behandling.

Elevernas praktiska sparande bör i första hand inriktas mot näraliggande, klart fattbara mål. Skolsparverksamhe-ten bör stödjas och uppmuntras. Sparan-det i skolsparbössa bör dock ske på ett sådant sätt, att det inte blir en tävlan mel-lan lärjungarna om vem som kan locka av föräldrarna den största slanten. Främst bör eleverna läras att spara av egna medel. — Uppmärksammas bör, att skolsparlådorna skall förvaras på så vitt möjligt betryggande sätt.

Vid den ekonomiska fostran i skolan är samverkan med hemmen av grundläg-gande betydelse. Detta gäller bl. a. frå-gan om barnens fickpengar. Barnen bör i tid få vänja sig vid att handskas med pengar för att lära sig inse dessas värde och ansvaret, som följer med handha-vandet. Det är från dessa synpunkter lämpligare, att barnen i hemmen erhåll-ler ett bestämt måttligt belopp i veckan än att de får en slant då och då.

Friluftsverksamheten

Syftet med den föreskrivna friluftsv-erksamheten i folkskolan är dels att bereda eleverna rekreation och omväx-ling i det dagliga arbetet genom idrotts-lig verksamhet, studieutflykter o. d., dels — särskilt i fråga om städernas och de större samhällenas skolungdom — att er-bjuda dem lämpliga tillfällen att komma i närmare kontakt med livet utanför sko-lan och lära känna natur, folk och ar-betsliv.

Även om friluftsverksamheten i huvud-sak bör omfatta lekar och idrottsöv-ningar av skilda slag, så bör dock annan lämplig verksamhet (jordbruks- och skogsvårdsarbeten m. m.), där sådan un-

der lärares ledning kan anordnas, inte vara helt utesluten. En eller annan dag kan användas för studieutflykter. En uppgift för friluftsvksamheten är även de övningar i brandskydd och olycksfallsvård, som i viss utsträckning skall ingå i densamma (jfr sid. 74).

Friluftsvksamheten bör ordnas så, att om möjligt alla lärjungar kan delta. Noga måste tillses, att de fysiskt svagare inte deltar i övningar eller erhåller uppgifter, som är för dem alltför ansträngande eller eljest olämpliga. Läraren måste ovillkorligen förvissa sig om att ingen elev saknas efter en utflykt eller övning. Vid otjänlig väderlek bör friluftsvksamhet inte förekomma.

I fråga om plan för friluftsvksamheten, dess fördelning på hel- och halvdagar m. m. hänvisas till av skolöverstyrelsen utfärdade särskilda anvisningar.

Naturskyddsundervisning

I anmärkningarna till kursplanerna för ämnena hembygdskunskap och naturkunnighet erinras om vikten av att elevernas sinne för naturens skönhet väckes och utvecklas samt om betydelsen av att de vänjes vid aktsamhet och hänsyn i sitt förhållande till djur och växter. I samband med studieutflykterna och under friluftsvksamheten ges många tillfällen till en undervisning med detta syfte. Särskilt i omgivningarna till större samhällen kan läraren ofta få tillfällen att visa lärjungarna exempel på vårdslöshet och bristande hänsyn i människors umgänge med naturen. Inte minst vid sådana tillfällen bör framhållas, att den rätt som tillkommer en och var att fritt ströva omkring i skog och mark medför allas gemensamma ansvar för naturens vård. Eleverna bör också få veta, att skadegörelse i naturen liksom misshandel av djur kan beivras enligt

lag och medföra straff. Likaså bör de få någon kännedom om de lagbestämmelser som gäller för jakt och fiske. Men framför allt bör läraren söka få de unga att upptäcka den glädje och det intresse som är förbundna med iakttagelser av det rika och skiftande livet i en orörd natur.

Trafikundervisning

Trafikundervisningen har till ändamål att bibringa eleverna kännedom om de viktigaste trafikreglerna samt särskilt att ge dem råd och anvisningar rörande de försiktighetsmått gående och cyklande bör iaktta till förekommande av trafikolyckor.

Trafikundervisningen skall såvitt möjligt meddelas i samband med andra undervisningsmoment och med iakttagande av lämplig koncentration. Den mera planmässiga trafikundervisningen meddelas i samband med undervisningen i ämnet gymnastik, lek och idrott samt under friluftsvksamheten. Även ämnenas hembygdskunskap och samhällskunskap erbjuder naturliga anknytningar för denna undervisning. I de fall, då möjligheter därtill finns, bör undervisningen kompletteras och stödjas genom visning av för ändamålet särskilt utarbetade filmband och filmer, avsedda att belysa den praktiska tillämpningen av givna regler.

I viss mån måste undervisningen till innehåll och omfattning lämpas efter de lokala förhållandena, men de viktigaste av de allmänna för trafiken gällande reglerna och föreskrifterna bör alla elever så tidigt som möjligt lära känna. I en för undervisningen lokalt uppgjord plan bör anges, vad som i de olika klasserna särskilt bör inpräglas och övas. Vid uppgörandet av planen bör de av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningarna tjäna till ledning (Handbok för lärare i trafik-

undervisning). Av synnerlig vikt är, att lärjungarna får ofta återkommande tillfällen att under lärarens kontroll i praktiken tillämpa trafikreglerna. Till en början kan sådana övningar förläggas till skolgården, där man på lämpligt sätt kan markera en gatu- eller vägkorsning, vid vilken olika trafiksituationer anordnas. Under friluftsverksamheten och studieutflykterna ges många tillfällen till iakttagelser och till mera verklighetsbetonade övningar. En eller annan gång kan en utflykt särskilt för detta ändamål anordnas. Vid trafikundervisningen i sko-

lan är det lämpligt att emellanåt ta en tidningsnotis om en inträffad trafikolycka till utgångspunkt för en diskussion.

Till stöd för undervisningen bör läraren ha till sitt förfogande enkel och ändamålsenlig materiel, t. ex. modeller av vägtrafikmärken, som eleverna lämpligen kan få till uppgift att tillverka vid slöjdundervisningen.

Genom trafikundervisningen bör lärjungarna framför allt läras att ta hänsyn till medtrafikanter och vänjas vid att färdas varsamt på gator och vägar.

Undervisningen i flerklassiga avdelningar

Samläsning — Kursväxling

För att erforderlig tid för omedelbar undervisning skall vinnas, förutsätter undervisningsplanen beträffande flerklassiga avdelningar, att i vissa läroämnen samläsning sker mellan två eller flera klasser och att kursväxling tillämpas. Detta gäller framför allt folkskolestadiet. Med denna anordning kan t. ex. undervisningen i B1-skolan bedrivas under väsentligen samma betingelser som i A-skolan.¹ I B2-skolan fördelas klasserna på två arbetsgrupper, den ena omfattande tredje och fjärde klassen och den andra femte och sjätte (samt eventuellt även sjunde) klassen. I B3-skolan måste ända till tre undervisningsgrupper förekomma. Vid kursväxlingen fördelas kursinnehållet enligt vissa normer. Denna växling behandlas närmare under anvisningarna till kursplanerna (sid. 92 f.).

Läraren bör äga sådan frihet i förhållande till arbetsordningen, att arbetet

¹ Beträffande skolformerna och deras beteckningar se sid. 72 f.

kan anpassas efter de förhållanden som efter hand inträder.

När lärostoffets art så medger, kan det vara lämpligt, att B2-skolans alla klasser undervisas gemensamt. I kristendoms-kunskap kan detta exempelvis ske vid behandlingen av enkla berättelser ur gamla och nya testamentet. I historia, geografi och naturkunnighet kan sådan gemensam undervisning endast tillfälligt förekomma. Matematiktimmarna är till större delen gemensamma på arbetsordningen, men de olika klasserna fullgör vanligen skilda uppgifter. Undervisningen i övningsämnena kan i stor utsträckning vara gemensam. Särskilt är detta lämpligt i sådana övningsämnen, där eleverna huvudsakligen arbetar individuellt och i sin egen arbetstakt, t. ex. i slöjd och teckning.

Det är av vikt, att det dagliga arbetet noggrant planlägges, så att tiden effektivt utnyttjas. Ett dagschema, där uppgifterna för varje lektion och för varje tyst övning står angivna, är för läraren en god hjälp att hålla dagens många och skiftande moment i minnet.

Tysta övningar

Resultatet av undervisningen i flerklassiga läraravdelningar är framför allt beroende av lärarens förmåga att organisera arbetet och i undervisningstekniskt hänseende lägga det till rätta med hänsyn till skolformens speciella betingelser. Undervisningsmetoden bör förena den omedelbara (direkta) undervisningen med väl planlagda och förberedda arbetsuppgifter, s. k. tysta övningar, som fullgöres av eleverna på egen hand och fullt ut tar deras självverksamhet i anspråk. Övningar av denna art kan givetvis även ingå i den enklassiga avdelningens arbetspraxis. De tysta övningarna — liksom över huvud taget gruppundervisningen — underlättas, om särskilt s. k. grupprum finns att tillgå eller kan anordnas.

De tysta övningarna kan väsentligen utgöras av tyst läsning, av skrivning i anslutning till modersmålet, engelska och orienteringsämnen, av räkning, av teckning eller andra arbetsövningar. Övningarna skall stödja kunskapsinhämtandet i läroämnena och komplettera den omedelbara undervisningen.

De självständiga arbetsuppgifterna bör anpassas efter elevernas utveckling. Lärjungar, som arbetar i snabbare takt, bör erhålla fyllnadsuppgifter i tillräckligt antal, däribland sådana av större svårighetsgrad. Övningarnas innehåll bör vara ägnat att fånga elevernas intresse, så att uppmärksamheten så långt möjligt kan koncentreras på den tysta övningen.

Det är av vikt, att läraren jämsides med den omedelbara undervisningen uppmärksammar även den grupp eller klass som har tysta övningar, så att lärjungarna vid behov kan erhålla anvisningar och hjälp. Ökad tid härför erhålles, i den mån ett mera individuellt arbetssätt tillämpas vid direktundervisningen. Ele-

verna bör emellertid vänjas vid att under de tysta övningarna så mycket som möjligt arbeta på egen hand, så att läraren inte ständigt behöver avbryta den omedelbara undervisningen. Övningarna skall därför väl förberedas, och deras utförande bör inte komma för långt efter förberedelsen.

De tysta övningarna bör så anordnas, att lärjungarna om möjligt inte behöver komma till läraren för att få ledning. Stundom kan behövlig hjälp erhållas genom samarbete mellan eleverna själva. I den mån lärarens vägledning erfordras, bör det såvitt möjligt undvikas, att barnen samlas kring läraren i väntan på hjälp. En god anordning i detta syfte har ett system med »kölappar» visat sig vara. Vid behov av hjälp hämtar eleven sin köllapp och återvänder sedan till sin plats, där han under väntetiden antingen kan gå vidare i sin uppgift eller sysselsättas på annat sätt enligt anvisningar, som läraren i förväg bör ha givit eleverna. När läraren får en stund ledig från den grupp som undervisas direkt, kan hjälpges i den ordning som köllapparna anger.

Det kan inte undvikas, att en del lärjungar vid lektionens slut ännu ej har fullbordat ett påbörjat arbete. Då vissa elever vid bristande kontroll kan bli lämnade med ett flertal oavslutade arbetsuppgifter, bör läraren tillse, att ofullbordade arbeten färdigställas vid ett senare tillfälle.

B3-skolans särskilda förhållanden

Endast om vartannatårsintagning av nybörjare tillämpas, är det möjligt att i B3-skolan göra undervisningen så effektiv, att denna skolform med skäl kan räknas till folkskolans huvudformer. I folkskolavdelningen kan man, om inflytningar förrycker vartannatårsgrup-

peringen av klasser, sammanhålla klasserna 3—4 och 5—6 (5—7). Vid inflyttning av småskolebarn i klass, som under läsåret saknas i skolan, bör man hänvisa barnet, alltefter kunskaper och ålder, till lämplig arbetsgrupp.

I B3-skolan bör i regel lärarens tid någorlunda jämnt fördelas mellan de tre undervisningsgrupperna. I vissa fall måste dock någon förskjutning ske. Så behöver under höstterminen nybörjarna mer av lärarens tid, än vad som enligt arbetsordningen tillkommer dem. Å andra sidan kan under vårterminen avslutningsklassen behöva ett ökat mått av omedelbar undervisning. I den händelse en undervisningsgrupp skulle vara särskilt stor eller ovanligt liten, kan en viss förskjutning av undervisningstiden förekomma till den större gruppens förmån.

Av schematekniska skäl måste i B3-skolan folkskolestadiets båda undervisningsgrupper ibland få samtidiga lektionstimmar i ämnena kristendoms-kunskap, historia, naturkunnighet och geografi. Då en gemensam undervisning av tredje, femte (och eventuellt sjunde klassen) samt fjärde och sjätte klassen knappast kan ge tillfredsställande resultat, måste lektionstimmar delats mellan de båda undervisningsgrupperna, så att dessa får lika stor del av lektionen till omedelbar undervisning. Lärarens direkta undervisning under en halv lektion kompletteras av gruppens självständiga tysta arbete i ämnet under resten av tiden. Denna fördelning av arbetet kan för läraren kännas splittrande och förvirrande. Lektionen blir dock för eleverna en helhet, då de hela tiden sysselsätter sig med samma ämne.

Undervisningsmedel

Goda hjälpmedel vid undervisningen underlättar såväl lärarens som elevernas arbete och bidrar till att stärka och befästa undervisningens resultat. Ett mera individuellt eller gruppbetonat undervisningssätt ökar behovet av yttre hjälpmedel av olika slag. Det bör uppmärksammas, att undervisningsmedlen för de flerklassiga avdelningarna skall avvägas från sistnämnda synpunkt och med hänsyn till antalet klasser i avdelningen. Av största vikt är, att den undervisningsmateriel som tillhandahålles skolorna är av god kvalitet, att inköpen sker med omsorg och urskillning samt att materielen väl vårdas.

Arbets- och undervisningsmateriel i allmänhet

Varje enskild lärjunge bör i skolan ha tillgång till erforderlig arbetsmateriel,

såsom pennor, färgkritor, vattenfärger, skriv- och ritpapper, arbetsblad, underlagskartor, skriv- och räknemateriel.

Åskådningsmedel av olika slag, såsom kartor, planscher, modeller, material-samlingar, våg, mått och vikter samt ljusbilder — episkop-, skioptikon- och film-bilder (bildband och filmer) — jämte apparater för deras visning hör till den för ett gott undervisningsresultat behövlige undervisningsmaterielen. Vid undervisningen i naturkunnighet behövs apparater och materiel för laborationer och demonstrationsförsök. Spegel och fonetiska planscher är till gagn vid uttalsundervisningen. Grammofon och inspelningsapparater kan utnyttjas vid undervisningen i bl. a. modersmålet, engelska, musik samt gymnastik, lek och idrott. Om möjligt bör duplikator, gärna av enkel typ, finnas vid varje folkskola.

Uppsättningar av biblar för kristendomsundervisningen, lämpliga läseböcker och bredvidläsningsböcker, såväl för modersmålsundervisningen som för övriga ämnen, sångböcker samt uppslagsböcker bör finnas vid skolorna.

För undervisningen i gymnastik, lek och idrott, slöjd, yrkeskunskap samt hemkunskap och hushållsgöromål behöver specialrummen vara försedda med lämplig inredning och utrustning samt redskap och undervisningsmateriel. För friluftsverksamheten bör finnas lämpliga redskap och för trafikundervisningen modeller och annan materiel.

För småskolan behöves i viss utsträckning särskild undervisningsmateriel, såsom på nybörjarstadiet bokstavskort, läs- och räknspel, myntserier, materiel för vägning och mätning, klocka, planscher och modeller för undervisningen i hembygdskunskap m. m.

Vid sidan av den rörliga bilden har också den stillastående ljusbilden en viktig uppgift i skolans undervisning. Inte minst bildband, men även övriga slag av ljusbilder, kan lätt anknytas direkt till för tillfället behandlade kursmoment. Därvid kan förordas, att i regel endast ett mindre antal bilder, högst 10—15, upptas till behandling under en lektion. Ett alltför stort antal bilder förtar lätt värdet av visningen.

Undervisningsmaterielen bör förvaras väl. Skolorna bör ha rymliga och ändamålsenligt inredda materielrum, där materielen ordnas på ett överskådligt sätt och så, att den är på samma gång skyddad och lätt tillgänglig. Av värde är också, om skolan har någon anordning, t. ex. en glasmonter, för utställning någon tid av för tillfället aktuell undervisningsmateriel. Därigenom undviker man, att eleverna endast under enstaka lektioner får se materielen, som för övrigt under större

delen av läsåret förvaras i materielrummet.

Ömtåligare materiel förvaras lämpligen i skåp med flyttbara hyllor. Läseböcker och andra böcker, som användes i flera avdelningar, förvaras i lämpliga lådor av lätt material. Kartorna förses med kartlås och förvaras hängande. Planscherna förses med hängare. Materielen bör ordnas systematiskt, och en förteckning över skolans undervisningsmateriel bör finnas såväl i varje klassrum som i materielrummet.

Undervisningsmaterielen behöver fortlöpande vård och tillsyn, och kompletteringar bör verkställas i mån av behov. Enligt folkskolestadgan åligger det varje lärare att ha vård om skolans undervisningsmateriel och övriga inventarier. Därutöver bör i skola med flera lärare tillsynsläraren eller särskilt utsedd lärare ha huvudansvaret för materielvården.

Lärarna bör beredas tillfälle att årligen inkomma med önskemål och förslag till ersättning och nyanskaffning av undervisningsmedel av olika slag. Den genom skolöverstyrelsens försorg upprättade förteckningen över lämplig undervisningsmateriel bör i första hand rådfrågas.

Undervisningsfilm

Undervisningsfilmen har som sin huvuduppgift att avbilda rörelsen, verksamheten, att avspegla livet självt i dess olika yttringar. Filmen kan därför i sådana fall, då rörelsen är väsentlig, ge mera än den stillastående bilden eller bildserien.

Filmen kan genom bildförstoring ge en tydlig föreställning om t. ex. bakterier och blodkroppar och deras rörelse, cellernas sammansmältning och delning, kristallbildningar. Medelst filmer, upptagna av ultrarapidkameror, kan även

tidsförstoring uppnås och hastiga rörelser uppfattas i sina olika faser. Filmen kan göra tjänst också som medium för tidsförminskning, varigenom under loppet av kort tid kan visas t. ex. en blommas utveckling från knopp till frukt eller en insekts fullständiga förvandling. Genom röntgenfotografering kan framställas film av betydelse särskilt för undervisningen på högre stadium, t. ex. film av människokroppens inre. Åtskilliga viktiga experiment, som av olika skäl inte kan utföras i skolan eller som är alltför tidsödande, kan skildras genom filmen. Naturvetenskapliga forskningsmetoder kan på så sätt åskådliggöras redan i skolan.

I första hand bör utväljas sådana filmer som ger liv och skärpa åt särskilt viktiga kursmoment eller som belyser ett ämne på ett så överlägset sätt, att dyrbar undervisningstid vinnes. Filmen bör ej lämpligen ersätta andra billigare undervisningsmedel i de fall, då dessa på ett likvärdigt sätt kan åskådliggöras en företeelse eller ett skeende.

Läraren bör i förväg förbereda och förklara en undervisningsfilm, vilket är särskilt nödvändigt, om den behandlar ett invecklat ämne. En pågående visning bör i regel ej störas av någon analyserande framställning av innehållet, men kortare påpekanden, medan filmen visas, kan stundom vara på sin plats. Kunskapsbehållningen ökas genom att filmen visas mer än en gång. Då så sker, samtalar läraren med eleverna efter första visningen om filmens enskildheter, varefter filmen visas på nytt. Den genom filmvisningen vunna kunskapen bör på lämpligt sätt befastas. Då ämnesavsnittet repeteras, kan det vara lämpligt, att filmen ånyo visas.

Skolfilmen bör helst visas för lärjungarna vid den tidpunkt, då motsvarande ämnesavsnitt behandlas i klassen. Det

bör i regel undvikas att visa film för en hel skola eller för flera klasser på olika stadier samtidigt. Lämpligast är, att endast en film visas åt gången. I vissa fall kan det av organisatoriska skäl vara önskvärt att till samma filmlektion sammanföra undervisningsfilmer, som behandlar närbesläktade ämnen, t. ex. olika slag av fiske. Kombinationer kan göras på olika sätt, men enhetlighet måste eftersträvas, om inte det ena intrycket skall utplåna det andra.

I flerklassiga läraravdelningar kan det vara nödvändigt att visa film för alla avdelningens elever samtidigt. Det torde då vara lämpligt att vid förberedelse och efterbehandling särskilt framhäva sådant som för varje särskilt åldersstadium kan vara av intresse och värde.

Undervisningsfilm, som visas för småskolans barn, måste vara enkel till innehållet. Syftet med filmundervisningen på detta stadium är i första rummet att lära de små att iaktta och reflektera men också att stödja undervisningen, särskilt i hembygdskunskap.

Från och med folkskolans tredje klass kan filmen i högre grad inpassas i undervisningen enligt kursplanerna för särskilt ämnena kristendomskunskap, hembygdskunskap, geografi, naturkunnighet, historia och samhällskunskap. Undervisningsfilmen kan även vara till nytta i gymnastik, lek och idrott, trafikundervisning och slöjd, ljudfilmen också i främmande språk. Dessutom kan filmen vara till gagn vid skolans yrkesvägledning.

Skolradio

Anordningar för avlyssnande av skolradio bör såvitt möjligt finnas vid varje skola och helst i varje klassrum.

Lärjungarna bör ha tillgång till de för

respektive program lämnade anvisningarna (programhäften).

Skolradioprogrammen är i viss mån differentierade för olika stadier. Det förutsättes, att läraren själv, alltefter klassens förutsättningar, kritiskt sovrar bland det som erbjudes. Det ger större utbyte att utvälja ett fåtal passande program eller programserier och skapa intresseområden kring dessa, än att lyssna planlöst. Skolan bör fostra till goda lyssnarvanor. Avlyssning bör ske av sådana skolradioprogram som har anslutning till årets kurs eller eljest av läraren anses ha ett så upplysande och fostrande innehåll, att avlyssnandet kan främja undervisningen.

Vid terminens början bör läraren tillsammans med eleverna gå igenom programhäftet och uppgöra en plan över vilka sändningar som skall avlyssnas. Där så erfordras, bör denna plan upprättas under samråd mellan skolledare och lärare. Planen bör anslås i klassrummet.

Det enskilda programmet förberedes i regel genom att programhäftets texter och bilder genomgås, antingen gemensamt under lärarens ledning eller av lärjungarna var för sig. Radiolektionens stoff bör på lämpligt sätt insättas i ett större ämnessammanhang. Av betydelse är, att erforderliga kartor, planscher eller annan materiel är tillgängliga vid lektionens början. En och annan gång kan det vara lämpligt att förevisa tillgängligt bildmaterial i balloptikon eller annan projektionsapparat. Särskilt blir detta fallet, om för ändamålet avsedda bilder tillställs skolorna, men även programhäftets vanliga illustrationer torde kunna användas. En bristfällig förberedelse kan äventyra ett gott resultat av radiolektionen. Förberedelsernas omfattning beror givetvis av radiolektionernas syfte och uppläggning. I vissa fall

kan förberedelserna inskränkas eller helt utelämnas.

Under lyssnandet bör lärjungarna helst sitta kvar på sina vanliga platser i skolrummet med programhäftena samt papper och pennor på skolborden. Läraren eller någon elev kan på tavlan anteckna sådant som särskilt bör ihågkommas eller på kartan peka ut platser som omnämnas.

När programmen är avsedda endast för en del av lärjungarna i en flerklassig läraravdelning, bör en av grupperna hänvisas till särskild lokal, om sådan finns. Den icke lyssnande gruppen sysesättes på lämpligt sätt med tysta övningar.

Någon form av efterbehandling bör i regel följa. För att elevernas intresse ej skall minskas, bör återblicken inte gå för långt i detalj utan begränsas till det mest väsentliga; den bör hos lärjungarna befästa känslan av att de fått ut något av radiolektionen. Den del av undervisningstimme som ej upptas av sändningen bör utnyttjas till förberedelse och repetition. Ett kort samtal omedelbart efter programmets slut torde i regel vara det bästa tillvägagångssättet. I vissa fall kan det vara lämpligt att låta eleverna skriftligt besvara i programhäftet eller av läraren uppställda frågor. I de högre klasserna kan det därjämte bli fråga om att mera utförligt — eventuellt med hjälp av »nyckelord», som antecknats under utsändningen — redogöra för programinnehållet, varvid uppdraget anförtros antingen åt en lärjunge eller åt flera, som får uppgifterna fördelade mellan sig. En muntlig redogörelse kan ibland utmytna i en fri klassdiskussion.

Radiolektionerna kan stundom med fördel läggas till grund för arbetsuppgifter, som fullgöres i elevernas arbetsböcker. Därvid kan anvisade bredvidläsningsböcker lämpligen komma till användning.

Skolradiolektionerna i främmande språk utgör ett komplement till den direkta undervisningen i ämnet och bör utnyttjas. För den kombinerade korrespondens- och radioundervisningen gäller särskilda anvisningar (jfr sid. 122).

Inspelningsapparater

Inspelningsapparater kan med fördel komma till användning i skolorna. I fråga om dessa apparaters brukbarhet föreligger väsentligen följande möjligheter: a) Upptagning av skolradioprogram eller andra för skolbruk lämpliga radiopro-

gram; härigenom blir man oberoende av radions sändningstider och kan infoga programmet i lämpligt sammanhang vid undervisningen. b) Direktupptagningar vid språkundervisningen; härigenom kan eleverna få tillfälle att höra och diskutera sitt eget uttal. c) Hjälpmedel vid röstvård och talvård. d) Upptagningar av elevernas prestationer (dramatik, uppläsningar m. m.) för elev- och föräldraaftnar. e) Som illustrations- och korrigeringsmedel vid musikundervisningen. f) Som grammofon vid undervisningen i språk, musik, gymnastik och lek samt även i naturkunighetsundervisningen (fågelskivor).

ÖVERSIKT AV DE I UNDERVISNINGSPLANEN UPPTAGNA SKOLFORMERNA

Eleverna erhåller undervisning hela den stadgade årliga lärotiden (heltidsläsning). Undervisningen bestrides i första och andra klassen av lärare, som avlagt småskolläraryxamen, och i övriga klasser i regel av lärare, som avlagt folkskolläraryxamen. I den mån särskilda föreskrifter därom utfärdas, undervisar lärare, som avlagt småskolläraryxamen, även i tredje klassen.

A-formen (Aa). Skolor¹, där varje klass utgör minst en läraravdelning², vilken på samma gång utgör en undervisningsavdelning³. Folkskolestadiet betecknas med A, småskolestadiet med a.⁴

B-formerna. Skolor, där två eller flera klasser gemensamt bildar en läraravdelning, vilken också utgör en undervisningsavdelning. Sjunde klassen och eventuellt förekommande högre klasser förutsattes i regel vara samlade till läraravdelningar av A-typ.

Första B-formen (B1b). Skolor, där småskolestadiet bildar en läraravdelning och folkskolestadiet två läraravdelningar, av vilka senare den ena omfattar tredje och fjärde klasserna, den andra femte och sjätte klasserna. Folkskolestadiet betecknas med B1, småskolestadiet med b.

Andra B-formen (B2b). Skolor, där småskolestadiet och folkskolestadiet bildar var sin läraravdelning. Folkskolestadiet betecknas med B2, småskolestadiet med b.

Tredje B-formen (B3). Skolor, där småskolestadiet och folkskolestadiet tillsammans bildar en läraravdelning och där nybörjare intas blott vartannat år, så att läraravdelningen kommer att omfatta ena året första, tredje och femte klassen och andra året andra, fjärde och sjätte klassen.

Anmärkningar till översikten

1. I undervisningsplanen har endast sådana skolformer upptagits som finns i större antal och kan betraktas som särskilt typiska. De från dessa mera avvi-

kande formerna, vilka alltjämt förekommer (undantagsformer), är dels skolor med halvtidsläsning (C-form), som får upprätthållas, endast där heltidsläsning

¹ Med skola avses här den organisatoriska enhet (bestående av en eller flera skolanläggningar med vardera ett eller flera skolhus) som mottar lärjungar från ett och samma skolområde.

² Med läraravdelning avses alla de lärjungar vilkas undervisning tar en lärare i anspråk, om denne har full tjänstgöring.

³ Med undervisningsavdelning avses en avdelning lärjungar, som — oavsett om de tillhör en eller flera årsklasser — på samma timmar har sin huvudsakliga undervisning av samme lärare.

⁴ Av organisatoriska skäl användes liksom i 1919 års undervisningsplan beteckningen småskolestadiet (småskola) för klasserna 1 och 2 och beteckningen folkskolestadiet för de övriga klasserna.

inte kan anordnas, dels mindre folkskolor (D-form), som får förekomma, endast där skolområde har så avskilt läge och så litet barnantal, att särskild folkskola ej skäligen kan upprättas. I C-formen (Cc) bildar småskolestadiet och folkskolestadiet var sin läraravdelning liksom i andra B-formen, men fördelade på två undervisningsavdelningar, som undervisas vardera varannan dag. Folkskolestadiet betecknas med C, småskolestadiet — som här har kunnat omfatta tre läsår — med c. D-formen kännetecknas därav, att undervisningen på såväl småskolestadiet som folkskolestadiet bestrides av lärare med småskollärarexamen, men den är i övrigt anordnad som B3-formen.

2. Undervisningsplanen upptar tim- och kursplaner även för klasserna 8 och 9. Om dessa klasser är av frivillig typ (folkskolans högre avdelning), må planerna efter beslut av skolstyrelsen tillämpas, som om klasserna vore obligatoriska. Då det kan förekomma, att klasserna 7 och 8 måste undervisas tillsammans (B1-typ), har planer för dylik anordning medtagits.

3. Skola, som består av läraravdelningar av olika typ, bör få blandad beteckning, varvid den dominerande skolformen anges först, t. ex. AB1ab, B1Aa, B1a. Hänsyn behöver emellertid härvid ej tas till specialklasser. När dessas typ skall särskilt anges, begagnas motsvarande skolformsbeteckningar.

4. Varianter av de angivna skolformerna betecknas med bokstaven v, fogad till beteckningen för den närmast besläktade skolformen. Det gäller här väsentligen sådana skolor med flerklassig avdelning, vilka har ett annat antal klasser än skolan eller stadiet ordinärt omfattar. För varianterna förutsättes, att fråga om avvikelser från undervisningsplanens tim- och kursplaner behandlas från fall till fall i vederbörlig ordning.

5. För D-formen tillämpas B3-formens tim- och kursplaner. Fråga om de för C-formen erforderliga avvikelserna från undervisningsplanen behandlas från fall till fall i vederbörlig ordning.

6. Tim- och kursplaner m. m. för folkskolans specialklasser har hänförts till ett särskilt avsnitt av undervisningsplanen.

TIMPLANER

Anvisningar

1. De i timplanerna angivna timtalen avser antalet timmar för vecka (veckotimmar).

2. Timplanernas tillämpning vid uppgörande av arbetsordningen framgår av de exempel som finns intagna i ett följande avsnitt av undervisningsplanen (sid. 200 f.). Beträffande modifieringar i ämnesuppdelningen på timplanerna och på arbetsordningen hänvisas härutöver till de allmänna anvisningarna rörande skolans verksamhet (jfr sid. 55 f.).

3. I ämnet naturkunnighet må sådana lärjungelaborationer, vid vilka avdelningen uppdelas i grupper, förekomma i klass 6 högst 10 timmar, i klass 7 högst 15 timmar och i vardera av klasserna 8 och 9 högst 20 timmar per läsår och laborationsgrupp. Fördelningen av laborationer på ämnesgrenarna bestämmas av vederbörande skolstyrelse.

4. I de fall då för flera läraravdelningar gemensamma övningar i musik anordnas, må för elever, som skall delta, tiden för annan undervisning minskas i motsvarande utsträckning, dock med sammanlagt högst 10 timmar per läsår.

5. Till friluftsdagar och lekstunder under lärares ledning anslås tid, motsvarande 1 å 1½ timme i veckan (omkring 8—12 dagar för läsår). Friluftsdag kan uttas i form av heldag (4—5 timmar) eller halvdag (2—3 timmar). Erforderlig tid må tas även från andra ämnen än gymnastik, lek och idrott (jfr sid. 63 f.). Sammanlagt 2 friluftsdagar för läsår skall användas till undervisning i brandskydd

och olycksfallsvård (Sv. förf.-saml. 1953: 384).

6. Där timplanen för klasserna 4—7 upptar undervisning i slöjd och hinder på grund av lokalbrist eller omständigheter av motsvarande slag föreligger för sådan undervisning, må skoldistriktet, efter medgivande av statens folkskolinpektör, under en övergångstid kunna uppskjuta införandet av slöjdundervisningen.

7. Om skoldistriktet så beslutar, må för lärjungar i klasserna 3—6 anordnas en mindre kurs i hemkunskap och hushållsgöromål, sammanlagt motsvarande en timme för vecka under ett läsår. Härvid förutsättes, att då undervisning i slöjd är anordnad vid skolan med eljest tre å fyra veckotimmar, en av dessa timmar anslås till den ifrågavarande kursen samt att lämplig lokal kan erhållas. Förekommer ej slöjdundervisning eller har den mindre timantal, må kursen förläggas utanför timplanen. Antalet deltagare i kurs skall utgöra minst 8. För gruppindelning gäller anvisningarna i anmärkning 18.

8. Deltagandet i undervisning i valfritt ämne är obligatoriskt för eleverna i enlighet med timplanerna. Detta gäller dock ej lärjunge för tid, motsvarande den, under vilken han enligt företett intyg av vederbörande religionslärare bevisar av trossamfund under ett av läsåren anordnad religionsundervisning. (Beträffande ledighet för lärjunge av liknande anledning i annan ordning samt i klass 7 jfr Sv. förf.-saml. 1941: 693.)

9. Undervisning i trädgårdsskötsel bör, såvitt sig göra låter, anordnas. Särskilt timaltal har ej upptagits härför på timplanerna. Tid för denna undervisning bör dock i nödig utsträckning (omkring 20 timmar per läsår) och med fördelning på klasserna enligt närmare anvisning i kursplanen (sid. 197 f.) tas från andra ämnen.

10. Såvida tillgång på lämplig skogsmark finns och antingen läraren själv är kunnig i skogsplantering och skogssådd eller sakkunnigt biträde står till buds, må för varje läsår av den stadgade undervisningstiden en eller två dagar användas för undervisning i skogsvård, särskilt skogsplantering och skogssådd.

11. För sådana ämnen, i vilka särskild gruppindelning (jfr anm. 18) tillämpas, har förutsatts, att undervisningen om möjligt förlägges till samma timmar för olika grupper, så att eleverna ej behöver vara borta från undervisning, som enligt timplanen avses vara för avdelningen gemensam. Då undervisningen på grund av t. ex. brist på lokaler eller lärare ej kan ordnas på detta sätt, bör samråd ske med statens folkskolinspektör om minskning av annan undervisningstid för ifrågavarande lärjungar.

12. Rasterna och det egentliga skolarbetet bör — frånsett av särskilda omständigheter föranledd tillfällig förskjutning — inbördes erhålla det för dem avsedda tidsutrymme. In- och utmarsch räknas exempelvis härvid ingå i rast, medan lärjungarnas förberedande och avslutande göromål i klassrummet ingår i lektionstiden.

13. Till den i folkskolestadgan angivna morgonandakten användes en tid av upp till 10 minuter.

14. Skulle i skoldistrikt på grund av brist på skollokaler eller annan därmed jämförlig omständighet synnerlig svårighet föreligga att för någon eller några

undervisningsavdelningar anordna undervisning hela det i timplanen angivna antalet undervisningstimmar, må skolstyrelse besluta nedsättning i antalet undervisningstimmar för sådan undervisningsavdelning med högst två timmar i veckan.

Därest av sådan anledning som i föregående stycke angivits ytterligare nedsättning i antalet undervisningstimmar erfordras, må vederbörande statens folkskolinspektör medge sådan nedsättning med högst fyra veckotimmar. Om skolstyrelsen och folkskolinspektören ej är av samma mening, må ärendet av skolstyrelsen hänskjutas till skolöverstyrelsen för avgörande.

Kräves i särskilt undantagsfall nedsättning i antalet undervisningstimmar utöver vad nu är sagt, ankommer det på skolöverstyrelsen att efter framställning av skolstyrelsen för viss angiven tid därtill lämna sitt medgivande. Sådan framställning inges till statens folkskolinspektör.

Beslutas nedsättning i antalet undervisningstimmar enligt denna punkt, skall iakttagas, att ej något av de i timplanen för ifrågavarande skolstadium angivna ämnen uteslutes.

15. Då så med hänsyn till särskilda omständigheter befinnes erforderligt, må vederbörande statens folkskolinspektör för läsår eller del därav medge mindre avvikelser (högst en timme för vecka) från den i undervisningsplanen angivna fördelningen av veckotimaltalet för läroämnena, varvid dock skall gälla, att det sammanlagda timaltalet för vecka enligt timplanen ej ändras och att intet ämne uteslutes.

16. Då undervisningstiden har inskränkts i enlighet med bestämmelserna i folkskolestadgan § 15 mom. 4 andra stycket, tillämpas särskild för ändamålet av skolöverstyrelsen anvisad timplan.

17. Utgör antalet lärjungar vid läsårets början i läraravdelning av A-typ, klasserna 4—9, eller B1-typ minst 30, av B2-typ minst 25 och B3-typ minst 20, må avdelningen utan minskning av antalet lärjungetimmar uppdelas i två grupper med skild undervisning eller ett mindre antal lärjungar i avdelningen beredas särskild hjälp för att kunna följa med undervisningen, varvid antalet lärartimmar för vecka må utökas med högst två. Om klass 7 ingår i avdelning av B-typ, sänkes gränstalet för lärjungarnas uppdelning i grupper med 2. (Jfr beträffande klass 3 av A-typ anm. 1 sid. 80.)

I läraravdelning av A-, B1- eller B2-typ, där undervisning i främmande språk enligt kursplanen börjar, må till förstärkande av denna undervisning en av de nyssnämnda lärartimmarna tas i anspråk vid ett lärjungeantal i avdelningen av minst 20 vid läsårets början

Utgör antalet lärjungar vid läsårets början i läraravdelning av A- eller B1-typ minst 35, B2-typ minst 30 och B3-typ minst 25, må i och för sådan uppdelning som i anmärkningens första stycke nämnts antalet lärartimmar per vecka utökas med högst två i klass 3 av A-typ och i övrigt, utöver vad som angivits i första stycket, med likaså högst två. Om klass 7 ingår i avdelning av B-typ, sänkes gränstalet för lärjungarnas uppdelning i grupper med 5.

Förstärkningsanordningarna skall avse ämnena modersmålet, räkning, främ-

mande språk eller i flerklassiga avdelningar, i vilka klass 7 ingår, samhällskunskap. Det ankommer på skoldistriktet att besluta, vilket eller vilka av dessa ämnen som skall tillgodoses genom förstärkningen. Förstärkningsanordningen må, därest den berör endast ett mindre antal lärjungar, efter medgivande av statens folkskolinspektör kunna avse även hjälp med hemuppgifter.

18. Uppdelning i särskilda grupper må vid undervisningen ske, då inom läraravdelningen antalet deltagande lärjungar vid läsårets början utgör

a) i ämnesgrenen hushållsgöromål och vid laborationer minst 16 för uppdelning i två grupper, minst 30 för uppdelning i tre grupper och därutöver minst 12 för varje ny grupp;

b) i ämnesgrenarna textilslöjd, träslöjd (alternativt metallslöjd, pappslöjd eller bokbinderi) och yrkespraktik (verkstadsarbete) minst 20 för uppdelning i två grupper och därutöver minst 15 för varje ny grupp.

Om antalet i nyssnämnda ämnesgrenar deltagande lärjungar är mindre än 5, bör samundervisning ske med grupp från annan läraravdelning eller — om så efter samråd med statens folkskolinspektör befinnes möjligt och lämpligt — annan skola.

Då särskilda omständigheter föreligger, må vid maskinskrivning en uppdelning enligt b) ovan ifrågakomma efter medgivande av statens folkskolinspektör.

Timplaner för a-formen

Klass 1

Ä m n e n	Alternativ 1			Alternativ 2			Alternativ 3
	Lärartimmar	Lärjungetimmar		Lärartimmar	Lärjungetimmar		Lärar-och lärjungetimmar
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt	Klass 1
Kristendomskunskap.....	2	2	—	2	2	—	2
Modersmålet.....	14	4	5	13	9	2	11
Hembygdskunskap med arbetsövningar.....	5	3	1	5	3	1	5
Matematik.....	5	1	2	5	3	1	3
Musik.....	1	1	—	1	1	—	1
Gymnastik, lek och idrott..	1	1	—	2	2	—	2
Summa timmar	28	12	8	28	20	4	24

Klass 2

Ä m n e n	Alternativ 1			Alternativ 2			Alternativ 3
	Lärartimmar	Lärjungetimmar		Lärartimmar	Lärjungetimmar		Lärar-och lärjungetimmar
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt	Klass 2
Kristendomskunskap.....	2	2	—	2	2	—	2
Modersmålet.....	13	9	2	13	11	1	12
Hembygdskunskap med arbetsövningar.....	5	3	1	5	5	—	5
Matematik.....	5	3	1	5	3	1	4
Musik.....	1	1	—	1	1	—	1
Gymnastik, lek och idrott..	2	2	—	2	2	—	2
Summa timmar	28	20	4	28	24	2	26

Timplaner för b-formen

Klasserna 1—2, alternativ 1

Ä m n e n	Lärartimmar	Lärjungetimmar		
		För klasserna 1 och 2 gemensamt	För klass 1 särskilt	För klass 2 särskilt
Kristendomskunskap.....	2	2	—	—
Modersmålet.....	15	6	5	4
Hembygdskunskap med arbetsövningar..	4	4	—	—
Matematik.....	5	2	1	2
Musik.....	1	1	—	—
Gymnastik, lek och idrott.....	1	1	—	—
Summa timmar	28	16	6	6

Klasserna 1—2, alternativ 2

Ä m n e n	Lärar- timmar	Lärjungetimmar		
		För klasserna 1 och 2 ge- mensamt	För klass 1 särskilt	För klass 2 särskilt
Kristendomskunskap	2	2	—	—
Modersmålet	13	9	2	2
Hembygdskunskap med arbetsövningar	5	3	1	1
Matematik	5	3	1	1
Musik	1	1	—	—
Gymnastik, lek och idrott	2	2	—	—
Summa timmar	28	20	4	4

Klasserna 1—2, alternativ 3

Ä m n e n	Lärar- timmar	L ä r j u n g e t i m m a r				
		För klas- serna 1 och 2 ge- mensamt	För klass 1 särskilt		För klass 2 särskilt	
			Omedelbar under- visning	Tysta övningar	Omedelbar under- visning	Tysta övningar
Kristendomskunskap	2	2	—	—	—	—
Modersmålet	13½	9½	2	—	2	—
Hembygdskunskap med arbetsövningar	3½	3½	—	1	—	1
Matematik	4	2	1	—	1	—
Musik	1	1	—	—	—	—
Gymnastik, lek och idrott	2	2	—	—	—	—
Summa timmar	26	20	3	1	3	1

Anmärkningar till timplanerna för a- och b-formerna

1. Timplanerna upptar tre alternativ. Det första skall tillämpas, om vid läs-årets början antalet lärjungar utgör i läraravdelning av a-typ minst 15 och av b-typ minst 12. Skulle en tillämpning för sådan avdelning av det första alternativet medföra påtagliga olägenheter eller betydande kostnader, exempelvis för anordnande av skolskjutsar eller skolmål-tider, må skolstyrelsen, sedan statens folkskolinspektör beretts tillfälle avge yttrande i ärendet, besluta, att alternativ 2 skall tillämpas eller, om även detta medför dylika svårigheter, alternativ 3. Understiger lärjungeantalet i avdelning de angivna talen, tillämpas alternativ 3.

Här är bl. a. antalet lärartimmar lägre än i alternativ 1 och 2. Skulle klassläraren inte kunna beredas annan fyllnadstjänstgöring, bör dock i samråd med statens folkskolinspektör åtgärder så vitt möjligt vidtas för uttagande även i detta fall i avdelningen av lärarens tjänstgörings-timmar.

I a-skolorna bör gruppernas storlek och sammansättning anpassas med hänsyn till de barn som av en eller annan anledning blivit efter eller arbetar långsammare. Huvudsynpunkten bör alltså ej vara att få en jämn tudelning, även om sådan indelning i relativt jämna avdelningar ofta kan vara lämplig. En uppdel-

ning klassvis i b-skolorna ligger i allmänhet närmast till hands. Men även annan gruppindelning, t. ex. med lärjungar från endera eller båda klasserna samlade i en grupp, kan i vissa fall med fördel tillämpas.

Uppdelningen bör med andra ord ej göras schablonmässigt.

Om så visar sig behöfligt, kan jämkningar i indelningen vidtas under terminens lopp. Hemmens intresse av att regelbunda skoltider för barnen tillämpas, gör dock, att ofta företagna ändringar i gruppindelningen kan vålla irritation.

I skoldistrikt, där lärotiderna måste bestämmas med hänsyn bland annat till skolskjutsar, kan det ej undvikas, att skjutstiderna måste inverka på gruppindelningen.

Det ankommer närmast på vederbörande lärare att med beaktande av vad nu anförts fördela lärjungarna i grupper.

För underlättande av förekommande svårigheter, då alternativ 1 skall följas, må skolstyrelsen, sedan statens folkskolinspektör beretts tillfälle avge yttrande i ärendet, besluta, att vardera gruppen i en läraravdelning skall undervisas för sig en dag i veckan (jfr sid. 202, 207, 211), under vilken dag den icke undervisade gruppen åtnjuter ledighet. De svårigheter som kan anses motivera endagsledighet för lärjungarna är väsentligen av två slag, dels långa skolvägar (gångvägar) för ett relativt stort antal lärjungar i avdelningen och dels sådana väntetider för ett flertal barn i samband med skolskjuts som genom endagsledighet kan undvikas eller minskas. Det är emellertid att observera, att endagsledigheten innebär en koncentration av den per vecka löpande lästiden till fem av veckans söckendagar, och den dagliga lästiden för lärjungarna blir härigenom längre än vad som avsetts med den reducerade timplanen. Denna fråga bör därför bedömas med tanke på anord-

ningens huvudsyfte att minska lästiden för barnen. En utökning av den dagliga lästiden till fem timmar under flertalet av veckans söckendagar bör endast ske, om detta av de ovan nämnda anledningarna kan anses avgjort påkallat.

Arbetsordningen upp göres i härför stadgad ordning. Den närmare anordningen av gruppundervisningen och förläggningen av undervisningstimmarerna är i stor utsträckning beroende av lokala förhållanden. Vid skolor med flera läraravdelningar på småskolestadiet bör lärarna lämpligen samråda härom. Till ledning kan tjäna de enkla exempel på arbetsordningar för de olika veckodagarna som är fogade till undervisningsplanen (se sid. 200 f.).

2. Undervisningstiden under de två å tre — om något av timplanernas två senare alternativ tillämpas eller där elevantalet i avdelningen är särskilt stort, de två å fyra — första veckorna av barnens första skolår bör i samråd med statens folkskolinspektör på lämpligt sätt (gruppindelning) och med successiv utökning begränsas, för att övergången för nybörjarna från hemmet till skolan skall underlättas.

3. Vid fördelningen av timtalet för ämnet modersmålet på muntlig framställning och läsning, respektive skrivning, må följande normer tjäna till ledning. De olika grenarna av modersmålsundervisningen kan dock — framför allt gäller detta klass 1 — i allmänhet ej särskiljas från varandra (jfr även sid. 104).

a-formen	Muntlig framställning och läsning	Skrivning
Klass 1, alternativ 1		
För klassen gemensamt	2	2
För varje grupp särskilt	3	2
Klass 1, alternativ 2		
För klassen gemensamt	5	4
För varje grupp särskilt	{ 1 2	1 —
Klass 1, alternativ 3	7	4

	Muntlig framställning och läsning	Skrivning		Muntlig framställning och läsning	Skrivning
Klass 2, alternativ 1			Alternativ 2		
För klassen gemensamt	5	4	För klasserna 1 och 2 gemensamt	5	4
För varje grupp särskilt	1	1	För klass 1 särskilt	1	1
Klass 2, alternativ 2			För klass 2 särskilt	1	1
För klassen gemensamt	6	5			
För varje grupp särskilt	1	—			
Klass 2, alternativ 3					
	7	5			
b-formen			Alternativ 3		
Alternativ 1			För klasserna 1 och 2 gemensamt		
För klasserna 1 och 2 gemensamt	3	3	För klass 1 särskilt	1	1
För klass 1 särskilt	3	2	För klass 2 särskilt	1	1
För klass 2 särskilt	2	2			

Timplaner för A-formen

Klass 3

Ä m n e n	Alternativ 1			Alternativ 2
	Lärartimmar	Lärjungetimmar		Lärar- och lärjungetimmar
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt	
Kristendomskunskap	2	2	—	2
Modersmålet	12	10	1	11
Hembygdskunskap med arbetsövningar	5	5	—	5
Matematik	6	4	1	5
Musik	2	2	—	2
Gymnastik, lek och idrott	3	3	—	3
Slöjd	2	2	—	2
Summa timmar	32	28	2	30

Anmärkingar

1. Timplanen upptar två alternativ. Det första skall tillämpas, om vid läsårets början antalet lärjungar i läraravdelningen utgör minst 20. I andra fall följes alternativ 2. Beträffande förutsättningarna i övrigt för tillämpning av olika alternativ samt i fråga om lärjungarnas indelning i grupper gäller vad som anförts i anmärkning 1 till timplanerna för klasserna 1 och 2.

2. Undervisning i slöjd anordnas, om skoldistriktet ej annorlunda beslutar. Om

särskilda skäl (t. ex. väntetider i samband med skolskjutsar, svårigheter vid gruppindelning i ämnet) föreligger, må skolstyrelsen, sedan statens folkskolinspektör beretts tillfälle avge yttrande i ärendet, öka tiden för undervisningen i slöjd med 1 å 2 timmar.

3. Vid fördelningen av timtalet för ämnet modersmålet på muntlig framställning och läsning samt skrivning och språklära må följande normer tjäna till ledning (jfr dock sid. 104).

	Muntlig framställning och läsning	Skrivning och språklära
Alternativ 1		
För klassen gemensamt	6	4
För varje grupp särskilt	—	1
Alternativ 2	6	5

Klasserna 4, 5 och 6

Ämnen	Läro- och lärjungetimmar		
	Klass 4	Klass 5	Klass 6
Kristendoms-kunskap	2	2	2
Modersmålet	10	8 (10)	7 (9)
Engelska	—	5 (—)	5 (—)
Historia	2	2	3
Samhällskunskap			
Geografi	2	2	2
Naturkunnighet	2	2	2 (3)
Matematik	5	5	5
Teckning	2	1 (2)	2
Musik	2	2	1
Gymnastik, lek och idrott	3	3	3
Slöjd	2	2 (4)	2 (4)
Summa timmar	32	34	34

Anmärkningar

1. Då undervisning i engelska enligt skolstyrelsens bedömning ej kan anordnas, tillämpas timplanen med de ändrade timtal som anges inom parentes.
2. Antalet timmar för ämnet slöjd kan, där timplanen upptar 2 timmar och om skolstyrelsen så beslutar, ökas med 1 å 2 timmar.
3. Vid fördelning av timtalet för ämnet modersmålet på muntlig framställning och läsning samt skrivning och språklära må följande normer tjäna till ledning (jfr dock sid. 104).

	Muntlig framställning och läsning	Skrivning och språklära
Klass 4	5	5
Klass 5	4 (5)	4 (5)
Klass 6	3 (4)	4 (5)

4. Gemensam tid har på timplanen upptagits för ämnena historia och samhällskunskap. För samhällskunskap bör beräknas 15 timmar i klass 4, 20 timmar i klass 5 och 25 timmar i klass 6.

Klass 7

(Skolor med sjuårig skolkurs)

Ämnen	Läro- och lärjungetimmar	
	a	b
Kristendoms-kunskap	2	2
Modersmålet	7 (8)	6 (7)
Engelska	4 (—)	4 (—)
Historia	1½	1½
Samhällskunskap	1½	1½
Geografi	2 (3)	2 (3)
Naturkunnighet:		
Biologi med hälsolära	3	3
Fysik		
Kemi		
Matematik	4 (5)	4 (5)
Teckning	2	1 (2)
Musik	1	1
Gymnastik, lek och idrott	3	3
Slöjd	4 (5)	2
Hemkunskap och hushållsgöromål	1	1+4
Summa timmar	36	36

Anmärkningar

1. Timplanen upptar två varianter, a och b. För lärjungar, som ej skall undervisas i ämnesgrenen hushållsgöromål, tillämpas planen a, för övriga planen b. Detta gäller även, då båda grupperna lärjungar förekommer i samma läraravdelning.
Skolstyrelsen beslutar, i vad mån båda varianterna eller endera av dem skall tillämpas.
2. Då undervisning i engelska enligt skolstyrelsens bedömning ej kan anordnas, tillämpas timplanen med de ändrade timtal som anges inom parentes.
3. Fördelningen av timtalet mellan ämnena historia och samhällskunskap är att betrakta som ungefärlig. Till den i äm-

net samhällskunskap ingående yrkesvägledningen bör anslås sammanlagt 15 timmar under läsåret. Om medborgarkunskap inte förekommer i fortsättningskolan, bör ämnet samhällskunskap er- hålla ytterligare 10 timmar per läsår.

4. Vid fördelning av timtalet för ämnet naturkunnighet i klass 7 mellan de olika ämnesgrenarna kan lämpligen 1½ timme disponeras för biologi med hälsolära och 1½ timme för fysik och kemi tillsammans.

Klasserna 7 och 8

(Skolor med åttaårig skolkurs)

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar							
	Klass 7		Klass 8					
	a	b	Alternativ 1		Alternativ 2		Alternativ 3	
			a	b	a	b	a	b
Kristendoms-kunskap	2	2	1	1	1	1	1	1
Modermålet	7	6	4	4	3	3	5	5
Engelska	4	4	3	3	2	2	—	—
Historia	1½	1½	2	2	—	—	1	1
Samhällskunskap	1½	1½	2	2	2	2	2	2
Geografi	2	2	1	1	—	—	1	1
Naturkunnighet:								
Biologi med hälsolära	3	3	1	1	—	—	—	—
Fysik			2	1½	1½	1½	1½	1
Kemi			2	1½	1½	1½	1½	1
Matematik	4	4	4	3	3	2	4	3
Teckning	2	1	1	1	—	—	1	1
Musik	1	1	1	1	—	—	1	1
Gymnastik, lek och idrott	3	3	3	3	2	2	3	2
Slöjd	4	2	4	2	—	—	2	3
Hemkunskap och hushållsgöromål	1	1+4	1	1+4	1	1+4	1	1+9
Yrkesvägledning	—	—	2	2	2	2	2	2
Yrkeskunskap	—	—	—	—	15	10	—	—
Valfritt ämne	—	—	2	2	2	2	2	2
Summa timmar	36	36	36	36	36	36	36	36

Anmärkningar

1. För klass 7 upptas samma ämnen och timtal som i timplanen för klass 7 i skolor av A-form med sjuårig skolkurs, och samma anmärkningar som till nämnda plan gäller. Det förutsättes dock, att ämnet engelska här alltid ingår i timplanen.

2. För klass 8 upptar timplanen tre alternativ. Av dessa är alternativ 1 av allmän teoretisk typ. Alternativ 2 är avsett att ge möjlighet till förberedande utbildning i yrke. Alternativ 3 har allmänt praktisk inriktning. Inom varje alter-

nativ finns två varianter, a och b. Den senare upptar undervisning även i ämnesgrenen hushållsgöromål.

Skolstyrelsen beslutar, vilket eller vilka alternativ (varianter) som skall tillämpas. Beträffande användningen av olika varianter gäller anmärkning 1 till timplanen för klass 7 i skolor med sjuårig skolkurs.

3. Timtalet för valfritt ämne i klass 8 disponeras företrädesvis för undervisning i

enligt alternativ 1: teckning, musik eller maskinskrivning;

enligt alternativ 2: geografi, teckning, musik eller maskinskrivning;

enligt alternativ 3: engelska, teckning, musik eller maskinskrivning.

I regel bör lärjungar, som undervisas i valfritt ämne, bilda grupper inom avdelningens ram eller sammanföras med annan avdelning. Valmöjligheterna blir med hänsyn härtill begränsade. För särskild undervisning av grupp i valfritt ämne erfordras, att minst 5 lärjungar i klassen anmält sig till deltagande i undervisning i det ifrågakvarande ämnet.

För undervisning i valfritt ämne må, då så är behövt, efter medgivande av statens folkskolinspektör, en lärartimme för vecka utöver vad som framgår av timplanen tas i anspråk.

4. Om skolstyrelsen så beslutar, må i klass 8, alternativ 3, timtalet för ämnet

gymnastik, lek och idrott ökas med 1 timme, varvid motsvarande minskning sker för ämnet musik.

5. Vid fördelning av timtalet för ämnet yrkeskunskap mellan yrkesteori och yrkespraktik må följande normer tjäna till ledning.

Klass 8	Därav		
	Ämnets timtal	yrkesteori	yrkespraktik
Alternativ 2 a.....	15	3 (6)	12 (9)
Alternativ 2 b.....	10	3 (6)	7 (4)

Om yrkeskunskap är anordnad i anslutning till handel, är ett större timtal behövt för yrkesteori. Hur timtalet då bör fördelas, har ovan angivits inom parentes. I fråga om yrkeskunskap i anslutning till metallarbete eller träarbete må 1 veckotimme överflyttas från yrkespraktik till yrkesteori.

Klasserna 7, 8 och 9

(Skolor med nioårig skolkurs)

Ämnen	L ä r a r - o c h l ä r j u n g e t i m m a r										
	Klass 7		Klass 8						Klass 9		
	a	b	Alter-nativ 1		Alter-nativ 2		Alter-nativ 3		Alter-nativ 1	Alter-nativ 2	Alter-nativ 3
			a	b	a	b	a	b			
Kristendomskunskap.....	2	2	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Modersmålet.....	7	6	4	4	3	3	5	5	3	3	3
Engelska.....	4	4	3	3	2	2	—	—	3	—	—
Tyska.....	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
Historia.....	2	2	2	2	—	—	1	1	1	—	—
Samhällskunskap.....	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Geografi.....	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Naturkunnighet:											
Biologi med hälsolära.....			1	1	—	—	—	—	2	1	1
Fysik.....	3	3	2	1½	1½	1½	1½	1	1½	1	1
Kemi.....			2	1½	1½	1½	1½	1	1½	1	1
Matematik.....	4	4	4	3	4	3	4	3	4	—	3
Teckning.....	2	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Musik.....	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Gymnastik, lek och idrott...	3	3	3	3	3	2	3	2	3	3	3
Slöjd.....	4	2	4	2	2	2	9	3	2	—	2
Hemkunskap och hushållsgöromål.....	1	1+4	1	1+4	1	1+4	1	1+9	1	1	1
Yrkesvägledning.....	—	—	2	2	2	2	2	2	2	1	2
Yrkeskunskap.....	—	—	—	—	8	6	—	—	—	20	12
Valfritt ämne.....	—	—	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Summa timmar	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36

Anmärknings

1. För klass 7 upptas samma ämnen och timtal som för klass 7 i skolor av A-form med sjuårig skolkurs, och samma anmärkningar som till nämnda plan gäller. Det förutsättes dock, att ämnet engelska här alltid ingår i timplanen.

2. För klass 8 upptar timplanen motsvarande alternativ och varianter som för klass 8 i skolor av A-form med åttaårig skolkurs. Timtalen i alternativ 2 har dock jämkats något.

För klass 9 motsvarar alternativen väsentligen den indelning som förekommer i klass 8. Varianter har emellertid ej medtagits här.

Skolstyrelsen beslutar, vilket eller vilka alternativ (varianter) som skall tillämpas. Övergång för lärjunge från ett alternativ eller en variant i den lägre klassen till annan valmöjlighet i den högre bör — då parallellavdelningar av olika slag upprätthålles — kunna ifrågakomma. Beträffande användningen av olika varianter gäller anmärkning 1 till timplanen för klass 7 i skolor med sjuårig lärokurs.

3. Timtalet för valfritt ämne kan i klass 8 disponeras företrädesvis för undervisning i

enligt alternativ 1: teckning, musik eller maskinskrivning;

enligt alternativ 2: teckning, musik eller maskinskrivning;

enligt alternativ 3: engelska, teckning, musik eller maskinskrivning.

I klass 9 disponeras det företrädesvis för undervisning i

enligt alternativ 1: teckning, musik eller maskinskrivning;

enligt alternativ 2: engelska, tyska, teckning, musik eller maskinskrivning;

enligt alternativ 3: engelska, geografi, teckning, musik eller maskinskrivning.

För den valfria undervisningens anordnande gäller i övrigt anvisningarna i anmärkning 3 till timplanen för klasserna 7 och 8 i skolor av A-formen med åttaårig skolkurs.

4. För alternativ 3, klasserna 8 och 9, gäller anmärkning 4 till timplanen för skolor av A-formen med åttaårig skolkurs.

5. Vid fördelning av timtalet för ämnet yrkeskunskap mellan yrkesteori och yrkespraktik må följande normer tjäna till ledning.

	Ämnets timtal	Därav	
		yrkes- teori	yrkes- praktik
Klass 8			
Alternativ 2 a	8	2 (6)	6 (2)
Alternativ 2 b	6	1 (6)	5 (—)
Klass 9			
Alternativ 2	20	3 (6)	17 (14)
Alternativ 3	12	2 (6)	10 (6)

Om yrkeskunskap är anordnad i anslutning till handel, är ett större timtal behövt för yrkesteori. Hur timtalet då bör fördelas, har ovan angivits inom parentes. I fråga om yrkeskunskap i anslutning till metallarbete eller träarbete må i klass 9 en veckotimme överflyttas från yrkespraktik till yrkesteori.

Timplaner för B1-formen

Klasserna 3—4 och 5—6

Ä m n e n	Lärar-timmar	Lärjungetimmar				Lärar-timmar	Lärjungetimmar			
		Klass 3		Klass 4			Klass 5		Klass 6	
		Ome-delbar under-visning	Tysta öv-ningar	Ome-delbar under-visning	Tysta öv-ningar		Ome-delbar under-visning	Tysta öv-ningar	Ome-delbar under-visning	Tysta öv-ningar
Kristendomskunskap..	2	2	—	2	—	2	2	—	2	—
Modersmålet.....	11	10	—	10	—	9	6	1 (2)	7 (8)	—
Engelska.....	—	—	—	—	—	6 (—)	4 (—)	1 (—)	4 (—)	1 (—)
Hembygdskunskap med arbetsövningar	7	7	—	7	—	3	3	—	3	—
Historia.....										
Samhällskunskap.....										
Geografi.....										
Naturkunnighet.....	5	4	—	4	—	3	3	—	3	—
Matematik.....										
Teckning.....	—	—	—	—	—	1	1	— (1)	1	— (1)
Musik.....	2	2	—	2	—	1 (2)	1 (2)	—	1 (2)	—
Gymnastik, lek och idrott.....	3	3	—	3	—	3	3	—	3	—
Slöjd.....	2	2	—	2	—	2 (4)	2 (4)	—	2 (4)	—
Summa timmar	32	30	—	30	—	36 (34)	31	3	32 (33)	2 (1)
			30		30			34		34

Klasserna 7—8

(Skolor med åttaårig skolkurs)

Alternativ 1

Ämnen	Variant a					Variant b				
	Lärar- timmar	Lärjungetimmar				Lärar- timmar	Lärjungetimmar			
		Klass 7		Klass 8			Klass 7		Klass 8	
		Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar		Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar
Kristendomskunskap..	2	2	—	1	—	2	2	—	1	—
Modersmålet.....	4	4	2	4	2	4	4	2	4	1
Engelska.....	5	4	—	4	—	5	4	—	4	—
Historia.....	3	3	—	2	1	3	3	—	2	1
Samhällskunskap.....										
Geografi.....	1½	1½	—	1½	—	1½	1½	—	1½	—
Naturkunnighet:	3½	3½	—	3½	—	3½	3½	—	3½	—
Biologi med hälso- lära.....										
Fysik.....										
Kemi.....	4	4	—	4	—	3	3	—	3	—
Matematik.....	1	1	1	1	—	1	1	—	1	—
Teckning.....	1	1	—	1	—	1	1	—	1	—
Gymnastik, lek och idrott.....	3	3	—	3	—	3	3	—	3	—
Slöjd.....	4	4	—	4	—	2	2	—	2	—
Hemkunskap och hus- hållsgöromål.....	1	1	—	1	—	5	1+4	—	1+4	—
Yrkesvägledning.....	1	1	—	1	—	1	1	—	1	—
Valfritt ämne.....	2	—	—	2	—	2	—	—	2	—
Summa timmar	36	33	3	33	3	37	34	2	34	2
		36		36			36		36	

Alternativ 2

Ämnen	Variant a					Variant b				
	Lärar- timmar	Lärjungetimmar				Lärar- timmar	Lärjungetimmar			
		Klass 7		Klass 8			Klass 7		Klass 8	
		Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar		Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar
Kristendoms-kunskap..	2	2	—	1	—	2	2	—	1	—
Modersmålet.....	4	4	2	3	2	4	4	2	2	2
Engelska.....	4	4	—	2	—	4	4	—	2	—
Historia.....	3	3	—	2	—	3	3	—	2	—
Samhällskunskap.....										
Geografi.....	1½	1½	—	1	—	1½	1½	—	1	—
Naturkunnighet:										
Biologi med hälso- lära.....	3½	3½	—	3	—	3½	3½	—	3	—
Fysik.....										
Kemi.....										
Matematik.....	4	4	—	4	—	3	3	—	3	—
Teckning.....	1	1	1	—	—	1	1	—	—	—
Musik.....	1	1	—	1	—	1	1	—	1	—
Gymnastik, lek och idrott.....	3	3	—	3	—	3	3	—	3	—
Slöjd.....	4	4	—	2	—	2	2	—	2	—
Hemkunskap och hus- hållsgöromål.....	1	1	—	1	—	5	1+4	—	1+4	—
Yrkesvägledning.....	1	1	—	1	—	1	1	—	1	—
Yrkeskunskap.....	2	—	—	8	—	1	—	—	6	—
Valfritt ämne.....	2	—	—	2	—	2	—	—	2	—
Summa timmar	37	33	3	34	2	37	34	2	34	2
		36		36			36		36	

Timplan för B2-formen

Klasserna 3—6

Ämnen	Lärar- timmar	Lärjungetimmar							
		Klass 3		Klass 4		Klass 5		Klass 6	
		Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar
Kristendomskunskap.....	2	2	—	2	—	2	—	2	—
Modersmålet.....	7 (8)	5 (6)	5 (4)	5 (6)	5 (4)	5 (6)	4 (5)	5 (6)	4 (5)
Engelska.....	6 (—)	—	—	—	—	4 (—)	1 (—)	4 (—)	1 (—)
Hembygdskunskap med ar- betsövningar.....	3 ¹	—	—	—	—	—	—	—	—
Historia.....	} 3 (4)	} 6	} 2	} 6	} 2	} 2 (3)	} 1 (—)	} 2 (3)	} 1 (—)
Samhällskunskap.....									
Geografi.....									
Naturkunnighet.....	3	—	—	—	—	2	—	2	—
Matematik.....	4	4	1	4	1	4	1	4	1
Teckning.....	—	—	—	—	—	1	— (1)	1	— (1)
Musik.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—	1½	—
Gymnastik, lek och idrott.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—	1½	—
Slöjd.....	2 (4)	2	—	2	—	2 (4)	—	2 (4)	—
Summa timmar	36 (34)	22 (23)	8 (7)	22 (23)	8 (7)	27	7	27	7
		30		30		34		34	

¹ Här ingår även 1 lärartimme i teckning med klasserna 5—6.

Timplan för B3-formen

Klasserna 1—6

Ämnen	Klasserna 1, 3 och 5							Klasserna 2, 4 och 6						
	Lärar- timmar	Lärjungetimmar						Lärar- timmar	Lärjungetimmar					
		Klass 1		Klass 3		Klass 5			Klass 2		Klass 4		Klass 6	
		Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar		Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar	Ome- delbar under- visning	Tysta öv- ningar
Kristendomskunskap.....	3	1	—	1	1	1	1	3	1	—	1	1	1	1
Modersmålet.....	12 (13½)	6½	5	3½	8	2 (3½)	6½ (8)	11 (12)	5	6	3½	7½	2½ (3½)	5½ (7½)
Engelska.....	3½ (—)	—	—	—	—	3½ (—)	1½ (—)	3 (—)	—	—	—	—	3 (—)	2 (—)
Hembygdskunskap med arbetsövningar.....	4	2	4	2	4	—	—	2	2	4	—	—	—	—
Historia.....	1	—	—	—	—	1	1	2	—	—	1	1	1	1
Samhällskunskap.....		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Geografi.....	1	—	—	—	—	1	1	2	—	—	1	1	1	1
Naturkunnighet.....	1	—	—	—	—	1	1	2	—	—	1	1	1	1
Matematik.....	4	2	1	2	4	2	4	4	2	1	2	4	2	4
Teckning.....	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	2
Musik.....	1	1	—	1	—	1	—	1½	1½	—	1½	—	1½	—
Gymnastik, lek och idrott	1½	1½	—	1½	—	1½	—	1½	1½	—	1½	—	1½	—
Slöjd.....	2 (4)	—	—	2	—	2 (4)	—	2 (4)	—	—	2	—	2 (4)	—
Summa timmar	34	14	10	13	17	16	18	34	13	11	14½	17½	16½	17½
			24		30		34			24		32		34

Anmärkningar till timplanerna för B1-, B2- och B3-formerna

1. Då undervisning i engelska enligt skolstyrelsens bedömning ej kan anordnas, tillämpas timplanen med de ändrade timtal som anges inom parentes.

2. Undervisning i slöjd i klass 3 anordnas, om skoldistriktet ej annorlunda beslutar. Om särskilda skäl (t. ex. väntetider i samband med skolskjutsar, svårigheter vid gruppindelning i ämnet) föreligger, må skolstyrelsen, sedan statens folkskolinspektör beretts tillfälle avge yttrande i ärendet, utöka tiden för undervisningen i slöjd i denna klass med 1 å 2 timmar. För klasserna 4—6 kan antalet timmar för ämnet slöjd, där timplanen upptar 2 timmar och om skolstyrelsen så beslutar, ökas med 1 å 2 timmar.

3. Vid fördelning av timtalet för ämnet modersmålet i klasserna 3—6 (B3-formen, 1—6) på muntlig framställning och läsning samt skrivning och språklära må följande normer tjäna till ledning (jfr dock sid. 104).

	Muntlig fram- ställning och läsning	Skrivning och språklära
B1-formen		
Klass 3: Omedelbar undervisning	5	5
Klass 4: Omedelbar undervisning	5	5
Klass 5: Omedelbar undervisning	3	3
Tysta övningar ..	— (1)	1
Klass 6: Omedelbar undervisning	3	4 (1)
Tysta övningar ..	—	—
B2-formen		
Klass 3: Omedelbar undervisning	2 (3)	3
Tysta övningar ..	2 (1)	3
Klass 4: Omedelbar undervisning	2 (3)	3
Tysta övningar ..	2 (1)	3
Klass 5: Omedelbar undervisning	2 (3)	3
Tysta övningar ..	2	2 (3)

	Muntlig fram- ställning och läsning	Skrivning och språklära
Klass 6: Omedelbar undervisning	2 (3)	3
Tysta övningar ..	2	2 (3)
B3-formen		
Klass 1: Omedelbar undervisning	4	2½
Tysta övningar ..	1	4
Klass 2: Omedelbar undervisning	3½	1½
Tysta övningar ..	2	4
Klass 3: Omedelbar undervisning	2	1½
Tysta övningar ..	3½	4½
Klass 4: Omedelbar undervisning	1½	2
Tysta övningar ..	3½	4
Klass 5: Omedelbar undervisning	1 (2)	1 (1½)
Tysta övningar ..	3½ (4)	3 (4)
Klass 6: Omedelbar undervisning	1½	1 (2)
Tysta övningar ..	2½ (3½)	3 (4)

4. Timtalen för ämnena hembygds-kunskap med arbetsövningar, historia, samhällskunskap, geografi, naturkunnighet och teckning har i B1- och — vad beträffar lärjungetimmar — i B2-formens tredje och fjärde klass sammanförts. Proportionen mellan timtalen för de olika ämnena kan exempelvis beräknas vara följande (jfr dock sid. 65).

	B1-formen		B2-formen	
	Klass 3	Klass 4	Klass 3	Klass 4
Hembygds-kunskap med arbetsövningar	2	2	3 ¹	3 ¹
Historia och samhällskunskap ..	1	1	1	1
Geografi	1½	1½	1	1
Naturkunnighet ..	1½	1½	1	1
Teckning	1	1	2 ¹	2 ¹

5. Om klass 7 tillhör flerklassig avdelning av B1-, B2- eller B3-typ, tillämpas för denna klass samma timtal som för

¹ Därav 1 timme tyst övning.

klass 6, eller klass 5 i avdelning av B3-typ. (Jfr sid. 93.)

6. Till timplanen för klasserna 7—8 (B1-typ) fogas följande särskilda anmärkningar:

a. Timplanen uppftar två alternativ. Det första är i fråga om klass 8 av allmän teoretisk typ. Det andra har en mera praktisk inriktning. Vartdera alternativet har två varianter, a och b, av vilka b uppftar undervisning i ämnesgrenen hushållsgöromål.

Skolstyrelsen beslutar, vilket eller vilka alternativ (varianter) som skall tillämpas. Inom vartdera alternativet kan varianterna kombineras på olika sätt.

b. Timtalet för ämnena historia och samhällskunskap i klasserna 7—8 fördelas med ungefär hälften av timtalet på vardera ämnet.

c. Timtalet för ämnet naturkunnighet i klasserna 7—8 fördelas med ungefär hälften av timtalet på biologi med hälso- lära och återstoden på de övriga ämnesgrenarna tillsammans.

d. Vid fördelning av timtalet för ämnet yrkeskunskap i klass 8 mellan yrkest teori och yrkespraktik må följande nor mer tjäna till ledning.

	Ämnets timtal	Därav	
		yrkest teori	yrkespraktik
Alternativ 2 a	8	2 (4)	6 (4)
Alternativ 2 b	6	1 (4)	5 (2)

Om yrkeskunskap är anordnad i an slutning till handel, är ett större timtal behövt för yrkest teori. Hur timtalet då bör fördelas, har ovan angivits inom parentes. I fråga om yrkeskunskap i an slutning till metallarbete eller träarbete må i klass 9 en veckotimme överflyttas från yrkespraktik till yrkest teori.

e. Timtalet för valfritt ämne i klass 8 kan disponeras företrädesvis för under visning i teckning, musik eller maskin skrivning.

För den valfria undervisningen gäller i övrigt anvisningarna i anmärkning 3 till timplanen för klasserna 7 och 8 i skolor av A-formen med åttaårig skol kurs.

KURSPLANER

Anvisningar

1. Kursplanerna är avsedda att tjäna till huvudsaklig ledning.

2. Vid angivandet av målet för undervisningen i de olika ämnena har hänsyn tagits till folkskolans fortskridande utveckling till att omfatta åttaårig och nioårig skolkurs. Det framgår av kursplanerna, i vad mån målsättningen modifieras för sjuårig skolkurs.

3. Kursinnehållet är angivet utan formell anknytning till viss skolform. I Bb-former, särskilt då lägre ämnestimtal förekommer än vad timplanen för Aa-formen anger, måste i vissa fall modifierationer i kursinnehållet ifrågakomma. Detsamma gäller även, då olika timtal för vissa ämnen förekommer i skilda alternativ eller varianter av timplanerna. Anvisningar härom har — då så ansetts behövt — intagits under anmärkningarna till ämnet.

4. Kursinnehållet anges i regel särskilt för varje klass. Det förutsättes, att — främst på folkskolestadiet — kursväxling sker i sådana ämnen, där samundervisning av klasser inom samma läraravdelning kan ifrågakomma (kristendoms-kunskap och hembygdskunskap [vissa avsnitt], historia, samhällskunskap, geografi och naturkunnsighet).

Innehåller läraravdelningen två på varandra följande klasser (B1b: klass 1—2, 3—4, 5—6, ev. 7—8), genomgås i huvudsak ena året (läsår som börjar under jämnt kalenderårtal) den lägre klassens kursinnehåll och under andra året den högre klassens. Framför allt vid början av det läsår, då andra årets kurs-

innehåll behandlas, bör en förberedande kort återblick på huvudpunkterna i ena årets arbetsprogram göras. Förekommer tre på varandra följande klasser i avdelningen (klass 5, 6 och 7), blir kursväxlingen treårig med början (första året) det läsår som begynner under kalenderårtal, som i sin helhet är delbart med tre. Återblicken på föregående års program är här särskilt väsentlig under tredje och andra året.

De nu nämnda anordningarna är tillämpliga i skolor, som mera varaktigt är organiserade som b- eller B1-skolor. Är sammanslagningen av klasser av tidigare Aa-typ till en läraravdelning mera tillfällig, bör två undervisningsgrupper bildas och lektionstimmarna delas ungefär lika mellan grupperna. Härigenom kan störningar i lärjungarnas studiegång undvikas. Om å andra sidan tidigare B1b-avdelningar tillfälligt bildar klasser av Aa-typ, bör den förut följda läroängens behållas, om därigenom återinträde av klassen i B1b-avdelning kan förutses bli underlättat.

I B2-skolan bör i regel tillämpas samma kursväxling som nu angivits för B1-skolan. Då gemensam tid upptagits för avdelningen i kursväxlingsämnet kristendoms-kunskap, delas emellertid i allmänhet timmarna så, att omedelbar undervisning meddelas åt tredje och fjärde klassen halva lektionen med tvåårig kursväxling samt åt femte och sjätte (eventuellt även sjunde) klassen halva lektionen med tvåårig (treårig) kursväxling.

För B3-skolan har förutsatts, att lektionstimmarerna i motsvarande fall som i B2-skolan fördelas mellan de två klasserna på folkskolestadiet. Denna uppdelning är här ännu angelägnare än i B2-skolan, då det är fråga om mera skilda klass-stadier. Ingår klass 7 i avdelningen, tillämpas treårig kursväxling för klasserna 5—7. (Jfr sid. 92.)

I fråga om avdelningar, där elever tillhörande olika klasser sammanhålls vid undervisningen, gäller allmänt, att läraren bör eftersträva en sådan uppläggning av arbetet, att lärjungarna även i den lägre klassen (gruppen) kan tillgodogöra sig undervisningen, samtidigt som större krav ställes på den högre klassen (gruppen). När så är lämpligt, bör hänvisning göras till områden, som

denna klass tidigare behandlat. I fråga om vissa kurspartier kan den högre klassen repetitionsvis delta i den lägre klassens undervisning. Likaså kan den lägre klassen någon gång följa undervisningen med högre klass. Den klass som ej har omedelbar undervisning bör dock i regel sysselsättas med självständiga övningar.

Förekommer samma kursmoment under olika år, bör behandlingen varieras och andra synpunkter anläggas vid den förnyade genomarbetningen.

5. Då klass 7 ingår i flerklassig avdelning, bör de moment som på grund av timtalets minskning (jfr sid. 90 f.) i sådant fall skulle utgå tillgodogöras vid den övriga undervisningen, i den mån så låter sig göra.

Kristendomskunskap

Mål

Undervisningen i kristendomskunskap har till uppgift att ge lärjungarna kunskap om de bibliska skrifternas huvudsakliga innehåll, om kristen tro och etik, om kristendomens historia och samfundsformer samt om viktiga icke-kristna religioner. Den skall även ge inblick i nutidens religiösa och etiska grundfrågor.

Undervisningen bör ske på ett sätt som främjar lärjungarnas karaktärsutveckling och kan bidra till formandet av en livsåskådning.

Kursinnehåll

Första klassen

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Enkla muntligt meddelade berättelser ur evangelierna.

Några psalmer och sånger.

Andra klassen

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Enkla muntligt meddelade berättelser ur evangelierna i annat urval än under första skolåret.

I samband härmed enkla muntligt meddelade berättelser ur gamla testamentet.

Några psalmer och sånger.

Tredje klassen

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Valda berättelser ur nya testamentet om Jesu liv och verksamhet.

Några psalmer.

Fjärde klassen

Fortsatt urval av berättelser från nya testamentet om Jesu liv och verksamhet.

Valda berättelser ur apostlagärningarna.

Berättelser och bilder ur kristendomens historia till medeltidens slut.

Några psalmer.¹

Femte klassen

Ett urval av Jesu tal och liknelser.

Berättelser och bilder ur kristendomens historia från omkring 1500 till mitten av 1600-talet.

Några psalmer.¹

Sjätte klassen

Valda berättelser ur gamla testamentet.

Berättelser och bilder ur kristendomens historia från mitten av 1600-talet till mitten av 1800-talet.

Kyrkoåret och gudstjänsten.

Några psalmer.¹

Sjunde klassen

Grunddragen av den kristna tros- och livsåskådningen.

Anmärkningar

1. Vid kristendomsundervisningen bör läraren alltid erinra sig, att de olika hem, från vilka lärjungarna på grund av rådande skolplikt kommer, ofta företräder olika uppfattningar i de frågor som behandlas. Han bör därför sorgfälligt undvika allt som kan verka såsom sårande angrepp på andras åskådning samt söka främja uppkomsten av en vidhjärtad fördragsamhet mot olika tänkande. Det är av synnerlig vikt, att undervisningen i kristendoms-kunskap, utan att förlora i allvar eller stadga, bedrivs så, att den inte kommer i strid med det nutida samhällets krav på tankefrihet för de enskilda individerna.

Vid urvalet av stoff och vid undervisningens bedrivande bör läraren noga ge

¹ Dessutom samtal i etiska och religiösa ämnen.

Huvuddragen av kristendomens historia under senare hälften av 1800-talet och under 1900-talet samt i samband därmed en översiktlig framställning av nutida kyrkosamfund och fromhetsriktningar.

Något om icke-kristna religioner.¹

Åttonde klassen

Skolor med åttaårig skolkurs

Kristendomens inflytande på kultur- och samhällslivet, varvid nutida problemställningar beaktas.

Skolor med nioårig skolkurs

Bibelkunskap med huvudvikten lagd vid den israelitiska religionens utveckling och vid Jesu liv och förkunnelse.

Nionde klassen

Kristendomens inflytande på kultur- och samhällslivet, varvid nutida problemställningar beaktas.

akt på barnens behov av att känna trygghet.

2. Lärarens framställning bör vara enkel, åskådlig och livfull. Det bör uppmärksammas, att kristendomsämnet i betydande utsträckning upptar abstrakta ord och uttryck, som merendels kräver en ingående förklaring för att av barnen rätt begripas. Ett sönderdelande och mera begreppsmässigt lärosätt bör dock undvikas. Det är av vikt, att undervisningen inte får en ensidigt historisk inriktning, så att kristendomens betydelse synes ligga i det förflutna. Läraren bör i kristendomsundervisningen ständigt söka finna beröringspunkter med livet i hem, skola och samhälle. Undervisningen bör, så ofta detta på ett naturligt sätt kan ske, anknyta till lärjungarnas liv och till förhållanden, som ligger deras erfa-

renhetsområde nära. Läraren kan härvid ta upp sådana frågor och händelser som sysselsätter de ungas sinnen för att ge ämnet moralisk belysning och ställa in det i ett större sammanhang. Dylika samtal i enkla etiska och religiösa frågor måste rätt mycket dominera undervisningen under de första åren. Så småningom lämnar dessa samtal plats för andra moment, men de bör givetvis förekomma under hela skoltiden, i den mån lärostoffet eller barnens intressen och frågor kan tas till utgångspunkt härför. I de högsta klasserna kan dessa samtal få karaktären av diskussioner i sådana ämnen.

3. Bibelstudiet bör stå i centrum för undervisningen. För att bibelns innehåll skall bli tillgängligt för eleverna, torde det vara nödvändigt att på lägre stadier använda ett betydligt enklare språk än bibelöversättningens. Lärjungarna bör dock, så snart detta lämpligen kan ske, göra omedelbar bekantskap med bibeln. Valet av bibelstycken och psalmer och vad som i övrigt ingår i kristendomsundervisningen skall ske så, att barnen på det åldersstadium som är i fråga kan tillgodogöra sig det religiösa och etiska innehållet däri. Bibeleditionernas ordförklaringar bör utnyttjas. I övrigt bör förklaringar och utredningar inte ges så stort utrymme, att de förtar den omedelbara verkan av det genomgångna och leder uppmärksamheten från styckets väsentliga innehåll. Eleverna bör genom kristendomsundervisningen erhålla en samlad bild av Jesu person, hans liv och förkunnelse.

4. Urvalet av psalmverser — som i det följande exemplifieras — avser att göra eleverna förtrogna med några av den svenska psalmbokens värdefullaste och mest brukade psalmer. Psalmerna får sitt rätta värde genom att sjungas, och melodier till psalmerna bör i regel in-

läras samtidigt som texten genomgås. Den förberedande psalmgenomgången får ej förta det uppbyggliga eller det poetiska innehållet. Ordförklaringar är i regel nödvändiga. Dessutom kan genomgången ofta forma sig till en kort redogörelse för psalmens tillblivelse för att skapa en bakgrund till dess innehåll. Lärjungarna bör få någon inblick i att psalmerna har sin historia och bär sin tids prägel. I samband därmed bör de erhålla någon kännedom om viktigare psalmförfattare.

5. Under de två första skolåren har undervisningen enligt kursplanen formen av enkla samtal och muntligt meddelade berättelser. Från och med tredje skolåret inträder vid sidan av lärarens muntliga framställning barnens eget studium. Lärobok, som kommer till användning vid kristendomsundervisningen, bör i fråga om bibelberättelserna ansluta sig till den bibliska textens egenart, i den mån detta är förenligt med önskvärd enkelhet och begränsning.

6. Väl utförda bilder (planscher, bildband, filmer) av historiska händelser, av landskap, städer och föremål, som omtalas vid undervisningen, bör i lämpliga sammanhang användas. Dylika hjälpmedel erfordras särskilt med hänsyn till de egenartade naturförhållanden och den från vår egen vitt skilda kultur, varom framställningen ofta rör sig. Konstnärliga, väl reproducerade bibliska målningar kan också komma till användning, liksom goda kartor. Det bör uppmärksammas, att i våra gudstjänstlokaler inte sällan finns religiös konst, som är värd att lära känna.

7. Samverkan bör ske med undervisningen i andra ämnen, t. ex. i fråga om religions- och kyrkohistoriska moment med undervisningen i historia, i fråga om religionsgeografiska moment med undervisningen i geografi samt i fråga om etiska och sociala problem med under-

visningen i hembygdskunskap och samhällskunskap samt sexualundervisningen.

8. Eleverna bör övas att göra egna reflexioner, iakttagelser och sammanställningar. Arbetsövningar och enkla dramatiska framställningar bör även i detta ämne kunna komma till användning. Vid återgivandet av bibliska berättelser bör eftersträvas, att lärjungarna berättar med egna ord. Överläsning av stycken på egen hand bör ej föreläggas lärjungarna, förrän de genom undervisningen erhållit förutsättningar att i varje särskilt fall utan större svårighet fullgöra uppgiften. Kraven på lärjungarna bör anpassas efter deras individuella förutsättningar. Till ordagrant inlärande får ej föreläggas lärjungarna annat än ett begränsat antal till såväl form som innehåll för lärjungarna lättfattliga korta minnesord företrädesvis ur bibeln (t. ex. tio Guds bud, Fader vår) samt några psalmverser. Psalmverserna bör i regel inläras genom att de sjunges i skolan.

9. I fråga om kursinnehållets fördelning må följande anvisningar tjäna till ledning.

a. Kursen för de två första skolåren utgöres till stor del av sådana enkla berättelser ur evangelierna, vilka är ägnade att grundlägga barnens första religiösa och etiska föreställningar. Därjämte kan i andra klassen medtas några få berättelser ur gamla testamentet. Dessa bör vid undervisningen behandlas såsom exempel på berättelser, som brukade framställas för judiska barn på Jesu tid, och erhålla sådan plats — t. ex. efter en återblick på berättelsen om Jesus vid tolv års ålder i templet — att de inte leder uppmärksamheten från evangeliets framställning utan fastmer bidrar till att belysa och förklara denna. Undervisningen bör på detta stadium så långt möjligt anknytas till barnets värld: hemmet (mor, far, syskon), skolan och då

så kan ske till kyrkoåret (advent, jul, påsk) och årstiderna.

Som exempel på berättelser att behandla i *första klassen* kan nämnas: Jesu födelse. Herdarnas syn. De vise männen från Österlandet. Flykten till Egypten. Jesus vid tolv års ålder i templet. Jesus och hans lärjungar. Jesus välsignar barnen. Den gode herden.

I *andra klassen* kan exempelvis behandlas: Jesus vid tolv års ålder i templet. — Gud kallar Abraham. Isak och hans söner. Jakob möter Esau. Josef och hans bröder. Josef och Faraos. Josef återser sina bröder och sin fader. — Återblick på julberättelserna. Jesus och Johannes Döparen. Änkans skärv. Den barmhärtige samariten. Det förlorade fåret. Jesu intåg i Jerusalem.

Exempel på psalmer och sånger att sjunga:

Första klassen:

432: 1—2, 512, 513: 1, 515: 1, 518: 1—2.

Nu tändas tusen juleljus.

Andra klassen:

420: 1—2, 436: 1, 472: 1—2, 474: 1—3, 513: 5, 516: 1—5.

När juldagsmorgon glimmar. Kom, hör min vackra visa.

b. Under tredje och fjärde skolåren behandlas berättelser ur nya testamentet. Miljöskildringen bör göras relativt fyllig. Korta förklaringar av namn, ord och uttryck från gamla testamentets tid lämnas, då så i sammanhanget är behövt och lämpligt. Även enstaka berättelser ur gamla testamentet kan ifrågakomma som belysning.

I *tredje klassen* kan följande berättelser exempelvis väljas: Jesu födelse och barndom. Landet, där Jesus levde. Johannes Döparens verksamhet. Jesu dop. Frestelsen i öknen. Jesus kallar sina lärjungar. Jesus kallar Matteus. Petri fiskafänge. Den lame i Kapernaum. Hövitsmannens tjänare. Den blinde vid vägen.

Den sjuke vid Betesda. Jesus botar tio spetälska. Den borttappade penningen. Jesus gästar Sackeus. Den förlorade sonen.

I fjärde klassen kan exempelvis följande berättelseurval vara lämpligt: Den obarmhjärtige tjänaren. Synderskan i Simons hus. Jesus botar på sabbaten. Fariseén och publikanen. Jesus rider in i Jerusalem. Jesus instiftar nattvarden. Jesu lidande, död och begravning. Jesu uppståndelse och himmelfärd.

I klassens kurs ingår också ett urval av lämpliga berättelser från apostlagärningarna, t. ex.: Den första församlingen. Pauli omvändelse. Något om Pauli missionsresor.

Bilderna ur kristendomens historia bör bl. a. innefatta några av periodens förgrundsgestalter (martyrer, Augustinus, Ansgar, Bernhard, Franciskus, Birgitta).

Exempel på psalmer att sjunga:

Tredje klassen:

43: 1—2, 53: 1—2, 56: 1, 66: 1—2, 306: 1, 396: 2, 519: 1—3.

Fjärde klassen:

51: 1, 55: 1, 89: 1—4, 94, 102: 1, 119: 1—2, 475: 1—2, 518: 3—4.

c. I femte klassen meddelas ett urval av Jesu tal och liknelser, exempelvis: Guds rike är nära (Mark. 1: 14—15). Såningsmannen. Senapskornet och surdegen. Den kostbara pärlan. Stycken ur Jesu bergspredikan. Tjänandets storhet (Mark. 10: 35—45). Ödmjukhet (Matt. 18: 1—4). Barmhärtighet (Luk. 10: 30—37). Det yppersta budet i lagen (Mark. 12: 28—34).

Genom ett antal livsbilder och skildringar ur kyrkans historia belyses huvudpunkterna i kristendomens utveckling från nya tidens början till omkring mitten av 1600-talet. Särskild uppmärksamhet ägnas åt reformationen och dess betydelse. I detta sammanhang må lämpliga delar av Luthers lilla katekes läsas

kursivt. Detta kursmoment bör inte göras till föremål för utanläsning eller föranleda en utförligare behandling av den kristna tros- och livsåskådningen.

I sjätte klassen behandlas bl. a. ett urval berättelser från gamla testamentet, t. ex.: Skapelsen. Syndafallet. Israelitiska folkets stamfäder. Moses. Förbundet på Sinai. De tio buden. Josua. Bosättningen i Kanaan. Eli och Samuel. Saul, David och Salomo. Fångenskapen. Några berättelser om de gammaltestamentliga profeterna: Amos och Hosea. Jesaja. Jeremia. Den andre Jesaja.

En huvudsynpunkt vid undervisningen bör vara att söka ange vissa väsentliga drag i den israelitiska religionens utveckling.

Exempel på psalmer att sjunga:

Femte klassen:

24: 1, 35: 1, 45: 8, 55: 2—4, 102: 2, 118: 1—3, 124: 1—4, 169: 1, 306: 2—3, 336: 1, 492: 1—2.

Sjätte klassen:

21: 1—3, 46: 1—2, 52: 1—3, 120: 1, 138: 1—2, 174: 9—11, 392: 2, 424: 1, 2 och 6, 600: 5—7.

d. I sjunde klassen göres bl. a. en återblick på Jesu bergspredikan, och i anslutning till denna sammanfattas de religiösa och etiska intryck och lärdomar eleverna mottagit under kristendomsundervisningen till en mera samlad kunskap om den kristna tros- och livsåskådningens bärande grundtankar. Till grund för denna sammanfattning lägges i första hand de nytestamentliga skrifterna, särskilt evangelierna, de tio buden och för barnen lämpliga delar av Luthers förklaring till dessa. Det är särskilt angeläget, att denna del av undervisningen hålles fri från abstrakta, systematiserande utredningar och definitioner. Framställningen bör vara enkel, åskådlig och konkret. Om till stöd för undervisningen användes lärobok, bör denna vara kort-

fattad och anpassad efter lärjungarnas förutsättningar.

I samband med de fortsatta skildringarna ur kristendomens historia behandlas även den kristna missionen.

e. I *åttonde klassen* (i skolor med nio-årig skolkurs) skall meddelas en sammanfattande bibelundervisning. Uppgiften måste här vara att uppliva och befästa i minnet kunskapen om bibelns innehåll samt att ge elementär kännedom om den bibliska religionens utveckling och de bibliska böckernas — främst nya testamentets — uppkomst. Genom att på detta stadium anlägga historiska synpunkter och införa det konkreta bibelstoffet som belysning och som källmaterial kan nya synpunkter anläggas på ämnet, samtidigt som man får tillfälle att i det historiska sammanhanget levandegöra avsnitt ur bibeln, som är av central religiös och etisk betydelse.

f. I *nionde klassen* (eller i avslutningsklassen i skolor med åttaårig skolkurs) bör kursen bl. a. få karaktären av en sammanfattning och ett fördjupande av sådant som tidigare behandlats. Det är angeläget, att man vid behandlingen av kristendomens inflytande på kultur- och samhällsutvecklingen framför allt uppmärksammar de mest aktuella frågeställningarna. Vid denna undervisning kan exempelvis bl. a. följande huvudsynpunkter vara vägledande: humanitetskravet, barmhärtighetskravet, rättfärdighets- och sanningskravet samt handlingskravet. Det ekumeniska arbetet i nutiden bör uppmärksammas. Väsentligt är, att eleverna kommer till insikt om att de problem, som behandlas på kristendomstimmarna, är desamma som tänkande nutidsmänniskor brottas med och som ingen kommer förbi. I sammanhanget bör nutida skönlitteratur (personskildringar och lyrik) uppmärksammas.

Undervisningen bör bedrivas på så-

dant sätt, att lärjungarna uppfattar frågeställningarnas allvar och betydelse.

Vid tillämpning av timplanernas alternativ 2 för klass 9 bör livsåskådningsfrågor behandlas i samband med undervisningen i modersmålet, samhällskunskap och naturkunnighet.

Då åttonde klassen är avslutningsklass, bör — såsom redan angivits — till denna klass föras de kursmoment i kristendoms-kunskap som här upptagits för nionde klassen. I sjunde klassen bör då meddelas något om bibelns uppkomst och historia.

10. De moment som i flerklassiga avdelningar — då så visar sig erforderligt — närmast kan ifrågakomma till någon avkortning är exempelvis följande: urvalet av berättelser från gamla testamentet, urvalet av psalmer, de kyrkohistoriska bilderna.

11. Som exempel på självständiga elevuppgifter, bl. a. lämpliga för den grupp i B2- och B3-skolor som under del av lektion ej har omedelbar undervisning i ämnet kan nämnas:

Skriftliga arbetsuppgifter — även teckning — i anslutning till kursinnehållet, studium av en eventuellt kommande hemuppgift och av lämpliga bibeltexter, läsning av minnesord och psalmer, läsning av levnadsskildringar över kyrkohistoriska gestalter eller annan bredvidläsning, som till innehållet ansluter sig till vad som behandlats.

12. Om sjunde klassen ingår i flerklassig avdelning med lägre klasser, genomgås varje år kursmomentet den kristna tros- och livsåskådningen med denna klass på särskild tid. Ett mindre antal lektionstimmar (omkring 10) må för detta ändamål tas även från annat ämne.

13. Morgonandakten (morgonsamlingen) bör ej ges prägeln av en lektion. Den bör anordnas med en viss omväxling, så

att den förmår fånga lärjungarnas uppmärksamhet. Psalmsången har härvid mycket att betyda. Om bibelläsning förekommer, bör denna bestå i uppläsandet av en sammanhängande text, som till form och innehåll är ägnad att utan särskild förklaring verka uppbyggande. I andra fall kan genom ett kort anförande, en uppläsning eller ett samtal någon religiös eller etisk fråga belysas. Det kan vara lämpligt, att eleverna aktivt medverkar även i andra moment än sången.

Den rytm och omväxling, som kyrkoåret erbjuder, bör få göra sig gällande. I vissa fall kan ett starkare inslag av sång och musik förekomma. Ibland kan det vara lämpligt, att två eller flera läraravdelningar gemensamt anordnar morgonandakten (morgonsamlingen).

Då olika grupper eller klasser i avdelningen börjar skoldagen på skilda tider, bör morgonandakten (morgonsamlingen) förläggas till tid, då avdelningen är i sin helhet samlad.

Modersmålet

Mål

Undervisningen i modersmålet har till uppgift att lära eleverna att tala naturligt, vårdat och tydligt, att uttrycksfullt läsa prosa och vers och att enkelt, klart och korrekt uttrycka sina tankar i skrift. Undervisningen skall även ge någon insikt i modersmålets byggnad och utveckla språkkänslan samt göra lärjungarna bekanta med svensk och i viss utsträckning annan, huvudsakligen nordisk, litteratur och bibringa dem någon kännedom om de nordiska frändefolkens språk.

Undervisningen skall så bedrivas, att den väcker intresse för svenskt språk och svensk litteratur och för god läsning i allmänhet.

Kursinnehåll

Första klassen

Muntlig framställning och läsning

Fria samtal. Övningar för att öka barnens ordförråd och främja deras språkförståelse. Särskilda övningar att lyssna.

Övningar att urskilja och uttala ljuden samt att läsa ord, uttryck och korta meningar. Övningar för att grundlägga

goda läsvanor. Läsning av stycken med klart och enkelt språk och med innehåll, som ligger barnen nära. Enkel dramatisering.

Skrivning

Textning som stöd för läsundervisningen. Skrivning (eller textning) av uttryck och korta meningar, även som fri skrivning.

Välskrivningsövningar. Inlärande av lilla alfabetets bokstavsformer (skrivstil) och bokstävernas sammanbindning till ord.

Övningar att uppmärksamma riktig stavning av vanliga ord, som användes vid barnens skrivning. Skiljetecken efter lärarens anvisning. Skrivning ur minnet av ord och korta uttryck. Stor bokstav i egennamn och i början av en mening.

Andra klassen

Muntlig framställning och läsning

Muntlig framställning: Samtal och övningar för att öka barnens ordförråd och främja deras språkförståelse. Särskilda övningar att lyssna. Återgivande av korta berättelser. Övningar för vinnande av ett tydligt och vårdat uttal.

Läsning: Fortsatta övningar för att grundlägga goda läsvanor. Läsning (högläsning, tystläsning) av stycken med klart och enkelt språk och med ett innehåll, som kan väcka barnens intresse. Inlärande och uppläsning av barnrim och enkla verser. Enkel dramatisering.

Skrivning

Fri skrivning: Enkel fri skrivning, även i brevform, om sådant som barnen själva iakttagit eller upplevt eller som hämtats från fantasins och sagans värld.

Välskrivning: Inlärande av stora alfabetets bokstavformer. Fortsatt inövande av bokstävernas form och sammanbindning.

Rättstavning: Inlärande av bokstäverna i alfabetisk ordning. Uppdelning av ord i stavelser. Inövande av vanliga ord i lämpligt urval. Skrivning ur minnet av korta uttryck och meningar. Någon gång skrivning efter föresägning av en kort och enkel, väl förberedd text.

Språkbyggnadsövningar: Övningar att bilda enkla satser och att sätta punkt och frågetecken.

Tredje klassen

Muntlig framställning och läsning

Muntlig framställning: Samtal företrädesvis med innehåll från lärjungarnas upplevelser. Särskilda övningar att lyssna. Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet. Återgivande av enkla berättelser, sagor och sägner. Övningar för vinnande av ett tydligt och vårdat uttal.

Läsning: Högläsning, även gruppvis, av stycken med klart och enkelt språk och med lämpligt innehåll, t. ex. barnskildringar, djurberättelser, framställningar i dialogform, sägner, sagor och dikter.

Övningar i tyst läsning med redogörelse för det lästa.

Förberedd uppläsning av några verser och korta prosastycken. Dramatisering.

Skrivning och språklära

Fri skrivning: Skriftligt berättande, även i brevform, om sådant som intresserar lärjungarna och som hämtats företrädesvis från deras egna iakttagelser och upplevelser.

Välskrivning: Repetition av alfabetet. Särskilda välskrivningsövningar, företrädesvis i början av terminerna. I samband med all skrivning aktgivande på bokstävernas form och sammanbindning med ökade krav på ledigt utförande.

Rättstavning: Uppdelning av ord i stavelser. Inövande av riktig stavning av vanliga ord, ordformer och uttryck, varvid särskilt uppmärksammas sådana stavningssvårigheter som förorsakas av hembygdens dialekt. Självständiga skrivövningar med ord och ordgrupper, som vållar svårigheter vid rättstavningen. Skrivning ur minnet. En eller annan gång skrivning efter föresägning av enkla, väl förberedda texter.

Övningar att använda alfabetiska förteckningar och enkel ordlista.

Språkbyggnadsövningar: Övningar att bilda enkla satser, att förena satser genom »och», att känna igen och använda substantiv i singular och plural samt att känna igen verb.

Behandling av några i den fria skrivningen förekommande vanliga språkfel. Iakttagelser rörande skillnaden mellan talat och skrivet språk.

Övningar att sätta punkt, frågetecken och utropstecken. Några vanliga förkortningar.

Fjärde klassen

Muntlig framställning och läsning

Muntlig framställning: Samtal, berättelser och beskrivningar med innehåll företrädesvis från skolarbetet, från lär-

jungarnas upplevelser utanför skolan samt från intresseväckande avsnitt ur lästa böcker med beaktande av krav på tydligt och vårdat uttal.

Övningar att överbringa meddelanden, ge upplysningar och göra förfrågningar.¹

Läsning: Högläsning — även gruppvis — med eller utan förberedelse: prosastycken, t. ex. lämpliga sagor, berättelser ur historien samt natur- och människoskildringar. Dikter. Dramatisering.

Tyst läsning med övningar att i olika slag av framställning finna fakta, förstå tankegångar och uppfatta det väsentliga.

Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet.

Skrivning och språklära

Skriftlig framställning: Skriftligt berättande. Skrivning om enkla, begränsade ämnen, hämtade företrädesvis från elevernas iakttagelser och upplevelser i hemmet, skolan och hembygden eller från andra områden, som intresserar dem. Brev.

Rättstavning: Stavningen av vanliga ord i olika former och uttryck, främst sådana som lärjungarna själva använder vid olika slag av skrivning. Något om ords släktskap. Skrivning ur minnet samt skrivning efter föresägning av enkla, väl förberedda texter. Fortsatta övningar att använda alfabetiska förteckningar och ordlista.

Språkbyggnadsövningar: Övningar att känna igen och använda subjekt och predikat och att förena satser med de vanligaste bindeorden. Behandling av i skrivövningarna förekommande vanliga språkfel. Övningar med substantiv, verb och adjektiv samt dessas vanligaste böjningsformer. Något om sammansatta ord.

Övningar att använda komma vid utelämnat bindeord och mellan fullständiga

satser. Fortsatta övningar att utsätta punkt, frågetecken och utropstecken.

Välskrivning: Särskilda övningar i syfte att avhjälpa elevernas speciella svagheter beträffande bokstavsbildning och sammanbindning av bokstäverna samt avstånd och lutning.

Femte klassen

Muntlig framställning och läsning

Muntlig framställning: Samtal och diskussioner med innehåll företrädesvis från skolarbetet, från lärjungarnas upplevelser utanför skolan samt från intresseväckande avsnitt ur lästa böcker. Muntliga redogörelser. Dramatisk framställning.

Läsning: Övning i tyst läsning för att i olika framställningar finna fakta, förstå tankegångar och uppfatta det väsentliga.

Högläsningsovningar med eller utan förberedelse: stycken ur svensk litteratur med klart och enkelt språk och lämpligt, företrädesvis berättande innehåll. I samband med studiet av Norges och Danmarks geografi läsning av några enkla stycken på dessa länders språk.

Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet.

Övningar att använda bokregister, innehållsförteckningar och uppslagsböcker.

Skrivning och språklära

Skriftlig framställning: Fria skrivningar och förberedande uppsatsövningar med enkla, begränsade ämnen, ägnade att intressera eleverna och hämtade t. ex. från utflykter, lekar, tävlingar, iakttagelser av människor, djur och företeelser, med stöd, där så anses behövt, av korta under lärarens ledning gjorda anteckningar. Brev.

Rättstavning: Stavningen av vanliga ord i olika former och uttryck, främst

¹ Övningar häri bör förekomma även i följande klasser.

sådana som lärjungarna själva använder vid olika slag av skrivning. Självständiga skrivövningar med samhöriga eller likartade ord och ordgrupper. Skrivning efter föresägning av enkla, väl förberedda texter. Fortsatta övningar att använda ordlista.

Språkbyggnadsövningar: Fortsatta övningar med subjekt och predikat. Övningar att utbygga satsen med objekt. Enkla exempel på förening av huvudsats och bisats. Fortsatt behandling av substantiv, verb och adjektiv. Vanliga pronomen. Räkneord. Sammansatta och avledda ord. Härutöver hänvisning till enstaka andra språkmoment, som behandlas i samband med undervisningen i engelska.

Komma mellan fullständiga satser, vid utelämnat bindeord samt för avskiljande av tilltalsord och betonade utropsord. Övningar i interpunktion. Förkortningar.

Välskrivning: Fortsatta övningar av samma slag som i föregående klass. Särskilda övningar för att vinna ledig pennförföring, flytande stil och ökad snabbhet.

Sjätte klassen

Muntlig framställning och läsning

Muntlig framställning: Samtal och diskussioner. Återgivande av lästa berättelser och skildringar. Redogörelser och korta anföranden efter förberedelse enligt lärarens anvisningar och med ämnen, hämtade från lärjungarnas iakttagelser, sysselsättningar och upplevelser eller från förut behandlade ämnesområden. Dramatisk framställning.

Läsning: Övningar i tyst läsning för att i olika framställningar finna fakta, förstå tankegångar och uppfatta det väsentliga.

Högläsningsovningar med eller utan förberedelse: stycken ur företrädesvis svensk litteratur med för lärjungarna in-

trasseväckande innehåll. I anslutning härtill korta upplysningar om några av våra främsta författare. Läsning på originalspråken av några lätta stycken ur norsk och dansk litteratur.

Övningar att använda uppslagsböcker.

Skrivning och språklära

Skriftlig framställning: Uppsatsövningar och fri skrivning: korta berättelser, beskrivningar och redogörelser, även i brevform, med klart begränsade ämnen, ägnade att intressera lärjungarna och hämtade t. ex. från hemortens arbetsliv, från aktuella företeelser och händelser, högtidsdagar och fester, där så behöves med stöd av en under lärarens ledning uppgjord plan. Telegram. Några enkla blanketter.

Rättstavning: Fortsatta självständiga skrivövningar. Skrivning efter diktamen av något svårare, väl förberedda texter. Särskilda övningar med ord, som vid skrivningen visat sig svårstavad.

Ordkunskap: Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet i anslutning till läsning, skrivning och muntlig framställning. Motsatsord samt synonymer och andra variationsmöjligheter.

Språkbyggnadsövningar: Sammanfattning av det förut genomgångna, varvid hänsyn tas till motsvarande undervisning i engelska. Satser och satsföreningar, några vanliga slag av bisatser, subjekt, och predikat, objekt, predikatsfyllnad. Övningar att utbygga satsen med attribut och adverbial (utan särskiljande av olika slag). Fortsatta övningar att känna igen och använda viktigare ordklasser.

Repetition av skiljetecken. Direkt och indirekt anföring.

Välskrivning: Fortsatta övningar av samma slag som i föregående klass.

Särskilda övningar att använda rubrikstil.

Sjunde klassen

Muntlig framställning och läsning

Muntlig framställning: Övningar för olika talsituationer. Korta referat, redogörelser och föredrag efter förberedelser enligt lärarens anvisningar och med ämnen i anslutning till elevernas fria läsning, till deras iakttagelser, sysselsättningar och upplevelser, till hembygdens kultur- och arbetsliv, till idrottslivet eller till förut behandlade områden. Diskussionsövningar. Dramatiskt framförande.

Läsning: Övningar i tyst läsning av facklitteratur, även tidningar och tidskrifter, varvid vikten av att läsa med kritiskt omdöme uppmärksammas. Valda stycken ur 1800- och 1900-talens svenska litteratur, med huvudvikten lagd på den nyare litteraturen; i anslutning därtill korta upplysningar om några av våra främsta författare. Läsning av prov på annan nordisk och på utomnordisk litteratur. Några lätta norska och danska stycken på originalspråken. Individuellt förberedd uppläsning av dikter och prosastycken.

Övningar i bokkunskap och användning av uppslagsböcker.

Skrivning och språklära

Skriftlig framställning: Uppsatsskrivning över ämnen av olika slag, t. ex. från kamratlivet och fritiden, om framtidsplanerna, studiebesök och tävlingar. Skrivning under friare former: framställningar, som bygger på egna iakttagelser eller egna uppslag.

Något om olika stilarter.

Övningar att sätta upp enkla praktiska skrivelser, såsom brev, kvitton, annonser och annonssvar samt intyg och fullmakter. Blanketter.

Rättstavning: Rättstavningsundervisning, individuellt bedriven för elever

med stavningssvårigheter. Dessutom skrivning av något svårare art, även sådan i vilken allmänt förekommande främmande ord ingår.

Ordkunskap: Fortsatta övningar för utvidgande och befästande av ordförrådet. Några synonymer och motsatsord samt låneord.

Språklära: Befästande och fördjupande av tidigare förvärvade kunskaper i anslutning till den skriftliga och muntliga behandlingen av modersmålet i övrigt. Fortsatta övningar att utsätta skilje-tecken.

Välskrivning: Särskilda övningar för elever med individuella välskrivningssvårigheter.

Åttonde klassen

Muntlig framställning och läsning

Muntlig framställning: Övningar för olika talsituationer. Korta föredrag och referat i anslutning till elevernas fria läsning och till deras iakttagelser och upplevelser med användande, då så är lämpligt, av uppslagsböcker och facklitteratur. Diskussionsövningar.

Läsning: Tyst läsning av facklitteratur, även tidningar och tidskrifter, för att inhämta fakta, för att studera disposition och tankegång samt för att skilja mellan väsentligt och oväsentligt och mellan saklig upplysning och propaganda.

Läsning av litteratur — huvudsakligen från modern tid — ägnad att odla elevernas litterära smak. Litteraturläsning efter fritt val. Samtal om böcker och författare och om goda och dåliga läsvanor.

Individuellt förberedd uppläsning av dikter och prosastycken. Norska och danska stycken på originalspråken jämte hörövningar.

Fortsatta övningar i bokkunskap: användning av uppslagsböcker; jämförande av olika källor.

Skrivning och språklära

Skriftlig framställning: Uppsatsskrivning. Skrivning under friare former. Framställningar som bygger på egna iakttagelser och egna upplevelser eller egna uppslag. Enkla övningar att behandla utredande ämnen, att anställa jämförelser, att fälla omdömen; fackuppsatser med hjälp av litteratur, sammandrag av tidningsartiklar, föredragsreferat, olika slag av brev, platsansökningar och annonssvar, protokoll, dagordningar o. d.

Ordkunskap: Fortsatta övningar för utvidgande och befästade av ordförrådet, främst i anslutning till läst text. Ordkännedom, exempelvis: ord från skilda sakområden, låneord, vanliga abstrakter, ordbildning, ordfamiljer, motsatsord, synonymer, bildspråk, nyanser i ordvalet.

Språklära: Studium och diskussion av språkliga företeelser av betydelse för den muntliga och skriftliga framställningen. Övningar i anslutning härtill.

Nionde klassen

Muntlig framställning och läsning

Muntlig framställning: Talövningar. Referat. Föredrag. Diskussionsövningar, även i sammanträdets form.

Läsning: Läsning av litteratur efter fritt val, samtal om böcker, eventuellt i samband med anordnande av studie-cirkel.

Individuellt förberedd uppläsning av dikter och prosastycken.

Skrivning och språklära

Skriftlig framställning: Uppsatsskrivning. Skrivning under friare former i huvudsak enligt samma uppläggning som föregående år.

Fortsatta övningar för utvidgande och befästade av ordförrådet. Skrivelser av

praktisk art. Framställningar till myndigheter.

Språklära: I samband med litteraturläsning och skriftlig framställning behandling av språkliga företeelser: språkbruk, språkriktighet och språkvård samt stilarter.

Anmärkningar

Allmänna synpunkter

1. Ehuru modersmålets olika grenar, muntlig framställning och läsning samt skrivning och språklära, här behandlas var för sig, bör de sättas i närmaste förbindelse med och stödja varandra.

En ensidigt formell uppläggning av undervisningen bör undvikas. Övningarna bör så långt möjligt ges ett sakligt innehåll och behandla ett ordförråd, som är för åldersstadiet naturligt.

2. Undervisningen avser bl. a. att ge bestämda färdigheter. På grund härav är inom modersmålsundervisningen en upprepning av övningar i stor utsträckning nödvändig. Det är emellertid av vikt, att övningarnas innehåll göres intressant och ordnas så, att lämplig omväxling vinnas i arbetet.

3. Under de båda första skolåren kan de olika modersmålsövningarna mera fritt omväxla, utan att den i anmärkningarna till timplanerna rekommenderade timfördelningen för de skilda ämnesgrenarna behöver följas. I de högre klasserna kan en förskjutning i timtalet stundom vara lämplig, t. ex. för att en skriftlig uppgift eller läsning av ett längre sammanhängande stycke skall kunna slutföras i ett sammanhang. En sådan anordning underlättas, om modersmålet någon dag i veckan erhåller två, eventuellt tre lektioner i följd på arbetsordningen.

4. Samverkan med övriga skolämnen bör ske systematiskt och kontinuerligt. Vid s. k. samlad undervisning, som sär-

skilt, rekommenderas för lågstadiet och som kan bedrivas med framgång även i högre klasser, är modersmålet det centrala ämnet. De flesta skolämnena bör stödja modersmålsundervisningen genom att ge övning i muntlig och oftast också i skriftlig framställning. Modersmålsundervisningen kommer i sin tur att stödja främst orienteringsämnena genom att stoff från dessa ämnen användes vid övningar i muntlig och skriftlig framställning samt genom litteraturvalet vid fri läsning. I allt skolarbete bör eleverna vänjas vid att själva söka öka sitt ordförråd genom att uppmärksamma nya ord och ta reda på deras betydelse. En naturlig samverkan vinnes även därigenom att läraren aktger på lärjungarnas sätt att behandla modersmålet också vid skriftliga övningar i andra ämnen.

5. Eftersom elevernas språkliga utveckling är individuellt mycket olika, när skolundervisningen börjar, behöver många en förberedande modersmålsundervisning, innan den egentliga undervisningen i läsning och skrivning tar vid. Under denna period, då barnen i så stor utsträckning som möjligt fritt bör få delta i samtal, lyssna till berättelser, syssla med bilderböcker, pussel m. m., bör läraren framför allt iaktta deras ordförråd, deras sätt att tala och att uppfatta andras tal, deras koncentrationsförmåga, handmotorikens utveckling och annat av betydelse vid uppläggnings- och undervisningen i läsning och skrivning. Tidpunkten för övergång till egentlig läsundervisning bör anpassas efter elevernas förutsättningar.

Muntlig framställning och läsning

Muntlig framställning

1. Muntlig framställning bör omfatta såväl uttalsövningar som egentliga övningar i muntlig framställning. Riktigt

uttal och vårdat talspråk är väsentliga förutsättningar för god färdighet i läsning och skrivning. Mera utpräglade dialektala avvikelser bör bli föremål för särskild uppmärksamhet.

2. Åt lärjungarnas röst och uttal ägnas oavslutlig uppmärksamhet under skolarbetet. I de tre första klasserna anordnas som led i läsektionerna övningar i röst- och talvård på grundval av särskilt tillrättalagt övningsstoff. Sådana övningar bör förekomma även i högre klasser, då så erfordras.

Vid ljudbildnings- och uttalsövningar eftersträvas rena vokaler och distinkta konsonanter. Slapphet i artikulationen, läspning och andra talfel ägnas individuell handledning. Rättelse av förekommande talfel kan ibland uppnås genom god föresägning. Elever med svårare talfel (t. ex. stamning) bör så vitt möjligt hänvisas till behandling av specialutbildad lärare eller läkare.

Lärjungarnas talspråk rättas med varsamhet, enär eljest hämningar lätt kan uppstå. Hjälpen bör ges individuellt. Uppmärksammas bör, att nybörjare från skilda miljöer ofta har olika talvanor. Eleverna bör under talandet andas naturligt, lugnt och tyst utan onödig spänning av tungan och halsmuskulaturen.

Läraren bör ge akt på sitt eget sätt att tala och söka väcka lärjungarnas intresse för vården av det talade språket.

3. Särskilda övningar i muntlig framställning bör förekomma under hela skoltiden. Under de båda första skolåren kan talövningarna mera fritt få omväxla med andra undervisningsmoment. På ett högre stadium bör varje vecka särskild tid ägnas åt sådana övningar.

Under den första skoltiden bör barnens spontana lust att berätta om upplevelser och iakttagelser dagligen utnyttjas för talövningarna. Samtal och enkla berättelser samt sådana övningar som

vädjar till lärjungarnas leklust och sinne för det dramatiska, t. ex. gissningslekar, barnrim och dialoger, bör även förekomma, likaså övningar att framställa och besvara frågor, att framföra ärenden och meddelanden samt att över huvud taget finna lämpliga uttryck i olika talsituationer. Så ofta övningarnas art gör det lämpligt, bör de medverkande uppträda framför klassen. Lämpliga bildserier eller bildband kan också användas som underlag för talövningarna.

Till en början ställes blygsamma anspråk på fullständighet och sammanhang i det framförda. Lärjungegrupper eller enskilda elever kan så småningom i tur och ordning medverka med berättelser, enkla dramatiseringar, uppläsning av dikter och prosastycken samt redogörelser för iakttagelser och upplevelser. I de högre klasserna bör även förekomma referat och anföranden samt diskussioner, t. ex. om sådana för klassen gemensamma spörsmål som utflykter, skolresor och ordningsfrågor eller om allmänt aktuella frågor med utgångspunkt från tidningarna eller radion. Särskilt i de högsta klasserna behandlas lämpligen aktuella etiska eller samhällliga spörsmål, som intresserar lärjungarna, liksom också personliga problem, som inställer sig vid lärjungarnas utträde i livet.

När eleverna får till hemuppgift att förbereda något slag av muntlig framställning, bör läraren lämna behövliga anvisningar om vad uppgiften skall avse och var det för uppgiftens lösning erforderliga materialet kan sökas. De mera utvecklade lärjungarna bör erhålla mera krävande uppgifter.

Övningarna bör så långt möjligt ha en saklig innebörd och ej åsyfta endast formell skolning. Eleverna vänjes att uppträda ledigt och naturligt med god hållning. En mera sammanhängande framställning bör i allmänhet ej avbrytas ge-

nom rättelser eller frågor. En fullgjord uppgift kan i de högre klasserna bli föremål för samtal i klassen, varvid lärjungarna får uttala sig om de framträdandes språk och uppträdande, uppgiftens innehåll och dess behandling, framställningens klarhet och åskådlighet, behållningen för åhörarna m. m. Väsentligt är att positiva sidor framhållas och att även i övrigt bedömningen sker med hänsynsfullhet. Eleverna vänjes vid att iaktta vanliga regler för samtal (även telefonsamtal) samt för diskussioner och sammanträden (jfr sid. 141).

En viktig uppgift i modersmålsundervisningen är att lära barnen lyssna intresserat och aktivt. För sådana övningar kan lämpligen radioprogram, uppläsningar, anföranden och diskussioner utnyttjas. Eleverna bör då i förväg inställas på att uppmärksamma vissa fakta, göra korta anteckningar osv.

Enkel dramatisering bör i de lägsta klasserna bedrivas under lekbetonade former. Eleverna återger fritt, vad de läst eller hört eller hittat på. Högre upp i klasserna är dramatisering en lämplig form för grupparbete. Först i de högsta klasserna bör man försiktigt kunna ställa vissa litterära krav på innehållet i det som eleverna uppför.

Muntlig framställning av olika slag kan stundom med fördel samlas till en »klassens timme». I tur och ordning bör olika grupper få svara för programmen. Därvid kan förutom enkla dramatiska framföranden även förekomma berättelser, korta föredrag, uppläsning av dikter och prosastycken. I begränsad utsträckning må även exempelvis frågesport, sång och musik kunna upptas på programmet. Läraren behöver inte — och bör knappast — i detalj delta i planeringen men skall dock se till, att underhållningen inte sjunker ned på ett lågt plan. Bortsett från nyttosynpunkterna ges genom en sådan

»klassens timme» ett ur psykologisk synpunkt värdefullt avbrott i det vanliga skolarbetet: gemensamhetskänslan i klassen stärkes och trivseln i skolan ökas.

Läsning

1. Nybörjarundervisningen i läsning bör ge barnen en säker teknik att läsa nya ord och från början vänja dem att söka innehållet i det lästa. Det kontrolleras, att varje barn känner bokstäverna och säkert kombinerar ljud och bokstav. Förväxlingstendenser bör tidigt uppmärksammas. Undervisningen bör inte forceras utan följa det enskilda barnets utveckling och arbetstempo. Särskilda läsvårigheter uppmärksammas tidigt, och eleverna ges individuell hjälp, om möjligt i samråd med specialist. Elever, som högre upp i klasserna ännu har svårigheter att läsa innantill, bör få läsmaterial av lämplig svårighetsgrad och speciell hjälp.

I de lägsta klasserna bör av naturliga skäl högläsningen förhärskas. Redan i småskolan är det emellertid av vikt, att enkla uppgifter i tyst läsning kommer till användning och att inövandet av teknik för systematisk tyst läsning sålunda påbörjas.

2. Vid högläsningen tillämpas och utbygges vad som inlärts vid den muntliga framställningen i fråga om röstbehandling, uttal och fraserings. En flytande läsning eftersträvas, så snart ske kan. Inlärandet får dock aldrig forceras. Vid varje inlärningsmoment bör säkerhet eftersträvas, innan man går vidare. Läs-hastighet bör sålunda inte krävas för tidigt och på bekostnad av nödvändig säkerhet i avläsningen. När lärjungarna behärskar den mekaniska läsfärdigheten, brukar läsningen i uttryck och fraser komma på ett naturligt sätt. För betoning och pausering bör det naturliga fria talet tjäna till förebild. Varken släpig och

entonig eller brådiskande och slarvig läsning bör sålunda få förekomma. Betoningen lämpas osökt efter innehållet. Pauserna rättas efter sammanhanget, så att fraseringen blir naturlig och åhörarna erhåller en klar uppfattning av innehållet. Vid läsning av vers bör såväl rytm som innehåll komma till sin rätt.

Körläsning (talkör) kan i viss utsträckning förekomma, bland annat i syfte att hjälpa blyga och försagda elever till frimodighet i framträdandet och förmåga att läsa naturligt. Lärarna bör dock härvid uppmärksamma de enskilda lärjungarna och deras svårigheter och sedermera vid behov lämna individuell hjälp.

Verser och prosatexter, avsedda för uppläsning, bör ha ett värdefullt innehåll och en god och lättillgänglig form. Texterna bör i förväg genomgås i klassen eller enskilt med uppläsaren. Högläsningen bör så förberedas och bedrivas, att lärjungarna får en helhetsuppfattning av det lästa. Viktigt är att väcka deras intresse för innehållet, så att läsningen motnes med spänning och förväntan. Ord- och sakförklaringar, vilka så långt möjligt bör lämnas före läsningen, begränsas till vad som är nödvändigt för riktigt uttal och för en rätt uppfattning av innehållet. Under läsningen bör inga onödiga avbrott förekomma.

Efter läsningen av ett stycke eller textavsnitt bör läraren förvissa sig om, att lärjungarna riktigt uppfattat huvudinnehåll och innebörd i det lästa. Eleverna vänjes att själva framställa frågor, så snart de känner sig osäkra. Ordböcker bör även kunna komma till användning. Stundom kan det vara lämpligt, att lärjungarna utförligt redogör för innehållet, i andra fall kan det vara tillräckligt, att de besvarar en eller annan fråga härom. För att vinna överblick över innehållet i en längre framställning får eleverna någon gång uppdelas en sådan i mindre

avdelningar, till vilka sättes överskrifter. En detaljerad utfrågning av litterära läsestycken förtar lätt intrycket av det lästa. Ibland bör särskilda övningar i att avlyssna en föreläst text bedrivas.

3. Genom tyst läsning — de vuxnas vanliga läsform — övas lärjungarna främst att på egen hand skaffa sig kunskaper. De bör också övas att urskilja det väsentliga i ett textinnehåll. Den tysta läsningen syftar även till att få fram ett snabbare lästempo, att uppöva elevernas koncentrationsförmåga och över huvud taget att grundlägga goda läsvanor.

Till de första övningarna väljes enkla meningar och berättelser med lättfattligt och fängslande innehåll. I allmänhet torde sedermera stycken med berättande innehåll, person- och djurskildringar samt stoff från orienteringsämnen bäst lämpa sig för läsövningarna.

Arbetet måste väl förberedas. Tekniken för tyst läsning måste systematiskt inövas. Detta har stor betydelse, inte minst för lärjungarnas arbete med hemuppgifterna. Eleverna får bestämda arbetsuppgifter och erhåller i förväg behövliga ord- och sakförklaringar samt för uppgiftens fullgörande erforderliga hänvisningar till uppslagsböcker. Den tysta läsningen bör under inga förhållanden få karakteren av en mindre väsentlig fyllnadsuppgift utan bör för lärjungarna framstå såsom en mycket betydelsefull färdighet.

Resultaten av den tysta läsningen kontrolleras genom arbetsuppgifter av olika slag. Dessa uppgifter varieras på sådant sätt, att olika sidor av läsandets teknik blir tillgodosedda. För lärjungarna ena gången redovisa en helhetsuppfattning av ett läsestoff, bör de en annan gång få öva sig i uppmärksam detaljläsning. Uppgifter, som uppfordrar dem att iaktta och anteckna fakta, söka överblick, klarlägga dispositioner, urskilja det väsentliga och göra muntliga och skriftliga sammanfatt-

ningar, är särskilt att anbefalla. Men eleverna bör också vänjas att genom läsning söka svar på givna frågor, att följa en viss linje i en framställning och att samla material till föredrag och uppsatser. Vidare bör de övas i snabb läsning, i fraseering av ett stycke som förövning för högläsning samt i att ersätta bokspråkets ord med motsvarande ord och uttryck ur det vårdade talspråket. Läraren bör dock vara försiktig med innehållsredovisning och kontroll; ett övermått härav i samband med den tysta läsningen kan skada elevens spontana intresse för böcker och läsning.

Angeläget är, att lärjungarna redan under de första skolåren vänjes vid tyst läsning även ur andra böcker än den egna läseboken. Stor uppmärksamhet bör sedan ständigt ägnas åt att utveckla tystläsningen till en färdighet, som verksamt kan underlätta det övriga skolarbetet. I de flerklassiga avdelningarna blir den tysta läsningen en särskilt viktig arbetsform.

4. Undervisningen i bokkunskap har till uppgift att ge eleverna förutsättningar att på egen hand använda böcker och bibliotek för kunskapstillägnelse. Sådan undervisning bör meddelas såväl i avslutning till det vanliga skolarbetet som — i de högsta klasserna — under därtill särskilt anslagna lektioner. Redan i de lägsta klasserna bör lärjungarna vänjas vid att uppmärksamma boktitel och författare, och läraren bör på olika sätt söka väcka deras intresse för god läsning och vackra illustrationer. Eleverna tillhålls att väl vårda såväl egna som lånade böcker. I det dagliga skolarbetet bör de övas att använda register och innehållsförteckning och hänvisas till ordlistor och andra uppslagsböcker, så att de växer in i vanan att begagna dylika hjälpmedel. Med utgångspunkt från bokens titelblad får lärjungarna upplys-

ningar om hur en bok kommer till. För att finna sig till rätta i skolbiblioteket bör lärjungarna tidigt orienteras om böckernas uppställning och om villkoren för lån.

I de högre klasserna bör eleverna er-hålla en mera systematisk undervisning om böcker, vilken lämpligen ordnas i samarbete med skolans (skoldistriktets) bibliotekarie och åtminstone delvis för-lägges till skolbiblioteket. Där så är lämpligt, kan ett samarbete med ortens folkbibliotek sökas. Lärjungarna bör lära sig förstå begrepp som författare, utgivare, förläggare, boktryckare, recen-sion osv. Vidare övas användning av al-manacka, telefonkatalog, kommunika-tionstabell och andra vanliga uppslags-böcker samt av en större uppslagsbok i flera band, om en sådan finns tillgänglig. I skolbiblioteket bör eleverna även få använda kataloger och erhålla närmare kännedom om hur böckerna är ordnade och uppställda. I samband därmed övas de att använda några enklare handbö-c ker i olika ämnen. Den teknik för bokens och bibliotekets användning som lär-jungarna tillägnat sig vid undervisningen i bokkunskap bör tillämpas på uppgifter i samband med det vanliga skolarbetet.

Undervisningen i bokkunskap bör även göra lärjungarna förtrogna med folkbibliotekens uppgift och användning. Innan eleverna i avgångsklassen läm-nar skolan, bör de företa klassbesök på ortens folkbibliotek, orienteras om detta och intresseras för att bli låntagare där.

I samband med undervisningen i bok-kunskap bör viss tid ägnas åt att göra lärjungarna bekanta med de dagliga tid-ningarnas innehåll och uppställning. Med utgångspunkt från olika tidnings-nummer genomgås de särskilda avsnit-ten från ledaren till annonserna, varvid klargöres tidningarnas värde som kun-skapskälla och nyhetsförmedlare men

även vikten av att de läses med kritisk urskillning.

5. Elevernas fria läsning bör på alla sätt uppmuntras och underlättas. Härvid bör klassläraren samarbeta med skolans (skoldistriktets) bibliotekarie. Det är av stort värde, att ej endast skolbiblioteka-rien utan även varje annan lärare har kännedom om barn- och ungdomslitte-raturen, så att lärjungarnas läsning kan på bästa sätt befrämjas. Skolans boksam-lingar, även läseböckerna, bör vara be-kvämt tillgängliga för eleverna, såväl för användning i skolarbetet som om möjligt för hemlån.

Från skolans början bör barnen i ett klassbibliotek ha tillgång till ett fylligt urval av böcker för fri läsning. Den fria läsningen av för åldern lämpad littera-tur fortsättes i de högre klasserna och kan göras rikare genom att eleverna un-der vissa lektioner får samtala om lästa böcker och frivilligt ordna uppläsningstimmor som grupp- eller klassprogram. I de högsta klasserna, där den litterära orienteringen sätter in, lägges särskilt stor vikt vid den fria läsningen. Här bör vid sidan av klassbiblioteket och skol-biblioteket även ortens folkbibliotek tas till hjälp.

6. Vid valet av texter och böcker för modersmålsläsningen och den fria läs-ningen bör tillses, att endast sådant med-tas som med gott innehåll förenar god form. Urvalet bör kunna avse även andra än svenska författare.

Av vikt är, att lästexterna för varje stadium motsvarar lärjungarnas utveck-lingsståndpunkt och intressen. Vid text-valet bör alltså rent litteraturhistoriska synpunkter vika för psykologiska. Spe-ciellt för de första läsövningarna väljes tillräckligt enkla texter med innehåll hämtat från barnens omgivning i hem och skola. Innehållet bör alltid vara för lärjungarna tilltalande och begripligt,

tillhöra deras föreställningskrets och fantasivärld eller osökt låta sig anknytas till denna. Så långt det är förenligt med lärjungarnas språkliga mognad, bör texten dessutom vara litterärt värdefull. Såväl pojkars som flickors intressen bör tillgodoses. Vid sidan av prosaläsning bör förekomma läsning av såväl episka som lyriska dikter i syfte att öppna lärjungarnas sinne för poesin. Endast sådana dikter läses, vilkas stämningssinnehåll motsvarar elevernas psykiska mognad och som kan göras begripliga och njutbara utan vidlyftig kommentar. Läsningen av äldre svensk poesi kan inskränkas till några enstaka levande dikter. Att litterärt intresserade lärjungar bör stimuleras till fylligare läsning är självklart. Det förutsattes, att längre prosaverk huvudsakligen läses på fritid och diskuteras i skolan. I klass 9 väljes läsningen så, att innehållet stimulerar till samtal om för eleverna intressanta och närliggande ämnen och livsfrågor.

I läsningen bör också ingå ett antal berättelser, som belyser svensk livsform och för vårt folk gemensamma värden. Sådan läsning som är ägnad att stärka strävandena till fredlig sammanlevnad människorna och folken emellan bör befrämjas. Allt som kan motverka dylika strävanden skall undvikas.

Där lämpliga läsestycken finns med innehåll från hembygdens natur, saga, historia och arbetsliv, bör dessa komma till användning vid undervisningen.

Som regel torde lämpliga lästexter kunna hämtas ur för skolbruk avsedda böcker. I de högsta klasserna, där mera utförliga litterära verk i bunden och obunden form bör läsas, erfordras tillgång även till antologier och hela diktverk.

I samband med läsningen bör eleverna genom lämpliga läsestycken och muntliga meddelanden erhålla kännedom om

några av våra främsta författare, konstnärer och andra framstående personligheter samt dessas betydelse för vår andliga och materiella odling. I viss utsträckning kan sådana upplysningar ges även om utomsvenska framstående personligheter. Framställningen bör ej förlora sig i många detaljer men göras livfull och åskådlig genom enskildheter och bilder, som intresserar lärjungarna.

7. Läsningen av annan nordisk litteratur på originalspråket bör omfatta i sjuätte klassen några sidor och i vardera av de följande klasserna ett antal enkla texter ur någon antologi eller ur textböcker för skolradion. Av pedagogiska skäl torde norska språket i regel böra inleda detta studium. Vid läsningen bör i första hand eftersträvas en riktig uppfattning av innehållet. Originaltexter på norska och danska språken kan, om så anses lämpligt, återges på svenska. Önskvärt är, att lärjungarna erhåller någon kännedom om norska och danska stavningsförhållanden och uttalsvanor.¹

¹ Exempelvis följande:

æ = ä, ø = ö (i norskan växlande);

N o r s k a n:

- 1) aa (i egennamn) = å (t. ex. Haakon);
- 2) au uttalas som öu (t. ex. i Paul, pause, gauk);
- 3) d är i regel stumt i förbindelserna ld och nd, alltså hol(d)e, bin(d)e, samt i rd efter lång vokal, alltså nor(d), fjor(d), och efter lång vokal, då det står sist i ordet, alltså go(d);
- 4) t är stumt i bestämda former på -et, alltså huse(t), bor(d)e(t);
- 5) g uttalas hårt efter l och r (t. ex. helg, berg, Norge) och är stumt i ändelserna -ig och -lig [t. ex. rikti(g), offentli(g)].

D a n s k a n:

- 1) långt a-ljud uttalas i regel (t. ex. i tale, hane) mycket öppet, med en dragning åt ä;
- 2) u uttalas ungefär som svenskt o i ko (t. ex. i due, ud, rundt);
- 3) e i förbindelse med j-ljud uttalas aj (t. ex. reise, dejlig, egne, meget);
- 4) ø i förbindelse med j-ljud uttalas åj (t. ex. i floj, øjne);

Skolradions nordiska uppläsningar och språklektioner samt lämpliga gramfoniskivor bör utnyttjas, när tillfälle därtill ges.

8. Bildande läsning från utomnordiska länder kan i svensk översättning förekomma på olika stadier.

Skrivning och språklära

Allmänna synpunkter

1. För nybörjare kan under den första skoltiden textning lämpligen komma till användning. Även övningar att bygga ord med bokstavskort har betydelse för skrivningen. Vid undervisningen i såväl textning som skrivning bör läraren kontrollera, att barnen får grundlig kännedom om bokstavens form i alla dess detaljer och att de får det förstadium av fria försök som de behöver. Lämpligt är, att inläringen av skrivstil uppskjutes, tills handmotoriken uppövats genom olika manuella sysselsättningar och till dess viss färdighet vunnits i läsning. Undervisningen måste anpassas efter de enskilda lärjungarnas utveckling. Grep-pet om pennan, handens hållning och skrivrörelserna visas lämpligen genom att läraren demonstrerar, hur pennan hålles under skrivningen, hur skrivrö-

relserna utföres och hur bokstäverna formas. Dock bör observeras, att skrivställning och pennhållning kan förete individuella olikheter, som i så fall bör respekteras. Övningsstunderna bör vara korta. Skrivsvårigheter bör tidigt uppmärksammas, och eleverna bör få individuell handledning i samband med den hjälp som ges vid lässvårigheter.

Under de första skolåren, speciellt det första, har många barn ännu ej utvecklats till klar höger- eller vänsterhänthet. I många av dessa fall kan barnet då utan svårighet också lära sig skriva med höger hand. I andra fall, och i synnerhet om klar vänstersidighet redan föreligger, uppstår svårigheter. I sådana fall får träning av höger hand förekomma endast om skolläkaren finner detta tillrädligt och barnet självt är positivt intresserat härav. Träning till högerhänthet skall helt inställas, om barnet visar tecken på mer än tillfällig olust eller på annat sätt i hem eller skola reagerar mot behandlingen.

2. På alla stadier måste de olika skrivövningarna ställas i nära förbindelse dels med varandra, dels med talövningar och läsning. De bör jämväl planläggas och utföras i anslutning till skolans övriga undervisning och under beaktande av det praktiska livets behov.

3. Eleverna måste lära sig inse, att det väsentliga vid skrivningen är innehållet.

Vid olika slag av skrivövningar bör lärjungarna vänjas att läsa, vad de skrivit, för att upptäcka och rätta skrivfel. Viktigt är, att de erhåller tillräcklig tid för att genomse, vad de skrivit. Om skrivningen väl förberedes och ordnas, kan korrigeringen i stor utsträckning utföras av lärjungarna själva. Där så är lämpligt, bör läraren med visst tecken utmärka förekommande fel, varefter eleven själv utför rättelsen. Lärjungarnas rättelser skall kontrolleras av läraren.

- 5) i uttalas som spetsigt e-ljud i t. ex. ikke, vist, sind, vinge;
- 6) y uttalas som ö i t. ex. begynde, frygtelig;
- 7) d är stumt i förbindelserna ld, nd, rd och ds, [alltså vil(d)e, kun(d)e, bor(d), kre(d)s, plu(d)selig];
- 8) rs och rt sammansmälter icke som i uppsvenskan till ett ljud (vers, hjerte);
- 9) g och k uttalas hårt även framför främre vokal, t. ex. i gøre, kirke, kaer, (i norskan däremot uttalas gjøre, kirke, kjær, med j-, resp. tje-ljud som i svenskan);
- 10) sk, skj i ord som skøn, skjorte, skjold uttalas som de skrives (i norskan däremot har motsvarande ord sj-ljud som i svenskan);
- 11) stj i ord som stjerne, stjært, stjæle uttalas efter skriften (alltså ej med sje-ljud) så även i norskan.

Stor uppmärksamhet ägnas åt att eleverna håller de skriftliga arbetena snygga och rena.

Skriftlig framställning

1. Det fria skriftliga berättandet bör på alla stadier stimuleras. Det bör syfta till att uppöva elevernas förmåga att efter sin egenart uttrycka tankar och känslor och återge upplevelser, erfarenheter och intryck. Vid lärjungarnas skriftliga framställning bör stegvis ställas ökade krav på precision, koncentration, saklighet och språkriktighet.

2. De första övningarna kan bestå i fritt nedskrivande av ord, uttryck och enkla meningar om händelser, arbeten och sysselsättningar i skola och hem, om växter och djur m. m. Efter hand vänjes barnen vid en mera ordnad framställning i form av enkla berättelser, redogörelser och även dialoger. I samband härmed tillrådes de att skriva korta meningar och övas bland annat att utsätta överskrift, stor bokstav i början av meningar samt stora skiljetecken. Ibland kan det vara lämpligt, att klassen under lärarens ledning gemensamt utformar, vad som skall skrivas.

Lämpligt stoff för de första årens fria skrivning kan erhållas från livet i hem och skola och från annat inom barnens erfarenhetsområden. Barnen bör även få skriva fritt efter sin fantasi. Det är av väsentlig betydelse, att barnen under den första fria skrivningen inte känner olust eller hämningar.

I mellanklasserna bör skrivningen successivt övergå till mera planmässigt utformade uppsatser. I allmänhet bör sådana ämnen behandlas som uppfordrar till en fri och självständig utformning. Läraren bör, om han givit eleverna vissa uppgifter för skriftlig framställning, alltid hålla en möjlighet öppen för de elever som så önskar att föreslå och välja

andra ämnen än de av läraren givna. Jämte de tidigare tillämpade framställningsformerna införes beskrivningar, som grundar sig på lärjungarnas iakttagelser, t. ex. i naturen samt av djur, människor och händelser. Skrivning kan även förekomma på grundval av fakta, som inhämtats ur böcker, vid studiebesök och intervjuer eller genom åhörande av föredrag. Särskilda övningar att avfatta korta rapporter och korrekta beskrivningar bör förekomma. Fantasiämnen och brev bör ingå på olika åldersstadier.

I de högsta klasserna bör i uppsatsskrivningen även ingå redogörelser för t. ex. studiebesök, referat av aktuella händelser samt ämnen, som kräver, att eleverna rådfrågar uppslagsböcker eller annan litteratur. Stundom kan det vara lämpligt, att lärjungarna gemensamt utarbetar olika avsnitt i en uppsatsserie eller en klasstidning.

Givna ämnen bör formuleras klart och entydigt samt så begränsas, att lärjungarna å ena sidan ej lockas att sväva ut över för stort område, å andra sidan inte i sin framställning hämmas av brist på stoff.

3. Den egentliga uppsatsskrivningen bör i allmänhet noggrannare förberedas, varvid med olika ämnen förbundna svårigheter behandlas. Särskilda övningar, t. ex. för att förebygga enformighet i framställningen eller för att aktualisera och sovra stoffet, kan vara behövliga. Redan tidigt vänjes lärjungarna att samlas sig kring det väsentliga i ämnet. Därvid klargöres, att även vardagens välkända företeelser ofta lämpar sig för behandling vid skrivningen. Olika sätt att börja uppsatser genomgås. Gången i en framställning, innehållets gruppering och proportionen mellan olika avsnitt i uppsatsen behöver ibland behandlas. Den konkreta bildens och den belysande detaljens värde för att göra framställningen

livfull och åskådlig framhålles. Dock måste läraren vara uppmärksam på att hans anvisningar rörande uppsatsskrivningen inte ges på ett sådant sätt, att de verkar dödande på lärjungarnas lust till fritt skriftligt berättande. Det är av vikt, att hjälpmedel, som användes, ej verkar för starkt bindande på elevernas skrivning.

I de högsta klasserna bör förekomma övningar att disponera olika ämnen. Lärjungarna vänjes på detta stadium att uppgöra och följa en enkel och överskådlig plan för skrivningen.

Ordlista och erforderliga uppslagsböcker bör vid uppsatsövningarna vara tillgängliga. Viktigt är, att läraren under skrivningen följer elevernas arbete och när så behöves ger dem vägledning och råd.

4. Rättandet av skrivningarna bör ske på sådant sätt, att lärjungarna ej förlorar lusten och modet att skriva. Sådana fel som stavfel, formfel och interpunktionsfel kan lämpligen utmärkas av läraren och därefter rättas av lärjungarna. Elevernas medverkan vid rättandet underlättas, om ett enkelt system med få tecken för utmärkande av olika slags fel tillämpas. Fel, som lärjungarna ej på egen hand kan komma till rätta med, korrigeras av läraren och genomgås vid behov med varje enskild lärjunge. Felaktigheter av mera allmän innebörd behandlas med hela klassen, varvid dock nödig hänsyn tas till den ifrågavarande enskilda lärjungen. Därvid bör även förtjänster i uppsatserna framhållas och gjorda framsteg uppmärksammas. Väl utformade meningar eller avsnitt uppläses och belyses till uppmuntran och vägledning.

På det högre stadiet bör uppsatserna i enlighet med gängse bruk bedömas med hänsyn till såväl innehåll som form. Vid bedömandet av innehållet beaktas:

a) utväljandet och ordnandet av materialet;

b) det framlagda stoffets riktighet och fyllighet;

c) lärjungarnas förmåga att behandla stoffet, t. ex. resonera om det, göra jämförelser, fälla omdömen;

d) lärjungarnas förmåga till personligt grepp i fråga om ämnets behandling.

Vid bedömandet av formen beaktas elevernas stilistiska förmåga i det hela, deras språkliga mognad, omdöme och fantasi. Följande synpunkter kan i allmänhet vara vägledande:

a) förmågan att rätt och utan störande upprepningar använda ord och fraser;

b) förmågan att genom lämplig uppdelning i meningar åstadkomma tydlighet, sammanhang och balans;

c) förmågan av personlig stil, målade uttryckssätt o. d.;

d) den grammatiska riktigheten;

e) den riktiga användningen av skilletecken.

Vid uppsatsernas rättande och bedömande tas hänsyn till lärjungarnas ålders- och utvecklingsstadium. Särskilt i fall av vacklande språkbruk kräves måttfullhet vid rättningen. Talspråkets vanliga pluralformer av verben bör användas (ex. vi går, de fick). I de högsta klasserna bör kongruensregeln och dess tillämpning i vissa stilarter klargöras.

Fel, som begås vid uppsatsskrivningen, kan upptas till särskild behandling under språkbyggnadsövningarna. Såväl vid förberedande som vid rättande av uppsatsövningarna bör i de högre klasserna olika stilarter beröras.

Efter lärarens granskning av konceptet till uppsatsen renskrivs denna, då så är lämpligt. Renskrivning av uppsatser bör inte ske vanemässigt, utan det bör beaktas, att i många fall ett nytt koncept över annat ämne kan vara av större värde för elevernas övning än en

renskrivning av ett kanske mindre lyckat alster. Framställningen kan ibland illustreras eller belysas av teckningar. Därvid bör tillses, att arbetet härmed inte får otillbörligt inkräkta på tiden för skrivningen. Renskrivning utan att läraren rättat konceptet kan förekomma i de högsta klasserna. De bästa uppsatserna från olika lärjungar kan eventuellt samlas i en gemensam bok. Härvid bör tillses, att om möjligt samtliga elever blir representerade.

5. Som allmän regel gäller, att ett större antal korta uppsatsövningar är att föredra framför ett mindre antal mera utförliga. I de högsta klasserna bör dock uppsatserna i allmänhet vara längre och mera omsorgsfullt utarbetade.

Rättstavning

1. Undervisningen i rättstavning bör så bedrivas, att eleverna lär sig att rätt stava allmänt förekommande ord med särskilt beaktande av deras eget vid skrivning använda ordförråd, att deras känslighet för felstavade ord uppövas och att de vänjes att rätta med hjälp av ordlista.

2. Rättstavningsundervisningen bedrivs genom olika skriftliga övningar och genom ljudanalys och språkövningar med sikte på ordens böjning, släktskapsförhållande, betydelse och användning. Skrivningarna anordnas i regel som övningar, vilka skall väl förberedas. Provskrivningar ges sparsamt och företas i diagnostiskt syfte.

3. Ljudanalysen utgår från det talade språket. De i uttalade ord ingående ljud-elementen iakttas och klargöres, så att lärjungarna rätt uppfattar orden (exempelvis fastna, ej fassna). Av särskild betydelse är, att eleverna genom muntliga övningar lär sig skilja mellan lång och kort vokal (exempelvis kal—kall). Över

huvud taget uppmärksammas, att ett tydligt uttal är grundläggande för en god stavning.

Så snart som möjligt vänjes lärjungarna att vid skrivningen behandla varje ord som en helhet. När större färdighet uppnåtts, bör en grupp sammanhörande ord kunna hållas i minnet och nedskrivnas. Om skrivning efter tillgänglig text förekommer, bör den samtidigt vara en skrivning ur minnet. Egentlig avskrivning bör endast förekomma i ringa utsträckning.

Självständiga skrivövningar bör särskilt avse att öka elevernas ordförråd samt att lära dem känna ordens betydelse och användning. Lämpliga är i detta syfte t. ex. övningar att skriva ord med typisk enkel- och dubbelteckning av konsonant efter kort vokal i ordens uppslagsform (exempelvis plats, platt) samt med dubbel konsonant före annan konsonant i böjningsformer (exempelvis kallt, ställde), att böja och sammansätta ord, att ordna i grupper eller insätta i meningar samhöriga ord (exempelvis tjäna, tjänst, tjänstgöring), ord från olika verksamhets- och intresseområden, rimord, ord med lika ordelement samt i fråga om visst ljud likstavade ord (exempelvis stjäla, stjärna) och att bilda uttryck och meningar, i vilka ingår ord, som av lärjungarna lätt missuppfattas eller förväxlas (exempelvis bygd—byggd, ung—ugn). Dylika uppgifter kan ges från och med tredje klassen som individuella övningar och anpassas efter den enskilde lärjungens behov och arbetsförmåga.

Skrivning efter föresägning bör sparsamt förekomma och anordnas så, att uppmärksamheten främst inriktas på stavningen. Vid sådan skrivning bör texten vara för lärjungarna bekant, ha enkel satsbyggnad och innehålla allmänt förekommande och för åldersstadiet na-

turliga ord och uttryck, som ingått i föregående övningar. Ovanligare ord inläres inte i detta sammanhang.

4. Det grundläggande arbetet i rättstavning bör utformas med hänsyn till att förmågan att stava rätt är olika hos olika elever och att den tid som ägnas åt rättstavningsövningar därför bör variera från elev till elev. Olika övnings-teknik kan prövas på olika elever.

Vid övningarna beaktas, att en del lärjungar kan ha svagt synminne för ord-bilden men kanske mera utpräglat hörselminne eller motoriskt minne.

5. I klasserna 3—5 bör i allmänhet förekomma ett par rättstavningslektioner varje vecka, lämpligen uppdelade på olika slag av övningar.

Rättstavningsregler bör ej ifrågakomma till behandling, förrän lärjungarna genom övning och iakttagande tillägnat sig minnesbilder av orden. Dock kan det vara lämpligt att rätt tidigt låta lärjungarna inlära vanliga ord, som hör till samma stavningstyp (exempelvis skjorta, skjuta). Endast sådana regler må inläras som för lärjungarna är lätta att tillämpa. Förekommande undantag påvisas. Vanliga främmande ord uttalas, förklaras och stavas.

Eleverna bör så tidigt som möjligt lära sig att använda ordlista som hjälp vid rättstavningen. Som förberedande övning kan det vara lämpligt att låta barnen själva få sammanställa och använda en enkel alfabetisk ordlista. Önskvärt är, att ordlista begagnas så mycket i skolarbetet, att lärjungarna blir vana att rådgöra den, även sedan de lämnat skolan.

6. Skrivelser av praktisk art utföres i verklighetstrogen form och uppställning och i lämpligt urval. Sedan de av läraren kontrollerats, bör de av eleverna förvaras i en samlingspärm och medtas hem vid skolgångens slut, så att de se-

nare kan bli till gagn i det praktiska livet.

7. I flerklassig läraravdelning bör rättstavningsövningarna uppdelas i parallella serier, så att samma lärjungar ej mer än en gång får skriva samma uppgifter. Innehåll och svårighetsgrad bör vara desamma för serierna, medan uppställning och ordalydelse varieras. Av den lägre klassen fordras fullgörande av endast de enklare uppgifterna, medan dessa mera repetitionsvis genomgås av den högre klassen, vilken sedan fortsätter med svårare övningar.

8. Det är viktigt, att då skrivning efter föresägning (diktamen) förekommer i flerklassiga avdelningar, denna avpassas så, att den lämpar sig såväl för den lägre som för den högre undervisningsgruppen. Då det ofta är svårt att få tillräckligt med tid för särskilda skrivingar för vardera gruppen, kan man med fördel diktera skilda uppgifter för båda grupperna samtidigt. Förutsättning är, att uppgifterna är väl förberedda.

En lärjunge i högre klass, som endast ofullständigt inhämtat tidigare genomgången kurs, bör, då så anses lämpligt, få arbeta tillsammans med den lägre gruppen.

De elever som i allmänhet skriver felfritt kan befrias från undervisning i rättstavning och i stället självständigt få syssla med främmande ords betydelse och stavning, skiljeteckensövningar, uppsatsskrivning och praktiska skrivelser.

Språkbyggnadsövningar och språklära. Ordkunskap

1. Vid undervisningen i språkets byggnad och i språklära bör upptas endast sådant som kan ha verkligt värde för lärjungarnas förmåga att förstå och använda sitt modersmål. Undervisningen

bör i första hand avse språkformernas användning. Såväl muntliga som skriftliga övningar bör förekomma. Därvid eftersträvas främst att lära eleverna känna ordens betydelse och användning i språklig framställning och att öka lärjungarnas uttrycksmöjligheter. Det grammatiska stoffet bör behandlas i anslutning till konkret sakligt innehåll, i regel hämtat från lärjungarnas uppsatsövningar, deras vardagsspråk och annan levande språklig framställning.

Grammatikundervisningen bör alltså tjäna praktiska behov. Det bör uppmärksammas, att språkläran bäst inhämtas i naturliga sammanhang och sedan eleverna uppnått en viss mognad. Undervisningen i svenska språkets grammatik bör på högstadiet i så stor utsträckning som möjligt anknytas till den grammatikundervisning som behöves vid inlärandet av på timplanen upptaget främmande språk.

Allt eftersom lärjungarnas språkliga mognad och det av dem behärskade språkmaterialet ökas, bör de övas att vara noggranna i ordval och satsbildning, variera former och uttryck, finna synonymer och motsatsord samt skiftningar i till form eller betydelse varandra närstående ord och uttryck, liksom att bilda sammansatta ord. Ordbildningen bör dock ej behandlas isolerad utan i samband med andra övningar. Eleverna bör även övas att bilda och utbygga satser samt att sammanknyta satser och meningar och att i samband därmed utsätta skiljetecken.

Under de sista skolåren ges på grundval av det förut inövade en mera sammanhängande framställning av språklärens elementer. Även denna undervisning bör förbindas med skriftliga övningar och ej tyngas av sådana indelningar och termer som är onödiga för modersmålsundervisningen på detta sta-

dium eller har endast teoretiskt intresse.

2. Den grammatiska terminologin bör så långt möjligt vara enhetlig, så att lärjungarna vid flyttning mellan olika läroplaner och skolor och vid fortsatta studier kan direkt utnyttja förut erhållen undervisning i ämnet.¹

Önskvärt är, att om ett teckensystem för markering av viktigare ordklasser och satsdelar tillämpas, detta är enhetligt, så att samma element vid skriftliga övningar alltid utmärkes med samma bokstav eller bokstäver.²

¹ För att underlätta en sådan enhetlighet upptas här en översikt över grammatiska termer, att användas i den mån respektive språkliga företeelser upptas till behandling i undervisningen:

Ljuden: vokaler, hårda och mjuka, konsonanter.

Orden: uppslagsform (= lexikalisk form), böjningsform, stam, ändelse, avledning, sammansättning.

Ordklasserna: substantiv, adjektiv, räkneord, pronomen, verb, adverb, prepositioner, konjunktioner, utropsord (= interjektioner).

Substantiv: egennamn; numerus: singular, plural; böjningssätt (= deklination); kasus: grundform, genitiv; genus: maskulinum, femininum, reale, neutrum; artikel: bestämd artikel (fristående och slutartikel), obestämd artikel.

Adjektiv: komparation: positiv, komparativ, superlativ.

Räkneord: grundtal, ordningstal.

Pronomen: personliga: subjektform, objektsform; reflexiva, possessiva, demonstrativa, determinativa, relativa, frågande, obestämda.

Verb: böjningssätt (= konjugation), starka och svaga verb, tema, temaform; huvudverb, hjälpverb; aktiv form, passiv form; tempus: presens, imperfekt, perfekt, pluskvamperfekt, futurum; imperativ, konjunktiv, infinitiv, infinitivmärke; particip: presens particip, perfekt particip, supinum.¹

Satserna: mening, sats: huvudsats, bisats; satsdel; subjekt: formellt subjekt; predikat; huvudord, bestämmningar, attribut, predikatsfyllnad, adverbial, objekt: dativ- och akkusativobjekt; anföring: direkt, indirekt.

² Följande kan exempelvis förekomma:

Ordklasser utmärkes med stora begynnelsebokstaven *över* ordet (dock Adj = adjektiv, Pro = pronomen, Adv = adverb, Pre = prepositioner).

Satsdelar utmärkes med lilla begynnelsebokstaven *under* ordet eller uttrycket (dock pl = predikatsfyllnad, ab = attribut, al = adverbial).

3. Lärjungarna bör redan tidigt vänjas att utsätta skiljetecken. Till en början anger läraren direkt, var dessa skall förekomma. Så småningom läres eleverna att iaktta och tillämpa en del mera yttre grunder för skiljetecknens bruk, t. ex. punkt vid slutet av en mening, som utgör ett påstående, frågetecken efter en fråga, komma vid utelämnad konjunktion. Under de språkliga arbetsövningarna och vid uppsatsskrivningen inövas de enklaste reglerna för utsättande av skiljetecken. I samband med kursen i språklära bör vad som förut inhämtats om skiljetecknens bruk sammanfattas och inskräpas.

4. Olika stilarter bör uppmärksammas, då anledning härtill föreligger. Redan på mellanstadiet bör eleverna göras uppmärksamma på elementära skillnader mellan talspråk och skriftspråk. I de högsta klasserna fördjupas studiet av dessa skiljaktigheter, varjämte eleverna undervisas om dialekter och riksspråk, dock med aktgivande på att dialekterna inte behandlas som språk av ringare värde. Läraren bör iaktta stor finkänslighet och för eleverna framhålla den praktiska nyttan av att kunna behärska inte endast den egna dialekten utan även det för hela riket gemensamma språket. På högstadiet anordnas även övningar att skilja mellan olika slag av skriftspråk, t. ex. stilen i förtroliga brev, i skriftningarnas nyhetsavdelningar, i skrivelser till myndigheter.

5. Då lärjungarna i flerklassig läraravdelning måste skriva språkbyggnadsövningar till stor del på egen hand utan annan hjälp av läraren än en kort genomgång, bör uppgifterna vara särskilt enkla och klara.

Välskrivning

1. Bokstavsformer och skrivkurser, vilka användes såsom förebilder vid barnens skrivning, bör utmärkas av enkelhet och klarhet. Förebilderna bör endast betraktas som utgångspunkt och underlag för den mera personligt präglade handstil som lärjungarna så småningom kommer att utbilda. Av vikt är att lärarna inom samma skoldistrikt överenskommer om enhetliga bokstavsformer.

2. Då skrivning med bläck förekommer på lågstadiet, bör den utföras med lättlöpande, ej för spetsiga pennor. Allt eftersom en mera personlig hållning i stilen börjar framträda, bör barnen ha möjlighet att välja mellan olika slag av lämpliga pennor.

3. En god och ledig pennföring kan främjas genom rytmiska skrivövningar, grundade på bokstavsformer, spiraler eller andra figurer. Rytmiska skrivövningar samt uppmjukande arm-, hand- och fingerrörelser bör ingå som led i skrivundervisningen även på högre stadier. Särskilda övningar för befrämjande av en snabbare skrivning bör förekomma.

4. Barnen bör vänjas att vid all skrivning värda handstilen och att ha god kroppshållning och skrivställning samt lämplig handhållning, pennhållning och pennföring.

5. Under de första skolåren ingår övning i välskrivning som ett led i all skrivning. På ett högre stadium framträder ofta behov av särskilda välskrivningsövningar. Korta, återkommande sådana övningsstunder är att rekommendera. Lämpligt är att någon gång avbryta dessa för uppmjukande skrivgymnastiska övningar och för påpekande av hos eleverna vanligen förekommande skrivfel. Övningarna kan lämpligen intensifieras i början av terminerna.

Engelska

Mål

Undervisningen i engelska har till uppgift att grundlägga ett gott uttal, bibringa lärjungarna förmåga att läsa och förstå lätt text och att uppfatta enkel, tydligt uttalad engelska samt ge dem en viss färdighet att med användande av ett begränsat, centralt ordförråd uttrycka sig på engelska i tal och i någon mån i skrift.

Kursinnehåll

Första året

Uttalsövningar och i samband därmed de fonetiska tecknens betydelse. Läsning av lätta stycken med centralt ordförråd. Hör- och talövningar ävensom andra övningar, huvudsakligen muntliga, avsedda att inöva och befästa ordförrådet och språkfärdigheten. Dialoger, dramatisering, sång.

I anslutning till läsning och övningar de för språkförståelsen behövliga delarna av formläran samt någon syntaktisk företeelse.

Andra året

Uttalsövningar. Läsning av lätta texter med centralt ordförråd. Någon kursivläsning av stycken med enkelt språk och begränsat ordförråd. Hör- och talövningar. Enkla muntliga reproduktioner. Översättning från och till engelska av lätta meningar och uttryck, huvudsakligen muntligt, samt enkla skriftliga tillämpningsövningar av olika slag, allt i syfte att inöva och befästa ordförrådet och språkfärdigheten.

I anslutning till textläsning och övningar fortsatt genomgång av uppkommande grammatiska frågor.

Dialoger, dramatisering, sång.

Tredje året

Uttalsvård. Läsning av texter med centralt ordförråd. Kursivläsning av lätta texter. Hörövningar. Talövningar. Muntliga reproduktioner. Översättning från och till engelska, huvudsakligen muntligt, samt skriftliga tillämpningsövningar av olika slag, allt i syfte att inöva och befästa ordförrådet och språkfärdigheten. Dialoger, dramatisering, sång.

I anslutning till textläsning och övningar fortsatt behandling av uppkommande grammatiska frågor.

Fjärde året

Fortsatt uttalsvård. Läsning av text, delvis kursivt eller som fri läsning. Hörövningar. Talövningar. Muntliga referat och framställningar. Skriftliga tillämpningsövningar av olika slag för att inöva och befästa ordförråd, språkelement och fraseologiska kunskaper. Dialoger, dramatisering, sång.

Fortsatt genomgång av uppkommande grammatiska frågor.

Femte året

Läsning av text även kursivt och som fri läsning, varvid kvarstående uttals- och intonationssvårigheter uppmärksammas. Hörövningar. Talövningar. Fortsatta skriftliga tillämpningsövningar. Dialoger, dramatisering, sång.

Återblick på formlärans huvuddrag och viktigare syntaktiska företeelser i samband med läsning av text eller övningar.

Anmärkningar

Allmänna synpunkter

1. Undervisningen i engelska har i första hand till uppgift att bibringa eleverna ett visst mått av praktisk språk-

färdighet. Målet måste därvid vara, att lärjungarna uppnår viss förmåga att läsa och förstå det främmande språket och att på egen hand vidare utveckla denna färdighet. Vidare bör de förvärva någon förmåga att uppfatta talad engelska samt att själva uttrycka sig på engelska. Undervisningen bör i största möjliga utsträckning bedrivas på engelska. Skriftliga tillämpningsövningar bör i någon utsträckning ingå i språkundervisningen i syfte att inöva och befästa vissa språkliga moment.

2. Samverkan bör ske bl. a. med undervisningen i sång. Textläsning kan ske i samband med orienteringsämnen (exempelvis geografi). Undervisningen i engelska bör i görligaste mån stödja modersmålsundervisningen (språkanalys, ordkunskap).

3. De olika språkliga färdigheterna hänger nära tillsammans och bör ej isoleras från varandra. Även om vissa färdigheter måste eftersträvas framför andra, bör undervisningen läggas så, att den så långt möjligt ger en helhetsbild av språket. Inlevelse i detta skapas icke blott genom läsning utan även och inte minst genom olika slag av aktiv övning, varvid både öga, öra och talorgan tas i bruk.

4. Vid den grundläggande undervisningen är en mindre, väl genomarbetad kurs att föredra framför en större, som behandlas mera ytligt. Eleverna bör så långt möjligt säkert förstå varje särskilt moment av den främmande texten samt kunna snabbt och någorlunda språkriktigt aktivt använda, vad de inhämtat. Det första centrala ord- och frasförrådet bör av lärjungarna så behärskas, att det kan bilda en kärna, kring vilken de språkliga färdigheterna sedan kan växa ut. För den fortsatta språkundervisningen är det sålunda av vikt, att de grundläggande momenten i fråga om ord och uttryck

blir ordentligt inlärd. Memorering av uttryck, meningar och korta stycken bör förekomma. Det huvudsakliga av form-systemet inövas successivt i nära anslutning till texterna.

5. Uttalet ägnas stor uppmärksamhet, särskilt på nybörjarstadiet. Med förmågan att uttala väl sammanhänger nära förmågan att höra och uppfatta. Individuell handledning är av särskild betydelse för denna sida av språkstudiet, men övning i form av läsning i kör — gärna i grupper — är också till stor nytta och kan knappast undvaras vid språklig nybörjarundervisning i klass. Läraren bör dock vid dessa övningar uppmärksamma de enskilda lärjungarnas uttal och senare vid behov lämna individuell hjälp. Eljest kan lätt i samband med läsning i kör felaktigheter fixeras. Uttalssvårigheterna för nybörjaren ligger väsentligen däri, att han har att tillägna sig ett nytt ljudsystem med nya artikulationer och nya accent- och kvantitetsförhållanden; i fråga om uttalet av de enskilda orden (orduttalet) beror de även på den bristande överensstämmelsen mellan stavning och uttal. Uttalsundervisningen bör i viss utsträckning läggas på fonetisk grund. Alltför mycket teoretiserande är ofruktbart, men skillnaden mellan närstående ljud i modersmålet och i engelskan framstår klarare, om det olika bruket av talorganen vid ljudbildningen i de båda språken påvisas i anslutning till hörselintrycken och till lärjungarnas försök att imitera de engelska språkkluden. Eleverna bör förvärva tillräcklig förtrogenhet med de fonetiska tecknens ljudvärde för att kunna begagna ordlistor med fonetisk beteckning eller uttalsordböcker. Särskilda allmänna övningar att skriva texter med ljudskrift bör dock ej förekomma. I de högre klasserna kontrolleras, att lärjungarna fortfarande är förtrogna med ljudskriftstecknens betydelse.

delse. Läraren bör särskilt under det första året genom upprepade uppläsningar av förelagda texter söka hos lärjungarna inprägla de engelska ljudbilderna. Det riktiga uttalet bör så långt möjligt inövas redan vid den förberedande genomgången av hemuppgifter. Särskilt gäller detta i fråga om svårare ord, då uttalsfel, som kan vara mycket svåra att utrota, annars gärna innästlar sig. Övningarna bör dock för enskilda elever ej alltför starkt intensifieras, enär hämningar därigenom lätt kan uppstå. Ett gott hjälpmedel för inlärande av engelskans intonation utgör lämpliga grammofonskivor. Deras textinnehåll bör noggrant genomgås och förklaras samt föredras flera gånger, innan lärjungarnas eftersägning vidtar. Även inspelningsapparater (jfr sid. 71) kan användas i detta syfte.

Eleverna bör erhålla kännedom om att det finns många olika engelska dialekter, alldeles som det finns dialekter i vårt språk. Några exempel på olikheter mellan engelskt och amerikanskt uttal och språkbruk bör behandlas.

Vissa väsentliga detaljer av uttalsundervisningen beröres närmare i särskilda anmärkningar (se sid. 123 f.).

6. Språkmaterialet inhämtas bäst genom läsning av enkla, för åldersstadiet avpassade texter. Den första läseboken bör uppta det mest centrala ord- och uttrycksförrådet. Inlärandet härav bör framstå såsom huvuduppgiften för särskilt det första årets undervisning.

Vid valet av texter bör helst väljas stycken eller böcker av underhållande art, som genom sitt innehåll kan roa eleverna och hålla deras intresse vid makt. Därutöver bör väljas sådana texter som i någon mån orienterar lärjungarna om vardagsliv och samhällsliga förhållanden i engelsktalande länder. Av värde är ej minst sådana texter som ger prov på vad en resande bör veta (ord, uttryck och

realia, som berör kommunikationer, hotell o. d.). Också brev, gärna av lätt afärsbetonat innehåll, förfrågningar, beställningar o. d. kan vara lämpliga, liksom så enkla prov på teknikens språk, bruksanvisningar o. d. Texterna bör återspegla både det mera vårdade skriftspråket och vardagens språk, sådant detta framträder i samtal, brev o. d. Lämpligt är, att text och melodi till några engelska sånger inläres.

Det bör tillses, att ett ej alltför stort antal nya ord förekommer i varje nytt stycke.

7. Lärjungarna bör uppmuntras att på egen hand läsa litteratur på det främmande språket. I skolans lärjungebibliotek bör därför finnas tillgång på lämpliga böcker med fängslande innehåll och aktuellt, lättläst språk. Böcker med ett planmässigt begränsat ordförråd är ofta mycket användbara för här ifrågavarande syfte liksom vissa tidskrifter. Bildordböcker bör finnas tillgängliga. Undervisningen bör över huvud taget så bedrivas, att den tillgodoser olika förutsättningar och intressen hos eleverna och sporrar till fortsatt studium av språket. Särskilda övningar i användande av lexikon bör förekomma.

8. Redan vid den första undervisningen bör läraren på olika vägar söka bibringa lärjungarna en så säker ordkunskap som möjligt. Inhämtade vanliga ord bör därför hållas levande vid sidan av ett alltjämt växande nyförvärv. Lämpligt är att påvisa de engelska ordens släktskap med de svenska. Undervisningen göres från början så åskådlig som möjligt. I texten förekommande sakuppgifter förklaras, om möjligt med hjälp av belysande åskådningsmateriel (kartor, teckningar, planscher, ljusbilder, film m. m.). För befästande av ordkunskapen är det lämpligt att söka förena orden i grupper efter saklig eller språklig grund.

Vid den extensiva läsning som under andra året i någon utsträckning sätter in vid sidan av det grundligare textstudiet kan textbehandlingen inskränkas till vad som behövs för att förstå texten.

Översättning från engelska till modersmålet, varvid kravet på god svenska bör upprätthållas, är ägnad att ge en bättre inblick i båda språken och bör under den första tiden i regel förekomma vid preparation och förhör av läst text. När eleverna vunnit större insikt och färdighet i engelska, kan läraren genom stickprov rörande svårare ord, uttryck och satser och genom utfrågning av innehållet förvissa sig om att uppgiften blivit inlärd och texten riktigt förstådd. Därvid kan det främmande språket på ett naturligt sätt komma till användning. Så snart lärjungarnas ordförråd tillåter det, ägnas viss tid åt kursivläsning. Denna läsning bör främst ta sikte på att ytterligare befästa och praktiskt tillämpa det redan inlärd, men den bör även användas för att uppöva lärjungarnas förmåga att omedelbart förstå engelsk text utan översättning.

I samband med läsningen övas eleverna att på engelska återge särskilt rent berättande textinnehåll. Läraren bör därvid genom lämpliga vägledande frågor ge stöd för innehållsredogörelsen. Engelska lektioner i skolradio kan, om de på lämpligt sätt förberedes i klassen, t. ex. genom studium av texthäften, ge ett gott stöd åt undervisningen. Detsamma gäller — i de högsta klasserna — ljudfilmer med engelskt tal utan inlagd svensk text.

9. Hör- och talövningar är viktiga undervisningsmoment, när det gäller att göra kunskaperna levande och praktiskt användbara.

En enkel form för hörövning är, att lärjungarna översätter av läraren uppläst, förut genomgången text. Efter hand

behandlar läraren texten mera fritt med så småningom tilltagande avvikelser och med inpassande av ord och uttryck, som förekommit vid föregående lektioner.

Vid talövningarna bör lärarens frågor till en början ställas så, att eleverna kan besvara dem genom att använda de i boken förekommande meningarna i oförändrat skick. Allt eftersom ordförrådet växer, erhåller dessa övningar en friare utformning och bedrives i anslutning till föremål i klassrummet, tidsindelningen, klockan, planscher och annan åskådningmateriel ävensom med utgångspunkt från handlingar, som utförts av lärjungarna själva, osv. Eleverna bör så mycket som möjligt ta aktiv del i talövningarna. De bör bl. a. få tillräcklig träning i att själva framställa frågor. Nya ord klargöres och skrives på tavlan. Vid dessa övningar bör mindre avseende fästas vid språkriktigheten än vid ledigheten att uttrycka sig och vid förmågan att över huvud taget göra sig förstådd, även om läraren i regel bör på så sätt rätta av lärjungarna begångna fel, att han själv anger den riktiga formen. Talövningen bör alltså inte ideligen avbrytas av ingående förklaringar. Det är av vikt, att eleverna vid övningar av detta slag så långt möjligt befrias från hämningar och att de uppmuntras att uttrycka sig på engelska. De får då en känsla av att de förkovrar sig i ämnet och stimuleras därigenom till större frimodighet och intresse. Dialoger och olika former av dramatisering har särskilt i detta avseende stor betydelse.

Lekar och sång, varvid det främmande språket användes, är ofta ägnade att rycka alla lärjungar med och att ge även de svagare större tillförsikt i studiet av ämnet.

10. Grammatiken skall endast vara ett medel att förstå och använda språket och inte ett mål för undervisningen. Gram-

matikundervisningen bör därför inskränkas till det strängt nödvändiga. Detta bör dock ordentligt inläras. Särskilt under det första årets språkundervisning bör nya grammatiska former införas i varsam takt och kraven anpassas efter elevernas förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Så kan man t. ex. under första året i fråga om syntaktiska företeelser inskränka sig till att behandla den raka ordföljden. Det grammatiska lärostoffet genomgås efter hand och i anslutning till lärobokens text.

11. Skriftliga övningar bör i någon utsträckning förekomma som ett medel för inlärande och inpräglande av vissa språkliga moment. Däremot bör skriftliga prov i regel inte ges under de tre första språkären. Skriftliga uppgifter kan vara skrivning — i allmänhet ur minnet — av ord, uttryck och meningar med enkelt språk, diktat, till en början efter förberedelse, senare utan förberedelse, men i regel av tidigare genomgått stoff, grammatiska övningar, såsom förändring av numerus, tempus, person, huvudform, utbyte av substantiv mot pronomen, omläggning från direkt till indirekt form och från påstående eller jakande till frågande eller nekande form. Andra uppgifter, som i större eller mindre utsträckning kan komma till användning, är att fylla ut satser med utelämnade ord, att forma satser och meningar, i vilka ingår vissa givna ord, att byta ut uttryck, svara på bestämda frågor, forma frågor till uppgivna svar, översätta enkel text osv. I de högre klasserna kan ifrågakomma även brev, fria skrivningar och skrivning med hjälp av lexikon.

12. De uppgifter som upptas i punkt 11 kan i viss utsträckning utföras av eleverna som självständiga övningar. Även vissa andra uppgifter kan efter förberedelse lämpligen utföras av lärjungarna på egen hand, t. ex. att ta ut översätt-

ningen av den nya hemuppgiften, att inlära memoreringsuppgifter och att orientera sig i ordlistor och lexikon. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna. Även de av lärjungarna på egen hand utförda uppgifterna kräver noggrann tillsyn från lärarens sida.

13. Skulle undervisning i språk behöva meddelas samtidigt åt två klasser, som läser olika årskurser, bör läraren alltefter föreliggande behov under längre eller kortare del av lektionstimmen meddela omedelbar undervisning åt den ena klassens lärjungar, medan den andra klassen sysselsättes med självständiga övningar. Sådan uppdelning torde vara nödvändig särskilt i början av höstterminen vid de grundläggande uttalsövningarna för nybörjare. Dock bör de båda klasserna, så ofta detta befinnes främja undervisningens syfte, hållas tillsammans vid den omedelbara undervisningen, varvid uppgifterna emellertid så långt möjligt ges så, att större krav ställes på den högre klassen. Särskilt bör sådan gemensam undervisning förekomma, då något behandlas i den lägre klassen, som behöver ytterligare inskärpas i den högre.

14. För klasser, som uttagits att delta i kombinerad korrespondens- och radioundervisning, följes i tillämpliga delar de ovan lämnade anvisningarna. Därjämte gäller för denna undervisning särskilda, av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningar.

15. Då eleverna skall lära sig en sång på engelska, bör läraren först läsa och förklara texten. Därefter bör eleverna i kör läsa stroforna, så att uttalet blir så korrekt som möjligt. Då rytm och melodi underlättar inlärandet, kräver sångtexterna i regel endast obetydligt hemarbete.

Mycket lämpliga för sång i skolklasser är folkvisor och folksånger. Texternas innehåll bör vara enkelt och lättfattligt. Inte sällan möter i dylika sånger dialekt i viss utsträckning; i dylika fall är den ursprungliga texten att föredra framför en reviderad version. Läraren får förklara och kommentera de språkliga företeelserna. I viss utsträckning bör man vid framförandet begagna dramatisering. Om sångerna lämpar sig därför, är växelsång, exempelvis mellan gossar och flickor, att rekommendera. Även andra slag av sångere kan förekomma.

I somliga läseböcker för nybörjarstadiet finns införda både text och melodistämman till ett antal kända sånger. Önskvärt är, att skolan även därutöver kan anskaffa sång- och textböcker jämte gramfonoskivor till åtminstone några sånger.

16. Undervisningen i engelska bör i fråga om deltagandet ej inta någon särställning gentemot skolans övriga obligatoriska ämnen. I allmänhet bör hela den klass eller klassavdelning, vars kurs i engelska för året genomgås, delta. Om efter någon tid (t. ex. ett läsår eller en termin) enstaka lärjungar befinnes uppenbarligen sakna förmåga att tillgodogöra sig undervisningen, må de — efter lärarens och skolledarens beprövande och efter samråd med målsman — under dessa lektioner i stället beredas annan undervisning. Denna bör avse något för dem lämpligt ämne på arbetsordningen och anordnas antingen som gruppundervisning inom avdelningen eller — då så låter sig göra — genom lärjungens deltagande i undervisningen i annan avdelning. I skolor med flera parallellavdelningar kan dessa lärjungar sammanföras till särskild avdelning.

För lärjungar, som enligt vad ovan nämnts inte deltar i undervisning i engelska eller som enligt den tillämpade timplanen inte har engelska som läroämne,

kan givetvis i samband med övrig undervisning några enkla exempel på vanliga, även i vårt land förekommande engelska ord och uttryck upptas till behandling.

Uttalsundervisningen

I syfte att underlätta genomförandet av såvitt möjligt enhetligt uttal vid undervisningen i engelska meddelas här nedan vissa råd och anvisningar rörande de engelska ljudens bildning och uttal, varjämte anges några allmänna drag hos språket.

Engelskans egenartade och i åtskilliga avseenden rätt svårlärda ljudsystem kan lätt fresta en del lärjungar att använda närmast motsvarande svenska ljud i stället för att träna in den specifikt engelska ljudkvaliteten. Denna tendens kan, om den inte kraftigt motarbetas, lätt äventyra resultatet av uttalsundervisningen. För många elever kan det vara till avsevärd hjälp, om vissa enkla och lättfattliga anvisningar ges rörande talorganens inställning och sätt att fungera, när man talar engelska. Det kan t. ex. framhållas, att tungan bör hållas något dragen tillbaka från tänderna, som den endast undantagsvis berör. Tungspetsen hålles något högre än när man talar svenska, dvs. mot övertändernas rot eller tandköttet, inte mot deras underkant, som svenskar oftast gör. Särskilt bör inskräpas, att tungan alltid måste ha detta läge, när man uttalar engelskt d, l, n, r, s eller t. Läspljuden intar dock i detta avseende en särställning. Vidare kan framhållas, att en engelsman rundar läpparna jämförelsevis obetydligt. Han skjuter ej fram läpparna, såsom svenskar gör, när de uttalar o, ö, y, u eller å. Det kan också påpekas, att vokaler, bildade med mungiporna starkt dragna åt sidan (som e i orden le, segla), saknas i engelskan.

Det är betydelsefullt att främst på imitationens väg och, när så visar sig lämp-

ligt och effektivt, även med stöd av enkla anvisningar av ovan angiven art söka få fram en från engelskans synpunkt acceptabel artikulationsbasis. Detta hjälper till att ge uttalet en mera genuin engelsk klang och att förebygga åtskilliga för flera ljud gemensamma uttalsfel. Ett avsevärt antal brister i uttalet undviks.

Viktigt är, att lärjungarna lär sig att säkert skilja mellan tonlösa och tonande konsonanter, särskilt [b] och [d̃], [s] och [z], [ʃ] och [ʒ]. De bör tillhållas att artikulera [z] och [ʒ] tydligt, gärna något överdrivet till en början, samt inte uttala r i ordslut eller framför konsonant men att iakta bildning. Tendensen att artikulera svenskt f för [p] och v för [d̃] bör även särskilt motarbetas.

Vokalerna och de för det sydengelska uttalet kännetecknande diftongerna kräver mycket arbete. Vid inlärandet av diftongerna synes det tillrådligt att inskränka de teoretiska förklaringarna till förmån för intensiv praktisk övning. Bäst torde vara, att ljuden i fråga inövas genom uttalet av ord, där de förekommer tillsammans med konsonanter, som är ägnade att stödja och underlätta uttalet.

Följande vokaler och diftonger kräver särskild uppmärksamhet, när de av nybörjaren gärna förväxlas: [e] och [æ]; [ɔ:], [ou] och [au]; [ɔ] och [ʌ]; [ə] och [ʌ]. Ljuden kräver systematisk inövning genom användande av serier av exempelord, där de ifrågavarande ljuden uppträder.

Förbindelsen kort vokal + kort konsonant bör uppmärksammas. Konsonanter mellan vokaler är sålunda alltid korta, även om de dubbelskrives, t. ex. sitting, filling. Det är av vikt, att engelskans kvantitetsförhållanden även i övrigt observeras. Sålunda är en svensk benägen att i engelska språket liksom i svenskan alltid uttala långa vokaler (och diftonger) med ungefär samma längd oberoende av

om den följande konsonanten är tonlös eller tonande. Det bör emellertid beaktas, att de s. k. långa vokalerna och diftongerna är kortare, då de åtföljes av tonlös konsonant, än då de står i ordslut eller följes av tonande konsonant. Jämför hard, heart, see, seed, seat. Omvänt gäller, att korta vokaler inte sällan förlänges före tonande konsonant. Särskilt är detta fallet beträffande æ, t. ex. bad, sad, bag, jam, man.

Förutom ett gott engelskt uttal av de enskilda språkljuden bör eleverna så långt möjligt bibringas även förmågan att uppfatta och återge de karakteristiska dragen i engelskans tryckförhållanden, satsmelodi och rytm. I anslutning till läsövningarna bör uppmärksamheten fästas vid sambandet mellan den skarpt markerade ord- och satsaccenten med dess kraftiga åtskillnad mellan tryckstark och trycksvag (betonad och obetonad) stavelse, respektive tryckstarka och trycksvaga ord, och tendensen att reducera vokalljudet i obetonade stavelser, respektive obetonade småord. Det bör nog tillses, att denna vokalreduktion verkligen iaktas.

Förtrogenhet med svenskans två accenttyper, grav och akut (jfr änden av ande, änden av and) är en ofrånkomlig förutsättning för ett framgångsrikt tillägnande av engelskans accentförhållanden. Grav accent förekommer ej i engelska språket, och den får följaktligen inte under några förhållanden innästla sig i engelskans uttal.

Redan tidigt bör lärjungarna ges en viss enkel schematisk kännedom om engelska språkets vanliga melodiformer, särskilt genom lärarens högläsning. I fråga om intonationen torde dock som allmän regel böra gälla, att anspråken på genomsnittslärlungen ej får ställas alltför högt. De vanligaste företeelserna bör emellertid beaktas, t. ex. det normala

tonfallet i vanliga avslutade påståenden (fallton) samt i frågor med eller utan inledande frågeord (fallton, respektive stigton).

Tekniska hjälpmedel

De tekniska hjälpmedel som här avses är främst grammofon samt inspelningsapparater.

Det är närmast i samband med uttalsundervisningen, som grammofonen kan göra språkundervisningen tjänster. Den kan därvid inte ersätta läraren, som behöver öva ljud för ljud och ord för ord med de enskilda eleverna. Dessa hör ej heller alltid, hur deras eget uttal av ett ljud avviker från det riktiga, utan läraren behöver ingripa med individuellt tillrättläggande. Men å andra sidan är den infödde lärarens uttal på grammofonskivan genuinare och tillförlitligare än den svenskfödde lärarens och utgör därför ett värdefullt komplement till lärarens undervisning. Grammofonen kan även användas för uttalsövningar på enskilda ljud. En grammofonskiva kan uppta lämpliga nyckelord och övningsord till de enskilda ljuden, och lärjungarna kan i kör säga efter orden under pauserna mellan varje ord. Läraren kan därvid avbryta uppspelningen och ta om övningsorden till enskilda ljud, allteftersom det visar sig behövt. Köruttal av enskilda ord kan sålunda med stor fördel övas på detta sätt. Eleverna bör därvid tillhållas att vid eftersägningen uttala orden tydligt och energiskt.

Även när eleverna längre fram lyssnar till sammanhängande uttal, kan detta lyssnande tjäna det riktiga ljuduttalet, dels mera allmänt, dels i detalj på så sätt, att läraren kan låta lärjungarna särskilt iaktta vissa ljud. Olika elever kan därvid anvisas att lyssna på olika ljud allt efter individuella uttalsbrister. Lyssnandet bidrar till att hos lärjungarna

befästa en riktig akustisk minnesbild av de enskilda ljuden och orden, men i regel behöver läraren ingripa vägledande och justerande för att få lärjungarna att även själv producera det riktiga ljudet.

Av särskild betydelse är grammofonen för inövning av den riktiga talmelodin. Genom att samma sats spelas om, fästes intonationsbilden i medvetandet. Vid sådan omtagning av en sats kan det ibland vara lämpligt att låta eleverna först lyssna till satsens melodi två eller tre gånger och sedan gnola den i samband med lyssnandet, innan de uttalar de förekommande orden. Viktigt är att de får lyssna till satsmelodierna i en sammanhängande framställning.

Inte minst för läraren är det av stort värde att för sig själv noga inöva intonationen av lärobokens satser med hjälp av grammofon. Detta kan vid nybörjarundervisningen tillhöra den otränade lärarens viktigaste förberedande arbete före en lektion, om han inte själv har en god intonation — på denna punkt blir den icke infödde lärarens uttal sällan fullt genuint. Det är därför ett önskemål, att ett inte för litet antal stycken i en nybörjarbok är intalade på grammofon och att skolan är i besittning av dessa skivor.

Grammofonen vänjer också eleverna vid att uppfatta olika röster och kan därför på olika stadier användas för att bereda tillfälle till kortare hörövningar.

Ett mera estetiskt och litterärt syfte kan tillgodoses genom att skolan har tillgång till grammofonupptagning av skådespelares och författares uppläsning av utdrag ur litterära verk, dikter o. d. eller till sångskivor.

Vad nu angivits beträffande grammofonen gäller i stort sett även användningen vid språkundervisningen av inspelningsapparater. Härtill kommer emellertid, att de sistnämnda hjälpmedlen även gör det möjligt att uppta och återge

lärjungarnas eget uttal vid olika tidpunkter, varigenom individuella felaktigheter åskådligt kan påvisas och diskuteras och framstegen iakttas. Inspelningsapparaterna erbjuder också stora möjligheter för upptagning och reproduktion av för språkundervisningen värde-

fulla uppläsningar och framföranden i radio m. m. (jfr sid. 71).

Användandet av ljudfilmer med engelskt tal, utan inlagd svensk text, utgör — såsom förut angivits — en särskilt i de högsta klasserna lämplig övning att uppfatta engelska i olika falsituationer.

Tyska

Mål

Undervisningen i tyska har till uppgift att grundlägga ett gott uttal, att ge lärjungarna någon övning i att läsa och förstå lätt tysk text och uppfatta enkel och tydligt uttalad tyska samt att bibringta dem någon kännedom om ett begränsat, lämpligt urval av ord och uttryck samt dessas användning, allt som förberedelse till fortsatt övning i ämnet.

Kursinnehåll

Nionde klassen

Uttalsövningar. Läsning av lätta stycken med centralt ordförråd. Hör- och talövningar ävensom andra övningar, huvudsakligen muntliga, avsedda att inöva och befästa ordförrådet och språkfärdigheten. Dialoger, dramatisering, sång.

För språkförståelsen behövlige grammatiska företeelser i anslutning till läsning och övningar.

Anmärkningar

1. De till ämnet engelska fogade anmärkningarna av allmänspråklig karaktär (punkterna 1—13, 15), punkten 16 i nämnda anmärkningar samt anmärkningarna rörande användningen av tekniska hjälpmedel bör i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet för ämnet tyska.

2. I fråga om de enskilda ljuden i tyskan bör bl. a. följande markeras:

Slutljudande g uttalas som tonlös explosiva, dock att ändelsen -ig uttalas [ic].

Tungspets-r och tungrots-r bör båda tillåtas inom gränserna för vad som kan anses som värdat tyskt uttal. Hos lärjungar med tungspets-r måste nog tillses, att detta r i tyskan ej får samman smälta med vissa efterföljande konsonanter till ett enhetligt ljud (rd, rt, rz, rl, rn, rs, rsch).

Särskild omsorg kräver ofta ich-, ach- och sch-ljuden samt tonande s. Ehuru det tyska sch-ljudet kanske inte sammanfaller med något av svenskans sje-ljud, torde dock främre sje-ljud i förening med kraftig läpprundning vara fullt brukbart. Lärjungar med uppsvenskt enhetligt rs kan från det svenska ordet »brorson» komma till det tyska schon. Lärjungar, som har tje-ljud utan t-förslag, kan från orden »i Kina» komma till det tyska ich. Stöter läraren på alltför stora svårigheter hos någon elev, då det gäller att inöva t. ex. tonande s eller ich-ljudet, är det bäst att tills vidare lämna denne och låta honom höra kamraternas uttala ljudet men senare återuppta och fortsätta övningen, till dess bättre resultat vinnes.

Då vokalerna genomgås, fästes lärjungarnas uppmärksamhet på den i förhållande till svenska uttalsvanor något förändrade ställningen hos tungan och läpparna och den därav betingade olikheten i klangfärg mellan för övrigt när-

stående vokaler i de båda språken. (Jfr tyskt u, ü, ö med svenskt o, y och ö och märk de långa slutna vokalljuden i t. ex. Rose, hören.)

Lärjungarna bör från början tillhållas att iaktta den energi och tydlighet i artikulationen som är så karakteristisk för det tyska uttalet. Den starka läppartikulationen bör särskilt uppmärksammas. Vårdslösa assimilationer bör undvikas, så att t. ex. s och f får behålla sina regelrätta ljudvärden i ord av typen ausstellen och aufwarten och inte tenderar till [ʃ], respektive [v].

Då ljuden genomgås, bör eleverna även göras förtroga med hur de återges i

skrift, t. ex. olika sätt att teckna lång vokal. Å andra sidan bör de kunna omedelbart ge ljudvärdet för de olika bokstäverna och bokstavsförbindelserna. De bör alltså veta, att h är stumt i ord av typen gehen, att ss aldrig betecknar tonande s, hur ch och sch uttalas osv.

3. På den korta tid som står till buds för undervisningen i ämnet kan självfallet av det grammatiska stoffet endast ett begränsat urval nödvändiga element ifrågakomma till behandling. Som exempel kan nämnas: artiklar, vanliga böjningsformer (substantiv, adjektiv, pronomen och typexempel av verb, något om ordföljden).

Hembygdskunskap med arbetsövningar

Mål

Undervisningen i hembygdskunskap med arbetsövningar har till uppgift att hjälpa lärjungarna att orientera sig i omgivningen och att ge dem kunskap om ting och förhållanden, som deras intresse inriktar sig på under de första skolåren. Undervisningen i ämnet avser tillika att utveckla barnens iakttagelseförmåga, ordna och vidga deras föreställningskrets, främja deras kännedom om hembygden och grundlägga undervisningen i geografi, naturkunnighet, historia och samhällskunskap.

Arbetsövningarna bör särskilt främja elevernas allmänna utveckling, ge dem möjlighet till fri skapande verksamhet samt vänja dem vid samarbete.

Kursinnehåll

Första klassen

Orientering om förhållandena i skolan. Hemmet. Vägen till skolan. Enkla trafikregler. Iakttagelser av växt- och djurlivet i omgivningen. Lantgårdens djur. Han-

delsboden. Något om tidsindelningen. Några högtider och festdagar. Enkla hälsoregler. Förberedande sexualundervisning.

Lämpliga arbetsövningar i anslutning till de olika kursmomenten.

Andra klassen

Minnen från sommaren. Skolan och hemmet. Hjälp och förmåner i samhället. Vår föda. Våra kläder. Våra bostäder. Pengar och varor. Vanliga sätt att färdas. Enkla trafikregler. Något om arbetslivet i omgivningen. Högtider och festdagar. Tid och väderlek. Iakttagelser av växt- och djurlivet i omgivningen. Rätt umgänge med naturen. Enkla hälsoregler.

Lämpliga arbetsövningar i anslutning till de olika kursmomenten.

Tredje klassen

Några vanliga växter och djur i hembygden. Fortlöpande naturiakttagelser.

För hembygden kännetecknande terrängförhållanden och i samband därmed enkla karttecken och enkla geografiska

begrepp. Hembygdens väderleksförhållanden, arbetsliv, samfärdsel och anordningar för skydd, välfärd och ordning samt historiska minnen och sägner.

Sagor och berättelser ur Sveriges äldsta historia.

Hemkommunen, hemlandskapet och, om så befinnes lämpligt, något närliggande geografiskt område eller landskap.

Elementära samtal om människokroppen med återblick på förut behandlade hälsoregler.

Lämpliga arbetsövningar i anslutning till de olika kursmomenten.

Fjärde klassen

(Skolor av B1- och B2-form)

Då undervisning i ämnet hembygdskunskap med arbetsövningar skall förekomma både i tredje och fjärde klassen (B1- och B2-formerna), behandlas på den åt detta ämne anslagna tiden väsentligen samma kursinnehåll som angivits för tredje klassen (jfr anm. 11 till detta ämne). Kursmomentet »Sagor och berättelser ur Sveriges äldsta historia» föres emellertid till ämnet historia, kursmomentet »Hemlandskapet och något närliggande geografiskt område eller landskap» till ämnet geografi och kursmomentet »Några vanliga växter och djur» till ämnet naturkunnighet.

Anmärkningar

1. Hembygdskunskap med arbetsövningar förekommer som särskilt ämne endast på skolans lågstadium. Genom en särskild arbetsplan bör undervisningens innehåll anpassas till förhållandena på varje ort. Även om innehållet i stor utsträckning är gemensamt för det stora flertalet skolor, så måste urvalet av djur och växter, historiska minnen, geografiska förhållanden och mänskliga sysselsättningar som skall behandlas vid undervisningen bli väsentligen olika i skilda delar

av landet. Så t. ex. kommer urvalet av detaljer att bli olika i kustbygder och inne i landet. Kursinnehållet lämnar därför blott exempel på några av de viktigare enheter kring vilka undervisningen lämpligen kan samlas. Som huvudregel bör gälla, att stoffurvalet anpassas efter åldersstadiet, att man går från hemmet, skolan och den närmaste omgivningen till den vidare hembygden, hemkommunen och hemlandskapet, samt att behandlingen av de olika kursmomenten då så är möjligt förlägges till den därför lämpliga årstiden.

2. Då ämnet hembygdskunskap med arbetsövningar bygger på barnens aktuella intressen och behov av orientering, är en intim samverkan med övriga ämnen given. Undervisningen i modersmålet kan få stoff och motivering från hembygdskunskapen och kan i sin tur ge stoff åt undervisningen i hembygdskunskap, t. ex. från elevernas läsning. Samtal och redogörelser över upplevelser och iakttagelser är ägnade att öka lärjungarnas ordförråd, ge begrepp och ordna upp föreställningar, vilket allt kommer undervisningen i modersmålet direkt till godo. Allt eftersom elevernas färdighet i läsning och skrivning ökar, blir samverkan mellan modersmålet olika grenar och hembygdskunskapen allt starkare. I hembygdskunskapen ingående moment av samhällskunskapen har vidare många beröringspunkter med kristendomskunskap (t. ex. momenten »Skolan och hemmet», »Högtider och festdagar»). Anknätningsmöjligheter ges även till undervisningen i musik och gymnastik, lek och idrott och till den praktiska räkningen.

3. Vid undervisningen i hembygdskunskap, som berör så många olika områden, gäller det att iaktta begränsning och att liksom vid annan undervisning åt lärjungarna förmedla verklig kunskap.

Undervisningen bör samlas kring sådant som intresserar eleverna och för vars tillägnande de äger tillräckliga förutsättningar.

4. Undervisningen bör, då det ges anledning därtill, uppta även sådant som annars ligger lärjungarna mera fjärran i rummet och tiden. Dylika utflykter från undervisningens egentliga område kan medföra den fördelen, att barnens uppfattning av hembygdens förhållanden och omvärlden i övrigt göres mera rik och levande. Undervisningen i orienteringsämnen på senare skolstadier kan härigenom även få vissa utgångspunkter.

5. I så stor utsträckning som möjligt bör undervisningen grundas på barnens egna iakttagelser av verkligheten. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta själva ständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra iakttagelser och enkla försök och på grundval härav dra slutsatser. Några vanliga företeelser bör göras till föremål för fortlöpande iakttagelser. Ofta är det lämpligt att förlägga dessa till viss sammanhängande tid av läsåret och till viss tid av skoldagen. Såsom föremål för iakttagelser av detta slag kan nämnas solens upp- och nedgång, månens skiften, temperaturväxlingar, väderleksiakttagelser, iakttagelser rörande växter och djur, t. ex. groning, lövsprickning, något sädesslags utveckling, flyttfåglarnas uppbrott och återkomst, grodans utveckling. Krukväxter och växter i planteringslådor samt akvarier är också av stor betydelse som objekt för fortlöpande iakttagelser. Goda tillfällen till naturiakttagelser lämnar skolträdgården, typväxtodlingar, ett fågelbord o. d. Över iakttagelser av detta slag bör lärjungarna göra anteckningar, som sedan kan bilda underlag för jämförelser och sammanställningar.

6. Barnens uppmärksamhet bör, där

så ske kan, riktas på sambandet mellan företeelserna, exempelvis växternas anpassning efter växtplats och väderlek samt betydelsen av djurens färg som skyddsmedel. Vikten av aktsamhet om djur och växter, av naturskydd och naturvård bör i olika sammanhang inskräpas (jfr sid. 64).

7. Målmedvetet bör läraren söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Vid arbetsövningar av olika slag kan lärjungarna sålunda stimuleras till samarbete om en gemensam uppgift redan under de första skolåren, innan de mognat för grupp-arbete i egentlig mening. Vid studieutflykter med iakttagelser av djur- och växtliv, hemortens terrängförhållanden och historiska minnen, trafik o. d. kan uppgifter likaså ges gemensamt åt större eller mindre grupper av elever.

8. Då hembygdskunskapen som särskilt ämne avslutas, bör eleverna bl. a. känna till hembygdens allmännaste växter och djur och veta något om deras egenskaper och livsförhållanden. Likaså bör lärjungarna ha en första kunskap om människokroppen och dess vård. En förberedande sexualundervisning på småskolestadiet bör om möjligt ske i samarbete med hemmen. Den kan lämpligen beröra skillnaden mellan könen, något om barnens tillkomst och utveckling intill födelsen samt sambandet mellan mor, far och barn. (Se härom skolöverstyrelsens handledning i sexualundervisning.)

9. Som exempel på intresseområden, som kan bli föremål för behandling, må nämnas:

Första klassen

Skolan: Kamraterna i klassen. Skolsalen, skolhuset, skolgården. Överläraren och skolans expedition, skolsköterskan, skolläkaren, skoltandläkaren, skolans

personal i övrigt. Förhållandet till kamrater och lärare: hjälpsamhet, vänlighet, artighet, hänsyn, punktlighet, aktsamhet om egna, kamraters och skolans saker. Ordningsregler.

Hemmet: Mor, far, syskon, andra familjemedlemmar. Hur blir hemmet trivsamt? Barnens lekar och sysslor hemma. Farliga leksaker: skjutvapen, ammunition, sprängämnen, tändstickor, el-kontakter, giftiga vätskor och mediciner. Djur i hemmet och våra plikter mot dem.

Vägen till skolan: Hemmets adress. Landsvägen, gatan och torget. Trafiken på vägar och gator. Polisen. Försiktighet på skolvägen. Enkla trafikregler. Skol-skjutsar.

Växt- och djurlivet i omgivningen: Iakttagelser vid fågelbordet. Växter och djur i trädgården: frukter och grönsaker, träd och blommor, plantering av lökväxter; några fåglar, insekter och andra djur.

Lantgårdens djur: Besök på en lantgård. Tama djur och vilda djur. Hästen, kon, grisen, fåret, hönsen. Hur djuren hjälper oss.

Handelsboden: Vägning och mätning. Köp och betalning. Barnen ordnar affär i skolrummet.

Tidsindelning: Något om årets indelning. Klockan.

Högtider och festdagar: Advent, jul, påsk, skolfester.

Några enkla hälsoregler avseende fost-
ran till goda hälsovanor: Tvättningar och bad, fötternas vård, hårets skötsel, tandborstning.

Förberedande sexualundervisning. Se härom skolöverstyrelsens handledning i sexualundervisning för lärare i folkskolan.

Andra klassen

I kursplanen för andra skolåret bör mycket av det stoff som medtagits i pla-

nen för första året återkomma. Under andra skolåret bygger man vidare på barnens tidigare erfarenheter, samtidigt som de får göra nya iakttagelser eller försöka se stoffet från andra synpunkter. Exempel:

Minnen från sommaren: Sommarferien, bad, lekar, skörd, bär- och svamp-plockning. Djur och växter, som barnen sett under sommaren.

Skolan och hemmet: Återblick på vad som behandlats under första skolåret.

Hjälp och förmåner i samhället: I skolan: hälsovård, tandvård, skolmåltider, böcker m. m. I övrigt: polisen, brev-bäraren, brandkåren.

Vår föda: Bröd, mjölk, smör och ost; fisk och kött; potatis, grönsaker och frukt. Våra måltider. Bordskick.

Våra kläder: Kläder vid olika årstider och väderlek. Materialet i våra kläder. Färger och mönster. Klädernas vård.

Våra bostäder: Hur vi bor. Betydelsen av sol och luft och gott utrymme. Något om uppvärmning och belysning.

Pengar och varor: Olika slag av butiker. Vägning och mätning. Köp och betalning.

Olika sätt att färdas: Vägar, gator. Trafikregler. Vanliga trafikmedel till lands, till sjöss och i luften.

Något om arbetslivet i omgivningen: På lantgården. I verkstaden. I handelsboden.

Högtider och festdagar: Nyår, första maj, pingst, svenska flaggans dag, midsommar.

Tid och väderlek: Årets indelning. Klockan. Almanackan. Årstiderna. Solens upp- och nedgång, dagarnas längd. Aska, regn, dimma, snö. Termometern.

Iakttagelser angående växter och djur: Några växter och djur på åkern, i skogen och i vattnet. Hur vissa växter och djur förbereder övervintring. Vårblommorna kommer. Fåglarna bygger bo. My-

ran och myrstacken. Grodans utveckling.

Enkla hälsoregler: Samtal om människokroppen. Betydelsen av goda hälsovanor. Om friluftsliv, sol och bad. Något om födan: det lämpligaste morgonmålet, kaffemissbruket, för tänderna nyttig och skadlig föda, missbruk av sötsaker. Barnets behov av sömn och vila.

I anslutning till lämpliga kursmoment inskärpes betydelsen av aktsamhet med kläder och böcker, varsamhet med skolans materiel och med annan egendom. Sparande.

Tredje klassen

Några vanliga växter och djur i hemmets närhet och i hembygden.

Fortlöpande naturiakttagelser: Hösttecken på t. ex. träd, buskar, köksväxter och växter utanför trädgården. Hur växterna sprider sina frön. Vårtecken. Några vårblommor. Flyttfåglar. Några djur under våren: groda, bi m. fl. När fröna groor. Väderleksiakttagelser.

Vattnets kretslopp: Former och förändringar. Hur vattnet tjänar människorna.

Enkla kartor och karttecken: De fyra väderstrecken (kompassen). Naturlig storlek, förminskad eller förstörad avbildning (skala). Att förstå och kunna skissera en enkel plan över klassrummet och skolgården. Enkla kartor, karttecken och höjdfärger.

Orientering i hembygden: Hemortens terrängförhållanden och omgivningar. Orientering på en karta över hemtrakten. Bostäder (bebyggelse). Hur man färdas och ungås. Olika butiker. Kyrkor. Skolor. Rekreation och fritidsliv. Anordningar för välfärd, ordning och skydd. Trafikregler. Beroende och samarbete.

Som inledning till geografistudiet och eljest i lämpligt sammanhang något om vår jord och om globen. Berggrunden. Landisen. De lösa jordlagren. Enkla geo-

grafiska begrepp. Sol, måne, några stjärnbilder.

Historiska minnen och sägner från hemorten. Hällristningar. Runstenar. Forngravar. Hembygdens kyrka och kyrkogård.

Sagor och sägner från Sveriges äldsta historia: Bilder från sten- och bronsåldern.

Hemlandskapet. Om något närliggande geografiskt område eller landskap även skall behandlas måste bero av hemlandskapets struktur och förbindelser samt det mer eller mindre rikhaltiga stoff det samma erbjuder.

Elementära samtal om människokroppen med återblick på förut behandlade hälsoregler. Friluftsliv, klädsel m. m.

I anslutning till lämpliga kursmoment inskärpes betydelsen av hövlighet, hänsyn, aktsamhet med egen, andras och allmän egendom samt av sparsamhet.

10. Den förberedande geografiundervisningen i tredje klassen avser att lära eleverna förstå geografiundervisningens hjälpmedel och vanliga geografiska begrepp.

Den förberedande undervisningen i naturkunnighet bör lära eleverna att följa växt- och djurlivet i omgivningen och se anpassningen under olika årstider.

Den förberedande historieundervisning, varom här är fråga, bör inte eftersträva att införa barnen i ett för dem svårfattligt historiskt sammanhang. Den bör i främsta rummet ha berättande karaktär.

De moment i hembygdskunskapen som samhällskunskapen längre fram kan anknyta till bör behandlas enkelt och konkret. De bör ge en första orientering om det samhälle som barnen lever i och samordna deras erfarenheter av viktigare samhällsinstitutioner — främst de i samhällets tjänst arbetande. Härvid måste ständigt framhållas vikten av att

människor samverkar och att envar har en uppgift, som är nödvändig för samhället i dess helhet.

11. I skolor med kursväxling bör den årligen återkommande inledningskursen i hembygdskunskap planläggas så, att kursmomenten varieras under olika år.

12. I samband med genomgången av de olika momenten bör elevernas förståelse att uttrycka sig i tal och skrift ständigt beaktas.

13. Undervisningsutflykterna, som ofta bör företas, ger barnens föreställningar ett konkret innehåll. Lärjungarna bör därvid få följa årstidernas växlingar, orientera sig i den egna hembygden, studera vattnets arbete och terrängförhållandena samt bekanta sig med tillgängliga fornminnen.

Undervisningsutflykten skall på förhand väl planläggas. Detta förutsätter givetvis en ingående kännedom om det studiematerial som skolans omgivningar erbjuder. Liksom materielen i skolan kräver sin noggranna, för läraren lätt-tillgängliga förteckning, kan det vara önskvärt, att värdefullare studiematerial ute i bygden är på lämpligt sätt upptecknat: i en hembygdsbok eller på en kortförteckning i skolan. Ett betydelsefullt hjälpmedel vid hembygdsstudiet är en god karta över hembygden.

Undervisningsutflykten bör vara inriktad på en bestämd, avgränsad studieuppgift, och barnen bör i förväg instrueras om avsikten med utflykten. Till förberedelserna hör också iordningställande av behövlig utrustning, t. ex. karta, papper för skrivning och teckning, penna, gummi. Lämpligt är att varje lärjunge har en liten arbetsportfölj att förvara papper och skrivutensilier i.

Läraren bör vid utflykterna söka öppna barnens blick för det vackra och andamålsenliga i naturen och lära dem att aktsamt umgås med den, så att de inte

skadar och förstör utan i stället skyddar och vårdar, när så behöves.

Efter återkomsten från utflykten bör iakttagelserna och det insamlade materialet bearbetas och sammanfattas. Utflykten bör om möjligt ge ett bestämt, påtagligt resultat i form av skriftliga redogörelser, teckningar m. m., som lämpligen kan ingå i arbetsboken. Härigenom kan den vid utflykten vunna kunskapen på nytt aktualiseras vid återblickar och repetitioner.

14. Vid undervisningen i hembygdskunskap bör hjälpmedel av olika slag komma till användning.

Stor betydelse som hjälpmedel på detta stadium har de föremål som eleverna själva samlar in. Förutom tidigare nämnda hjälpmedel för naturiakttagelserna, såsom krukväxter och planteringslådor, fågelbord och fågelholkar samt skolträdgård och typväxtodlingar, bör undervisningen också ha stöd i skolans samlingar. Bland föremål, som bör ingå i dylika samlingar, må nämnas: konserverade djur, fornyfynd, stenar och jordarter, råämnen och halvfabrikat för industri, industrialster, modeller av olika slag.

Bilder och planscher utgör också ett viktigt hjälpmedel för undervisningen i hembygdskunskap. De får emellertid inte träda i stället för verkligheten, där denna på ett lämpligt sätt kan visas barnen.

Bland övrig materiel, som kan tjäna till hjälp vid undervisningen, må nämnas sandlåda, måttstock och måttband, våg och vikter samt glob, termometer och regnmätare.

Illustrerade läro- och bredvidläsningsböcker, enklare uppslagsböcker samt socken- och hembygdskartor bör också användas för att befästa och fullständiga vad som genom iakttagelserna inhämtats.

Ljusbilder av olika slag är utmärkta hjälpmedel vid hembygdsundervisningen.

Filmen åskådliggör på ett konkret och levande sätt den verklighet som utgör undervisningens innehåll. Skolradion kan också verksamt bidra till att konkretisera undervisningen.

15. Arbetsövningarna bör bedrivas så, att de stimulerar barnen till skapande verksamhet, tillgodoser deras vetgirighet och behov av praktisk sysselsättning och av omväxling i arbetet samt uppövar deras händighet. Övningarna bör samtidigt vara ägnade att fullständiga och skarpa elevernas iakttagelser samt att bereda lärjungarna tillfälle att genom manuella sysselsättningar ge yttre uttryck åt sina iakttagelser och föreställningar. De lämnar rikliga möjligheter till övning i samarbete omkring gemensamma uppgifter (grupparbete, jfr anm. 8).

Bland de arbetsarter som härvid kan ifrågakomma är teckningen att anse som den viktigaste. Jämte teckning kan lämpligen klippning, rivning, vikning, småslöjd och enkla hemsysslor, modellering i olika material samt uppgörande av enkla plan- och kartskisser förekomma. Förklarande skriftliga anteckningar bör även ingå i arbetsövningarna.

16. Här nedan lämnas några anvisningar i fråga om material och tillvägagångssätt vid de olika slagen av arbetsövningar.

De fria teckningarna med motiv från barnens fantasi och miljö utföres omväxlande med pulverfärger, vattenfärger (täckfärger), färgkritor eller blyerts. De kan föregås av samtal, ägnade att stimulera elevernas fantasi och göra bilden rik och levande i deras medvetande.

Till omväxling med nu nämnda teckningar bör eleverna få ur fantasin illustrera berättelser, sagor, sånger och lekar.

På teckningar, som ansluter sig till sakundervisningen, bör ej för stora krav ställas.

Vid klippning och rivning kan såväl färgat som vitt papper användas. Vid val av arbetsätt bör hänsyn tas till motivens karaktär. Exempel: Stuga med fönster och dörrar — klippning; träd, buskar, blommor — rivning.

För modelleringen kan olika material komma till användning, t. ex. lera, plastelin i olika färger, pappersmassa. Vid modellering i sandlåda användes fuktad sand, lera, pappersmassa, stenar och dylikt. Då väderleken så tillåter, kan liknande övningar utföras ute på skolgården.

Inom småslöjden bör barnen få prova på olika slag av material och tillverka småting för sin lek och sitt arbete i skola och hem. Här kan s. k. värdelöst material komma till användning — spillvirke, tygbitar, korkar, kottar, tomma tändsticksaskar osv. Enkla hemsysslor kan övas i den utsträckning som lokaler och materiel medger. Däri kan ingå exempelvis husliga sysslor (även lekkök), vård av egna tillhörigheter, plantering och skötsel av växter.

Frihet att få skapa och ge uttryck åt fantasin samt glädja sig åt färger måste vara utmärkande för elevernas arbetsövningar under de första skolåren. På detta stadium bör de inte vara bundna av det rent tekniska. Arbetet måste alltid vara lustbetonat.

17. Målningar, teckningar, urklipp, kartskisser och anteckningar samt pressade blad och blommor, vilka föreligger som resultat av arbetsövningarna, bör lämpligen samlas till en arbetsbok, som kan ligga till grund för en återblick på det utförda arbetet.

Historia

Mål

Undervisningen i historia har till uppgift att orientera lärjungarna i vårt folks historia och att lära dem känna mera betydelsefulla tidsföreteelser och personligheter i nordisk och allmän historia, med aktgivande på såväl den politiska som den ekonomiska, sociala och kulturella utvecklingen.

Undervisningen skall präglas av strävan efter objektivitet och bör särskilt ta sikte på sådana företeelser som är av betydelse för förståelsen av vår egen tid.

Kursinnehåll

Första, andra och tredje klassen

Undervisningen i historia förberedes i dessa klasser särskilt genom ämnet hembygdskunskap med arbetsövningar. I tredje klassen har upptagits som historiska kursmoment: historiska minnen och sägner; sagor och berättelser ur Sveriges äldsta historia.

Fjärde klassen

Skildringar ur svensk historia till omkring 1450 och som belysning några berättelser och bilder ur allmänna historien.

Drag ur hembygdens historia.

Femte klassen

Skildringar ur svensk historia från omkring 1450 till omkring 1650 och som belysning några berättelser och bilder ur allmänna historien.

Drag ur hembygdens historia.

Sjätte klassen

Skildringar ur svensk historia från omkring 1650 till omkring 1850 och som belysning några berättelser och bilder ur allmänna historien.

Drag ur hembygdens historia.

Sjunde klassen

Svensk historia från omkring 1850 till nuvarande tid och som belysning några berättelser och bilder ur allmänna historien.

Drag ur hembygdens historia.

Härutöver behandlas följande:

Skolor med sjuårig skolkurs

Kort återblick på svensk historia samt för att fördjupa förståelsen av nutiden något om samhällsförhållanden och kulturliv under antiken.

Skolor med åttaårig skolkurs

Kort återblick på svensk historia till omkring 1500.

Översikt av 1500-, 1600- och 1700-talets allmänna historia och i samband därmed en kort återblick på motsvarande delar av svensk historia.

Skolor med nioårig skolkurs

Översikt av forntidens och medeltidens allmänna historia och i samband därmed en kort återblick på motsvarande delar av svensk historia.

Åttonde klassen

Skolor med åttaårig skolkurs

Översikt av 1800- och 1900-talets allmänna historia och i samband därmed en kort återblick på motsvarande delar av svensk historia samt för att fördjupa förståelsen av nutiden något om samhällsförhållanden och kulturliv under antiken.

Skolor med nioårig skolkurs

Översikt av 1500-, 1600- och 1700-talets allmänna historia och i samband därmed en kort återblick på motsvarande delar av svensk historia.

Nionde klassen

Översikt av 1800- och 1900-talets allmänna historia och i samband därmed en kort återblick på motsvarande delar av svensk historia.

Anmärkingar

1. Undervisningen i historia bör så planläggas och bedrivas, att dess ledande tanke blir den fredliga odlingens och samhällsordningens utveckling genom tiderna. Den historiska orienteringen bör resultera i en stomme av kunskaper om utvecklingens viktigaste moment.

2. Läraren bör vid historieundervisningen söka väcka intresset för gångna tiders människor och livsvillkor och för lärjungarna levandegöra det förflutna. De olika kursmomenten bör behandlas så åskådligt och fängslande som möjligt. Med största hänsynstagande till elevernas förutsättningar i de skilda årsklasserna bör läraren sträva efter att lära de unga förstå, sammanställa och pröva.

Berättelserna och bilderna bör väljas så, att de framhäver sådana drag som är karakteristiska för olika tidsmiljöer. Politiska händelser och historiska personligheter uppmärksammas i den mån de är ägnade att fånga elevernas intresse eller är av väsentlig betydelse för förståelsen av ett tidsskedes förhållanden. Utan att göra historien till en exempel-samling av moraliska lärdomar bör man särskilt stanna vid sådana personligheter som givit föredömen i fråga om själv-uppoffring, trohet och pliktuppfyllelse samt vidsynthet och tolerans.

3. Vid historieundervisningen bör läraren sträva efter objektivitet i framställningen och försiktighet i omdömet, även när det gäller att skildra strider, som utkämpats mot främmande makter. Läraren bör för lärjungarna framhålla betydelsen av opartiskhet och humanitet i

uppfattning och omdöme. Särskilt bör han vinnlägga sig om att motverka uppkomsten av hat och fiendskap mot andra folk och mellan folkgrupper. Insikten om att samförstånd och fred är ett huvudvillkor för mänsklighetens framåtskridande bör på allt sätt främjas. Kulturer och folk bör inte ses isolerade, utan deras beroende av varandra bör framhävas. När det gäller omtvistade frågor bör påpekas, att olika uppfattningar gjort eller ännu gör sig gällande.

Då tillfälle ges, bör läraren redan på ett tidigt stadium söka med enkla exempel belysa den historiska forskningens problemställningar och därigenom lägga grund för en kritisk syn på historiska framställningar.

4. Den muntliga framställningen lämpar sig särskilt väl vid historieundervisningen. Läraren bör därför vinnlägga sig om att själv på ett livfullt och medryckande sätt berätta om de historiska gestalterna och händelserna och söka vänja eleverna att delta i samtal och berätta för varandra.

Det som lärjungarna med lätthet kan läsa sig till, bör de få inhämta på egen hand. Särskilt de för historia speciellt intresserade eleverna bör få anvisningar för bredvidläsning av läseböcker eller annan i skol- eller folkbiblioteket eller på annat sätt tillgänglig litteratur. I de högre klasserna kan understundom ett närmande till studiecirkelns arbetsmetoder vara lämpligt.

Även skriftliga uppgifter bör förekomma och lämpligen samlas i en arbetsbok. Uppgifterna kan utföras antingen av hela klassen, av en grupp eller av enskilda lärjungar. De kan lämpligen ansluta sig till något som berättats, lästs eller beskrivits, till en föreläsning av bilder eller film, till en undervisningsutflykt, ett museibesök, ett radioföredrag e. d. Arbetsboken bör illustreras med teckningar och

andra bilder, kartsquisser, tabeller och dylikt.

Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

5. För upplivande och befastande av lärjungarnas kunskaper är repetitioner nödvändiga. Dessa bör sättas in, så snart ett i någon mån avslutat parti av kursen genomgått. Repetitionerna bör främst åsyfta att ge eleverna en överblick av det väsentliga i det genomgångna kursavsnittet. Dispositionen må gärna göras efter andra genomgående synpunkter än de kronologiska och med utgångspunkt från eller under jämförelser med nutida förhållanden. Med fördel kan lärjungarna vid repetitionerna uppdelas i grupper.

6. Vid behandlingen av detaljer bör noga tillses, att dessa inte får bli självändamål. Detta gäller särskilt namn och årtal. I regel bör inga andra årtal medtas än sådana som är behövliga för att fixera huvudhändelsernas inbördes tidsföljd och för att ge fasthet och reda åt lärjungarnas kunskap i historia.

7. Det är av stor vikt, att historieundervisningen kan anknytas till i hembygden förekommande minnen från förgångna tider, såsom gamla vägar och broar, minnesmärken, byggnader, sedvänjor, skildringar om märkliga män och kvinnor i hembygdens historia, folkvisor, sagor och sägner m. m. Förutom i samband med ämnet hembygdskunskap bör i de olika klasserna genomgås lämpliga avsnitt av hembygdens historia. Där denna osökt kan anknytas till genomgången av fäderneslandets historia, bör detta ske. Så är t. ex. förhållandet, där historiska minnesmärken finns eller minnet av på orten timade historiska händelser

bevarats. Lokala och regionala avvikelser från den allmänna utvecklingen bör beaktas.

Värdefullt är, att vid varje skola så småningom samlas dels anteckningar om hembygdens (byns, socknens, stadens) historia, dels bilder och historiska föremål av olika slag (jfr sid. 132). Samarbete bör ske med hembygdsförening och hembygdsmuseum eller med på området bevandrade enskilda personer. Lärjungarnas uppmärksamhet bör fästas på betydelsen av skydd för fornminnen och andra lämningar av svunna tiders kultur. Eleverna bör fostras till aktning för gångna generationers arbete i den andliga och materiella kulturens tjänst.

8. Historieämnet bör samverka med i främsta rummet kristendomskunskap (religions- och kyrkohistoriska moment), modersmålet (litteraturhistoriska moment), samhällskunskap, geografi och med de konstnärliga ämnena (musikhistoriska och konsthistoriska moment).

9. I olika sammanhang bör understrykas, att andlig och materiell utveckling måste grunda sig på en rationell hushållning. Näringslivets utveckling, förbättringen av redskap, maskiner och andra produktionsmedel under olika tidskedan bör i lämpliga sammanhang behandlas.

10. Kursinnehållet har angivits i ungefärlig kronologisk ordning. Det tillkommer den enskilde läraren att behandla de olika avsnitten mer eller mindre utförligt, och han bör därvid inte låta sig bindas av läroboken. Lärjungarna bör få en så klar uppfattning av tidssammanhanget som på de olika åldersstadierna är möjligt, men det är av underordnad betydelse, om luckor uppstår i händelsekedjan.

11. Vid behandlingen av de kursavsnitt där Sveriges historia sammanfaller med eller berör något annat nordiskt

lands historia, bör eleverna bibringas en klar uppfattning om det gemensamma i de nordiska ländernas utveckling. Tvisterna mellan folken bör ej ges större utrymme i framställningen än nödigt är. Drag ur de nordiska grannländernas historia bör inarbetas i framställningen av Sveriges historia.

12. Såsom av kursplanen framgår, skall valda delar av allmänna historien läsas till belysning av och i samband med fäderneslandets historia. Härvid bör man sträva efter förenkling och begränsning. Huvudvikten bör läggas vid sådana moment som är av väsentlig betydelse för förståendet av vår egen historia, och parallelliteten mellan tidsföreteelser bör framhävas. Som exempel på lämpliga avsnitt kan nämnas följande:

Något om liv och kultur i det gamla Egypten, Babylonien och Fenicien. Något om Greklands storhetstid och om Alexander den store. Romarna grundar ett världsrike. Kristendomen utbreddes i det romerska riket.

Folkvandringarna. Karl den store. Klosterlivet. Mohammed. Vad vi fått lära av araberna. Korstågen. Påve och kejsare. Medeltida folkhjärtar. Något om Hansan.

De geografiska upptäckterna. Boktryckarkonsten och dess betydelse. Karl V och Luther. Det spanska väldet och nederländska frihetskriget. England under Elisabet. Frankrike på Henrik IV:s tid.

Frankrike under Ludvig XIV. Peter den store och Ryssland. Preussen blir en stormakt. Något om fransk kultur i mitten av 1700-talet. Det engelska parlamentet. Englands kolonialvälde. Nordamerikanska frihetskriget. Katarina II av Ryssland. Samhällsförhållandena i Frankrike vid mitten av 1700-talet. Franska revolutionen och Napoleon.

Något om den heliga alliansens tid. Kamp för nationell enhet: Cavour och

Italiens enande, Bismarck och Tysklands enande, Ryssland och panslavismen. Några bilder från Amerika: Lincoln och inbördeskriget, svenskarna i Amerika, Förnta staternas växande betydelse.

Storindustrins uppkomst och dess verkningar.

Världskriget 1914—1918. Det andra världskriget. Röda korset. Nationernas förbund. Förnta nationerna.

Läkarvetenskapens framsteg. Uppfinningar och upptäckter.

I lämpliga sammanhang bör eleverna få någon kännedom om framstående kulturpersonligheter, som haft betydelse för utvecklingen.

Som exempel på kursinnehåll rörande samhällsförhållanden och kulturliv under antiken må nämnas:

Vad Egypten, Babylonien och Fenicien betytt för Europas kultur. Den grekiska frihetskampen. Greklands kulturella storhetstid. Sokrates. De sociala motsättningarna i Rom (patricier, plebejer, slavar). Bröderna Gracchus. Rom under kejsar Augustus. Den antika kulturens undergång.

Samhällsförhållanden och kulturliv under antiken behandlas i skolor med nio-årig skolkurs i sjunde klassen, men anknytningar från nutiden till antiken bör göras även i nionde klassen.

13. Vid den översikt av den allmänna historien som ingår i de högre klassernas kursinnehåll skall de tidigare behandlade berättelserna och bilderna sammanknytas till mera sammanhängande allmänhistorisk kunskap, vilken får bildas grundval för återblickar på svensk historia som en del av världshistorien.

14. Vid historieundervisningen bör i regel karta användas. Tillika bör begagnas sådana hjälpmedel som planscher, filmer, bildband och andra ljusbilder, tavlor, reproduktioner av konstverk, foto-

grafier, vykort, illustrerade böcker och tidningar, mynt, medaljer och i hembygden åtkomliga historiska föremål av olika slag. Teckningar och kartskisser på tavlan är också ägnade att skänka liv och åskådlighet åt undervisningen. Där tillfällen ges till besök på museer och historiskt märkliga platser, bör dessa utnyttjas, varvid läraren i förväg bör lämna eleverna en orientering över vad förevisningen eller besöket avser. Om möjligt bör läraren före ett studiebesök själv på platsen undersöka, vad som särskilt bör uppmärksammas vid besöket med lärjungarna.

15. I anknytning till historieundervisningen kan lämpliga sånger och folkvisor sjungas. Eleverna bör också få sjunga sånger från de övriga nordiska länderna. Dessutom kan, då tillfälle därtill osökt erbjuder sig, dikter läsas, ägnade att ge liv och färg åt den historiska framställningen. Särskilt under historiektionerna kan historiska minnesdagar uppmärksammas.

16. I flerklassiga läraravdelningar kan vissa delar av kursen erhålla en mera kortfattad behandling. Om så anses nödvändigt, kan exempelvis följande delar av kursen helt utelämnas: Det spanska väldet och nederländska frihetskriget. England under Elisabet. Frankrike på Henrik IV:s tid. Något om fransk kultur i mitten av 1700-talet. Det engelska parlamentet. Katarina II av Ryssland. Cavour och Italiens enande. Rom under kejsar

Augustus. Den antika kulturens undergång.

Vad nu sagts om begränsning gäller självfallet även eljest, då timantalet i klassen för ämnet i något alternativ av timplanen är lägre.

17. Då händelser, som är av väsentlig betydelse för vårt lands historiska utveckling, behandlas i den lägre undervisningsgruppen av B2- och B3-skolans folkskolavdelning, kan någon gång den högre undervisningsgruppen repetitionsvis delta. På samma sätt kan de lägre klasserna någon gång få vara med, när läraren för de högre klasserna berättar om händelser av spännande eller dramatisk art.

18. Uppgifter för individuellt arbete (tysta övningar) och arbete i grupp kan exempelvis vara:

Skriftliga notiser, anteckningar, berättelser och redogörelser; läsning av sådant stoff som ansluter sig till vad som behandlats; studium av aktstycken från olika tider; arbetsövningar i grupp, t. ex. i sandlåda; modellering; teckning, på ett lägre stadium även fantasiteckningar till historiska händelser, på ett högre stadium t. ex. ritningar av historiska byggnader, interiörer, dräkter och föremål; kartritning; grafiska framställningar som ger historisk belysning åt utvecklingen på olika områden.

Dessutom kan gruppvis utarbetas och övas dialoger och dramatiska framställningar av historiskt stoff.

Samhällskunskap

Mål

Undervisningen i samhällskunskap har till uppgift att orientera lärjungarna om det nutida samhället och om samhällsinstitutionernas syfte och verksamhet, varvid med utgångspunkt från hemmet

och hembygden studiet vidgas till att omfatta det svenska samhället, den nordiska gemenskapen och det mellanfolkliga samarbetet.

Undervisningen bör bidra till att grundlägga goda normer för samlevna-

den, att uppodla samarbetsvilja, ansvars- känsla och respekt för lagar och över- enskommelser samt till att främja ele- vernas utveckling till aktiva, omdömes- gilla och ansvarsmedvetna medborgare i ett fritt land.

Kursinnehåll

Första, andra och tredje klassen

Undervisningen i samhällskunskap för- beredes i dessa klasser särskilt genom ämnet hembygds-kunskap med arbetsöv- ningar. Flera av de under detta ämne upptagna kursmomenten har denna ka- raktär, t. ex. skolan, hemmet, vägen till skolan, handelsboden, hjälp och förmåner i samhället, pengar och varor, arbetsliv, samfärd, anordningar för skydd, väl- färd och ordning.

Fjärde klassen

Samtal om aktuella samhällsspörsmål, främst sådana som berör hemmet, skolan eller kamratkretsen: vår föda, våra klä- der och vården av egna tillhörigheter; arbetsliv och fritid i hemmet; sed och regler i dagligt umgänge, i skolan och i trafiken.

Femte klassen

Samtal om aktuella samhällsspörsmål, främst sådana som berör förhållandena i hemkommunen: våra bostäder; risk- moment i bostäderna; brandskydd, ci- vilförsvar; regler och stadgar i förening- ar, på idrottsplatsen och i trafiken; hem- kommunens arbetsliv och fritidsliv; hur vårt samhälle är planerat.

Sjätte klassen

Samtal om aktuella samhällsspörsmål, främst sådana som berör den sociala samlevnaden, t. ex. hjälp, förmåner och skyldigheter i samhället, vedertagna um- gängesformer samt lagar och förordning-

ar, som berör oss i det dagliga livet.

Användning av böcker, tidningar, post, telefon, radio, telegraf samt järnväg och andra kommunikationsmedel.

Orientering om den fortsatta skol- gången.

Sjunde klassen

Familjen: uppgifter och rättsliga för- hållanden. Hemmets betydelse för indi- vid och samhälle. Ansvar och hänsyn i förhållandet mellan könen.

Ekonomisk planering, sparande och försäkringar. Enkel självdeklaration.¹ Ungdomens ekonomiska problem. Arbe- tets betydelse.

Avslutande översikt av viktiga um- gängesregler och av de viktigaste tra- fikbestämmelserna. Lag och rätt. Ord- ningsmakten, rättskipningen.

Fritidens utnyttjande. Det frivilliga bildningsarbetet. Förenings- och mötes- kunskap.

Skolor och utbildningsanstalter.

Allmänna synpunkter på yrkesvalets betydelse. Orientering om yrken, anlags- frågor, uppträdande på arbetsplatsen. Ar- betsförmedling.¹

Den borgerliga och den kyrkliga kom- munen: uppgifter och verksamhet. Län, landsting, hushållningssällskap, stift.

Några folkrörelser.¹ Några viktiga sam- hällsproblem.¹

Anm. Om sjunde klassen är avslutnings- klass och ämnet medborgarkunskap där- vid ej ingår i fortsättningskolans kurs, dessutom: en översikt av riksdagen och riksstyrelsen; försvaret; nordiskt och in- ternationellt samarbete.

Åttonde klassen

Skolor med åttaårig skolkurs

Enkla samhällsekonomiska frågor. Nå- got om samhällshushållningens innebörd.

¹ Medtas endast om sjunde klassen är av- slutningsklass.

Konkret behandling av ekonomiska institutioner. Något om företags- och näringsorganisationer, den enskilda handeln, kooperationen.

Regeringen och riksdagen. Kortfattad behandling av statsförvaltningen. Kyrkan.

Statens finanser. Kommunernas finanser, med återblick på sjunde klassens kursmoment om kommunerna. Olika slag av skatter och deras användning. Enkel självdeklaration.

Arbetsmarknadens organisationer. Rättsordningen på arbetsmarknaden, arbetarskydd, arbetsförmedling.

Några folkrörelser. Några viktigare samhällsproblem. Försvaret. Nordiskt och internationellt samarbete.

Olika styrelseformer, främst demokrati och diktatur. Några huvuddrag hos den svenska demokratin. Betydelsen av den enskildes självständiga omdöme och aktiva samhällsinsats. Medborgarens viktigaste rättigheter och skyldigheter. Grundlagarnas betydelse för den enskilde.

Skolor med nioårig skolkurs

Enkla samhällsekonomiska frågor. Något om samhällshushållningen. Konkret behandling av ekonomiska institutioner. Något om företags- och näringsorganisationer, den enskilda handeln, kooperationen.

Regeringen och riksdagen. Kortfattad behandling av statsförvaltningen. Kyrkan.

Statens finanser. Kommunernas finanser, med återblick på sjunde klassens kursmoment om kommunerna. Olika slag av skatter och deras användning.

Arbetsmarknadens organisationer. Rättsordningen på arbetsmarknaden, arbetarskydd, arbetsförmedling.

Olika styrelseformer, främst demokrati och diktatur. Några av den svenska demokratin huvuddrag. Betydelsen av den enskildes självständiga omdöme och ak-

tiva samhällsinsats. Medborgarens viktigaste rättigheter och skyldigheter. Något om grundlagarna.

Nionde klassen

Folkrörelser och andra organisationer än de fackliga och ekonomiska. De politiska partierna. Tidningspressen, dess politiska verksamhet, dess värde och begränsning som kunskapskälla.

Några viktiga samhällsproblem. Försvaret. Kulturfrågor, med anknytning till de samtal om fritidsproblem och bildningsarbete som förekommit i folkskolans sjunde klass. Nykterhetsfrågan, med tyngdpunkten på alkoholens skadeverkningar inom olika samhällsområden.

Nordiskt och internationellt samarbete.

Anmärkningar

1. Ämnet skall i samverkan med övriga ämnen och skolans hela gemenskapsliv bidra till att fostra eleverna till goda medborgare i ett demokratiskt samhälle. Härvid går vägen över orienteringen om hem, skola, kamratliv, föreningsliv och bildningsarbete till frågorna om den enskildes uppgifter i ett sådant samhälle.

2. Vid undervisningen bör största möjliga enkelhet och konkretion eftersträvas. Läraren bör så långt det är möjligt utgå från av lärjungarna kända förhållanden. Anknytning bör, när så befinnes lämpligt, sökas till vad tidningspressen eller radion erbjuder: kungörelser, redogörelser för aktuella frågor — särskilt lokala sådana, exempelvis berörande arbetsliv, samfärdsliv, föreningsliv, fritid — redogörelser för politiska val, tron-talet och riksdagens öppnande, samman-drag av statsverkspropositionen, riksdagsbehandlingen av något ärende osv.

3. Eleverna bör övas att ta reda på material och fakta i samhällsfrågor, att förstå viktiga ord och uttryck, som kom-

mer till användning vid behandling av sådana frågor, och att kritiskt bedöma synpunkter, som därvid föres fram. För ungdomen aktuella problem diskuteras, varvid såväl sociala och politiska frågor som livsåskådningsfrågor behandlas. Stor vikt lägges vid att lärjungarnas praktisk-sociala kunskaper ökas: eleverna får lära sig, vart de skall vända sig vid olika sociala behov och hur de skall bete sig vid kontakt med olika samhällsinstitutioner. Undervisningens huvudsyfte skall vara att stimulera lärjungarnas intresse att skaffa sig ökade kunskaper i samhällsfrågor och att delta i samhällsarbetet.

4. Samhällsproblemen behandlas dels från allmänna synpunkter, dels med utgångspunkt från den aktuella situationen i hemkommunen. Vid behandlingen av t. ex. den kommunala och statliga förvaltningen lägges tonvikten på hur arbetet går till inom institutionerna; referat av författningstext undviks. Lokalförvaltningens verksamhet, regeringens arbetsätt samt riksdagens arbetsformer skildras åskådligt med utgångspunkt i något ärendes behandling (exempelvis angående ett skolbygge, ett ålderdomshem, vägfrågor). Arbetet inom statsförvaltningen kan belysas genom att exempelvis ett lagstiftningsärende och ett rent förvaltningsärende följes genom olika instanser.

5. Vid undervisningen bör de sociala synpunkterna på ämnet komma till sin rätt. Undervisningen bör syfta till att skapa förutsättningar för en god medborgaranda. Samhället bör framstå som det gemensamma, av vars utveckling även den enskilde är beroende, och vars lagar och föreskrifter han har att i sitt eget intresse underordna sig.

6. Läraren bör sträva efter objektivitet i sin framställning. Han bör erinra sig, att eleverna ofta tillhör hem, som företrä-

der skilda uppfattningar i samhällsfrågorna.

7. Arbetsuppgifter i anslutning till undervisningen bör med hjälp av anvisningar och tillgänglig litteratur i viss utsträckning utföras av eleverna. Fingerrade sammanträden, varvid protokoll någon gång föres, kan anordnas. Om förhållandena så medger och efter förut inhämtat tillstånd, bör lärjungarna få övervara ett sammanträde med något beslutande organ. För behandling av vissa frågor kan klassen, då så befinnes lämpligt, bilda studiecirkel, som studerar visst ämne med ledning av uppgjord studieplan. Det utförda arbetet redovisas inför klassen.

8. I fråga om kursinnehållets fördelning må följande anvisningar tjäna till ledning.

a. Den samhälleliga orienteringen på *lågstadiet* syftar bl. a. till att underlätta övergången för barnen från hemmet och den lilla kamratgruppen till större sociala enheter: skolan — hembygden.

b. I *mellanklasserna* vidgas elevernas sociala kontakter, och samhällsorienteringen måste därför utsträckas till större områden och fördjupas på punkter, som tidigare berörts flyktigt och tillfälligt. Väl förberedda studiebesök utnyttjas för att skapa åskådliga föreställningar om samhällsföreteelserna. En viktig uppgift även på detta stadium är att komplettera och skapa reda i de föreställningar som lärjungarna tillägnat sig på egen hand, bl. a. från böcker, tidningar, radio, kamrater och vuxna. Eleverna bibringas härigenom ökad förståelse för enkla sammanhang i samhällslivet. Elementära jämförelser kan göras med förhållandena i närbelägna samhällen. Regelbundna samtal kan föras om aktuella företeelser. Undervisningen bör motivera och utveckla goda vanor och normer för samlevnaden: samarbete, hjälpsamhet, hänsyn, ansvar, aktsamhet

om gemensam egendom, ekonomisk om-
tänksamhet osv.

I fjärde klassen upptas med anknytning till undervisningen i geografi och naturkunnighet samt som fördjupning av lågstadiets kurs bl. a. något om vår föda (jordbruks- och mejeriprodukter och andra nödvändiga livsmedel, skolmåltider) och om våra kläder. Härvid beröres i enkla drag frågan om vilka varor vi tillverkar själva och vilka vi köper från utlandet, något om varornas produktionsprocess och gången från producent till konsument samt skötseln av egna tillhörigheter, kläder m. m.

Med utgångspunkt från familjen som social enhet behandlas frågan om arbetsliv och fritid i hemmet, betydelsen av samarbete och sammanhållning mellan familjens medlemmar och av att dessa gemensamt känner ansvar för hemmets ekonomi och för arbetet och trevningen. Belysande drag om forna tiders seder, vanor och sysselsättningar i hemmet kan lämpligen lämnas som bakgrund till behandlingen av normer för samlevnaden i nutiden. Betydelsen av att hemmet kan erbjuda även fritidssysselsättning för familjens olika medlemmar framhålles.

I femte klassen fördjupas förståelsen av samhällsinrättningarnas funktion. I samband med kursmomentet »Våra bostäder» ges exempel på människors samverkan: ett hus kommer till, anordningar i bostaden (värme, ljus, luftväxling, valten, avlopp och renhållning). I anslutning härtill behandlas riskmoment, något om skyddsanordningar (brandskydd och civilförsvaret), vård av inventarier i hemmet och i skolan, något om samarbete och hjälpsamhet mellan familjemedlemmar, hyresgäster och grannar. Frågan om sparandets betydelse diskuteras.

I momentet »Hur vårt samhälle är planerat» bör ingå bl. a. något om kommu-

nens bostadsförhållanden (bebyggelse), olika centra, samhällsinrättningar, värn, vård och skydd, allmänna platser m. m. I samband härmed upptas något om hemkommunens arbetsliv och fritidsliv med belysande historiska uppgifter.

I sjätte klassen behandlas bl. a. frågan om den enskilde som samhällsmedlem: samhällets omvårdnad av barn och gamla, hälsoregler, skydd vid sjukdom, renhållning, aktsamhet om gemensam egendom, lojalitet mot lagar och föreskrifter (trafikregler). Arbetets betydelse diskuteras.

Med utgångspunkt från femte klassens behandling av hemkommunen genomgås i tillämpliga delar bl. a. något om olika sätt att färdas (t. ex. på landsväg och järnväg, med flyg och med båt) och förbindelsemedel (post, telegraf, telefon, radio, film, böcker och tidningar).

I samband härmed och med anknytning till ämnena modersmålet och matematik bör förekomma praktiska övningar att använda tidtabeller, telefonkatalog, almanacka, några vanligare blanketter och böckerna i ett bibliotek.

c. I *de högre klasserna* bör undervisningen i främsta rummet behandla förhållandet mellan individen och olika samhällsbildningar: hemmet, skolan, förseningen, hemkommunen, det svenska samhället, världssamhället.

Sådana huvuddrag hos den svenska demokratin som karaktären av rättssamhälle, medborgarfrihet, allmän och lika rösträtt, rikt förgrenat organisationsväsen, kulturella strävanden, social omvårdnad, fördragsamhet och samarbetsvilja bör framhävas. Bland arbetsmarknadens organisationer upptas lämpligen fackföreningsrörelsen, tjänstemannaorganisationer, arbetsgivarorganisationer, jordbrukarorganisationer. Vid behandlingen av de olika folkrörelserna uppmärksammas

särskilt nykterhetsrörelsen, de religiösa rörelserna och kvinnorörelsen, kooperationen, med tonvikt lagd på deras allmänna samhällsinsats. I samband med nykterhetsfrågan framhålles alkoholens skadeverkningar i fråga om hemlivet, ekonomin, arbetslivet, trafiken och laglydnaden. Åtgärderna i syfte att begränsa alkoholskadorna behandlas.

Bland övriga viktiga samhällsproblem, som bör upptas, kan nämnas: befolkningsfrågan, bostadsfrågan, bildningsfrågor, landsbygdens och tätorternas problem. Frågorna diskuteras dels från allmänna synpunkter, dels med hemkommunens särskilda förhållanden som utgångspunkt. I samband med elevernas egna diskussioner varnas för sådana falska generaliseringar, vilseledande argument och felaktiga definitioner som ofta uppträder under debatter i samhällsfrågor och i propagandan.

Viktigt är, att problemen får konkret belysning. Sociologiska, nationalekonomiska och juridiska frågor behandlas ur rent praktisk synvinkel.

När det gäller att bibringa eleverna respekt för lagar och förordningar, bör läraren behandla frågan om förhållandet till ordningsmakten samt inskräpa nödvändigheten av att var och en har kännedom om vissa viktigare i laga ordning givna bestämmelser. I detta sammanhang kan t. ex. följande upptas: avtals ingående och helgd; fullmaktens och kvittots behövlighet och betydelse; revision; förfalskning; begreppen köp, gåva, hyra, lån, hittegoods; stöld, snatteri, häleri, egenmäktigt förfarande, förskingring, avbetalningsförskingring, bedrägeri; omhändertagande, anhållande, häktning; åtalsetergift, villkorlig dom. Hithörande frågor behandlas i regel samtalsvis, någon detaljerad framställning kan inte komma i fråga. Huvudsaken är, att lärjungarna göres uppmärksamma på vå-

dorna av att handla mot gällande bestämmelser.

Vid undervisningen om de internationella förhållandena bör särskilt framhåvas de områden, där överenskommelser och samarbete visat sig praktiskt genomförbara, t. ex. beträffande post, telegraf och andra kommunikationer. Betydelsen av internationella och regionala ideella sammanslutningar och institutioner bör beaktas, t. ex. Unesco, Föreningen Norden.

På detta åldersstadium kan betonas, att många samhällsproblem ännu är olösta. Förhållandet mellan gemenskap och självständighet, mellan plikt och frihet diskuteras. Tidningsstudier bör — såsom även i kursinnehållet angivits — bedrivas med beaktande av värdet och begränsningen hos pressen som kunskapskälla. Bilder och film bör komma till användning som komplement till elevernas egna iakttagelser under studiebesök o. d. Ständigt måste hållas i minnet, att kunskapsmålen ej får skymma blicken för övriga studiemål inom samsällskunskapen: färdigheter, värderingar, intressen och vanor.

9. Enkla psykologiska problem bör kunna behandlas. Samtal av denna art kan beröra samlivet människorna emellan: förståelsen för den egna personligheten, för mindre barn och för de vuxna i hemmet och i skolan, i olika yrken och samhällsställningar. Barn- och ungdomspsykologi i enkel form tas upp under rubriken Familjen och hemmet, bl. a. i anslutning till frågan om förhållandet mellan könen. Socialpsykologiska synpunkter på individens beteende i grupp och i massa har sin plats vid behandlingen av bl. a. kamratliv, föreningskunskap, fritidsfrågor och politiska partier. Åsiktsbildningen och propagandans inverkan på densamma kan särskilt uppmärksammas.

Brottsligheten och alkoholfrågan är problem, som kräver kommentarer av psykologisk art.

10. Ekonomisk fostran intar ett viktigt rum vid undervisningen i samhällskunskap. Den enskildes och hemmets ekonomi hör närmast hemma under kursmomenten »Vården av egna tillhörigheter», »Sparandets betydelse», »Ekonomisk planering», »Arbetets betydelse», »Familjen och hemmet». På högstadiet bör uppmärksamhet ägnas åt sådana moment som budget, enkel bokföring, sparande, försäkringar. Den mera detaljerade handledningen av dessa moment samt tillämpningsövningarna bör emellertid ha sin plats i hemkunskap och övriga praktiska ämnen. Samhällsekonomi behandlas främst på högstadiet. Bland ekonomiska begrepp, vilkas innebörd bör tas upp och ges en elementär och konkret förklaring,

kan exempelvis nämnas: konsumtion och produktion, nationalinkomst, kapitalbildning, penningvärde, index, konjunkturen, rationalisering, valutor, företagsformer samt näringslivets organisationsväsen.

11. En viktig uppgift är att föra eleverna i kontakt med föreningslivet. Föreningskunskap har därför upptagits i kursinnehållet. Skolföreningarna samt ungdomsföreningar och andra föreningar i hemorten bildar här en naturlig utgångspunkt. Idrottsrörelsen bör behandlas i detta sammanhang. Viktigt är också att grundlägga kulturella fritidsintressen och att skapa kontakt med det frivilliga folkbildningsarbetet.

12. Den i samhällskunskapen i sjätte och sjunde klasserna ingående kursen i yrkesvägledning anges under ämnet yrkesvägledning sid. 187 och 190. Beträffande undervisningstiden se sid. 81 f.

Geografi

Mål

Undervisningen i geografi har till uppgift att ge lärjungarna kunskap om vårt lands och de övriga nordiska ländernas geografiska förhållanden samt en grundläggande orientering om jorden i övrigt, allt med särskild hänsyn till sambandet mellan naturförhållandena och människornas arbete och levnadssätt.

Undervisningen i ämnet bör så bedrivas, att den bidrar till att skapa en på faktisk kunskap grundad förståelse för andra folk och därigenom underlättar kontakten med dem.

Kursinnehåll

Första, andra och tredje klassen

Geografiundervisningen förberedes i dessa klasser genom undervisningen i hembygdskunskap och påbörjas i tredje

klassen, där hemlandskapet och, om så befinnes lämpligt, något närliggande geografiskt område eller landskap genomgås.

Fjärde klassen

Sveriges geografi: natur och arbetsliv i olika delar av landet, viktigare orter och samfärdsleder, bebyggelse, indelning i län och landskap.

Femte klassen

Norden (utom Sverige), Västeuropa och Mellaneuropa: elementär kunskap om naturförhållanden, något om arbetsliv, bebyggelse och samfärdsl.

I lämpligt sammanhang med den övriga kursen: jordens verkliga form, globen och kartans förhållande till den; samma; gradnätet; orientering om världsdelar och världshav.

Sjätte klassen

Sovjetunionen, även dess asiatiska del, Sydeuropa, Afrika och återstående delar av Asien, Australien med Oceanien: elementär kunskap om naturförhållanden, något om arbetsliv, bebyggelse och samfärdsel.

Sjunde klassen

Nord- och Sydamerika, Antarktis, oceanerna.

Sverige: Översikt av Sveriges fysiska och politiska geografi. Sveriges natur- och kulturgeografiska områden med särskild vikt lagd vid naturtillgångar, befolkningsförhållanden, bebyggelsecentra, samfärdsel och näringsliv. I anslutning härtil beröres motsvarande förhållanden i övriga nordiska länder samt lämnas en avslutande undervisning om hembygden.

Åttonde klassen

Kort kurs i allmän fysisk geografi.

Några i fråga om naturtillgångar, näringsliv, befolkningsförhållanden och samfärdsel typiska geografiska områden, vilka det är av särskilt intresse för vårt folk att lära känna.

Nionde klassen

Fördjupat studium av det svenska näringslivet och i samband därmed för vårt land viktiga världshamnar och handelsvägar.

Anmärkningar

1. Geografiundervisningen bör syfta till att åskådliggöra sammanhanget mellan å ena sidan de fysisk-geografiska företeelserna och å andra sidan närings- och kulturlivet, så att lärjungarna erhåller enhetliga bilder av de geografiska områdena. Sambandet mellan olika naturföreteelser, såsom mellan klimat och växt-

lighet, mellan höjd- och vindförhållanden samt nederbörd, bör klargöras. Det bestående resultatet av undervisningen får sålunda ej utgöras av lösryckta geografiska fakta eller mer eller mindre fristående serier av namn på berg, floder, städer o. d.

2. Som regel bör gälla, att en geografisk företeelse av utpräglad typ, t. ex. en slättbygd, en floddal, ett fjällområde, en vulkan, en öken, ett industriområde, ett handelscentrum, skildras så åskådligt som möjligt första gången den i framställningen möter eleverna. Då liknande företeelser återkommer i kursen, bygges vidare på den förut lämnade skildringen, så att lärjungarna erhåller en allt klarare uppfattning av de viktigaste geografiska begreppen. Sådana företeelser som jordbruk, industri, järnbruk, stad, hamn bör så behandlas, att lärjungarna ledes till att förstå sambandet mellan naturen och människornas arbete och levnadssätt.

3. I fråga om namn och sifferuppgifter bör nödig urskillning och begränsning iakttas. Till inlärande bör ej upptas andra namn än sådana, till vilka lärjungarna samtidigt kan knyta konkreta föreställningar, som från olika synpunkter (bl. a. aktualitetssynpunkt) är väsentliga. Begränsningen får dock inte gå så långt, att nödiga hållpunkter saknas för undervisningen. Genom lämpligt lagda repetitioner sörjes för att ett visst mått av pålitlig minneskunskap blir ett av undervisningens resultat. I början av varje läsår bör några få lektioner anslås till en översiktlig repetition i anslutning till kartan av det väsentligaste i närmast föregående årskurs.

4. Geografiundervisningen bör, då så är möjligt, samordnas med undervisningen i andra ämnen. Samordningen kan särskilt avse ämnet naturkunnighet. På timplanen upptagen tid för ämnena geografi och naturkunnighet kan sålunda un-

der viss del av läsåret användas uteslutande för geografi och under en annan del uteslutande för naturkunnighet (periodläsning), dock med sådan fördelning, att vardera ämnet i det hela erhåller det utrymme som enligt timplanen bör tillkomma detsamma (jfr sid. 152).

I skolor, där tredje (och fjärde) klassen undervisas gemensamt med högre klasser i geografi och naturkunnighet, bör givetvis en liknande anordning kunna genomföras i fråga om både geografi, naturkunnighet och hembygdskunskap med arbetsövningar.

Kursinnehåll från ämnet geografi kan vidare sammanföras med andra ämnen till ömsesidig belysning (samlad undervisning), exempelvis med kristendoms-kunskap (religionsgeografi), modersmålet (stoff med geografisk betoning), historia (de geografiska upptäckterna), musik samt gymnastik, lek och idrott (hembygdens topografi, kartan). (Se vidare anmärkning 8 till ämnet naturkunnighet.)

5. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slag av studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval härav dra slutsatser. Lämpligt studiematerial kan hämtas från direkta naturiakttagelser och undersökningar samt därjämte, förutom från läroböckerna, från läse- och bredvidläsningsböcker, kartor och annat tryck, även tidningar och tidskrifter. Eleverna bör stimuleras att fråga om sådant som väckt deras intresse. Det självständiga arbetet kan redovisas genom skriftliga eller muntliga redogörelser. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan kamrater. Skriftliga redogörelser, teckningar, kartsquisser o. d. kan lämpligen sammanföras i en arbetsbok.

6. När lärjungarna genom ämnet hem-

bygdskunskap gjort bekantskap med vissa grundläggande geografiska begrepp, påbörjas den egentliga geografiundervisningen under tredje skolåret med hemlandskapet och eventuellt något närliggande geografiskt område eller landskap. Sedan främst hemlandskapet utförligt behandlats i tredje klassen, bör undervisningen i fjärde klassen börja med en kort orienterande översikt över Sveriges indelning i huvuddelar och landskap, dess topografi och gränser, klimatskillnad mellan norr och söder, inland och kustland m. m., utan att vikt lägges vid inlärandet. Vid behandlingen av geografiska områden och landskap i fjärde klassen göres i regel början med södra Sverige. Sedan samtliga landskap behandlats, bör en översikt av Sveriges karta göras.

I den undervisningsgrupp som omfattar tredje och fjärde klassen i skolor av B1- och B2-form börjar den egentliga geografiundervisningen varje år med hemlandskapet och fortsätter därefter med den till året hörande geografikursen (jfr sid. 65). I detta fall bör dock ena årets kursinnehåll kunna utvidgas med några närliggande geografiska områden eller landskap, som eljest tillhör fjärde klassens kurs. I skola av B-form göres i tredje och fjärde klassen ovannämnda orienterande översikt av Sverige vid övergång från hemlandskapet till mera avlägset belägna landskap.

7. Vid den första behandlingen av ett geografiskt område eller landskap genomgås yt- och vattenförhållanden, något om berg- och jordarter, naturtillgångar, klimat, växt- och djurvärld, bebyggelse, arbetsliv, samfärdsel och viktigare orter. Vid genomgång av ett nytt område bör i första hand kartan läggas till grund för undervisningen. Eleverna bör lära sig att på kartan avläsa läge, gränser, terräng- och höjdförhållanden samt olika slag av orter och dylikt. Na-

turiakttagelser, lärarens muntliga skildring samt lärjungarnas läsning i läro- och läseböcker ger ytterligare kunskapsstoff. Redan på tidigt stadium bör eleverna få rita kartor och utföra självständiga uppgifter. Genom kombinationen av kartstudium, kartritning och läsning av utförligare skildringar stimuleras lärjungarnas självverksamhet, och vetgirigheten hålles levande.

8. Särskild uppmärksamhet ägnas de nordiska länderna samt övriga länder inom och utom Europa, med vilka Sverige står i livligare förbindelse. Av stort värde är, om läraren vid behandlingen av ett nytt land kan finna en lämplig utgångspunkt, som från början förmår väcka elevernas intresse för landet i fråga. Skildringar av upptäcktsfärder bör i detta avseende uppmärksammas. Kartan bör läggas till grund för studiet av landets fysiska beskaffenhet, och lärjungarna bör vänjas att dra vissa allmänna slutsatser angående de olika folkens livsvillkor. I lämpliga sammanhang bör påvisas, hur de olika länderna är beroende av varandra, bland annat genom ömsesidigt varuutbyte.

9. Den avslutande undervisningen i Sveriges geografi i sjunde klassen börjar lämpligen med en topografisk översikt, varefter de olika natur- och kultur-geografiska områdena genomgås med särskild vikt lagd på naturförutsättningar och naturtillgångar, befolkningsförhållanden, bebyggelsecentra och näringsliv. Uppmärksamhet ägnas åt viktigare näringsgrenar samt åt näringslivets utformning i olika delar av landet, varvid i lämpligt sammanhang även erinras om sådana personer som skapat stora och betydelsefulla företag. Framställningen bör begränsas till väsentliga och för lärjungarna på detta åldersstadium lättillgängliga partier. En avslutande hembygdsundervisning meddelas, som ställer

in den egna hembygden i ett större sammanhang och tar sikte på dess betydelse i landets arbetsliv.

Ledmotivet för studiet i åttonde klassen av olika geografiska områden bör vara natur- och kulturfaktorernas skiftande betydelse för människan samt de olika folkens beroende av och samhörighet med varandra. Den geografiska bakgrunden till aktuella företeelser inom produktion och handel skildras. Beträffande typområden kan exempelvis följande anges: tropiska områden (Brasilien, Kongo, Java), monsunområden med tätbygder (Indien, Kina, Japan), ökenområden med oaskultur (Egypten), industriområden (Västeuropa), jordbruks- och industriområden (Förenta staterna, Sovjetunionen). Momentet allmän fysisk geografi avser att belysa några genomgående geografiska företeelser, exempelvis berggrund (i samband därmed något om jordens utvecklingshistoria), hav, klimat.

Då vid studiet i nionde klassen av det svenska näringslivet exporten och importen behandlas, göres utblickar till några av de områden, med vilka vårt land byter varor.

10. Vid studiet av Sveriges geografi uppmärksammas vårt lands gemensamma värden i fråga om natur och kultur, och folkets samhörighet betonas. De nordiska folkens frändskap behandlas, och alla folks likaberättigande oavsett ras, språk och religion påpekas. Betydelsen av mellanfolklig förståelse och värdet av fredlig samlevnad understrykes.

Vid behandlingen av Finland och Nordamerika bör eleverna göras uppmärksamma på det svenska inslaget i befolkningen.

11. Oumbärliga hjälpmedel för geografiundervisningen är goda och tydliga kartböcker och kartor. Lärjungarna bör så småningom bli väl förtrogna med ska-

lor och karttecken. Vid genomgång av ett geografiskt område bör kartan alltid utgöra grundval för undervisningen och kartbilden noga inskräpas. Jämte kartan bör globen flitigt användas.

En översiktlig, åskådlig och väl illustrerad lärobok är ett viktigt stöd för geografiundervisningen. Lämpliga geografiska bredvidläsningsböcker och uppslagsböcker bör finnas i varje skola. Ljusbilder av olika slag, filmer och goda geografiska planscher och illustrationer bör användas vid undervisningen.

Geografiska samlingar, omfattande bergarter, råvaror, hel- och halvfabrikat o. d., är av stort värde för undervisningens åskådlighet. Även material av detta slag, som sammanförts med elevernas hjälp, är av betydelse.

För åskådliggörande av olika topografiska företeelser är sandlådan ett utmärkt hjälpmedel.

Enkla grafiska framställningar kan i viss utsträckning användas för att illustrera folkmängd, olika näringars betydelse, jämförelser mellan olika länder o. d.

Orienteringsövningar med begagnande av kompass och karta (generalstabskarta)

lämpar sig väl som stöd för undervisningen.

Vid geografiundervisningen bör även dagsaktuellt stoff (bilder, kartor, tidningsartiklar) utnyttjas av läraren.

12. Lämpliga uppgifter för individuellt arbete (tysta övningar) och arbete i grupp är exempelvis:

Skriftliga arbetsuppgifter av olika slag; läsning av berättelser om länder och folk och om upptäcktsresor; studium av kart- och bildmaterial med hjälp av givna anvisningar; kartritning (fysiska och politiska kartor, nederbörds- och växtlighetskartor); enkla grafiska framställningar; teckning, modellering och arbeten i sandlåda till det behandlade området; samling och klistring av tidningsurklipp (bilder eller text) till ämnesområdet.

13. I B3-skolan delas tiden för omedelbar undervisning mellan den högre och den lägre undervisningsgruppen. Vid den omedelbara undervisningen bör särskilt beaktas, att lärjungarna erhåller övning i kartläsning och att kartritningen förberedes. Uppgifterna för tysta övningar förberedes noga.

Naturkunnighet

Mål

Undervisningen i naturkunnighet har till uppgift att ge lärjungarna en så vitt möjligt på egna iakttagelser grundad och för det praktiska livet värdefull kunskap om naturföreteelserna. Den skall vidare ge dem kännedom om människokroppen med särskild vikt lagd på villkoren för ett sunt levnadssätt.

Undervisningen bör så bedrivas, att den väcker lärjungarnas intresse och ansvarskänsla för naturen.

Kursinnehåll

Första, andra och tredje klassen

Naturkunnighetsundervisningen förberedes i dessa klasser genom undervisningen i hembygds-kunskap. I hembygds-kunskapen ingår som moment bl. a. några vanliga växter och djur i hembygden, fortlöpande naturiakttagelser, elementära samtal om människokroppen samt enkla hälsoregler.

Fjärde klassen

Ur Sveriges växtvärld: växtundersökningar, nyttoväxter. Viktigare svenska växtsamhällen, t. ex. skog, äng, strand, sjö.

Ur Sveriges djurvärld: djur som är kännetecknande för olika delar av landet, företrädesvis däggdjur, fåglar och fiskar.

Något om naturskydd och naturvård.

Några hälsoregler: renlighet, skydd mot smitta; organisation av barnens hemarbete, utomhusvistelse, vila och sömn.

Femte klassen

Växternas byggnad och viktigare livsyttringar.

Några av de viktigaste växtfamiljerna i samband med återblick på de växter som tidigare förekommit i undervisningen.

Förut ej behandlade vanliga svenska djur, företrädesvis kräldjur, groddjur och ryggradslösa djur.

Viktigare växter och djur, vilka är kännetecknande för de länder som tillhör årets kurs i geografi.

Sexualundervisning enligt den av skolöverstyrelsen utgivna handledningen.

Några hälsoregler: hälsosamma och skadliga drycker, något om huden och kroppens värmereglering, beklädnaden.

Sjätte klassen

Biologi med hälsolära

Viktigare växter och djur, vilka är kännetecknande för de länder som tillhör årets kurs i geografi.

Kort översikt av djurrikets huvudgrupper.

Människokroppens byggnad; något om de viktigaste organens funktion och vård.

Sexualundervisning enligt den av skolöverstyrelsen utgivna handledningen.

Fysik

Det enklaste om värmets, såsom värmets inverkan på kroppars storlek; värmets spridning; smältning och stelning; avdunstning; kokning och förtätning. Något om ljudet och ljuset samt om några akustiska och optiska apparater.

Sjunde klassen

Biologi med hälsolära

Viktigare växter och djur, vilka är kännetecknande för de främmande länder som tillhör årets kurs i geografi. I anslutning till översikten av Sveriges geografi närmare behandling av naturskydd och naturvård.

Fördjupad framställning av viktigare delar av den allmänna hälsoläran. Något om vården av småbarn, sjuka och åldringar; något om sjukvård och skyddsåtgärder mot sjukdomar. Sexualundervisning enligt den av skolöverstyrelsen utgivna handledningen.

Fysik

Det allmännaste om vätskors och gasers egenskaper. Vind, vatten och ånga som drivkraft. Förbränningsmotorer.¹ Magnetismen. Något om gnidningselektricitet. Ledare och isolatorer. Den elektriska gnistan. Elektrisk ström: framställning, elektromagnetismen och dess verkningar, värme- och ljusverkningar, kemiska verkningar. Elektrisk induktion. Det viktigaste om elektriska generatorer och motorer för likström och växelström.

Det allmännaste om solsystemet och himlakropparna i övrigt.¹ Något om världsbilden genom tiderna.¹

Kemi

Några grundbegrepp och kemiska företeelser; slarning och lösning, blandning, kemisk förening och sönderdelning.

¹ Medtas endast om sjunde klassen är avslutningsklass.

luftens och vattnets beståndsdelar, förbränning.

Några viktiga råvaror: trä, järn, kol, olja.¹ Gödningsmedel.¹

De vanligaste berg- och jordarterna och deras användning.¹

Åttonde klassen

Biologi med hälsolära

Växternas livsföreteelser. I samband därmed växternas roll som livsmedelsproducenter.

Vårt lands växt- och djurvärld från allmänt biologiska och ekonomiska synpunkter. I samband därmed behandlas frågor rörande skogs-, jakt- och fiskevård.

Något om växters och djurs invandring i Sverige.²

Något om lantbruksväxternas och husdjurens levnadsvillkor och roll i produktionen. Ogräs, skadeinsekter och växtsjukdomar.

Fysik

Fasta kroppars rörelse och jämvikt: Kraft, friktion, energi, effekt, olika slag av rörelse, tröghet. Tyngdpunkt och jämvikt. De enkla maskinerna.

Motorlära: Olika slag av förbränningsmotorer, deras funktion och användning.

Elektricitetslära: Elektrisk induktion, fortsatt behandling. Mätning av elektrisk energi. Elektrisk kraftöverföring. Energins omvandlingar.²

Det allmännaste om solsystemet och himlakropparna i övrigt.² Något om världsbilden genom tiderna.²

Kemi

Några viktiga grundämnen. Oxidation och reduktion. Syrors och basers allmänna egenskaper. Elektrolys. Några kemiska industrier, deras råvaror och pro-

¹ Medtas endast om sjunde klassen är avslutningsklass.

dukter:² järnframställning, glas- och lervaruindustri, trämasse- och pappersindustri, textilindustri. Kemin i jordbrukets och hushållens tjänst.²

Några viktiga råvaror: trä, järn, kol, olja. Gödningsmedel.

De vanligaste berg- och jordarterna och deras användning.

Nionde klassen

Biologi med hälsolära

Något om växters och djurs invandring i Sverige.

Återblick på människokroppens byggnad och funktioner och i samband därmed något om cellen och dess liv samt om utvecklings- och ärftlighetslärans grunder.

Födans sammansättning, verkan av olika gifter, infektionssjukdomar, sexualfrågor, social hälsovård.

Fysik

Kvantitativ behandling av vissa delar av värmeläran.

Ljudets natur och utbredning.

Ljusets reflexion, brytning och färgspridning; speglar och linser. De viktigaste optiska instrumenten. Strålning.

Energins former och omvandlingar.

Det allmännaste om solsystemet och himlakropparna i övrigt. Något om världsbilden genom tiderna. Almanackan och tideräkningen.

Kemi

Fortsatt behandling av den oorganiska och organiska kemin med praktiska tillämpningar. Några kemiska industrier, deras råvaror och produkter: järnframställning, glas- och lervaruindustri, trämasse- och pappersindustri, textilindustri. Kemin i jordbrukets och hushållens tjänst.

² Medtas endast om åttonde klassen är avslutningsklass.

Anmärkningar

Allmänna synpunkter

1. Undervisningen i naturkunnighet bör i så stor utsträckning som möjligt grundas på lärjungarnas iakttagelser, undersökningar och försök.

2. Genom studieutflykter och lektioner i det fria bör lärjungarna beredas tillfälle till iakttagelser av hembygdens växt- och djurliv, bergarter och övriga naturförhållanden.

Studieutflykten bör alltid tjäna ett bestämt syfte och noggrant förberedas och efterbehandlas. Stundom kan eleverna fördelas i grupper med var sin uppgift, t. ex. att göra vissa iakttagelser och undersökningar eller insamla naturföremål för undervisningen.

3. Mera fristående iakttagelser i naturen och i skolan, fortlöpande under längre tid, bör även förekomma. Sålunda bör lärjungarna få följa olika utvecklingsförlopp, t. ex. växternas groning, grodans utvecklingsstadier, utvecklingen från larv till puppa.

4. Vid undervisningen i skolan bör varje elev eller grupp av elever ha tillgång till undersökningsmaterial av sådana växter och växtdelar, berg- och jordarter o. d. som med lätthet kan anskaffas.

5. Försök anordnas i form av demonstrations- eller lärjungeförsök och bör förekomma först och främst vid undervisningen om fysiska och kemiska företeelser men även för att åskådliggöra lärokursen i biologi och hälsolära. Av synnerlig vikt är, att läraren är väl förtrogen med försökens utförande, att alla försöksanordningar är i förväg omsorgsfullt planlagda och från säkerhetssynpunkt kontrollerade samt att behövlig materiel är tillgänglig vid lektionens början.

Vid demonstrationsförsök, som utföres av läraren, bör eleverna få biträda. Försöken bör på ett tydligt och påtagligt sätt åskådliggöra den företeelse som skall förklaras samt för sitt utförande kräva enkla medel och ringa tidsutdräkt. Om försöken inte kan samtidigt iakttas av alla lärjungarna, upprepas de för mindre grupper.

Vid lärjungeförsök (laborationer) bör avdelningen uppdelas i laborationsgrupper (jfr sid. 74).

6. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utföra egna försök, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval därav dra slutsatser. Så många elever som möjligt bör ges möjlighet att arbeta med individuella uppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Stoff till sådana individuella uppgifter kan hämtas ur läroböckerna, ur läse- och bredvidläsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, samt från egna iakttagelser och undersökningar.

Genom muntliga eller skriftliga redogörelser och enkla teckningar bör lärjungarna få redovisa självständigt arbete liksom gemensamt utförda försök och gjorda iakttagelser. Skriftliga redogörelser och teckningar sammanföres lämpligen i en arbetsbok.

Elevernas samlarintresse bör tas i undervisningens tjänst. Att samla fågelägg är dock enligt allmänna bestämmelser endast tillåtet i fråga om vissa fågelarter. Lärjungarna bör tillhållas att vid insamlingen av naturföremål fara varsam samt fram och inte förstöra, skada eller skräpa ner i naturen. Sällsynta växter bör skyddas.

När så lämpligen kan ske, bör lär-

jungarna själva få framställa för försöken behövligen apparater och försöksanordningar.

7. Målmedvetet bör man söka vänja lärjungarna, vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samarbete.

8. I skolarbetet måste ofta en samordning ske mellan ämnets olika grenar. Så bör exempelvis de biologiska och kemiska momenten förenas vid den elementära behandlingen av växternas näringsberedande, medan de fysiska momenten om ljudet och ljuset kan tas upp i anslutning till de biologiska om hörsel- och synorganen.

Då så befinnes fördelaktigt från undervisningssynpunkt, kan den åt geografi och naturkunnighet enligt timplanen anslagna tiden periodvis helt användas för det ena eller för det andra ämnet. Därvid bör tillses, att vardera ämnet i det hela erhåller ungefär den tid som i timplanen avses. Genom sådan periodläsning vinnes bland annat, att undervisning om svenska växter kan koncentreras till de tider av läsåret, då levande växter finns att tillgå.

Kursinnehåll från geografi och naturkunnighet bör, när så befinnes lämpligt, sammanföras till ömsesidig belysning. De olika kunskapsmomenten kan därigenom framställas i ett naturligt sammanhang, och ämnessplittring undvikas (samlad undervisning). Sålunda kan undervisningen om svenska växtsamhällen och i viss utsträckning den svenska djurvärlden direkt anknytas till skildringen av geografiska områden eller landskap. Utländska djur och växter behandlas i samband med den geografiska undervisningen om de länder, för vilka de är kännetecknande. Även undervisningen om berg- och jordarter och övriga geo-

logiska förhållanden anknytes lämpligen till geografiundervisningen.

Naturkunnighetsundervisningen bör dessutom samverka med undervisningen i bl. a. samhällskunskap, teckning, slöjd, hemkunskap, trädgårdsskötsel, gymnastik, lek och idrott och musik.

9. Bland hjälpmedel vid naturkunnighetsundervisningen kan nämnas: samlingar av naturföremål, akvarier, produktsamlingar, apparater och annan materiel för utförandet av försök, plancher, kartor, ljusbilder av olika slag samt filmer. Ett av lärare och lärjungar sammanställt bildarkiv, innehållande fotografier, klipp ur illustrerade tidskrifter, kataloger o. d., kan erbjuda värdefullt åskådningsmaterial.

Insamling av växter för lärjungeherbarier bör ej föreskrivas. Däremot kan det utgöra ett lämpligt grupparbete, att eleverna får i skolan pressa något eller några exemplar av undersökta växtarter och bevara dem i ett klassherbarium. Detta kan senare användas såsom åskådningsmaterial vid repetition och systematisk gruppering av behandlade växter, i den mån levande växter då ej står till förfogande. Växtpress med tillbehör bör finnas i skolan.

Ett fågelbord kan bereda lärjungarna tillfälle till iakttagelser ur fåglarnas liv.

I skolträdgården bör eleverna få iakttä växtlivets utveckling under skilda årstider. Skolträdgården bör innehålla ett urval av för undervisningen behövligen växter, såsom typväxter för viktigare växtfamiljer, gagnväxter, vanliga träd och buskar m. fl. Etiketter med växternas namn bör i erforderlig utsträckning anbringas.

Läroboken är ett viktigt hjälpmedel men kan ej ersätta iakttagelser och försök som utgångspunkt vid undervisningen. Den bör inte vara bindande i fråga

om stoffurval och ordningsföljd, som alltid måste till en viss grad anpassas efter förhållandena i den bygd, vari skolan är belägen.

Efter elevernas ståndpunkt lämpade, illustrerade läseböcker, innehållande skildringar ur djur- och växtlivet, berättelser om uppfinningar och upptäckter o. d., kan med fördel användas för arbetsuppgifter av mera självständig art och bör tillhandahållas av skolan.

10. Som uppgifter för individuellt arbete (tysta övningar) och arbete i grupp kan lämpligen förekomma:

Skriftliga arbetsuppgifter av olika slag; läsning om växter och djur, även sammanhängande djurskildringar, och om uppfinningar och upptäckter, tekniska sagor och dylikt; samlande och preparering samt ordnande av olika bladtyper, typväxter för olika växtfamiljer, frukter och frön; enklare laborationsövningar; teckning i anslutning till undervisningen om växter och djur samt om människokroppen; ritning av maskiner och apparatur, schematiska framställningar m. m.; samlande och ordnande av tidningsklipp (bilder och text).

11. Om läraravdelningen omfattar undervisningsgrupper med olika kurser i naturkunnighet, bör gemensamma studieflykter och lektioner i det fria om möjligt så planeras, att varje grupp kan göra iakttagelser och undersökningar, som ansluter sig till gruppens kurs. Stundom kan det vara lämpligt att sysselsätta samtliga lärjungar med samma uppgift. En undervisningsgrupp kan någon gång få arbeta på egen hand i det fria, medan en annan grupp är sysselsatt i lärorummet.

Det är inte minst i flerklassiga avdelningar viktigt, att skolan förfogar över tillräcklig studiemateriel att användas av lärjungarna vid de tysta övningarna.

Biologi med hälsolära

1. Undervisningen i biologi med hälsolära bör så anordnas, att den gör eleverna förtrogna med den levande naturen, klargör de levande varelsernas beroende av varandra och av naturen, stimulerar lärjungarnas lust för naturstudier och väcker deras ansvarskänsla för naturen och hänsyn för allt levande. Undervisningen skall vidare ge en orientering om människokroppens byggnad och om människans, djurens och växternas livsfunktioner samt hos eleverna befrämja vanor, som är ägnade att bevara och stärka hälsan. Slutligen skall undervisningen skänka grundläggande kännedom om samhällshygieniska åtgärder och deras betydelse för folkhälsan.

2. Undervisningen om växterna bör i främsta rummet avse att visa sambandet mellan växternas byggnad och levnads sätt samt att göra lärjungarna förtrogna med olika sidor av växternas liv, såsom befruktning, fröspridning, anpassning efter växtplats och väderlek, skyddsanordningar, djurens och växternas beroende av varandra osv. Särskild vikt lägges vid sådant som är av betydelse för det praktiska livet, såsom de odlade växternas näringsbehov, fuktighetens betydelse, gödsling och växelbruk, upplagring av reservnäring, förädlingen av kulturväxter, trädens tillväxt. Våra vanligaste nyttoväxter (t. ex. sädeslag, potatis, rotfrukter, oljeväxter) uppmärksammas särskilt.

Typväxter för viktigare växtfamiljer ägnas en mera ingående behandling, varvid dock endast sådana termer skall begagnas som är behövliga för förståelsen av växternas livsyftningar. Övriga växter behandlas, i den mån tiden medger och material står till förfogande, varvid huvudvikten lägges vid att lärjungarna lär sig känna igen och benämna dem samt får någon kännedom om deras före-

komst och användning. Vid växtundersökningar om hösten kan exempelvis behandlas: åkersenap, lejongap eller gulsporre, ärt eller luktärt, solros, potatis; vid växtundersökningar under våren: vit-sippa, gullviva, tulpan, sälg eller annan hängväxt, gran eller tall.

Ehuru växterna behandlas efter sin förekomst i växtsamhällen, bör från början likheter mellan dem framhållas och kännedom om de viktigaste naturliga växtfamiljerna förberedas. Av växtfamiljer kan exempelvis upptas: korgblommiga växter, ljungväxter, smörblomväxter, rosväxter, ärtväxter, hängväxter, liljeväxter, gräs och barrträd.

I samband med lärokursen i geografi behandlas några av de viktigaste främmande kulturväxterna, såsom vinranka, mullbärsträd, apelsinträd, citronträd, fikonsträd, bananväxt; ris, majs, sockerrör; olivträd, kokospalm, dadelpalm, sojaväxt; tobak, kaffe, te, kakao; viktigare utländska kryddväxter; hampa, bomullsbuske; gummiträd.

Bilder av främmande kulturväxter i naturlig miljö bör ingå i skolans undervisningsmateriel.

3. Den systematiska indelningen av djuren uppbygges allt eftersom undervisningen fortskrider och får sin avslutande behandling vid den återblick som skall förekomma i sjätte klassen. Systematiseringen skall inskränkas till det mest väsentliga. Skillnad bör göras mellan ryggradsdjur och ryggradslösa djur, och de förra uppdelas i däggdjur, fåglar, kräldjur, groddjur och fiskar. Även de viktigaste ordningarna inom däggdjur och fåglar medtas.

4. Vid undervisningen i samtliga årsklasser och särskilt under utflykter i skog och mark bör läraren begagna sig av de tillfällen som osökt erbjuder sig att hos lärjungarna inpräglade naturvett och ansvar samt väcka deras känsla för

naturens skönhetsvärden. Naturstudiet får därigenom en även i dessa avseenden fostrande uppgift.

Skadegörelse på djur och växter, såsom hänsynslös framfart vid blomplockning och växtinsamling, åverkan på träd och buskar ute i naturen och i planteringar, plundring av fågelbon samt djurplågeri i alla former, bör framhållas såsom något ovärdigt. Lärjungarna bör erinras om plikterna mot husdjuren och förekomsten av lagbestämmelser om straff för djurplågeri, om skydd för vissa djur och växter samt om fridlysning av naturminnesmärken och nationalparker. Skolan bör intressera lärjungarna för uppsättande av fågelholkar, och eleverna bör få tillfälle att tillverka holkar i slöjden. Det bör klargöras, att även rovdjuren har sin betydelse för jämvikten i naturen.

Plikten att i naturen varsamt umgås med eld samt att inte skräpa ner med papper eller annat avfall inskräpes. Upplysning bör lämnas om strävandena för naturvård och djurskydd i vårt land (jfr sid. 64).

5. I åttonde klassen skall de allmänt biologiska och ekonomiska synpunkterna på växt- och djurvärlden prägla undervisningen i biologi. Kursmomentet om växternas livsföreteelser skall därför framförallt omfatta växternas förmåga att bereda organisk näring och den roll de därigenom spelar som producenter av näring åt den organiska världen. Kursmomentet om vårt lands växt- och djurvärld skall inte utgöra en repetition av föregående års kurser, även om en viss återblick är behövlig. Undervisningen skall i stället koncentrera sig på bl. a. djurens beroende av varandra och av växterna, parasiter och saprofyter, jämvikten i naturen, närings- och fortplantningsbiologi, växternas och djurens betydelse för människan samt naturens

betydelse som studieobjekt och rekreationsfaktorer.

6. Undervisning i hälsolära skall förekomma på alla skolstadier och bör tillmätas stor betydelse. Under de första skolåren ingår hälsoläran i hembygds-kunskapen. Väsentligt är, att redan på detta stadium goda hälsovanor grundlägges. Skyddsåtgärder mot smitta ges därvid en elementär behandling, varvid framhålles betydelsen av hänsyn mot andra i detta avseende. Senare bör motiveringen för ett hygieniskt levnadssätt få allt större utrymme.

På det högre stadiet meddelas undervisningen i hälsolära dels i anslutning till lärokursen om människokroppen, dels såsom en samlad framställning av den allmänna hälsoläran, varvid utförligare behandlas hälsolärans från individens, familjens och samhällets synpunkt mest betydelsefulla kapitel, t. ex.: fordringar på en god bostad; bostadens hygien; personlig renlighet; smitta och skyddsåtgärder mot sådan med särskild hänsyn till tuberkulos och andra vanliga smittsjukdomar; klädedräkten; om födan och dricksvattnet; de vanligaste njutningsmedlen med särskild vikt lagd vid alkoholens natur och verkningar; arbete, trötthet, vila och sömn, fritiden och dess användning; skötseln av sår, hjälp vid olycksfall. Vid undervisningen rörande barnavård, hjälp vid olycksfall och sjukvård bör huvudvikten läggas vid sådant som kan praktiskt utföras av lärjungar i ifrågavarande ålder. Samverkan bör härvid ske med undervisningen i hemkunskap.

Närmare kännedom om den sociala hälsovården, dess organisation och betydelse för folkhälsan meddelas jämsides med undervisningen i samhällskunskap.

Lärjungarna skall bibringas kännedom om de vanligaste njutningsmedlens natur och verkningar. Synnerlig vikt skall läg-

gas vid undervisningen om de alkoholhaltiga dryckernas verkningar på organismen och alkoholbrukets följder med hänsyn till dödlighet, brottslighet, frekvensen av olycksfall och särskilt trafikolyckor samt övriga skadeverkningar för den enskilde, familjen och samhället.

Vådan av tobaksmissbruk, särskilt för barn och ungdom, bör inskräpas.

7. I samband med undervisningen om människokroppens byggnad och förrättningar samt i hälsolära bör även könslivets etik, biologi och hygien behandlas. Närmare anvisningar — även innefattande kursfördelning — beträffande sexualundervisningen meddelas i av skolöverstyrelsen utgiven handledning för lärare i folkskolan.

Av allra största betydelse är, att undervisningen om könslivet sker med omdöme, finkänslighet och allvar, så att den främjar lärjungarnas sedliga fostran.

Undervisningen om könslivet bör ingå som ett naturligt led i skolans undervisning. Dock kan gossar och flickor i samma läraravdelning skiljas åt vid denna undervisning, om så befinnes lämpligt.

Fysik

1. Undervisningen i fysik har till uppgift att göra lärjungarna förtrogna med vanliga fysikaliska företeelser, som möter i den omgivande naturen eller kan studeras genom enkla försök, att ge eleverna kännedom om vissa praktiska tillämpningar av betydelsefulla uppfinningar och upptäckter — i de lägre klasserna särskilt inom hemmets värld — samt att ge eleverna kunskap om vår världsbild och dess förändring genom tiderna.

Undervisningen bör syfta till att bibringa lärjungarna ett visst handlag beträffande praktiska fysikaliska ting, som möter i det dagliga livet. Vikten av försiktighet inskräpes, men elevernas

spontana experimentlust och nyfikenhet bör utnyttjas och vidmakthållas. Ämnets stora möjligheter till roliga och tankeväckande försök bör särskilt uppmärksammas.

2. Undervisningen bör särskilt de första åren anordnas så, att den låter lärljungarna få utlopp för sitt verksamhetsbegär genom självständigt utförande av lätta arbetsuppgifter. Därför bör elevlaborationer förekomma i den mån detta är möjligt (jfr sid. 74). Dessa bör lämpligen bl. a. avse tillverkning av enkla apparater, t. ex. sprittermometer, galvaniskt element, elektromagnet. Laborationer av denna typ skänker på det stadium det här gäller den största tillfredsställelsen, i första hand genom att de lämnar ett för eleverna påtagligt resultat. De ger utlopp för deras skaparglädje och en god övning av deras praktisk-fysikaliska handlag. Även fysikaliska byggsatser är från denna synpunkt av värde.

3. Det är av stor betydelse, särskilt i skolor, där de högre klasserna undervisas, att god och tidsenlig undervisningsmateriel i ämnet finns tillgänglig. Alltför stor sparsamhet härvidlag kan i realiteten vara dålig ekonomi, då undermålig och otillräcklig apparatur kan förorsaka, att mycken tid spilles och att elevernas intresse och uppmärksamhet undergrävas.

4. I fråga om kursinnehållet bör bl. a. följande uppmärksammas:

Kursmomentet om ljudet och ljuset i sjätte klassen upptas i samband med behandlingen av hörsel- och synorganen. Därvid bör eleverna få göra en preliminär bekantskap med några akustiska och optiska apparater, t. ex. grammofonen, kameran.

Bland egenskaperna hos vätskor och gaser behandlas lämpligen vätskors tryck, Arkimedes' lag, kommunicerande kärl, enkla ytspännings- och kapillärfenomen,

luftens tryckverknningar (barometern och några vanliga slag av pumpar), instängda gasers tryck (manometern).

Kursmomentet »Förbränningsmotorer» måste av naturliga skäl få en utförlig behandling, helst i anslutning till åskådliga hjälpmedel.

I anslutning till induktionsströmmar studeras generatoren, transformation av elström, elmotorn, kraftöverföring, gnistinduktor, telefon, radio och radar. I åttonde klassen ägnas de sistnämnda momenten en mera utförlig behandling.

De faror som kan vara förbundna med den elektriska strömmen och handhavandet av elektriska ledningar och apparater bör särskilt uppmärksammas. Innebörden av S-märkning bör anges. Elektriska apparater och maskiner, företrädesvis sådana som användes i hemmet: lampor, kokplattor, strykjärn, dammsugare, elektriska spisar m. fl., bör demonstreras och förklaras.

Begreppen tyngd och kraft klagöres, likaså sammansättning av krafter och i samband därmed hävstångslagen, lagen för lutande planet och kroppars tyngdpunkt. Olika slag av rörelse och friktion bör behandlas. Längdutvidgningen för någon fast kropp bör bestämmas kvantitativt, likaså luftens utvidgning; i samband med mätning av värmemängder klagöres begreppen specifikt värme, smältvärme och ångbildningsvärme. I samband med genomgången av olika slag av strålning nämnes något om atomen och dess byggnad. Detta moment behandlas vid kemiundervisningen från kompletterande synpunkter.

För varje moment bör dess praktiska tillämpningar särskilt beaktas.

5. I vederbörlig ordning bestämda förkortningar och beteckningar inom ämnesområdet skall användas vid undervisningen.

Kemi

1. Undervisningen i kemi bör ge eleverna kunskap om de kemiska grundbegreppen samt om viktiga kemiska föreningar och reaktioner av grundläggande typ. Den skall ge en inblick i vardagslivets kemi och förståelse för kemins uppgifter inom medicinen, i industri, jordbruk och hushåll.

2. Kemiundervisningen bör ha en huvudsakligen praktisk inriktning. Vikten av varsamhet med kemiska ämnen, som innebär faromoment, exempelvis sprängämnen och giftiga eller frätande ämnen, skall särskilt inskräpas. Av betydelse för ökande av intresset för ämnet är, att undervisningen så ofta som möjligt anknyter till det dagliga livet. Elevlaborationer bidrar givetvis också till att stimulera intresset för kemien (jfr sid. 74).

Sådana kemiska grundbegrepp och företeelser som är av betydelse för övrig undervisning, t. ex. slamning, lösning, blandning och kemisk förening, luftens viktigare beståndsdelar samt förbränning, upptas till behandling i lämpliga praktiska sammanhang.

3. Sedan lärjungarna inhämtat ett visst mått av praktiska kunskaper, kan dessa kompletteras med elementär teori.

Begreppen atom- och molekylvikt genomgås. Dock bör tillses, att formelskrivning ej bedrivs som självändamål. I detta sammanhang bör eleverna få en kort orientering i den moderna atomteorin.

Av syror behandlas lämpligen klorvätesyra, svavelsyra, salpetersyra, kolsyra, kiselsyra och fosforsyra, av hydroxider natrium-, kalium- och kalciumhydroxid. Endast sådana elektrolyser som har enkelt förlopp och tydliga elektrodreaktioner upptas till behandling. Av organiska ämnesgrupper upptas lämpligen några kolväten, alkoholer, karbonsyror och estrar.

Tekniskt viktiga ämnen uppmärksammas särskilt: metaller (järnets framställning och egenskaper, allmänna egenskaper hos koppar och aluminium), karbonater, silikater, viktigare mineral samt några tillämpningar av praktisk och teknisk art (glas, murbruk, vattenglas, gips, cement, betong, kväveindustrins produkter), vidare fettämnen, socker, stärkelse, cellulosa, äggviteämnen, konsthartser (plaster), bränslen samt några tillämpningar inom organisk-kemisk industri.

Den praktiska betydelsen bör för varje moment beaktas.

Matematik

Mål

Undervisningen i matematik har till uppgift att ge kunskap och färdighet i räkning samt någon förtrogenhet med geometrins enklaste begrepp och metoder. Säkerhet och snabbhet i såväl huvudräkning som skriftlig räkning skall eftersträvas.

Undervisningen skall så bedrivas, att lärjungarna vänjes vid tankereda samt vid noggrant och målmedvetet arbete.

Kursinnehåll

Första klassen

Talområdet 1—100 med särskilt grundlig genomgång av området 1—10 och med stor vikt lagd på klarläggandet av tal-föreställningar och räkneförlopp. Övningar i enkel addition och subtraktion utan tiotalsövergång. Övningar att använda några vanliga mått och sorter.

Andra klassen

Talområdet 1—1 000 med särskilt grundlig genomgång av talområdet 1—100. Övningar i addition och subtraktion. Grundläggande övningar i multiplikation och division. Särskilda huvudräkningsövningar. Övningar att använda några vanliga mått och sorter.

Tredje klassen

Talområdet 1—10 000. Fortsatta övningar i multiplikation och division. De fyra räknesätten med tillämpningar. Särskilda huvudräkningsövningar. Övningar att använda vanliga mått och sorter.

Fjärde klassen

Talområdet 1—1 000 000. De fyra räknesätten med tillämpningar. Särskilda huvudräkningsövningar. De geometriska grundbegreppen, rät vinkel, rektangel, kvadrat. Mätning och beräkning av kvadraters och andra rektanglars omkrets och ytor. Övningar att använda mått och sorter.

Femte klassen

De fyra räknesätten i hela tal fullständigt. Tillämpningsövningar av olika slag. Grunderna för allmänna bråk och decimalbråk jämte enklare tillämpningar i de fyra räknesätten. Särskilda huvudräkningsövningar. Geometri: kub, rät pelare, vinklar, parallelogrammer; beräkning av rektanglars ytor samt motsvarande räta pelares rymd. Översikt av längd-, yt- och rymdmåtten samt viktsystemet. Särskilda övningar i sortförvandling.

Sjätte klassen

Allmänna bråk fullständigare.

Fortsatta övningar i de fyra räknesätten med hela tal och bråk jämte till-

ämpningar: procenträkning, reguladetri, medelvärden. Ekvationer av enklaste slag. Särskilda huvudräkningsövningar. Geometri: triangeln och andra ej förut behandlade rätliniga figurer; enkla konstruktioner med passare och linjal; beräkning av parallelogrammers och triangelns ytor och motsvarande räta pelares rymd. Sortförvandling.

Sjunde klassen

Skolor med sjuårig skolkurs

Fortsatta övningar med hela tal och bråk jämte tillämpningar i anslutning till det praktiska livets krav. Användning av tabeller med tillämpning på försäkringar och sammansatt ränta. Något om främmande länders mynt. Enkla sifferekvationer med en obekant jämte tillämpningar. Enkla övningar i grafisk framställning. Geometri: enkla konstruktioner; övning att beräkna rätliniga figurers ytor och motsvarande räta pelares rymd; cirkeln och cylindern; något om pyramiden, konen och klotet; enkla fältmättningsövningar. Återblick på mått och sorter.

Skolor med åtta- eller nioårig skolkurs

Fortsatta övningar med hela tal och bråk jämte tillämpningar i anslutning till det praktiska livets krav. Något om främmande länders mynt. Enkla sifferekvationer med en obekant jämte tillämpningar. Geometri: enkla konstruktioner; övning att beräkna rätliniga figurers ytor och motsvarande räta pelares rymd; cirkeln och cylindern. Återblick på mått och sorter.

Åttonde klassen¹

Fortsatta övningar med hela tal och bråk jämte tillämpningar företrädesvis av praktisk art. Något om obligationer

¹ Jämför anmärkning 14.

och aktier.¹ Sifferekvationer och ekvationsproblem med en obekant. Något om kvadratrötter.¹ Användning av tabeller med tillämpning på försäkringar och sammansatt ränta. Överslagsberäkningar. Enkla övningar i grafisk framställning. Geometri: yt- och rymdberäkningar med konstruktioner; något om pyramiden, konen och klotet; kongruens och likformighet. Enkla fältmättningsövningar.

Nionde klassen?

Hela tal, bråkräkning och ekvationer med praktiska tillämpningar. Något om obligationer och aktier. Enkla algebraiska räkningar och i samband därmed användning av några formler. Något om kvadratrötter. Grafisk framställning. Geometriska uppgifter av praktisk betydelse. Några enkla exempel på geometriska bevis. Enkla fältmättningsövningar.

Anmärkningar

1. Undervisningen bör så långt som möjligt göras åskådlig. Av särskild vikt är, att detta iaktas vid införandet av nya moment i undervisningen. Åskådlighet är i den elementära räkneundervisningen en nödvändig förutsättning för att lärjungarna skall kunna ledas till att klart förstå de erforderliga tanke- och räkneoperationerna. En annan förutsättning härför är, att tillräcklig tid tas i anspråk för genomgång och klagörande av varje nytt moment. Räkneundervisningen bereder många elever stora svårigheter, och den kräver av läraren icke blott förmåga av enkel och lättfattlig framställning utan även stort tålmod och lugn. På varje nytt område bör till en början ett stort antal enkla exempel ges, och uppgifternas svårighetsgrad bör därefter endast långsamt stegas.

¹ Medtas endast om åttonde klassen är avslutningsklass.

² Jfr anmärkning 14.

Stor vikt bör läggas även vid uppövningen av lärjungarnas mekaniska räknefärdighet. Rena sifferexempel bör därför förekomma i betydande omfattning. Träningen i mekanisk sifferräkning bör så småningom och i växande utsträckning bedrivas av varje lärjunge för sig under tyst räkning. Elevernas arbete skall härvid noga följas, och läraren bör ge anvisningar och hjälp, då så erfordras. I ännu högre grad är detta nödvändigt, då tillämpningsuppgifter blir föremål för lärjungarnas tysta räkning.

Vid den skriftliga räkningen tillses, att lärjungarna skriver tydliga siffror samt iakttar reda och noggrannhet i fråga om uppgifternas beteckning och uppställning. Vederbörliga hjälpmedel — linjal, passare o. d. — bör komma till användning.

Lärjungarna bör tillhållas att genom omräkning eller på annat lämpligt sätt pröva riktigheten av gjorda uträkningar. Oriktigt lösta uppgifter skall rättas eller av eleverna efter lärarens anvisningar utföras på nytt. Där ett fel vid en uppgifts lösning förekommer hos ett större antal lärjungar, göres uppgiften lämpligen till föremål för gemensam behandling i klassen.

Erfarenheten har visat, att hemuppgifterna i räkning kan bli mycket betungande för många lärjungar. Det är därför av synnerlig vikt, att de hemuppgifter som ges är väl avvägda till sin omfattning och innehåller räkneexempel endast från områden, som eleverna visat sig behärska. I första klassen bör skriftliga hemuppgifter inte förekomma.

Hemuppgifternas utförande skall av läraren kontrolleras.

2. Särskilda provräkningar, då ett kursavsnitt behandlats, har stor betydelse vid bedömandet av i vad mån lärjungarna tillgodogjort sig undervisningen.

3. Ett huvudsyfte vid räkneundervisningen bör vara, att eleverna erhåller färdighet i huvudräkning. Så ofta det finnes lämpligt, bör de åskådliggörande räkneexempel som avser att införa lärjungarna på ett nytt område väljas så, att de kan lösas genom huvudräkning. Under den första skoltiden är all räkning huvudräkning. Efter införande av skriftliga metoder för uträkning av tecknade uppgifter blir särskilda huvudräkningsövningar behöfliga. Ofta kan det vara lämpligt, att lektionen inledes med sådana övningar under några minuter. Genom huvudräkning i grupper, övningar med s. k. räknspel eller andra anordningar kan eleverna erhålla individuell träning. Även vid de skriftliga uppgifternas lösning bör huvudräkning komma till användning i så stor utsträckning som möjligt. Eleverna bör vänjas att göra överslagsberäkningar före den exakta uträkningen och för att kontrollera, att ett uträkningsresultat är rimligt. Under huvudräkningsövningarna bör lärjungarna emellanåt få redogöra för det sätt varpå den förelagda uppgiften lösts. Då anledning därtill ges, bör enklare och lämpligare vägar att nå resultatet diskuteras.

4. Samverkan bör ske med undervisningen i hembygdskunskap, fysik, samhällskunskap, hemkunskap, teckning och slöjd. Så mycket som möjligt bör valet av uppgifter stödjande undervisningen också i övriga ämnen.

5. Under de första veckorna av första skolåret bör barnen få syssla med räknepussel samt räkna föremål av olika slag och därunder använda såväl grundtal som ordningstal. Såsom åskådningsmedel vid den första undervisningen bör framför allt användas sådana mindre föremål som barnen själva kan hantera och som lätt går att gruppera, t. ex. räknelappar, klot-sar, knappar, stickor och mynt.

6. Under de tre första skolåren utsträcker — såsom anges i kursinnehållet — talområdet till 100 i första klassen, till 1 000 i andra klassen och till 10 000 i tredje klassen. Därvid måste dock iakttagas, att tillräcklig tid tas i anspråk för klargörande av talföreställningar och räkneförlopp inom talområdet 1—10 och att i första klassen endast mycket lätta uppgifter behandlas inom talområdet över 10. Tiotalsövergångar (t. ex. $7 + 9$) bör i första klassen undvikas. Liknande gäller för andra klassen beträffande uppgifter med tal över 100. Lättare uppgifter inom det högre talområdet bör i allmänhet behandlas före svårare inom det lägre. I tredje klassen må vid användningen av den vanliga multiplikations- och divisionstekniken i regel endast förekomma multiplikatorer och divisorer inom talområdet 1—10 samt endast ett räknesätt i varje uppgift.

7. Additions- och subtraktionstabellerna bör i allmänhet vara inlärdas före andra skolårets slut. Tabellerna inom talområdet 1—10 bör lämpligen inläras under första skolåret och hela tabellerna (1—18) under andra skolåret. Med additionstabellen menas här summorna av två ensiffriga tal vilka som helst, och med subtraktionstabellen de motsvarande subtraktionsuppgifterna.

8. Multiplikationstabellens inlärande grundlägges genom additionsserier under de första skolåren. Tabellen övas särskilt under tredje skolåret och bör vara inlärd fullständigt under fjärde skolåret (upp till 10 · 10).

9. Vid införande av bråkräkning i femte klassen bör såsom inledning allmänna bråk behandlas endast i den omfattning som erfordras för klarläggande av bråkbegreppet. De exempel som ges i avslutning härtill bör således vara mycket enkla. Additioner och subtraktioner utföres endast med liknämninga bråk som

termer. Åskådligghet i undervisningen är här av den största betydelse. Framställningen bör begränsas till bråk med så små nämnare, att deras betydelse kan åskådliggöras, t. ex. genom delning av figurer på klassrummets tavla. Efter denna inledning behandlas och övas räkning med decimalbråk.

I sjätte klassen fullföljes framställningen av bråkläran, och lärjungarnas färdighet i bråkräkning befästes genom fortsatta övningar i de följande klasserna.

Decimalbråk med flera än fyra decimaler bör i allmänhet inte förekomma i räkneexemplen. Lärjungarna bör dock övas i att teckna och utläsa decimalbråk med fem eller sex decimaler. Division i allmänna bråk må i sjuårig skola huvudsakligen kunna begränsas till de fall, i vilka divisorn är ett helt tal. Såsom allmän regel gäller, att bråk med stora nämnare inte bör förekomma i räkneexemplen. Uppgifter, i vilka flera räknesätt ingår, bör vara av enkel beskaffenhet. Räkneexemplen bör i allmänhet vara så valda, att långa och tidsödande räkningar inte behöver ifrågakomma.

10. Tillämpningsuppgifternas sakinhåll skall hämtas huvudsakligen från förhållandena i hemmet och i skolan, från arbets- och affärslivet samt från de kunskapsområden som behandlats vid undervisningen i andra ämnen. Uppgifterna bör på ett naturligt sätt anknyta till det dagliga livets förhållanden. I stor utsträckning bör sådana uppgifter medtas som kan äga betydelse för arbetet i hemmet och som är ägnade att fästa lärjungarnas uppmärksamhet på vikten av sparsamhet och god hushållning. Konstlade och invecklade uppgifter bör undvikas.

Metoden att reducera till enheten (reguladetri) bör flitigt komma till användning. Härvid bör emellertid tillses,

att eleverna inte vänjes vid att mekaniskt tillämpa ett bestämt uppställningsschema utan övas att resonera sig fram till en riktig lösning.

Procenträkningen bör huvudsakligen begränsas till sådana uppgifter som innebär en naturlig frågeställning. I detta sammanhang bör påvisas och exemplifieras, hur ett sparkapital växer genom ränta på ränta. Uppgifter rörande försäkringar av olika slag anknutes till de kunskaper lärjungarna förvärvat vid undervisningen i samhällskunskap. En följd av exempel kan ibland sammanknytas på sådant sätt, att deras lösningar tillsammans utgör lösningen av en större uppgift. Stor vikt bör läggas vid övningar i att snabbt och riktigt utföra siffreräkning även såsom huvudräkning. Övningarna i grafisk framställning skall inte ges större omfattning än som är nödvändigt, för att lärjungarna skall förstå och kunna använda denna framställningsform.

Vid användning av ekvationsmetod är det av vikt, att metoden genomgås med grundlighet, så att eleverna verkligen förstår dess innebörd och tillägnar sig dessamma.

11. Ett av räkneundervisningens viktigaste praktiska mål är att göra lärjungarna väl förtrogna med de vanliga längd-, yt-, rymd- och viktmåtten. I den utsträckning det är möjligt, bör utförda mätningar och vägningar läggas till grund för räkningen med dessa mått. Under de fyra första skolåren bör företrädesvis förekomma övningar för att inlära vanliga mått och förstå dessas storleksförhållanden samt enkla sortförvandlingar, i regel endast mellan två närliggande sorter. Mera omfattande sortförvandlingar bör som särskilda övningar upptas först i femte klassen. Sedan lärjungarna lärt känna samtliga till skolkursen hörande mått, bör under de följande läsåren en

allmän översikt över måttssystemet genomgås.¹

12. De möjligheter som räkneundervisningen erbjuder att fostra lärjungarna till sparsamhet och ekonomisk omtanke bör väl utnyttjas. Genom enkla exempel kan sparandets betydelse klargöras redan under de första skolåren. I samband med lämpligt valda tillämpningsuppgifter bör även i samtliga följande klasser, såsom redan framhållits, lärjungarnas uppmärksamhet fästas på vikten av sparsamhet och god hushållning. Bäst lämpar sig här för uppgifter, som anknyter till lärjungarnas omedelbara erfarenhet eller som har aktuellt intresse för dem: beräkning av materialkostnaderna för ett i slöjden utfört arbete, beräkning av sammanlagda utgifter under ett år för en lärjunges

¹ Under de tidigare skolåren kan exempelvis följande mått upptas till behandling:

- Första klassen: längdmått: cm, dm, m;
rymdmått: dl, l;
viktmått: hg, kg;
tidsmått: dag, vecka, år, min, tim;
mynt: öre, kr;
stycketalssorter: dussin;
- Andra klassen: längdmått: cm, dm, m;
rymdmått: dl, l;
viktmått: hg, kg;
tidsmått: sek, min, tim, dygn, månad, år;
mynt: öre, kr;
stycketalssorter: dussin, tjog;
- Tredje klassen: längdmått: mm, cm, dm, m, km, mil;
rymdmått: dl, l, hl;
viktmått: g, hg, kg;
tidsmått: sek, min, tim, dygn, vecka, månad, år;
mynt: öre, kr;
stycketalssorter: dussin, tjog;
- Fjärde klassen: (utom förut inlärda mått och sorter)
ytmått: cm², dm², m², km²;
rymdmått: cl;
viktmått: dg, ton;
- Femte klassen: Övriga mått och sorter.

I lämpliga sammanhang uppmärksammas vissa internationellt använda mått såsom yard, engelsk mil, sjömil, liksom äldre svenska mått såsom tum, fot, aln, tunnland.

biografbesök eller för inköp av sötsaker, uppgifter i samband med den ekonomiska planläggningen av en skolresa eller en skolfest osv. I de högre klasserna bör förekomma grupper av exempel, som berör skilda ekonomiska förhållanden, t. ex. hemmets utgifter för olika ändamål, boställningskostnader, försäkringar, kontantköp och avbetalningsköp. Lättfattliga upplysningar om bankers och andra kreditinstituts uppgifter bör lämnas i samband med ränteräkningen.

Det är av vikt, att den undervisning som här avses samordnas med motsvarande undervisning inom andra ämnen, särskilt hembygdskunskap, samhällskunskap och hemkunskap.

13. Mättnings- och konstruktionsuppgifterna jämte enkla beräkningar liksom motsvarande geometriska moment åsyftar att bibringa lärjungarna kännedom om de vanligaste geometriska storheterna och de enklaste geometriska konstruktionerna samt att ge dem någon färdighet i mätning och beräkning av geometriska storheter. Lärjungarna skall så långt möjligt själva utföra erforderliga mätningar. Vid beräkning av ytor och rymder bör de i regel upprita den ifrågavarande figuren eller kroppen och utsätta de givna måtten på teckningen. Undervisningen bör dessutom i lämpliga delar stödjas av modellering, klippning och vikning. Härvid kan ofta arbete i grupp vara lämpligt.

Det bör tillses, att geometriundervisningen får vederbörligt utrymme inom ämnet, antingen så att den fördelas mera jämnt under läsåret eller så att undervisningen koncentreras till ett större antal veckotimmar under en kortare tid. Geometriska exempel bör ingå bland de vid räkneundervisningen i allmänhet förekommande tillämpningsövningarna.

Vad som förekommer om likformig avbildning bör bl. a. syfta till att göra ele-

verna väl förtrogna med begreppet skala och dess användning vid beräkning av verkliga sträckor och ytor med hjälp av en avbildning i given skala. Såsom tillämpning bör, där förhållandena så medger, några enkla fältmättningsövningar utföras.

I samband med mätningar ute i det fria bör lärjungarna övas att rätt uppskatta avstånd. De bör därför med mätredskap få mäta upp sådana avstånd som 10, 50, 100 meter samt öva sig att sedan mäta dessa och längre vägsträckor dels med steg, dels efter tid. Till dessa mätningar bör anslutas enkla försök i avståndsbedömning. Dyliga övningar kan lämpligen förekomma även i samband med friluftsverksamheten.

I anslutning till kursmomentet »Enkla fältmättningsövningar» är det lämpligt att låta eleverna syssla med indirekt mätning av avstånd och höjder samt med mätning av höjd- och synvinklar.

Lärjungarna bör även få på skolgården uppmäta och utmärka storleken av ett ar samt genom praktiska iakttagelser och övningar bibringas en klar föreställning om storleken av ett hektar.

Kursen i geometri i klasserna 7—9 omfattar framför allt yt- och rymdberäkningar. Dessa bör anknytas till praktiska demonstrationer med tillgänglig materiel. I nionde klassen kan lämpligen förekomma några enkla exempel på tillämpningen av den pytagoreiska satsen.

14. För vissa lärjungar kan det vara nödvändigt med en beskärning av kursen och en koncentration till det mest väsentliga. Sådant som har endast ringa betydelse i det praktiska livet bör i dylika fall uteslutas. I klasserna 8—9 torde kursinnehållet bli rätt olika, beroende på om alternativ 1, 2 eller 3 av timplanen kommer till användning. För de senare alternativen, där lärjungarna i regel är mindre teoretiskt inriktade, tor-

de en strykning av vissa svårare kursmoment lämpligen böra ske. Genom individuell undervisning eller gruppundervisning bör läraren söka ge ett för den enskilde eleven avpassat kunskapsmått.

15. I flerklassiga läraravdelningar bedrives undervisningen i allmänhet med alla klasserna under samma timmar, varvid varje klass behandlar uppgifter inom sin särskilda kurs. En effektiv undervisning förutsätter, å ena sidan att lärjungarna genom direkt undervisning erhåller tillräcklig ledning och å andra sidan att deras självverksamhet på ett ändamålsenligt sätt tas i anspråk. En noggrann planläggning av undervisningen är nödvändig för att tillräcklig tid skall erhållas i varje klass för genomgången av nya moment. De mera försigkomna eleverna bör beredas tillfälle att genom fyllnadsuppgifter självständigt utföra mera krävande uppgifter utöver de gemensamma övningarna inom kursavsnittet. Stundom kan det vara lämpligt att låta någon lärjunge räkna tillsammans med lärjungar i högre eller lägre klass än den han egentligen tillhör.

De olika klasserna kan visserligen inte sammanhållas i en undervisningsgrupp, men i vissa fall kan besläktade kursmoment — framför allt sådana som behöver repetitionsvis inskärpas — med fördel upptas till gemensam behandling i två eller tre klasser. Det kan även vara lämpligt, att exempelvis sortförvandlingar och vissa geometriska beräkningar samt övningar i huvudräkning ibland är gemensamma för två eller flera klasser.

16. Särskilt i B3-skolan torde det vara nödvändigt att redan i de lägre klasserna så tidigt som möjligt vänja lärjungarna vid arbete på egen hand.

I den mån så är genomförbart, bör skriftlig räkning här komma till användning på ett tidigare stadium än eljest.

17. Lärjungarna skall i samband med

genomgången av mått och sorter lära sig använda de fastställda förkortningarna:

km	= kilometer
m	= meter
dm	= decimeter
cm	= centimeter
mm	= millimeter
km ²	= kvadratkilometer
ha	= hektar
a	= ar
m ²	= kvadratmeter
dm ²	= kvadratdecimeter
cm ²	= kvadratcentimeter
mm ²	= kvadratmillimeter
m ³	= kubikmeter
dm ³	= kubikdecimeter
cm ³	= kubikcentimeter
mm ³	= kubikmillimeter
hl	= hektoliter
l	= liter
dl	= deciliter
cl	= centiliter
ml	= milliliter
t	= ton
dt	= deciton
kg	= kilogram

hg	= hektogram
g	= gram
dg	= decigram
cg	= centigram
mg	= milligram

18. Det är av vikt, att en fast terminologi med tiden utbildas. Innan speciella termer införes, bör man i undervisningen använda konkreta uttryckssätt, som avsluter sig till behandlade räkneseffektiver. Man får alltså serier av uttryck med en gradvis skeende avkonkretisering, t. ex. 1) tappade, förlorade, åt upp, 2) minskat med, 3) minus. De konkreta uttrycken kan redan på det lägsta stadiet, när siffror och tecken införts, utbytas mot de vanliga svenska termerna (t. ex. lägga samman, minska, dela mellan). Endast fullt korrekta uttryck skall begagnas. De svenska uttrycken bör relativt tidigt ersättas av mera allmänt använda matematiska termer (addera, subtrahera, multiplicera, dividera, addition, subtraktion, multiplikation, division, termer, summa och rest, faktorer och produkt, dividend, divisor och kvot).

Teckning

Mål

Teckningsundervisningen har till uppgift att ge lärjungarna färdighet att i bild återge sina föreställningar och iakttagelser och därvid fritt ge uttryck åt sina erfarenheter och sin fantasi.

Undervisningen bör så bedrivas, att den utvecklar lärjungarnas skapande förmåga och deras skönhetsinne samt väcker intresse för god konst och konsthantverk.

Kursinnehåll

Första, andra och tredje klassen

Teckning ingår i dessa klasser i de till hembygdskunskapen hörande arbetsövningarna.

Fjärde klassen

Fri teckning.

Teckning i anslutning till det övriga skolarbetet samt med motiv från omvärlden och fantasin.

Målning som klargör färgens och materialets möjligheter.

Femte klassen

Fri teckning.

Teckning med olika slags material i anslutning till det övriga skolarbetet samt med motiv från omvärlden och fantasin.

Förberedande övningar i textning.

Visning av och samtal om för åldersstadiet lämplig konst.

Sjätte klassen

Fri teckning.

Teckning med olika slags material i anslutning till det övriga skolarbetet samt med motiv från omvärlden och fantasin.

Lättare övningar i perspektivteckning.

Enkla kompositionsövningar. Textning.

Studium av för åldersstadiet lämplig konst.

Sjunde klassen

Teckning med fritt val av motiv och framställningssätt.

Naturstudier och figurteckning. Perspektivteckning.

Mönsterteckning, modeteckning. Textning. Enkel teknisk ritning.

Studium av för åldersstadiet lämplig konst och konsthantverk.

Åttonde klassen

Teckning med fritt val av motiv och framställningssätt. Perspektivteckning.

Teknisk ritning. Enkla byggnadsritningar och möbleringsplaner.

Studium av konst och konsthantverk från olika tider.

Nionde klassen

Teckning med fritt val av motiv och framställningssätt.

Färg-, material- och kompositionsproblem.

Teknisk ritning. Heminredningsstudier.

Studium av konst och konsthantverk och i samband härmed konsthistoriska upplysningar.

Anmärkningar

1. I ämnesområdet teckning ingår förutom egentlig teckning och målning även modellering. När i förevarande kursplan ordet »teckning» användes fristående, avses i regel ämnesgrenarna egentlig teckning och målning.

Modelleringsövningar med motiv från omvärlden och fantasin bör förekomma i den utsträckning som förhållandena medger.

2. Vid undervisningen måste hänsyn tas till att lärjungarnas individuella förutsättningar för ämnet i hög grad varierar. Arbetsmetoder och uppgifter bör så långt som möjligt anpassas efter varje elevs begåvningsstyp och intresse.

Eleverna bör vänjas vid att arbeta självständigt och göra egna iakttagelser, att utnyttja olika slag av studie- och arbetsmaterial och olika teknik. De bör så långt som möjligt välja egna motiv och eget framställningssätt. Å andra sidan är det angeläget, att lärjungarna även övas att produktivt och friktionsfritt samarbeta med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan fullgöras under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

3. Undervisningen i teckning bör så mycket som möjligt samverka med undervisningen i så gott som alla skolans övriga ämnen, särskilt modersmålet och orienteringsämnena. I fråga om teknisk ritning samordnas undervisningen med ämnena matematik, fysik och slöjd. Det konsthistoriska studiet, som i teckningsämnet bör omfatta bl. a. stilstudium, bedrives i samverkan med historieundervisningen.

4. Som exempel på lämpliga uppgifter för teckningen kan nämnas: illustrering

av uppsatser, illustrering av händelser ur historien och ur sago- och äventyrsböcker; porträtt av personer i elevernas omgivning samt fantasiporträtt; motiv från naturen; dekorativa motiv i anslutning till årets högtider, teaterföreställningar o. d.; dekorerings av nyttföremål.

5. Som hjälpmedel vid teckningsundervisningen kan det särskilt på högstadiet vara av värde att i skolan ha tillgång till en samling föremål, exempelvis naturföremål, bruksföremål, svensk keramik och svenskt glas från våra ledande porslinsfabriker och glasbruk, hemslöjdsalster, enkla leksaker. Vid urvalet bör beaktas, att föremålen är av sådan beskaffenhet, att de intresserar lärjungarna och att de med hänsyn till såväl form som färg är ägnade att utveckla deras skönhetsinne.

En del av de för teckningen behövliga föremålen, såsom blad, blommor, frukter, musslor, snäckor m. m., kan anskaffas av barnen själva.

Materielen bör utnyttjas på ett sätt, som främjar lärjungarnas aktiva skapande och upplevelse av form och färg. Mechanisk avritning av tecknade förebilder är en föga givande form av teckningsundervisning.

Av vikt är att penslar, färger och annan för teckningsundervisningen behövlig materiel väl vårdas.

6. Vid teckningsundervisningen bör hänsyn tas till de väsentliga särdragen hos barnteckningen i olika åldrar. Någon egentlig rättelse av utvecklingsbetonade felaktigheter bör i varje fall på lågstadiet inte förekomma. Detta gäller i all synnerhet figurteckningen.

Redan tidigt börjar barnen teckna människor, i allmänhet med alldeles felaktiga proportioner, vilka då givetvis inte bör rättas. Först i samband med undervisningen om människokroppen är det lämpligt att vid figurteckningen mera

ingående behandla människokroppens proportioner. Lärjungarna bör först genom enkla schematiska teckningar framställa de olika kroppsdelarnas storleksförhållanden. Därefter kan det vara lämpligt att låta dem teckna olika figurer med iakttagande av de rätta proportionerna.

7. Den första perspektivteckningen kan ske dels individuellt och dels under samtal inför elevernas egna teckningar. I samband med iakttagelser i naturen (t. ex. genom klassrumsfönstret) och kontrollerande syftning ledes lärjungarna att själva upptäcka skillnaden mellan föremålets form, sådan denna är i verkligheten och sådan den ter sig för vårt öga. Huvudvikten bör sedermera läggas vid fri perspektivteckning med typiska exempel från omgivningen.

8. Undervisningen i teknisk ritning bör ge eleverna ett begrepp om ritningen som ett hjälpmedel för tekniska och konstnärliga konstruktioner inom arbetslivet samt ge dem nöjaktig färdighet att utföra enklare ritningar.

Det är av vikt att klarlägga ritningsdetaljens betydelse inom industri och hantverk, byggnadskonst och heminredning.

9. Under övningar i mönsterteckning och komponering får lärjungarna av geometriska former sammansätta bårder, ytmönster eller fristående ornament. Studier kan göras efter äkta, typiska allmogemönster eller gammal hemslöjd. Därjämte bör förekomma fria kompositioner för olika ändamål, såsom för slöjdarbeten, omslag till böcker o. d.

10. I samband med övningar i uppgrändet av möbleringsplaner bör förekomma studier av väl valda sydda, vävda och tryckta textilier samt av glas och keramik. Lärjungarna bör därvid jämväl erhålla tillfälle att ange placering av

tavlor och gardiner samt att välja färger till tapeter, gardiner, möbiltyg och mattor. Vid kompositionsövningar i anslutning till slöjdarbetet kan läraren få tillfälle till samtal med eleverna om vad som är vackert och lämpligt. Samverkan bör härvid äga rum med undervisningen i slöjd och hemkunskap.

11. Vid textningen bör i de högre klasserna några bokstavsstilar ingående behandlas och sammanhängande text utföras med blyerts, tusch eller färg. I samband härmed övas gruppering av text för

etiketter, program, enkla reklamteckningar m. m.

12. Uppllysningar bör lämnas om några mera framstående konstnärer och deras verk. Detta bör ske i anslutning till visning av konstverk, goda konstreproduktioner och ljusbilder.

I skolan befintliga konstverk bör utnyttjas vid undervisningen.

Studiebesök i offentliga byggnader, kyrkor, museer och på utställningar samt i verkstäder, fabriker och affärer för konsthantverk bör om möjligt anordnas.

Musik

Mål

Undervisningen i musik har till uppgift att utveckla lärjungarnas musikaliska anlag, att i samband med praktisk musikutövning, framför allt sång, ge dem en elementär musikalisk kunskap samt att göra dem bekanta med god musik.

Undervisningen bör främja intresset för musik, tillvarata musikens personligt och socialt fostrande värden och förmedla kontakt med musiklivet utanför skolan.

Kursinnehåll

Första klassen

Enkla barnvisor och koraler.

Röstvård och tonbildning.

Rytmska övningar i samband med sånger och musikstycken.

Övningar att utveckla gehöret och känslan för rytm samt att lyssna på musik.

Andra klassen

Barnvisor och enkla koraler.

Röstvård och tonbildning.

Rytmska övningar. Nyansering. Lekvisor.

Fortsatta övningar att utveckla gehöret och att lyssna på musik.

Bildande av enkla melodier och rytmer; grundton, treklang.

Tredje klassen

Visor och sånger¹ samt enkla koraler och kanon.

Röstvård och tonbildning.

Rytmska övningar. Nyansering. Lekvisor.

Fortsatta övningar att utveckla gehöret och att lyssna på musik.

Bildande av enkla melodier och rytmer.

Förberedande övningar i melodiläsning. Durskalan.

Fjärde klassen

Visor och sånger av något större svårighetsgrad.¹ Enkla kanon och koraler.

Röstvård och tonbildning.

Rytmska övningar och taktövningar. Rörelselekar.

Aktivt lyssnande på musik och i samband därmed upplysande kommentarer.

¹ Däribland de till allmänt inlärande för stadiet föreskrivna sångerna (stamsångerna). Jfr anm. 11.

Fortsatta övningar att bilda enkla melodier och rytmer.

Enkel melodiläsning och enkla diktat. Övningar för inlärande av notskriften och alfabetiska notnamn.

Femte klassen

Unisona och tvåstämmiga sånger och folkvisor.¹ Kanon. Koraler. Delar av svenska mässan.

Tonbildning. Sång- och rörelselekar.

Fortsatt aktivt lyssnande på musik med upplysande kommentarer.

Fortsatta övningar att bilda enkla melodier och rytmer.

Melodiläsning och diktat. Några dur- och molltonarter.

Sjätte klassen

Unisona och tvåstämmiga sånger och folkvisor.¹ Kanon. Koraler. Delar av svenska mässan.

Tonbildning. Sång- och rörelselekar.

Lyssnande på musik, främst av svenska tonsättare.

Enkla melodiska och rytmiska improvisationer.

Något om orkestrens instrument. Enkla melodiers byggnad. Huvudtreklanger. Melodiläsning och diktat. Tonarter.

Sjunde klassen

Unisona och tvåstämmiga sånger.¹ Kanon.

Röstvård och tonbildning.

Folkdanser och folkvisedanser.

Lyssnande på och studium av olika arter av musik.

Fortsatta melodiska och rytmiska improvisationer.

Sammanställning av musikprogram.

Orkesterinstrument. Melodiläsning och diktat. Något om intervall och ackord.

¹ Däribland de till allmänt inlärande för stadiet föreskrivna sångerna (stamstångerna). Jfr anm. 11.

Åttonde klassen

Unisona och flerstämmiga sånger.¹ Kanon.

Tonbildning samt något om röstorganens fysiologi.

Folkdanser och folkvisedanser.

Lyssnande: repertoar till belysning av olika ensembler och orkesterinstrument. Notiser om tonsättare.

Fortsatta melodiska och rytmiska improvisationer.

Intervall och ackord. Melodiläsning och diktat.

Nionde klassen

Unisona och flerstämmiga sånger. Kanon.

Röstvård och tonbildning.

Folkdanser och folkvisedanser.

Lyssnande: repertoar till belysning av olika musikformer samt musik från olika tider.

Sammanställning av musikprogram.

Notiser om tonsättare.

Anmärkningar

1. Musikundervisningen bör allmänt syfta till att berika lärjungarnas liv i och utanför skolan och att skapa förutsättningar för en personlig musikupplevelse. En väsentlig uppgift är därvid att väcka och genom skoltiden bevara elevernas intresse för sång. Framgången i denna strävan är i hög grad beroende av den repertoar som väljes. För att kunna befördra elevernas vilja att delta i sången är det av betydelse att välja visor och sånger, som, förutom att vara för barnen melodiskt och rytmiskt tilltalande, även vädjar till deras fantasi, deras känsla och under de första skolåren inte minst till deras rörelsebehov.

I fråga om visornas svårighetsgrad kan det med hänsyn till barnens olika mu-

sikaliska och vokala förutsättningar vara lämpligt att under de första skolåren välja lätta, korta och i fråga om röstomfång mindre krävande visor. I första klassen bör tonomfånget företrädesvis omfatta 5—6 toner, i andra klassen en oktav.

Särskild omtanke bör ägnas de barn som av olika anledningar inte sjunger rent. Ofta sjunger de inom ett lägre tonomfång än normalt, i enstaka fall inom ett högre. Sådana barn blir ofta med orätt bedömda såsom omusikaliska. Många av dem kan sjunga en enkel visa rätt, om de beredes tillfälle att sjunga den inom det tonomfång som de behärskar. Genom att visorna så småningom och steg för steg transponeras till högre, respektive lägre tonart, kan barnens röstomfång vidgas och ej sällan bringas till den omfattning som de gängse barnvisorna kräver.

För att tillgodose behovet av övnings-tillfällen för de barn vilkas röstomfång avviker från klassens i övrigt kan läraren ibland behöva använda sång i mindre grupper såsom ett komplement till den sedvanliga gemensamhetssången.

Gehörssvaga lärjungar beredes tillfälle till individuella sångövningar, exempelvis i dialogens form med vismotiv och ramsor, byggda på enkla, ofta återkommande melodityper. Övningar på enkla melodiinstrument kan även bidra till en riktig uppfattning av tonhöjd och melodi.

I flerklassiga avdelningar är gruppindelning i sång med hänsyn till olika åldersstadier ofta nödvändig.

På tidigt stadium bör läraren anknäta till barnens förmåga att till rim och ramsor improvisera melodi och att, exempelvis till bilderna i en bok, finna både text och melodi.

Att ge nya visor en bakgrund genom ett samtal eller en berättelse i anslutning till visans innehåll är av betydelse inte

endast på skolans lågstadium. Genom hela skoltiden bör förekomma visor och sånger, som väl lämpar sig för en anknytning till fantasins värld eller till mänskligt liv och mänsklig verksamhet och som därmed lätt låter sig dramatiseras. Vidare bör förekomma visor i anslutning till dagens och årets tider, till livet i skolan och dess olika intresseområden, till kamratlivet, visor med särskilt ändamål, såsom födelsedagsvisor, visor avsedda för med andra klasser gemensamma sångstunder eller lekafsnar. Visor hämtade ur sångspel eller av barnen sammansatta till sångspel kan lämpligen framföras i samverkan med dem av skolans elever som spelar något instrument.

Ofta är det behövt och lämpligt att något uppehålla sig vid sångens tillkomst-historia (textförfattare, kompositör o. d.).

2. Tonkvaliteten i lärjungarnas sång bör i första hand grundas på deras egen strävan att ge uttryck för stämning och karaktär hos olika sånger. En förutsättning är härvid, att eleverna beredes tillfälle att bilda sig en uppfattning om visans innehåll. En vaggvisa t. ex. sjunges på ett annat sätt än en gångtrall. Vid tonbildningsövningar kan lämpligen användas kända visor, sjungna på någon stavelse, t. ex. lo eller la. En naturlig andning befrämjas genom att lärjungarna vänjes vid att hålla samman visans fraser.

God röstbehandling och andning samt gott textuttal hos läraren själv främjar i hög grad resultatet av sångundervisningen. Exempel i detta avseende kan även hämtas från radio, från lämpliga gram-mofoninspelningar och från klassens egna elever.

Ett lätt och rörligt tempo i sången befrämjar tonkvalitet och sångglädje. En obesvärad och naturlig stämning vid sånglektionen är ägnad att frigöra från hämningar och spänningar.

Målbrottstiden är i synnerhet för pojkar en ömtålig period, då stor försiktighet bör iaktas och ansträngande sångövningar undvikas. Sångerna bör transponeras ned i ett bekvämt läge och lärjungarna uppmanas att sjunga svagt och avspänt. I klasser med övervägande målbrottsröster kan den egentliga sångundervisningen inskränkas och större vikt läggas vid övriga kursmoment. Behovet av aktivt musicerande kan delvis tillgodoses genom instrumentalspelning (blockflöjt, mandolin osv.).

3. Musikundervisningen bör främja elevernas förmåga till spänningsfri rörelse och rytmisk balans, eftersom detta är väsentliga förutsättningar för allt musicerande. Barn kan och vill gärna i rörelse ge uttryck för sådant som de känner och förstår.

Eleverna bör få tillfälle till fri rytmisk rörelse i gestaltungslekar och rörelsesagor, till en början utan att den beledsagas av musik och utan krav på likformighet och samtidighet i rörelserna. Förebilder hämtas från både saga och verklighet. Med hjälp av rörelse till musik ledes lärjungarna så småningom till större frihet och balans i kroppsrörelserna och till bättre rytmisk anpassning. Av stor betydelse är, att samverkan på detta område kommer till stånd med undervisningen i ämnet gymnastik, lek och idrott.

4. De rytmiska övningarna bör utveckla och stärka känslan för taktart, betoning och riktiga tidsvärden. Lärjungarna kan övas att genom handrörelser (klappning, knackning e. d.) markera starka taktdelar och återge rytm. Även takterings- (dirigerings-) övningar bör förekomma. Ett konsekvent användande av de s. k. franska taktorden eller rytmstavelserna (ta, ta-te, ta-va-te-ve osv.) underlättar utläsandet av rytmen.

5. Redan under de första skolåren bör

barnens tonmedvetande väckas och utvecklas. Till en början får de lära sig att skilja mellan höga och låga toner samt att beteckna eller ange dem på ett åskådligt sätt genom att använda handtecken, peka på en »tonstege», spela på klangspel eller dylikt. Noteringen kan lämpligen ske med tecken (ringar, kryss eller liknande), som anbringas på ett system av linjer. För att befästa tonföreställningarna kan relativa tonnamn (exempelvis do, re, mi, fa osv.) användas. I samband härmed får lärjungarna försöka bilda små melodier, byggande på de inlärdade tonerna.

Efter hand utökas tonmaterialet till att omfatta hela durskalan. Tonerna inpräglas genom övningar att höra och återge. Sedan lärjungarna vunnit nöjaktig säkerhet häri, införes vanlig notskrift.

Först sedan eleverna vunnit någon förtrogenhet med tonmaterial och notskrift, får de försöka att sjunga självständigt efter noter. Härvid bör läraren, då så behöves, stödja eleverna genom att själv sjunga eller spela med.

Övningarna bör strängt hålla sig inom det område som lärjungarna behärskar. Melodiläsning efter de tecken eller noter som inlärts bör ofta förekomma. Omväxlande härmed bör diktat ingå i undervisningen. Dessa kan anordnas så, att läraren spelar eller sjunger korta fraser, som av lärjungarna utpekas på en tontrappa eller skala eller upptecknas i notskrift.

Gehörutbildningen och inlärandet av notskriften kan underlättas genom spelning på enkla musikinstrument, varigenom lärjungarna praktiskt får erfara notskriftens betydelse.

6. Flerstämmig sång har stor betydelse för undervisningens berikande och för utvecklandet av lärjungarnas musikalitet och tonsäkerhet. Då emellertid denna

sångart kräver speciella förutsättningar hos både lärare och lärjungar och dessutom ofta fordrar tidsödande förberedelser, torde flerstämmig sång vid den egentliga klassundervisningen kunna bedrivas endast i begränsad omfattning. Kanonsång kan dock förekomma redan på ett tidigt stadium, såväl vid klass- som kör-sångsundervisning.

7. Musiklyssnandet börjar på lågstadiet med övningar att känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttrycka musikens stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och tonstyrka (stark, svag). Där så är möjligt, övas lärjungarna att känna igen några vanliga musikinstrument, t. ex. fiol, trumpet, flöjt, gitarr. Högre upp i klasserna vidgas lyssnarrepertoaren till att omfatta lättförståeliga stycken av kända tonsättare, exempelvis Mozart, Schubert, Grieg. Även svenska tonsättare uppmärksammas därvid, såsom Söderman, Peterson-Berger, Alfvén. På högstadiet studeras olika musikarter, musikformer osv.

8. Vid musikundervisningen kan hjälpmedel av olika slag (förutom sångböcker, läseböcker, planscher o. d.) komma till användning. Av betydelse är också, att möjlighet finns för lärjungarnas egen musikutövning på enkla instrument: slaginstrument (rytmorkester), klangspel, blockflöjt, mandolin, tamburi osv. Instrument av dessa slag kan — som tidigare antytts — vara av stort värde som stöd för takt- och tonträfningsövningar m. m.

För den del av undervisningen som omfattar musiklyssnande är det önskvärt, att i skolan finns grammofon och grammofonskivor med lämpliga musikstycken. Även vid tonbildningsarbetet kan man ha glädje av föredömliga grammofoninsjungningar. Inspelningsapparater kan med fördel utnyttjas i samma syfte.

9. Musikundervisningen bör samverka

med undervisningen i skolans övriga ämnen, såsom kristendomskunskap (koraler, svenska mässan), modersmålet och hembygdskunskap (folkvisor, dikter), främmande språk — även norska och danska — (visor, dikter), historia (musikhistoria), geografi (sånger från olika länder) och gymnastik, lek och idrott (rytmik, leksånger).

10. Musik (även instrumental) bör förekomma ej endast på de därtill anslagna timmarna eller vid de tillfällen, då musiken kan organiskt infogas i den övriga undervisningen, utan även då den oförmedlat kan skänka större intresse eller ökad livaktighet åt skolarbetet.

11. Kungl. Maj:t har föreskrivit vissa angivna sånger till allmänt inlärande i skolor under skolöverstyrelsens inseende. Bestämmelserna om dessa sånger är tidsbegränsade.¹

¹ För tiden 1949/55 är följande urval fastställt:

1. Du gamla, du fria (verserna 1—2). Folkmelodi. Text av R. Dybeck.
2. Kungssången (vers 1). O. Lindblad. Text av K. V. A. Strandberg.
3. Der er et yndigt land (verserna 1—2). H. E. Krøyer. Text av A. Oehlenschläger.
4. Vårt land (verserna 1 och 3). F. Pacius. Text av J. L. Runeberg.
5. Ja, vi elsker (verserna 1—2). R. Nordraak. Text av B. Björnson.
6. Sverige (verserna 1—2). W. Stenhammar. Text av V. v. Heidenstam.
7. Sveriges flagga (verserna 1—2). H. Alfvén. Text av K. G. Ossiannilsson.
8. Frihet är det bästa ting (verserna 1 och 4). J. Jonsson. Text av Biskop Thomas.
9. Uti vår hage (verserna 1—3). Folkvisa.
10. Mandom, mod och morske män (verserna 1—2). Gånglåt. Text av R. Dybeck.
11. Jag vet en dejlig rosa (verserna 1—2). Folkvisa.
12. Vintern rasat ut (verserna 1—2). O. Lindblad. Text av H. Säterberg.
13. Här är gudagott att vara. G. Wennerberg. Text av G. Wennerberg.

(Noten fortsätter å nästa sida.)

Gymnastik, lek och idrott

Mål

Undervisningen i gymnastik, lek och idrott har till uppgift att tillfredsställa elevernas naturliga rörelsebehov samt att hos dem befordra en allsidig kroppslig utveckling, en god hållning och god samverkan mellan kroppens olika rörelsefunktioner.

Undervisningen bör så bedrivas, att den skänker rekreation i det dagliga arbetet, främjar självdisciplin och laganda samt hos eleverna skapar förståelse för kroppsövningar och friluftsliv såsom led i en sund livsföring.

Kursinnehåll

Första klassen

Gymnastik: Enkla fristående övningar i form av fantasibetonade lekrörelser och s. k. rörelsesagor med huvudvikten lagd vid att lära barnen röra sig ledigt och med god hållning; enkla färdighetsövningar.

Lek: Smålekar av olika slag, såsom enkla springlekar, härmningslekar; sånglekar; övningar att kasta och fånga en boll, enkla bollekar; enkla terränglekar.

Idrott: De första grunderna i skidloppning och skridskoåkning; vattenvane-

14. Fjäriln vingad syns på Haga (verserna 1—3).
C. M. Bellman. Text av C. M. Bellman.

15. Vi gå över daggstänkta berg (verserna 1—4). Gånglåt. Text av O. Thunman.

16. Sommarvandring (verserna 1—3). N. Söderström. Text av G. Åhlstad.

17. Nu tändas tusen juleljus (verserna 1—4).
Emmy Köhler. Text av Emmy Köhler.

Av sångerna inläres lämpligen nr 1, 2, 14, 15, 16 och 17 under tredje och fjärde skolåren, 3, 4, 5, 9, 10 och 12 under femte och sjätte skolåren samt nr 6, 7, 8, 11 och 13 under sjunde och eventuellt åttonde skolåret.

övningar, eventuellt elementär simundervisning.

Andra klassen

Gymnastik: Enkla fristående övningar i form av fantasibetonade lekrörelser och s. k. rörelsesagor med huvudvikten lagd på att lära barnen röra sig ledigt och med god hållning; enkla färdighetsövningar. Svårighetsgraden något stegrad. Något skärpta fordringar på rörelsernas och övningarnas utförande.

Lek: Smålekar av olika slag, såsom enkla springlekar, härmningslekar; sånglekar; övningar att kasta och fånga en boll, enkla bollekar; stafettlekar och enkla terränglekar.

Idrott: De första grunderna i skidloppning och skridskoåkning; vattenvaneövningar, eventuellt elementär simundervisning.

Tredje klassen

Gymnastik: Fristående övningar, huvudsakligen i form av lekbetonade rörelser och färdighetsövningar. Något skärpta fordringar på rörelsernas och övningarnas utförande.

Lek: Smålekar; bollövningar och bollekar; terränglekar.

Idrott: Fri idrott i lekform; skidloppning och skridskoåkning; förberedande orienteringsövningar samt om möjligt simundervisning.

Fjärde klassen

Gymnastik: Smidiggörande, muskelstärkande och koordinationsbetonade övningar; ökat antal färdighetsövningar.

Lek: Smålekar, sånglekar; enkla folkdanser; lekar och bollövningar med strä-

van att utveckla bollteknik och samspelesteknik; terränglek.

Idrott: Fri idrott; övningar att använda karta och kompass; skidlöpning; skridskoåkning, iskunskap; simning och simkunnighetsprov. Grunderna för livräddning.

Femte klassen

Gymnastik: Smidiggörande, muskelstärkande och koordinationsbetonade övningar; ökat antal färdighetsövningar. Något stegrad svårighetsgrad och något skärpta fordringar på utförandet.

Lek: Smålek, sånglekar; enkla folkdanser; lekar och bollövningar med strävande att utveckla bollteknik och samspelesteknik; terränglek. De enklaste laglekarna och lagspelen inövas.

Idrott: Fri idrott; fortsatta övningar att använda karta och kompass; enkla lägerövningar; skidlöpning, skridskoåkning, iskunskap; simning och simkunnighetsprov. Livräddning.

Sjätte klassen

Gymnastik: Smidiggörande, muskelstärkande och koordinationsbetonade övningar; enkla serierörelser av olika slag, för flickorna mera rytmiskt betonade, för gossarna med huvudvikten lagd vid smidighet och styrka; färdighetsövningar.

Lek: Bolltekniska övningar och bollspel; kampekar (huvudsakligen för gossarna). Sånglekar och enkla svenska och utländska folkdanser.

Idrott: Fri idrott; lägerliv; terrängvandringar och terränglek; orienteringsövningar; skidlöpning, skridskoåkning; simning och simkunnighetsprov. Livräddning. Naturskydd och naturvård.

Sjunde klassen

Gymnastik: Smidiggörande, muskelstärkande och koordinationsbetonade öv-

ningar; enkla serierörelser av olika slag, för flickorna mera rytmiskt betonade, för gossarna med huvudvikten lagd vid smidighet och styrka; färdighetsövningar.

Lek: Bolltekniska övningar och bollspel; kampekar (huvudsakligen för gossarna). Sånglekar samt svenska och utländska folkdanser.

Idrott: Fri idrott; lägerliv, terrängvandringar och terränglek; orienteringsövningar; skidlöpning, skridskoåkning; simning och simkunnighetsprov. Livräddning. Naturskydd och naturvård.

Ättonde klassen

Gymnastik: Som i klasserna 6 och 7. Dock bör undervisningen i fråga om flickorna ännu mer än i de föregående klasserna präglas av rytmiskt arbetsätt och estetiskt tilltalande rörelser samt i fråga om gossarna i större utsträckning ta sikte på färdighetsövningar, väl avpassade efter de individuella anlagen.

Lek: Som i klasserna 6 och 7 men med huvudvikten lagd vid bollövningar och bollspel. Sånglekar och danser.

Idrott: Fri idrott; lägerliv, terrängvandringar; orienteringsövningar; skidlöpning, skridskoåkning; simning och simkunnighetsprov. Livräddning. Naturskydd och naturvård.

Nionde klassen

Övningar av i stort sett samma art under de olika ämnesgrenarna som i klass 8, dock med ökade krav på färdighet och prestationsförmåga.

Anmärkingar

1. Kursplanen avser all obligatorisk undervisning inom- och utomhus under gymnastiklektioner och även sådana motsvarande övningar som kan förekomma under friluftsdagar.

2. Vid undervisningen måste hänsyn tas till att elevernas förutsättningar för ämnet i hög grad varierar. Vid sidan av gemensamma övningar, som lämpar sig för alla lärjungar i avdelningen, bör övningar, avpassade efter elevernas skilda förutsättningar, rikligt förekomma. Dessa synpunkter behöver särskilt uppmärksammas i flerklassiga avdelningar.

3. Lärjungarna bör uppmuntras att ta initiativ, och självverksamheten bör få stort utrymme. De bör om möjligt få övning att organisera och leda lek och idrott, i de högsta klasserna också att vara ledare för yngre barn, t. ex. under friluftsdagarna eller vid fritidssysselsättningar i anslutning till ämnets olika grenar. I samband härmed bör deltagande i frivillig gymnastik- och idrottsverksamhet samt föreningsarbete (skolidrottsföreningar) uppmuntras och stödjas. Särskilt i klasserna 8 och 9 lämnas upplysningar om och skapas kontakt med den frivilliga gymnastik- och idrottsrörelsen.

4. Lekar och bollspel bör avse att utveckla samspel, en god laganda och respekt för givna regler. Svårighetsgraden bör anpassas efter lärjungarnas åldersstadium. I de högre klasserna utvecklas den tekniska skickligheten och samverkan inom laget i förekommande bollspel.

5. Färdighetsövningarna bör ge eleverna utlopp för deras rörelsebehov. Redan för de yngsta barnen bör goda arbets- och vilställningar inläras.

6. Från och med klass 4 kan i idrotten förekomma inslag av tävlingar, särskilt lagtävlingar, men övningen bör hela tiden vara det viktigaste.

7. Från och med klass 5 bör gossar och flickor om möjligt bilda skilda gymnastikavdelningar.

8. Som allmän regel bör gälla, att alla lärjungar skall ha en särskild gymnastikdräkt. Materialet skall vara lätt att tvätta och helst av ljus färg. Dräkterna får inte

begagnas som underkläder utan endast användas under gymnastiklektionen. Vid varje skola bör finnas lämpliga anordningar till förvaring av gymnastikdräkter och gymnastikskor. Där så är möjligt, bör i allmänhet dusch förekomma efter gymnastiklektionerna. Härigenom stärkes den känsla av välbefinnande som den fysiska fostran har till uppgift att skänka lärjungarna.

9. Anvisningar av hygienisk art lämnas i lämpliga sammanhang, i de högsta klasserna även i form av teoretisk undervisning om kroppsövningarnas hygien och syfte samt om träningsmetoder.

10. Vid alla övningar i gymnastik, lek och idrott åligger det läraren att anordna övningarna så, att riskerna för olyckshändelser reduceras till det minsta möjliga. Detta sker i första hand genom en omdömesgill stegring av de olika övningarnas svårighetsgrad. Dessutom är det av stor vikt, att läraren har en ingående kännedom om de övningar, vid vilka allvarliga olyckshändelser kan inträffa. Mottagare och medhjälpare skall noggrant instrueras.

11. Lärjungarnas allmänna uppträdande och de yttre formerna för hövlighet och artighet bör liksom vid annan undervisning uppmärksammas under gymnastiktimmarna och friluftsdagarna (jfr sid. 43).

12. Undervisningen i gymnastik, lek och idrott bör samverka med undervisningen bl. a. i hembygdskunskap och samhällskunskap (trafikundervisning, undervisning i olycksfallsvård och brandskydd), geografi (hembygdens topografi, kartan), biologi med hälsolära samt musik (rytmik, sånglekar).

13. Friluftsdagarna i de första två klasserna utbytes till stor del mot lekstunder. Beträffande friluftsverksamheten hänvi-

sas i övrigt till ett tidigare avsnitt (sid. 63 f.).

14. Trafikundervisning samt undervisning i brandskydd och olycksfallsvård samt liknande skyddsövningar skall förekomma enligt de särskilda anvisningar härom som utgivits av skolöverstyrelsen. Även i övrigt hänvisas till av skolöverstyrelsen utfärdade detaljerade anvis-

ningar för undervisningen i gymnastik, lek och idrott och i fråga om hjälpmedel vid denna undervisning samt för friluftsdagarna. I fråga om simundervisningen erinras om skolöverstyrelsens cirkulär angående simkunnighetsprov (Aktuellt från skolöverstyrelsen 1948 nr 1—2 och 1949 nr 8).

Slöjd

Mål

Undervisningen i slöjd har till uppgift att lära eleverna att för praktiskt bruk tillverka enkla föremål av textil art, av trä, metall eller annat lämpligt material.

Undervisningen bör så bedrivas, att den fostrar till allmän händighet, till ordning och noggrannhet, utvecklar känslan för form, färg och kvalitet samt väcker intresse och aktning för praktiskt arbete.

Kursinnehåll

Första och andra klassen

Slöjd ingår i dessa klasser i form av småslöjd i ämnet hembygdskunskap med arbetsövningar.

Textilslöjd

Tredje klassen

Småslöjd.

Trädning. Virkning med grovt garn.

Enkel sömnad för hand.

Fjärde klassen

Stickning med grovt garn, företrädesvis med två stickor. Stoppning.

Sömnad för hand. Enkel prydnadssöm.

Femte klassen

Stickning med fem stickor.

Sömnad för hand och på maskin. Prydnadssöm.

Symaskinens användning.

Sjätte klassen

Linnesömnad. Stoppning på maskin.

Symaskinens användning och skötsel.

Sjunde klassen

Linnesömnad. Klädsömnad. Prydnadssöm.

Materialkännedom. Kläd- och textilvård. Lappning och lagning.

Åttonde klassen

Klädsömnad med mönsterformning. Prydnadssöm.

Kläd- och textilvård. Omsömnad.

Med lärjungar, som undervisas enligt alternativ 3 a i timplanen, genomgås dessutom följande:

Materialkännedom och inköpskunskap: kläder samt bädd- och heminredningstextilier. Textilbudget.

Linnesömnad och underhåll av linneförråd. Vävning.

Nionde klassen

Linnesömnad och underhåll av linneförråd. Klädsömnad. Måttagning. Användning av färdiga mönster. Vävning.

Kostnadsberäkningar. Materialkännedom och inköpskunskap: kläder samt bädd- och heminredningstextilier.¹ Textilbudget.¹

¹ För lärjungar, som i klass 8 haft en mera omfattande kurs i textilslöjd (alternativ 3 a i timplanen), utbytes dessa moment mot klädvård och mot ytterligare klädsömnad.

Träslöjd

Tredje klassen

Småslöjd.

Tillverkning av enkla föremål av trä och i anslutning härtill försök med sågning, hyvling, filning, borrar, täljning och spikning. De vanligaste slöjdverktygens användning.

Enkel ytbehandling: målning med täckfärger, oljning med linolja.

Fjärde klassen

Tillverkning av enkla föremål av trä.

Slöjdtekniska övningar: formning med spockskena, rund- och figursågning, lodstickning med stämjärn, spikning och skruvning.

Ytbehandling: målning som tidigare; betsnings, strykning med cellulosalack, cellulosalackfärger, täckande oljefärg, limfärg.

Femte klassen

Tillverkning av föremål av trä.

Slöjdtekniska övningar: spårfogning och bladning, borrar- och centrumtappning, urholkning; eventuellt enkel svarvning.

Ytbehandling: målning som tidigare, kemisk betsnings, strykning med polityr och cellulosalack; lasering.

Sjätte klassen

Tillverkning av föremål av trä. Enkla reparationer.

Slöjdtekniska övningar: upphylling av tunna skivor, lättare sinkning, fogning, svarvning som tidigare.

Ytbehandling.

Sjunde klassen

Tillverkning av föremål av trä. Enkla reparationer.

Slöjdtekniska övningar: svårare sinkning, gradning. Svarvning.

Ytbehandling som tidigare.

Materialkännedom. Verktygsvård.

Åttonde klassen

Tillverkning av enkla möbler och andra föremål av trä.

Slöjdtekniska övningar: mera krävande former av sinkning; gradning, tappning, gering, slitsning. Svarvning.

Ytbehandling som tidigare, dessutom boning och polering.

Slöjdritning. Materialkännedom. Verktygsvård.

För lärjungar, som undervisas enligt alternativ 3 a i timplanen, dessutom följande:

Ytterligare tillverkning av möbler och andra föremål av trä. Reparationer och underhåll av möbler, husgeråd och andra inventarier.

Nionde klassen

Tillverkning av möbler och andra föremål av trä. Reparationer och underhåll av möbler, husgeråd och andra inventarier.

Ytbehandling som tidigare.

Materialkännedom och inköpskunskap. Kostnadsberäkningar. Verktygsvård.

Metallslöjd

Sjunde klassen

Tillverkning av enkla föremål av metall.

Slöjdtekniska övningar: filning och putsning, bockningar, borrar, nitning, enklare smide, gängning, mjuklödning.

Ytbehandling: målning, svartbränning, anlöpning, oxidering.

Åttonde klassen

Tillverkning av enkla föremål av metall. Reparation av bruksföremål.

Slöjdtekniska övningar: varmbockning, borrar, smide med större krav på noggrannhet, svarvning, härdning och anlöpning.

Ytbehandling som tidigare. Olika syrrors egenskaper och användning.

Slöjdritning. Verktygsvård.

Nionde klassen

Tillverkning av föremål av metall.
Reparation av bruksföremål.

Slöjdtekniska övningar: drivning, skålslagning, skroddning, hårdlödning, pålödd dekor.

Ytbehandling som tidigare, kokning i syror, patinering.

Anmärkningar

Allmänna synpunkter

1. De olika ämnesgrenarna i slöjd — textilslöjd, träslöjd och metallslöjd — är inte var för sig avsedda för enbart gossar eller enbart flickor. Även om flickorna i regel torde söka sig till textilslöjden och gossarna till trä- eller metallslöjden, bör gossar kunna delta i textilslöjd och flickor i trä- och metallslöjd, därest enligt skolstyrelsens bedömande hinder härför ej föreligger.

I den mån lärarkrafter står till förfogande, kan även andra slöjdarter förekomma, såsom pappslöjd och på det högre stadiet bokbinderi.

2. I det ovan angivna kursinnehållet förutsättes, att textilslöjd och träslöjd tar sin början i tredje klassen och metallslöjd i sjunde klassen. Om textil- eller träslöjd påbörjas i högre klass än tredje, respektive metallslöjd i annan folkskoleklass än sjunde, måste en förskjutning ske beträffande kursfördelningen. Härvid bör hänsyn tas till elevernas allmänna utvecklingsstadium. En förskjutning av kursinnehållet kan också bli nödvändig med hänsyn till om timtalet per vecka i klasserna 3—6 fastställts till 2, 3 eller 4 timmar.

3. Lärjungarna skall systematiskt övas att arbeta under eget ansvar och därvid utnyttja olika slags arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och beräkningar och på grundval därav dra slutsatser.

Lärjungarna bör målmedvetet vänjas

vid friktionsfritt samarbete med kamraterna. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas genom grupparbete och annan samverkan mellan eleverna. Detta är särskilt lämpligt vid tillverkning av föremål för skolan och kamratlivet.

4. Slöjdundervisningen har en betydelsefull fostrande uppgift, men den är inte i egentlig mening yrkesutbildande.

Undervisningen bör bedrivas så, att elevernas naturliga skapardrift får utlopp. Det är i hög grad önskvärt, att lärjungarna framlägger egna förslag till föremål och arbetsgång och, om så är möjligt, får utföra dem efter samråd med läraren.

Lärjungarna bör självständigt fullborda sitt arbete, och läraren bör i regel endast demonstrera tillvägagångssättet och, om så behöves, korrigera eleven.

Lärjungarna bör vänjas vid ett noggrant men på samma gång raskt och hurtigt arbete. Kravet på noggrannhet bör anpassas efter varje elevs förmåga och inte ställas så högt, att arbetsglädjen går förlorad. På nybörjare liksom på elever, som visar sig sakna fallenhet för slöjd, bör inte ställas för höga fordringar. Om lärjungarna upprepade gånger nödgas göra om samma sak, förlorar de lätt arbetslusten.

Hemuppgifter i slöjd bör i regel inte åläggas eleverna.

5. Slöjdundervisningen får ej bindas till vissa serier eller modeller. Föremålen bör väljas i enlighet med lärjungarnas förutsättningar och så långt möjligt efter deras egna önskemål.

Vid urvalet av slöjdföremål bör tillses, att sådana väljes som är brukbara i hemmen eller i arbetslivet, vid lekar och friluftsliv eller för undervisningsändamål. Ett samarbete med hemmen är synnerligen värdefullt. Då så anses lämpligt, bör eleverna få laga eller reparera klädespersedlar och föremål från sina hem.

Alltför tidskrävande arbetsuppgifter bör undvikas, särskilt på nybörjarstadiet, då lärjungarna snabbt vill se resultat av sitt arbete.

Skolslöjden bör få olika karaktär i olika bygder och anpassas till ortens arbetsliv, den hemslöjd som där förekommer osv.

Det kan vara lämpligt, att skolan för olika ändamål anskaffar alster av svensk hemslöjd och brukskonst i syfte att utveckla elevernas sinne för svensk formkultur. Läraren bör i lämpliga sammanhang erinra om svenska insatser på hemslöjdens och nyttokonstens område. I samband med undervisningen bör besök göras på museer och utställningar.

De tillfällen slöjdarbetet erbjuder att hos eleverna utveckla god smak och personlig stilkänsla bör väl beaktas.

6. Lärjungarna bör genom studium av de arbetsmaterial som kommer till användning i skolslöjden bibringas kännedom om deras ursprung och framställning, kännetecken, egenskaper och ekonomiska betydelse.

Eleverna skall vänjas att med beräkning och sparsamhet använda slöjdmaterialen.

7. Ordningen i slöjdsalen bör vara mönstergill, dels för att lärjungarna skall fostras till ordning, dels för att ett effektivare arbetsresultat skall kunna vinnas.

Lärjungarna skall redan från början läras att aktsamt hantera och omsorgsfullt vårda verktyg, maskiner och övriga inventarier.

8. Vid den i de tre första klasserna förekommande småslöjden kan förutom vanliga slöjdmaterial även användas papper, bast, spån, vaxduk, galon m. m. Härav kan barnen tillverka småting, som intresserar dem (jfr sid. 133). Viktigt är att ett arbete verkligen slutföres och ej kastas åt sidan, om något annat skulle

visa sig mera lockande. Dock kan i vissa fall uppehåll göras och lärjungen för en tid arbeta med något annat.

9. Elev bör få ta hem ett färdigt arbete, särskilt om detta direkt kan användas av eleven själv till lek eller praktiskt ändamål, till gåva, till hemmets prydnad o. d. Ibland kan det dock vara lämpligt, att ett antal i slöjden förfärdigade arbeten finns tillgängliga i skolan vid terminens slut, t. ex. med tanke på en slöjduitställning, lärarens betygsättning eller någon annan särskild anledning.

10. Slöjdundervisningen bör samverka med undervisningen i andra ämnen.

I tredje klassen kan sålunda slöjdundervisningen, vilken där bör få karaktären av lek- och småslöjd, anslutas till undervisningen i hembygds-kunskap. Detta kan ske på så sätt, att lärjungarna utför enkla klossmodeller av hus, kyrkor, gårdar osv. för att i skolsalen bygga upp t. ex. en modell av skolans närmaste omgivning eller hemkommunen. Lämpligt är också att låta eleverna tillverka enkla trafikmedel, med vilkas hjälp de viktiga trafikreglerna kan åskådliggöras och inläras.

Slöjdundervisningen kan samverka med historieundervisningen genom att lärjungarna utför enkla modeller — t. ex. verktyg och redskap, bostäder i äldre tid — med vilkas hjälp de får behandlade moment åskådliggjorda, samt kläder och andra rekvisita till dramatiskt framförande.

I fråga om fysikundervisningen bör samarbete ske mellan lärarna i fysik och i slöjd. Lärjungarna bör få tillverka en del apparater, som kan vara av intresse för dem.

Lärjungarna bör få rita förslag till sina slöjdarbeten. På det högre stadiet bör eleverna i trä- och metallslöjd utföra ritningar i olika plan till de föremål som skall tillverkas. Dessa ritningar, liksom

förslag till dekorationer och mönster för slöjdföremålen, kan lämpligen utföras under teckningslektionerna.

11. Lärjungarna bör i en arbetsbok — individuellt eller genom grupparbete — samla skisser, ritningar, fotografier, tidsningsurklipp och annat, som kan vara av värde för slöjdundervisningen, samt införa anteckningar rörande material, arbetsgång osv.

Textilslöjd

1. Från början bör läraren försöka lära eleverna, hur de skall känna igen olika material och hur arbetet skall bedrivas för att ge ett gott resultat.

Av stor vikt är, att materialet är väl avpassat efter elevernas åldersstadium och att samma material förekommer i olika färger; lärjungarna bör få välja tyg och garn och sålunda redan tidigt öva sig att sätta ihop färger.

Eleverna när ett bättre arbetsresultat, om nålar, garn, tråd o. d. är väl avpassade efter materialet. Redan från början bör lärjungarna få reda på hur redskap och verktyg skall användas.

2. Vid trädnning användes s. k. väffelväv eller liknande tyger. Trädningen utföres med mjukt bomullsgarn. Därvid kan eleverna på rutat papper (halvcentimeters rutor) rita figurer, som sedan överföres på tyget. De första stygnen inläres lämpligen på grovt material: aida-väv i olika färger eller någon grövre tuskaftväv. För den första egentliga sömnaden användes i regel s. k. skoltyg.

Svårighetsgraden i sömnaden kan automatiskt stegras genom att som material först användes rutigt eller randigt tyg och därefter omönstrat bomullstyg.

Om förhållandena så medger, kan förberedande övningar i maskinsömnad ingå i undervisningen i fjärde klassen. Eleverna kan först öva på papper med uppritade linjer och utan tråd i maski-

nen. Den första maskinsömnaden bör i regel utföras på rutigt tyg. Lärjungarna har då stöd i tygets mönster, antingen de syr längs med eller tvärs över tyget.

Vid virkning och stickning bör garnet ej vara för fint. Arbetet blir då för tidskrävande. Lämpligt är att det första stickade arbetet utföres i yllegarn, som genom sin elasticitet medger ett bra resultat. Virkning inläres lämpligast med bomullsgarn.

3. Senast från och med femte klassen skall maskinsömnad ingå i undervisningen. I denna klass genomgås därför symaskinens användning. Skötseln av den samma ingår i undervisningen först i följande klass för att sedan ständigt repeteras. Även i femte klassen kan det vara lämpligt med rutigt tyg vid maskinsömnad; dock måste givetvis även andra tyger användas, beroende på vad för plagg som skall förfärdigas.

4. I sjätte klassen syr eleverna lämpligen en skolköksutrustning för den kommande undervisningen i hushållsgörsmål. Av vikt är att ej för kraftigt material användes. Utrustningen kan utföras i vitt eller kulört material.

Vid all sömnad till hemmets linneförråd gäller, att kvaliteten skall vara hög. Den märkning som kan förekomma bör utföras med sådana stygn, att namn eller bokstäver blir tydliga och rena i stilen. Av lämpliga stygnarter kan nämnas kombinationen förstygncaststygn, efterstygn, kedje- och stjälkstygn, korsstygn och plattsöm.

Sömnad av nattdräkter är en god förövning till klädsömnad. Plaggen bör utföras i nätta modeller, vara enkla i linjerna och lätta att stryka.

5. I folkskolan förekommer i regel ej mönsterritning till klädsömnad. Att lära eleverna att använda färdiga mönster med god passform är emellertid av stor vikt. För det fortsatta sömnadsarbetet ef-

ter skolans slut är det av värde att med kritik kunna använda ett köpt mönster. Genom demonstration och praktisk tillämpning kan lärjungarna erhålla kännedom om tillvägagångssättet vid förstoring och förminskning av mönster. Vid klädsömnaden bör i första hand användas bomullstyger av god kvalitet och i vackra färgställningar. Först i åttonde klassen bör ylletyg ingå som material. Det är nödvändigt, att eleverna lär sig den riktiga gången vid tillverkningen av ett klädesplagg: tygriktning, markering, provning, pressning m. m.

6. Kläd- och textilvård bör omfatta bl. a. borstning, fläckurtagning, lagning och smärre ändringar samt pressning. Vikten av klädvård ur ekonomisk synpunkt bör särskilt framhållas.

7. Vid all prydnadssöm (konstsömnad) bör fullgott material användas. Inte minst på detta område har textilsöjden en stor uppgift att fylla i smakfostrande syfte. Det är av värde, om vid utformandet av mönster samarbete kan förekomma med teckningsundervisningen. Av prydnadssöm kan i fjärde klassen lämpligen förekomma märkning och applikation och i femte klassen korsstyggn, kedjesöm, rut-söm, tvistsöm och plattsöm.

Kan vävning läggas in i undervisningen på högre stadium gäller även där, att allt material bör vara av god kvalitet.

Vid undervisningen i prydnadssöm och vävning bör skolsöjden om möjligt ta vara på ortens textiltraditioner. Detta kan ske genom att efterbilda äldre textilföremål, genom att försöka arbeta om dem efter nya krav eller eljest använda dem som inspirationskälla.

Knyppling är en teknik, som kan tas upp i undervisningen från och med femte klassen. Den bör ingå i skolarbetet främst i de trakter, där knyppling sedan gammalt förekommit.

8. Läraren bör tillse, att eleverna intar

ur hygienisk synpunkt riktiga arbetsställningar. Material, som är ansträngande för ögonen, bör undvikas. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt lärjungar med synfel. De bör dock i regel inte befrias från deltagande i slöjdundervisningen utan sysselsättas med sådana arbeten som kan läras och utföras även av personer med mindre god syn.

Det är av vikt, att belysningen i slöjd-salen är tillräcklig och lämplig med hänsyn till arbetets art.

9. Förslag till lämplig utrustning för textilsöjd har utarbetats av skolöverstyrelsen. Det bör tillses, att symaskiner finns i behövt antal. Av vikt är att dessa vid behov justeras och att de hålles i gott skick. I utrustningen bör vid behov även ingå en eller flera vävstolar.

10. Undervisningen får, som ovan angivits, ej bindas vid vissa serier eller modeller. Nyheter på det textila området, som går att omsätta i skolarbetet, bör försökas. På så sätt blir arbetet levande. Nedan anges förslag till arbeten, vilka dock bör anses endast som exempel.¹ I övrigt hänvisas i detta avseende till anmärkning 5 under de allmänna synpunkterna för ämnet slöjd.

¹ Tredje klassen

Trädning: duk, tablett, grytlapp, skärp, kudde.
Virkning: hårband, halsduk, bollnät, dockkläder, grytlapp,

Sömnad: nålbok, näsduksväska, servettväska, etuier, förvaringspåse, hätta, midjeförkläde, dukar till hemmet eller skolan, leksaksdjur, dockkläder, cykelvimpel, snickarförkläde, simbyxor, indianband.

Fjärde klassen

Stickning: hårband, mössa, dockkläder, utrustning till dockskåp och docksäng, vantar.

Sömnad: påse, hätta, förkläde, soldräkt, lekbyxor till småbarn, kudde, duk.

Femte klassen

Stickning: tumvantar, raggsöcor, innesöcor, mössa, dockkläder.

Sömnad: nattlinne i kimono, hängselkjöl, solklänning, shorts, förkläde.

Prydnadssöm: duk, kudde, skärp, hätta.

Träslöjd och metallslöjd

1. I folkskolan bör träslöjd vara den förhärskande slöjdarten, emedan den är lättast att anordna och har större praktisk betydelse för de flesta människor.

I skolor, där metallslöjd kan anordnas såsom självständig slöjdart, bör denna undervisning i regel förläggas till de högsta klasserna i enlighet med kursplanen. Även i lägre folkskoleklass bör dock, då så är lämpligt, denna slöjdart kunna ifrågakomma.

I skolor, där särskild metallslöjd inte är införd, bör lärjungarna likväl i samband med undervisningen i träslöjd få utföra sådana detaljer av metall som erfordras för fullständigandet av en del föremål inom träslöjden. För detta ändamål bör verktygsuppsättningen för träslöjden utökas med verktyg för metallslöjd, såsom filbänk och några skruvstycken, ett mindre städ, filar och metallborrar, bågfil, plåtsax, penhammare och kulhammare, grad- eller huggmejslar, körnare, dornar, stansar, gängverk-

Sjätte klassen

Linnesömnad: hushållsförkläde och snibb, nattlinne eller pyjamas, förkläde för hemmabruk, kjol, blus.

Sjunde klassen

Linnesömnad: örngott med märkning, fällning av handduk, märkning och bandisättning.

Klädsömnad: blus, kjol, arbetsrock.

Prydnadssöm: landskapssöm, hålsöm, hopdrags- och bottensömmar (utförda på arbeten av olika slag).

Åttonde klassen

Klädsömnad: blus, kjol, arbetsrock, badkappa.
Prydnadssöm: duk, kudde, dekor på ett klädesplagg.

Vävning: uppsättning och vävning i enkel teknik såsom tuskaft, förenklad dräll med fyra skaft, enkel rosengång.

Nionde klassen

Modeller i sömnad och vävning av likartad beskaffenhet med dem som angivits för klass 8.

tyg, utrustning för lödning samt eventuellt bänkbormmaskin.

2. Undervisningen bör i allmänhet vara individuell, men det är av vikt, att grundläggande element klargöres genom instruktion för hela slöjdvindelningen eller grupper inom denna, när det är fråga om att inöva en ny sammansättning, att inlära konstruktionen, bruket och vården av verktyg och maskiner. Under slöjdlektionen bör också tid ägnas åt gemensamma samtal, då det t. ex. gäller att ge uppslag för en ny föremålsgrupp eller att inträna goda arbetsställningar. Härvid bör eleverna vänjas vid att komma med egna förslag.

3. Med hänsyn till hållbarhet och utseende bör slöjdföremålen på lämpligt sätt ytbehandlas. Härvid bör enkla, lätt utförda ytbehandlingssätt komma till användning.

På begynnelsestadiet i träslöjd kan eleverna få stryka en del föremål med linolja eller måla med någon täckande färg, såsom vattenfärg, lackfärg eller oljefärg. I lämpliga fall användes betsfärg. Föremål, som utföres i de högre klasserna, bör ytbehandlas så, att en hållbar yta erhålles och träets naturliga struktur framträder. Lasering samt strykning med polityr eller cellulosalack, med eller utan föregående betsfärg, kan här rekommenderas.

Enklaste ytbehandlingen på metallföremål är målning med oljefärg eller lackfärg, svartbränning och anlöpning.

Vid dekorerings av slöjdföremål bör enkel och sparsam dekor eftersträvas.

4. I slöjdsalen bör finnas ritningar till föremål av olika svårighetsgrad samt fotografiska reproduktioner av förebildliga slöjdföremål, vilka i mån av behov förnyas och kompletteras. De bör vara uppklustrade på kartong e. d. och systematiskt ordnade, så att lärjungarna lätt kan finna den önskade bilden.

Om möjligt bör i slöjdsalen finnas modeller, ritningar och enkla handledningar, vilka åskådliggör tillvägagångssättet vid i skolslöjden förekommande sammansättningar, såsom sinkning, gradning, tappning och slitsning.

5. Verktygsvården är synnerligen viktig, då slöjresultat och arbetsglädje är i hög grad beroende av att lärjungarna får arbeta med goda och välskötta verktyg. Läraren bör noga tillse, att alla eggjärn är väl slipade samt att verktyg, som kommer i olag eller går sönder, snarast möjligt iordningställes. Vid terminens början bör alla verktyg vara översedda och justerade.

Eleverna skall vänjas vid att i mån av förmåga hjälpa till att iordningställa och skärpa verktygen.

Sålunda bör lärjungarna i träslöjd få övning att slipa och bryna hyveljärn, stämjärn, knivar och håljärn, iordningställa sicklingar och sågar. Lämpligt är att kasserade verktyg användes vid de första slipningsövningarna. Varje lärjunge bör om möjligt ha sin rubank och putshyvel att ansvara för under sina lektioner. I metallslöjd bör eleverna endast i undantagsfall tillåtas att slipa verktyg på smärgelskiva.

6. Förslag till lämplig verktygsutrustning för olika slöjdsalar har utarbetats av skolöverstyrelsen. I en mera fullständig verktygsuppsättning bör ingå även maskiner, såsom för träslöjd bormaskin, el-driven slipsten, svarv och eventuellt bandsåg, samt för metallslöjd bormaskin, svarv och slipmaskin. Vederbörliga skyddsåtgärder skall vara vidtagna vid maskinerna och nödig försiktighet skall iaktas vid användningen.

I skolor, där flera lärare använder samma slöjdsal, bör om möjligt för varje lärare finnas en sats ömtåligare verktyg, särskilt hyvlar.

Verktygen bör vara numrerade och

systematiskt placerade i ställ och skåp med etiketter för varje verktygsgrupp. Sträng ordning bör råda beträffande ytbehandlingsmaterielen, som bör hållas väl avskild från materielen i övrigt. Penselvården är synnerligen viktig.

Lämpligt är, att bland lärjungarna utses ordningsmän, vilka ansvarar för var sin avdelning eller verktygsgrupp och till läraren omedelbart rapporterar eventuella brister.

7. Som exempel på slöjdföremål av olika slag upptas här nedan en förteckning.¹ Den avser endast att ge uppslag på området. I övrigt hänvisas i detta avseende till anmärkningen 5 under de allmänna synpunkterna för ämnet slöjd.

¹ Träslöjd

Tredje klassen

Enkla leksaker, tillverkade av bark, såsom båtar och hus, eller av kottar, papper, tyg, skinn, snören, häftstift, metallplåt, ståltråd.

Leksaker av trä: bilar, bussar, båtar, djur, »gubbar».

Handdukhängare, adventsljusstakar, växtnamnsstickor, tältpinnar, lökbräden, lövsågningsbräden, skärbräden, isdubbar, stafettpinnar, planterings- och markeringsmärken, vind- och färgsnurror.

Fjärde klassen

Brödbräden, skärbräden, karottbrickor, läggspele (kulspele), deg-, smör- och vispspadar, pingpong racketar, klädhängare, hammarskaft, yxskäft, sandpappersfilare, pimpel-spön, bussar, tippvagnar, trapetsstänger, runda bollträn, flaggkäppar, fågelholkar, lådor (spiklådor, skoputslådor), blomkruksställ, kryddhyllor, fågelbord.

Leksaker, såsom garage, blockhus, kapphastar, väderkvarnar, tomahåker, leksaksyxor, sköldar.

Enkla jul- och påsksaker såsom ljusstakar, klockstaplar, julkrubbor, äggställ, tuppar och hönor.

Femte klassen

Kassar, periskop, handsklådor, tändsticksställ, klockstaplar, ställ för vispar, servettställ, verktygsskrin, kärror, växtpressar, ljusstakar, serveringsbrickor, sparbössor, skrivställ, fat, lampetter, skålar, skedar, båtar.

Leksaker, såsom stege med akrobat, häst och kärra, bensinstationer, flygmaskiner, dockmöb-

Hemkunskap och hushållsgöromål

Mål

Undervisningen i hemkunskap och hushållsgöromål avser att ge lärjungarna grundläggande kännedom om inredning- och vården av ett hem, om nyttig kost

och dess tillredning och om god ekonomisk planering. Särskilt i samband med undervisningen i hushållsgöromål skall lärjungarna bibringas en viss färdighet i vanliga hushållsgöromål och hem-
sysslor.

Undervisningen bör så bedrivas, att den väcker förståelse för hemmets betydelse för individ och samhälle, respekt och intresse för husligt arbete samt ansvars känsla för hemmet.

Svarvning av bollträn, verktygsskaft.

Sjätte klassen

Julgransfötter, blomkruksställ, fönsterskärmar, julstjärnor, brödnaggar, bordsflaggstänger, vindor, sjömansspel, klubbor, öskar, bokstöd, äppelställ, ljusstakar (för större ljus).

Leksaker, såsom stolar, bord, taburetter. Linjaler, ritvinklar, pappersknivar, nåtar, sträckare för slipsar.

Tandborsthyllor, vägglampor, lampetter, bokställ, pallar, väggbokhyllor, strykbräden, ärmstrykbräden, brickor, brickhyllor, schackbräden, ritbräden, bakbord.

Skrin, kistor, bokhyllor, verktygsställ. Svarvning av lampfötter, krocketklubbor, enkla fat och skålar.

Sjunde, åttonde och nionde klasserna

Brickor, hyllor, skåp, pallar, trappstegar, väggställ för krukväxter, kaktusställ, skohyllor, sykorställningar, sypuffar.

Bord, fåtöljer, taburetter, stolar, armaturer, spegel- och tavelramar, tevagnar, hängsekretärer, kälkar, kärror.

Svarvning av fat, skålar, askar.

Metallslöjd

Sjunde, åttonde och nionde klasserna

Klädhängarkrokar, klädhängare, knivställ, kakformar, skohorn, blomkrukspadar, skidskrapor, ställ för varma kärl, strykjärnsställ, sopskyfflar, ljusstakar, skålar.

Stek- och plättspadar, sprättnivar, nyckelhängare, slipshängare, torkhängare, krattor, tändsticksställ, syställ, fågelbord, pappersknivar, skedar, kul- och penhammare, stifthammare, skruvmejslar, sparkbroddar, skohängare, askrakor, eldtänger, eldgafflar, bakplåtsställ, vägglampor, spiskrokar, byglar för rullpapper, spadar, ispikar, lödkolvar, bräckjärn, brev- och läskpressar, körnare, spannhållare för skidor, ritpetsar, strykmått, bågfilar, huggkrokar, servettringar, tändsticksfodral, blomkrukshängare, bokstöd, golv- och bordslampor, ljussläckare,

och dess tillredning och om god ekonomisk planering. Särskilt i samband med undervisningen i hushållsgöromål skall lärjungarna bibringas en viss färdighet i vanliga hushållsgöromål och hem-
sysslor.

Undervisningen bör så bedrivas, att den väcker förståelse för hemmets betydelse för individ och samhälle, respekt och intresse för husligt arbete samt ansvars känsla för hemmet.

Kursinnehåll

Hemkunskap

Tredje—sjätte klassen

Se sid. 74 och 186 f.

Sjunde klassen

Skolor med sjuårig skolkurs

Hemmets betydelse för familjemedlemmarna. En ändamålsenlig och trivsam bostad. Hemmets skötsel och hygien; arbetsorganisation; tekniska hjälpmedel. Nyttig kost. Vård av kläder och skodon.

Ekonomiska synpunkter på inköp och utnyttjande av livsmedel samt på inköp och vård av olika inventarier för hemmet. Hemmets och den enskildes budget; enkel bokföring.

Skolor med åttaårig eller nioårig skolkurs

Hemmets betydelse för familjemedlemmarna. En ändamålsenlig och trivsam bostad. Hemmets skötsel och hygien. Nyttig kost. Vård av kläder och skodon.

lampetter, väggbokhyllor, dörrplåtar, dörrhandtag, möbelbeslag, stekpannor, fat, brickor.

Anslags- och smygsvinklar, centrumsökare, verktygsskaft, skruvtvingar, dornar, sänklod, golfklubbor, filklavar, vaser, bågare, vattenspridare, nötknäppare, pipställ, sigill, yxor, gongonger, solur, vindflöjlar, askar, skrin, ringar, armband, hängsmycken.

Hemmets och den enskildes budget; enkel bokföring.

Åttonde klassen

Skolor med åttaårig skolkurs

Varukännedom avseende såväl livsmedel som olika inventarier för hemmet. Matsedelsförslag. Inventariernas vård. Tekniska hjälpmedel. Arbetsorganisation.

Betydelsen av ordnad ekonomi; olika inköpsmetoder; konsumentupplysning; bosättnings finansiering. Bosättningsförslag.

Kollektiva anordningar till hemmens tjänst; sociala välfärdsanordningar.

Barnen i hemmet.

Skolor med nioårig skolkurs

Varukännedom avseende såväl livsmedel som olika inventarier i hemmet. Matsedelsförslag. Inventariernas vård. Arbetsorganisation.

Betydelsen av ordnad ekonomi; olika inköpsmetoder; konsumentupplysning.

Nionde klassen

Bostadens planering. Bosättnings finansiering. Bosättningsförslag.

Kollektiva anordningar till hemmens tjänst; sociala välfärdsanordningar.

Budgetförslag för enskilda och för familjer; bokföring. Kalkylation. Tekniska hjälpmedel.

Kostens sammansättning för olika åldrar. Något om sjukdiet.

Barnen i hemmet; småbarns uppfost-
ran och vård; föräldrar och barn. Betydelsen från samhällssynpunkt av goda hem.

Hushållsgöromål

Tredje—sjätte klassen

Se sid. 74 och 186 f.

Sjunde klassen

Skolor med sjuårig skolkurs

Arbetets planering. Kostnadsberäkningar och anteckningar i samband med varuförbrukningen.

Beredning av huvudsakligen enklare maträtter (tyrätter), lämpliga till olika måltider. Bakning för vardagsbruk. Några slag av konserver. Användning av industriellt förberedd mat. Dukning och servering. Diskning, städning och rengöring, bäddning, vård av möbler, sängkläder och andra inventarier i hemmet. Skötsel av golv med olika golvbeläggning. Vittvätt och olika slag av fintvätt. Mangling och strykning.

Skolor med åttaårig eller nioårig skolkurs

Arbetets planering. Kostnadsberäkningar och anteckningar i samband med varuförbrukningen.

Beredning av enklare maträtter (tyrätter) för olika slags måltider. Bakning för vardagsbruk. Konservering. Dukning och servering. Diskning. Arbeten som förekommer vid daglig städning av ett hem. Vittvätt och någon fintvätt. Mangling och strykning.

Åttonde klassen

Arbetets planering. Kostnadsberäkningar och kalkylation.

Beredning av huvudsakligen enklare men även i mindre utsträckning av finare maträtter. Bakning av enklare men i begränsad omfattning även av finare bröd- och kaksorter med användning av olika jäsmedel. Beredning av konserver efter olika metoder. Användning av industriellt förberedd mat. Dukning och servering. Daglig städning samt storrengöring av ett hem. Vård av möbler och hemmets övriga inventarier. Vittvätt och fintvätt. Mangling och strykning. Skötsel av snittblommor och krukväxter.

Anmärknings

1. Undervisningen i *hemkunskap* bör inriktas på att ge eleverna praktisk, för det dagliga livet betydelsefull kunskap och övning. Därvid bör uppmärksamhet ägnas åt bl. a. frågan om ändamålsenlig inredning och möblering av ett hem. Då så är behövt, bör lektionerna förläggas till lokalerna för undervisning i hushållsgöromål, eventuellt med dubbeltimmar, för att demonstrationer, vid vilka lärjungarna får biträda, skall kunna anordnas. Vid undervisningen bör ämnesmomenten i största möjliga utsträckning tas i sådan ordning, att de får tillämpning i det praktiska arbetet för de elever som deltar i undervisningen i hushållsgöromål.

2. Ämnet *hemkunskap* bör ge tillräckligt utrymme åt de hemekonomiska frågorna. I samband med inköpskunskapen diskuteras bl. a. det bästa utnyttjandet av livsmedelsindustrins alster, såsom hel- och halvfabrikat, konserver, djupfrysta födoämnen; kvalitetsbedömning, köp i större och mindre poster och förpackningar, kontant- och avbetalningsköp.

I momentet »Nyttig kost» ingår lämpligen enkel näringslära, något om sunda kostvanor, uppgörande av matsedlar, födoämneslära och varukännedom samt personlig hygien, främst vid handhavandet av livsmedel.

Studiet av hemmet som arbetsplats kan lämpligen omfatta organisationen och fördelningen av arbetet i hemmet, rationalisering, tekniska hjälpmedel (t. ex. hushållsmaskiner), elektriciteten i hemmet, risken för olycksfall, tvätt och tvättmedel, materiallära, hemvårdsarbeten i övrigt.

I lämpliga sammanhang betonas och diskuteras husmoderns ansvar och rättigheter i hem och samhälle.

3. Undervisningen i såväl *hemkunskap* som *hushållsgöromål* skall vara aktuell. Eleverna bör få del av de nya rön som göres, t. ex. på hemforskningens område och inom livsmedelsindustrin. Genom att diskutera tidningsartiklar och annonser bör lärjungarna få klart för sig, att reklam kan vara mer eller mindre vederhäftig. Studiebesök bör om möjligt förekomma vid t. ex. industrier, kollektiva tvättstugor och utställningar.

4. De ekonomiska synpunkterna bör ständigt beaktas vid undervisningen. Sålunda göres kostnadsberäkningar och kalkylation i samband med det praktiska arbetet, så att eleverna vänjes att tänka ekonomiskt. Då så är motiverat, bör ej endast hemekonomiska utan även enkla nationalekonomiska frågor behandlas.

Kursmomentet »Enkel bokföring» i ämnet *hemkunskap* i sjunde klassen bör innefatta privatbokföring (enkel kassabok). I samband med det praktiska arbetet i ämnet *hushållsgöromål* bör åtminstone i klass 7 förekomma bokföring av hushållsutgifter.

5. Undervisningen i *hushållsgöromål* skall främst vara inriktad på vardagens förhållanden. Sådana moment som är av vikt för den dagliga trivseln i hemmet bör uppmärksammas. Betydelsen av god ordning och hygien i hushållsarbetet beaktas.

6. Den dagliga instruktionen, som skall föregå det praktiska arbetet, skall vara enkel och klagörande. Demonstrationer bör ofta förekomma. Grupparbeten bör omväxla med individuella arbetsuppgifter. Lärjungarna bör fostras till goda samarbetsmänniskor, och deras ledarförmåga bör tillvaratas. Så småningom kan eleverna inom vissa gränser själva få välja arbetsuppgifter och planlägga arbetet. De bör få arbeta självständigt och ta initiativ. Ibland bör eleverna utan

föregående instruktion få tillaga rätter efter kokbok.

7. Vid det praktiska arbetet bör lärjungarna vara fördelade i arbetslag (hushåll), bestående av tre eller fyra medlemmar. Arbetet fördelas mellan arbetslagens medlemmar på sådant sätt, att alla lärjungarna utan att jakta har full sysselsättning och lär sig väl organisera arbetet. Eleverna kan erhålla olika typer av uppgifter, t. ex. såväl matlagningssom hemvårdsuppgifter. Uppgifterna bör anpassas efter olika lärjungars förmåga att utföra dem.

8. Till skolköket hörande husgeråd bör vara praktiskt utformade och om möjligt tillförlitligt utprovade. Utrustningen med inventarier bör vara så riklig, att den enskilde eleven får praktisk övning i hushållssysslor av olika slag och enligt olika metoder. Olika tvättmedel, tvättredskap och tvättmetoder kan t. ex. jämföras. Inredningen av hemvårdsrummet (lägenheten) bör vara enkel men dock kunna tjäna som förebild för ett bostadsrum (en lägenhet) och skall vara anpassad efter förhållandena på orten.

9. Matlagningen och bakningen bör avse beredning av lättlagad, smaklig och närande kost till billigt pris. Vid uppgörande av matsedelsförslag tas hänsyn till olika familjetyper. Traktens egna produkter bör i så stor utsträckning som möjligt komma till användning, varvid alster från skolträdgården eller hemträdgården utnyttjas, där så låter sig göra. Lärjungarnas uppmärksamhet bör fästas på hur priserna växlar under olika årstider, och vid valet av maträtter i skolköket bör hänsyn tas till dessa växlingar.

10. Lärjungarna bör tillåtas att i viss begränsad utsträckning för hemmets räkning och på dess bekostnad i skolköket utföra matlagnings- och konserveringsarbeten samt bakning. Däremot bör i re-

gel inte beställningar mottas från utomstående.

11. Konserveringen bör avse att möjliggöra besparingar i hushållet och att bland annat bereda riklig tillgång på vegetabiliska födoämnen även under vintern. Vid konservering bör därför särskilt ifrågakomma egna produkter och sådana varor som erhålles billigare, om de köpes i större mängd eller under någon viss tid av året. Kostnadsberäkningar bör utföras och jämförelser göras mellan priset på färdigberedda konserver, bakverk m. m. och sådana som tillretts vid undervisningen.

12. Vikten av hemarbetets rationalisering bör ibland belysas genom enklare tidsstudier.

13. Samarbete bör förekomma med undervisning i andra ämnen, främst med samhällskunskap och naturkunnighet (hälsolära). Samtal med anknytning till samhällsfrågor är ofta motiverade, t. ex. vid behandling av bostadsfrågor.

14. Vid den i punkten 7 av anvisningarna till timplanerna (sid. 74) angivna *mindre kurs i hemkunskap och hushållsgöromål* som under vissa förutsättningar kan anordnas bör undervisningen lämpligen koncentreras till två veckotimmar under en termin. Då klassen är delad i två grupper, bör sålunda ena gruppen ha hushållsgöromål väsentligen under höstterminen och den andra under vårterminen. Teoretisk undervisning bör endast förekomma i form av samtal. Eleverna bör få utföra vanliga hemsysslor, såsom skoborstning, tvättning av strumpor och vantar m. m., bäddning av säng, beredning av lätt tillredda maträtter och bakverk. De bör vid undervisningstillfällena gruppvis delta i tillagning av en måltid. Endast sådana göromål bör väljas som eleverna utan brådska hinner

utföra. Arbetet bör anordnas så, att det inte blir tröttande. Det väsentliga är, att lärjungarna får utlopp för sitt intresse för praktiskt arbete och erhåller någon

övning av det praktiska handlaget, att de får aktning för hemarbete och förståelse för vikten av samarbete och hjälpsamhet i ett hem.

Yrkesvägledning

Mål

Den yrkesvägledande undervisningen avser att med hänsyn till arbetslivets krav ge en orientering om olika yrken och utbildningsmöjligheter samt att hjälpa eleverna att lära känna sina personliga förutsättningar för olika yrkesvägar.

Undervisningen bör så bedrivas, att den väcker intresse för yrkesvalet och för yrkesutbildning.

Kursinnehåll

Sjätte och sjunde klassen

I ämnet samhällskunskap meddelas i sjätte klassen orientering om den fortsatta skolgången.

I sjunde klassen lämnas en första orientering om yrken och utbildningsvägar, varvid även anlagsfrågor behandlas. Dessutom skall — om sjunde klassen är avslutningsklass — förekomma: Allmänna synpunkter på yrkesvalets betydelse. Arbetsförmedling. Besök på arbetsplatser.

Åttonde klassen

Allmänna synpunkter på yrkesvalets betydelse.

Orientering rörande yrken och utbildningsvägar och i samband därmed något om personliga förutsättningar för olika yrken. Besök på arbetsplatser. Praktisk yrkesorientering.

Utbildningens ekonomi.¹ Arbetsmarknadsfrågor.¹ Arbetsförmedling.¹

¹ Medtas endast om åttonde klassen är avslutningsklass.

Nionde klassen

Fortsatt orientering om utbildningsvägar, yrken och anlagsfrågor. Besök på arbetsplatser.

Utbildningens ekonomi. Arbetsmarknadsfrågor. Arbetsförmedling.

Anmärkningar

1. Yrkesvägledningen, vari den yrkesorienterande undervisningen ingår som grundläggande element, bör i samarbete med ungdomsförmedlingen så bedrivas, att den främjar lärjungens egen aktivitet, när det gäller att välja levnadsbana. Det bistånd yrkesvägledningen avser att lämna, bör i första hand åsyfta att på olika sätt klargöra yrkesvalsituationen. Yrkesvalets vikt och betydelse måste framhållas, och i den orienterande undervisningen skall lämnas sådana upplysningar som är nödvändiga för att vederbörande själv skall kunna göra sitt yrkesval. Genom enskilda samtal i yrkesvalsfrågor med yrkesvägledare och lärare bör eleverna få hjälp att bedöma sina egna förutsättningar. Rådgivning och mera personlig påverkan kan visserligen vara nödvändig i vissa fall, särskilt i form av avrådande, men yrkesvägledningen bör ej så utformas, att den verkar avtrubbande på individens ansvarskänsla och initiativförmåga.

2. För yrkesvägledningen i klasserna 7—9 gäller särskilda, av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningar. En förberedande behandling av dessa frågor bör i

lämpliga sammanhang förekomma i tidigare klasser, företrädesvis i hembygdskunskap och samhällskunskap. Man bör därvid främst eftersträva att ge eleverna en realistisk uppfattning om hur arbetet tillgår inom några olika manuella och intellektuella yrken, som de kommer i kontakt med och vilkas innebörd de kan förstå, samt av hur olika yrken samverkar vid framställningen av några för eleverna välkända och viktiga bruksvaror. I flertalet av folkskolans övriga ämnen kan på liknande sätt en förberedande yrkesorientering förekomma. Vid t. ex. muntlig framställning och läsning, vid undervisningen i naturkunnighet och geografi samt historia erbjuder sig ofta tillfällen att ta upp frågor angående olika yrken och näringsgrenar och därvid lämna upplysningar och meddelanden i allmänt yrkesorienterande syfte. Inte minst i övningsämnen teckning, slöjd, hemkunskap och hushållsgöromål samt trädgårdsskötsel, yppar sig många tillfällen, då det faller sig naturligt att med lärjungarna diskutera olika yrkesgrenar och nödvändigheten av att var och en före det framtida yrkesvalet försöker komma underfund med sina speciella anlag och intressen.

Vissa särskilda anlag kommer ej sällan till synes hos lärjungarna långt före puberteten. Redan på ett tidigt stadium bör därför läraren notera sina iakttagelser beträffande de enskilda eleverna (jfr anm. 7). På grund av lärjungarnas åldersstadium bör man emellertid i regel vid den förberedande yrkesvägledningen ej gå in på frågan om mera personliga yrkesvalsproblem. Detta bör i allmänhet ske först i folkskolans högsta klasser. Däremot bör man redan på ett tidigt stadium framhålla betydelsen av en grundlig yrkesutbildning.

3. I klass, från vilken övergång är anordnad till linjer eller skolor med mera

teoretiskt betonad undervisning, uppstår en för yrkesvalet och yrkesvägledningen betydelsefull valsituation, redan innan lärjungarna uppnått den ålder och den klass, då en mera effektiv yrkesvägledning kan sätta in. Då frågan om sådan övergång blir aktuell för lärjungarna, bör läraren söka klargöra, vilka olika utbildningsmöjligheter som står eleverna till buds och vad de skilda vägarna kräver i fråga om anlag och studieintressen. Då bestämda skäl finns att anta, att en lärjunge saknar förutsättningar för utbildning på viss linje, bör läraren vid samråd med föräldrarna lämna upplysning härom.

I fråga om timtalet för yrkesvägledning i klass 7 hänvisas till anmärkning 3 till timplanen för klass 7 (sid. 81 f.).

4. Vid den yrkesvägledning som skall förekomma i åttonde och nionde klasserna bör i första hand vad som i tidigare klasser i olika sammanhang sagts i allmänt yrkesuppfostrande syfte ytterligare betonas och belysas. Härefter presenteras olika yrkesområden, och en redogörelse lämnas särskilt angående sådana yrken som kan antas komma ifråga för lärjungarna.

På detta stadium bör läraren ytterligare för eleverna söka klargöra vikten av att i unga år skaffa sig en ordentlig yrkesutbildning och en fast förankring i något yrke. Undervisningen bör skänka en klar föreställning om betydelsen av att välja en lämplig utbildningsväg. På olika sätt bör därvid åskådliggöras, vilka synpunkter som det gäller att ta hänsyn till (begåvnings- och intressesynpunkter, ekonomiska synpunkter, arbetsmarknadssynpunkter osv.).

Av största vikt är att lärjungarna får kännedom om vilka skolor och utbildningsvägar som står öppna för dem och vilken hjälp och vägledning man efter slutad skolgång kan få vid yrkesvalet. Ar-

betsförmedlingens och speciellt ungdoms-förmedlingens uppgifter bör klarläggas. Om så låter sig göra, bör studiebesök av-läggas vid närmaste arbetsförmedling.

5. Kunskapen om arbetslivet bör i för-sta hand avse den egna ortens arbetsför-hållanden. Av betydelse kan härvidlag vara att ha tillgång till en inventering av lokala yrken och sysselsättningar. En för yrkesupplysningsändamål upprättad förteckning över ett samhälles näringsliv bör innehålla uppgifter om industrier, affärer, kommunikationsföretag, allmän-na inrättningar, kommunala företag, stat-liga institutioner osv., där traktens be-folkning har anställning. För större in-dustrier och företag kan lämpligen an-ges tillverkningens art och omfattning, antalet anställda, yrken som repre-senteras i företaget, omfattningen av den år-liga nyrekryteringen och hur denna sker. Om eleverna själva beredes tillfälle med-verka vid en sådan inventering rörande bygdens arbetsliv, bidrar detta i hög grad att stimulera deras intresse och öka de-ras kunskap.

Ofta torde arbetslivets representanter vara villiga att i skolan för de högre klas-sernas elever lämna dagsaktuella upplys-ningar rörande ortens arbetsliv. Därvid är av betydelse, att eleverna får sakkun-niga och vederhäftiga upplysningar om de krav som olika yrken och sysselsätt-ningar ställer på sina utövare.

6. Genom bl. a. studiebesök på olika arbetsplatser, läsning av konkreta yrkes-skildringar, utnyttjande av Svenskt yrkes-lexikon och annat material, som arbets-förmedlingen ställer till förfogande, samt genom visning av filmer, bildband och andra ljusbilder bör man söka åskådlig-göra arbetet inom olika yrken, vilken ut-bildningsväg som leder till ett visst yrke, vad som fordras för inträde och fram-gång i yrket osv. Om sjunde klassen är avgångsklass, bör ett mindre antal stu-

diebesök förekomma redan i denna klass. Studiebesöken bör bli föremål för diskus-sioner och allmänorienterande resone-mang såväl före som efter själva besöket. Samråd kan lämpligen sökas med repre-sentant för arbetsplatsen i syfte att er-hålla en riktig uppläggning av demonstra-tionen. Läraren bör om möjligt någon dag förut besöka arbetsplatsen för att infor-meras om det som senare kommer att vi-sas för lärjungarna. Dessa bör i klass-rummet få en redogörelse för vad de kommer att få se vid besöket. Särskilt på arbetsplatser, där maskinerna åstadkom-mer starkt buller, kan det vara lämpligt, att allmänna och orienterande upplys-ningar lämnas i ett anförande före de-monstrationen.

I klass 8 bör de gemensamma studie-besöken kompletteras med att eleverna — enskilt eller i mindre grupper — be-redes tillfälle att under några hela da-gar, sammanlagt högst 12 dagar under läs-året, i och för praktisk yrkesorientering besöka för olika yrken representativa arbetsplatser. De får då tillfälle att själva göra sina erfarenheter och iakttagelser och skaffa sig de upplysningar som de behöver för att få en riktig uppfattning om ifrågavarande yrkens krav, möjlig-heter och förhållanden. När arbetsplat-serna skall utväljas, bör ortens arbetsför-medlingsorgan medverka. Helst bör vid varje arbetsplats, som utnyttjas för besök av detta slag, någon lämplig person inom företaget få till uppgift att ge de besö-kande en viss orientering. Härvid får man emellertid inte begära för mycket av företagen. Inte heller får man förut-sätta, att de anställda i allmänhet skall kunna ägna nämnvärd tid och uppmärk-samhet åt skolans elever. Det gäller för lärjungarna att kunna på egen hand göra sina erfarenheter och iakttagelser och utnyttja de tillfällen till informatio-ner som på ett naturligt sätt kan erbjudas

dem i olika sammanhang. Detta förutsätter ett visst förberedelsearbete. Eleverna bör instrueras och övas att genom frågor och genom egna iakttagelser söka klarlägga de väsentliga dragen i en yrkesbild. Även när lärjungarna sedan, muntligen eller skriftligen, redovisar sina erfarenheter och iakttagelser från heldagsbesöken, bör det bli tillfälle att ge instruktioner av detta slag.

Om klass 8 är anordnad enligt alternativ 2 i skola med åttaårig skolkurs, kan praktisk yrkesorientering i nyssnämnda form ej anses erforderlig med hänsyn till den omfattning och karaktär yrkespraktiken inom ämnet yrkeskunskap har. Detsamma gäller givetvis även klass 9, anordnad enligt alternativ 2.

I klass 7 må — då densamma är avslutningsklass — sådan praktisk yrkesorientering som nu nämnts kunna anordnas under ett antal hel- eller halvdagar (sammanlagt högst 5 heldagar under läsåret).

Studiebesök bör också göras vid yrkes- och verkstadsskolor, industriskolor, folkhögskolor, lantmannaskolor och andra utbildningsanstalter, som kan vara av betydelse för elevernas fortsatta utbildning.

7. I samband med de yrkesorienterande uppgifterna bör elevernas uppmärksamhet inriktas på de egna anlagen och in-

tressena och på dessas betydelse för yrkesvalet och anpassningen till yrket. Sådan anlagsorientering kan i viss mån ske kollektivt. Individuell anlagsorientering, som bör förekomma, när frågan om vidare utbildning eller inplacering i yrkeslivet blir aktuell, måste ske under intimt samarbete mellan elev, hem, skola och ungdomsförmedling. Därvid bör läraren, i den mån så är erforderligt, lämna skriftligt utlåtande, eventuellt kompletterat med muntliga upplysningar, om vissa anlag och egenskaper hos eleverna samt om deras sociala situation. Detta utlåtande kompletteras vid behov med upplysningar från skolläkaren. Med ledning av de informationer som sålunda lämnas av läraren och skolläkaren om den enskilde lärjungen, blir det möjligt för ungdomsförmedlingens tjänstemän att vid enskild yrkesvägledning klarlägga yrkesvalssituationen.

Vid yrkesvägledningen bör likaledes kontakt sökas med lärjungarnas målsmän. I enskilda fall kan detta ske genom personliga samtal, men målsmännen bör också inbjudas till föräldramöten för överläggningar i yrkesvalsfrågorna. Dessa överläggningar bör om möjligt inledas med ett orienterande föredrag av någon person med speciell erfarenhet på området, t. ex. en representant för den offentliga arbetsförmedlingen.

Yrkeskunskap

Mål

Undervisningen i yrkeskunskap har till uppgift att i nära anslutning till yrkesvägledningen ge lärjungarna fortsatt orientering om yrkesliv och yrkesval, att genom praktiskt yrkesarbete ge dem personliga erfarenheter och även en förberedande yrkesutbildning inom något yrkesområde samt att i samband därmed

bibringa dem vissa praktiska och teoretiska kunskaper om yrkets organisation och förutsättningar.

Kursinnehåll

Yrkeskunskap i anslutning till jordbruk
Yrkesteor

Jordbrukslära: Olika jordarter och deras egenskaper. Olika slag av åkerjord.

Akerjordens avdikning och bearbetning. Jordförbättringar och gödsling, gödselvård. De odlade åkerväxterna, utsäde och sådd, skötsel under växttiden, skörd och förvaring. Växtförädling. Växtföljd och växelbruk. Ängar och betesvallar. Ogräs, växtsjukdomar och skadeinsekter.

Husdjurslära: Olika slag av husdjur och husdjursraser. Rasförädling. Husdjurens vanligaste sjukdomar. Fodermedel. Utfodringen och dess ekonomi. Mjölken och dess behandling.

Redogörelse för vanliga jordbruksmaskiner i samband med demonstration.

Enkla ritningar till mindre byggnader. Läsning av arbetsritningar.

Bokföring: Enklare jordbruksbokföring och i samband därmed vissa sidor av jordbrukarhemmets ekonomi, såsom viktiga inkomst- och utgiftsposter, uppgörande av självdeklaration.

Hygieniska, samhälleliga och etiska synpunkter i fråga om arbetet; yrkesrisker. I samband härmed bl. a. arbetarskyddslagen, försäkringar, föreningsverksamhet, kollektivavtal, arbetsdomstol, allt med hänsyn till jordbrukets förhållanden.

Yrkespraktik

Deltagande i arbete på arbetsplatser inom yrkesområdet. Övningar i användning och skötsel av de i jordbruket allmänt förekommande arbetsmaskinerna och redskapen. Husdjurens skötsel och vård.

Yrkeskunskap i anslutning till skogsbruk

Yrkesteori

Sverige som skogsland: Översikt av de nuvarande skogstillgångarna i landet. Skogens ekonomiska betydelse.

Marktyper och skogsbestånd: De skogbildande träden. Markens och klimatets betydelse för utbildande av skilda skogstyper.

Skogsvård: Något om nuvarande skogslagstiftning. Förvaltnings- och tillsynsmyndigheter. Hyggesrensning, röjning, gallring och slutavverkning. Sådd, plantering, växtförädling och fröinsamling. Dikning och vägbyggnad. Skador på skogen genom insekter och svampar samt motåtgärder. Betesskador på skogen genom husdjur och vilda djur. Åtgärder mot skogseldfara; skogseldsläckning.

Skogens tillvaratagande: Planläggning och förberedelser i och för avverkning. Stämpling och utbytesberäkning. Sommar- och vinterhuggning av sågtimmer och massaved. Apterling. Vedavverkning med kvalitetsuppdelning. Virkesmätning och användning av tabeller. Olika transportvägar och transportsätt.

Något om jakt- och fiskevård.

Bokföring: Enklare bokföring och i samband därmed något om det mindre skogsbrukets ekonomi, såsom viktigare inkomst- och utgiftsposter, uppgörande av självdeklaration för mindre skogsbruk.

Hygieniska, samhälleliga och etiska synpunkter i fråga om arbetet; yrkesrisker. I samband härmed bl. a. arbetarskyddslagen, försäkringar, föreningsverksamhet, kollektivavtal, arbetsdomstol, allt med hänsyn till skogsbrukets förhållanden.

Yrkespraktik

Deltagande i arbete på arbetsplatser inom yrkesområdet. Övningar i användande av de viktigaste inom skogsbruket allmänt förekommande verktygen och arbetsmaskinerna; dessas underhåll och vård. Hästens utfodring och vård.

Yrkeskunskap i anslutning till fiske och sjöfart

Yrkesteori

Fiskevattnet: Vattnets salthalt, temperatur och lufthalt på olika djup och vid olika årstider.

Fiskar och fiskevård: För området viktiga fiskar. Villkoren för fiskens liv; vattnets lufthalt, renhet och temperatur. Fiskarnas föda, deras lekplatser. För fisket skadliga djur. Fiskbeståndets reglering. Fiskodling. Skaldjur.

Fångst och fångstredskap: Olika slag av fångstredskap, särskilt de på platsen förekommande, och deras användning. Redskapens tillverkning, färgning och konservering.

Fångstens tillvaratagande: Saltning, torkning, frysning; konservindustri.

Båtar och motorer: Viktiga fiskebåtstyper. Fiskebåtsmotorns konstruktion och arbetsätt; ofta förekommande fel på motorn och dessas avhjälpande.

Navigation: Distansmätt, brukliga inom navigationen. Sjökort och sjömärken. Styrningsregler. Kompassens indelning, missvisning och deviation. Uttagning av kurser; fart och distans; strömsättning och avdrift. Ortsbestämning vid sikte av land; lod och logg; pejlingar. Någon övning att använda nautiska tabeller. Om väderlekskartor och stormvarningar. Anordningar för livräddning.

Bokföring: Enklare bokföring och i samband därmed något om hemmets ekonomi, såsom viktiga inkomst- och utgiftsposter, uppgörande av självdeklaration.

Hygieniska, samhälleliga och etiska synpunkter i fråga om arbetet; yrkesrisker. I samband härmed bl. a. arbetarskyddslagen; försäkringar, föreningsverksamhet, kollektivavtal, arbetsdomstol, allt med hänsyn till förhållandena inom fisket och sjöfarten.

Yrkespraktik

Deltagande i arbete på arbetsplatser inom yrkesområdet. Övningar i användning och vård av inom yrket vanligast förekommande verktyg och maskiner.

Yrkeskunskap i anslutning till metallarbete

Yrkesteori

Material: Järnmalmer, våra viktigaste gruvfält. Något om järnets framställning, tackjärnets förvandling till smidesjärn och stål samt olika järn- och stålsorters egenskaper och användning. Något om andra metaller som kommer till användning i metallindustrin.

Materialets bearbetning. Några arter av industri och hantverk inom området. Konstruktionsritning. Läsning av enkla arbetsritningar.

Yrkesräkning.

Bokföring: Enklare hantverksbokföring och i samband därmed upprättande av självdeklaration.

Hygieniska, samhälleliga och etiska synpunkter i fråga om arbetet; yrkesrisker. I samband härmed bl. a. arbetarskyddslagen, föreningsverksamhet, försäkringar, kollektivavtal, arbetsdomstol, allt med hänsyn till förhållandena inom arbetsområdet.

Yrkespraktik

Arbete i skolverkstad eller på arbetsplatser inom yrkesområdet. Någon kunskap om och övning i användning av vanliga verktyg och maskiner samt deras vård.

Yrkeskunskap i anslutning till träarbete

Yrkesteori

Material: Viktigare inhemska virkesorter. Virkesträdens fällning, transport och försågning; virkets torkning. Olika virkessorters lämplighet för olika ändamål. Övningar att skilja olika träslag från varandra. Några utländska virkesorter.

Materialets bearbetning. Några arter av industri och hantverk på området.

Konstruktionsritning. Läsning av enkla arbetsritningar.

Yrkesräkning.

Bokföring: Enklare hantverksbokföring och i samband därmed upprättande av självdeklaration.

Hygieniska, samhälleliga och etiska synpunkter i fråga om arbetet; yrkesrisker. I samband härmed bl. a. arbetarskyddslagen, försäkringar, föreningsverksamhet, kollektivavtal, arbetsdomstol, allt med hänsyn till förhållandena inom arbetsområdet.

Yrkespraktik

Arbete i skolverkstad eller på arbetsplatser inom yrkesområdet. Någon kunskap om och övning i användning av vanliga verktyg och maskiner samt deras vård.

Yrkeskunskap i anslutning till textilt arbete

Yrkesteori

Materialkännedom: De viktigaste textila råvarorna. Något om olika textiliers tillverkning, egenskaper och användning.

Några arter av industrier och hantverk på området.

Val av textilier för olika ändamål: kvalitetsstudier, mekanisk hållfasthet, materialets förhållande till vatten, tvättmedel, värme o. d.

Kostnadsberäkningar.

Bokföring: Enklare hantverksbokföring och i samband därmed upprättande av självdeklaration.

Hygieniska, samhälleliga och etiska synpunkter i fråga om arbetet; yrkesrisker. I samband därmed bl. a. arbetarskyddslagen, försäkringar, föreningsverksamhet, kollektivavtal, arbetsdomstol, allt med hänsyn till förhållandena inom arbetsområdet.

Yrkespraktik

Arbete i skolverkstad eller på arbetsplatser inom yrkesområdet. Någon kunskap om och övning i användning av vanliga verktyg och maskiner samt deras vård.

Yrkeskunskap i anslutning till handel

Yrkesteori

Bokföring: Bokföringens uppgift och teoretiska grunder; olika slag av bokföring; enkel detaljbokföring för enskild firma; bokslut. I anslutning härtill enkla affärsbrev, räkningar, kvitton, fakturor. Det viktigaste om post-, järnvägs- och ångbåtsförsändelser samt om förtullning. Korta meddelanden ur handelsläran och handelslagstiftningen. Något om självdeklaration, redovisning och revision.

Handelsräkning: Övningar för vinnande av färdighet i snabb och säker räkning med hela tal och bråk med tillämpning på praktiska uppgifter. Mynt, mått och vikt. Procent, rabatt, provision, pålägg, vinst och förlust; brutto, netto och tara; ränta, diskont, växlar; bolagsräkning, aktier; kalkylation.

Maskinskrivning: Övningar i maskinskrivning för inlärande av riktig fingersättning och riktigt anslag. Övningar med löpande text, företrädesvis affärsbrev, utskrivning av räkningar och fakturor. Skrivmaskinens vård. Duplicing.

Hygieniska, samhälleliga, psykologiska och etiska synpunkter i fråga om arbetet; yrkesrisker. I samband härmed bl. a. arbetarskyddslagen, försäkringar, föreningsverksamhet, kollektivavtal, arbetsdomstol, allt med hänsyn till förhållandena inom arbetsområdet.

Yrkespraktik

Arbete på arbetsplatser inom yrkesområdet och i samband därmed elemen-

tär varukännedom och försäljningsteknik.

Yrkeskunskap i anslutning till hushålls- och vårdnadsyrken

Yrkesteori

Närings- och födoämneslära: Födans olika beståndsdelar. De olika näringsämnena. Tillagningens betydelse ur närings synpunkt. Kaloribehovet. Betydelsen av ändamålsenligt sammansatt mat. Uppställande av matsedlar. De olika födoämnenas ursprung och beredning, beståndsdelar och näringsvärde samt användning, tillagning och förvaring. Kännetecken på god kvalitet. Vitaminernas och mineralämnenas betydelse. Småbarnskost och lättsmält kost; dietmat.

Matlagingslära m. m.: Regler för beredning av de vanligaste typrätterna. Portionsberäkningar. Ändamålsenlig konservering.

Hemvårdslära: Fordringar på en god bostad. Olika uppvärmningsanordningar. Vården av inventarierna i ett hem. Den dagliga städningen. Storrengöring. Olika tvättmedel och tvättredskap. Planläggning av hushållsarbetet och rationella arbetsmetoder. Tekniska hjälpmedel.

Yrkeshygien: Vikten av personlig renlighet och hälsovård vid handhavandet av livsmedel. Rätt klädedräkt i hemarbetet. Något om livsmedelslagstiftningen.

Hemmets ekonomi: Olika inköpsmetoder. Enkel hembokföring.

Barnavård: Grunderna för späda barns skötsel. Några synpunkter på barns uppfostran.

Hygieniska, samhällliga, psykologiska och etiska synpunkter i fråga om arbetet; yrkesrisker. I samband härmed bl. a. arbetarskyddslagen, obligatoriska försäkringar, föreningsverksamhet, kollektivavtal, arbetsdomstol, allt med hänsyn till förhållandena inom arbetsområdet.

Yrkespraktik

Fortsatt undervisning i hushållsgörsmål i skolköket samt deltagande i arbete på arbetsplatser inom yrkesområdet.¹

Anmärkningar

1. Kursplanerna upptar åtta väsentliga områden inom vårt lands yrkesliv och avser att vara tillämpliga för de flesta skolor som har yrkeskunskap på timplanen. Om kursen är tvåårig, bör en lämplig uppdelning av kursinnehållet göras.

I vissa fall kan det vara lämpligt att kombinera ett par av kursplanerna, exempelvis de i anslutning till jordbruk och skogsbruk, om därigenom ett för bygdens arbetsliv lämpligt kursinnehåll kan erhållas.

2. Såsom framgår av kursinnehållet, upptar ämnet yrkeskunskap dels teoretiska moment, dels praktiska. Yrkesteorin torde i regel kunna meddelas i skolan, medan det praktiska yrkesarbetet bör försiggå i skolverkstad, skolkök eller på arbetsplatser av olika slag.

Det i timplanen för ämnet angivna timtalet kan lämpligen fördelas mellan yrkesteori och yrkespraktik på sätt som angivits i anmärkningarna till timplanerna (sid. 83, 84 och 91).

3. Yrkesteorin i en avdelning bör ofta kunna koncentreras för två eller tre yrkesområden (kursplanstyper). Genom att för olika typer gemensamma moment (t. ex. bokföring, hygieniska och samhällliga synpunkter, teknisk ritning) sammanföres, kan det genom omväxlande tysta övningar och omedelbar undervisning bli möjligt att meddela samtidig undervisning i yrkesteori för hela avdelningen.

¹ Om lärjungar i klass 8, alternativ 2, undervisas enligt förestående kursplan, bör lämplig arbetsfördelning göras med ämnet hemkunskap och hushållsgörsmål.

I de fall då elevs yrkesval är mera speciellt och inte kan inordnas under något av de yrkesområden som här ovan angivits, torde den speciella delen av yrkesteorin böra meddelas av lämplig handledare i samband med yrkesarbetet.

Den teoretiska delen av kursinnehållet blir i många fall likartad för flera yrken. Sålunda är yrkesteorin för metallarbete tillämplig för elever, som har praktik exempelvis som verkstadsarbetare, plåtslagare eller bilmekaniker. Yrkesteorin för hushålls- och vårdnadsyrken är tillämplig för elever, som har praktik i hem, i storkök, i barnhem, i sjukvård osv.

4. Momentet yrkesräkning i kursplanerna för metallarbete och träarbete kan lämpligen uppta följande:

Metallarbeta: Något om mätning och måtts noggrannhet. Yt- och volymeräkningar. Beräkning av hastigheter vid lineär och cirkulär rörelse med tillämpning på maskinella anordningar. Blandningsproblem med tillämpning på i yrket förekommande blandningar. Procent- och promillehalter. Ackordsberäkning. Enkla trigonometriska beräkningar med tillämpning i olika verktygsmaskiner.

Träarbete: Något om mätning och måtts noggrannhet; meter-, fot- och tumsystemet. Yt- och volymeräkningar. Beräkning av materialåtgång med exempel i anslutning till yrket. Beräkning av hastigheter vid lineär och cirkulär rörelse med tillämpning på maskinella anordningar. Procenträkning. Ackordsberäkning.

5. I vissa fall där god tillgång till välutrustade skolverkstäder finns, kan yrkespraktiken helt eller delvis förläggas till skolan. Om yrkespraktiken fördelas mellan en skolverkstad och en arbetsplats i näringslivet, bör praktiken på skolverkstaden komma först och avse en

systematisk instruktion och träning i yrkets första grunder. Om detta ej kan ordnas, utan yrkespraktiken måste helt tillgodoses genom arbete på arbetsplatser, bör endast sådana arbetsplatser komma i fråga, där eleven kan få tillfredsställande personlig handledning i yrkets grunder. Praktikplaceringen bör helst ske i enlighet med lärjungarnas egna intressen, önskemål och möjligheter. Att klarlägga dessa är en uppgift, som bl. a. kräver enskilda resonemang med eleverna och deras föräldrar. Vissa yrkesönskemål torde visa sig svåra att tillgodose. På många orter är praktikmöjligheterna begränsade till ett fåtal yrken, som kanske därtill representerar ett ganska ensidigt urval. Man kan emellertid inte förutsätta, att elevernas framtidsintressen och praktikönskemål skall hålla sig inom en alltför snäv ram. För att kunna tillgodose mera speciella önskemål bör man undersöka, om ifrågavarande praktik kan ordnas på någon arbetsplats utanför hemorten, t. ex. i samråd med arbetsförmedling eller eventuellt annat skoldistrikt. Visar sig även detta stöta på svårigheter, bör eleven om möjligt praktisera inom något område, som erbjuder arbetsuppgifter av liknande slag eller i varje fall tillfälle till praktisk sysselsättning och kontakt med förhållandena ute i arbetslivet.

I de fall då det i en skola finns flera sent yrkesbestämda lärjungar samt elever, vilkas yrkesönskemål är av sådan mera speciell art som inte kan tillfredsställas inom bygdens eller närliggande trakters arbetsliv, kan dessa elever, om så för övrigt är möjligt, lämpligen sammanföras till en avdelning med undervisning enligt alternativ 3 i timplanen.

6. Genom en målmedveten upplysningsverksamhet i samband med anskaffningen av praktikplatser och i mera allmänna sammanhang bör man efter hand

söka få näringslivets representanter positivt inställda till skolans strävan att ge sina lärjungar en förberedande yrkeskunskap. Man kan emellertid förutsätta, att praktikplaceringen i regel nödvändiggör överläggningar med vederbörande arbetsgivare eller arbetsledare, och särskilt i tider med sämre arbetsmarknadsläge och på orter med mindre väl utvecklat näringsliv kan dessa uppgifter bli ganska arbetskrävande. Som ovan nämnts, blir det i vissa fall även fråga om att ordna praktikplacering utanför hemorten och hemkommunen. Man måste därför redan från början söka få till stånd ett organiserat samarbete med närmaste lokala arbetsförmedlingskontor. I kommuner där arbetsförmedlingen är utrustad med särskild personal för ungdomsförmedling och yrkesvägledning, bör denna anlitas för anskaffningen och förmedlingen av för skolan behövliga praktikplatser.

7. Praktikarbetets organisation är beroende av flera omständigheter. Det bör för den enskilde eleven om möjligt koncentreras till ett fåtal, helst ett eller två, yrken. Eleven får härigenom en något mera ingående inblick i yrkets förhållanden och även en förberedande yrkesutbildning, som för framtiden kan vara av värde. Eleverna bör beredas tillfälle att noga tänka igenom sitt preliminära yrkesval och sina förutsättningar härför. Redan i sjunde klassen skall detta ske, och i samband härmed bör lärjungarnas yrkesönskemål klarläggas, så att skolans ledning i god tid före nästa läsårs början hinner organisera praktikarbetet. Härigenom kan arbetet igångsättas omedelbart vid läsårets början och praktiklektionerna få sin bestämda plats på schemat. Detta är i regel nödvändigt med hänsyn till lärarnas tjänstgöring och har även visat sig fördelaktigt för de arbetsplatser som tar emot eleverna.

8. Genom kontakt med arbetsplatserna bör skolan tillse, att lärjungarna fullgör praktiken i enlighet med de utarbetade planerna och att eleverna sysselsättes med arbetsuppgifter, som tillgodoser det anlags- och yrkesorienterande syftet. Helst bör vid varje arbetsplats, som utnyttjas för praktik av detta slag, någon lämplig person inom företaget få till uppgift att ge eleverna en viss handledning och orientering.

9. I samband med undervisningen i yrkestheori bör lärjungarna orienteras om vederbörande yrkes betydelse i vårt land och om dess naturliga och ekonomiska betingelser. Härvid bör eleverna medverka med redogörelser och korta föredrag.

10. Till stöd för den teoretiska undervisningen bör finnas lämplig undervisningsmateriel, såsom uppslagsböcker, kartor, planscher, fotografier, filmer, bildband och andra ljusbilder, prov på jord- och bergarter, produktsamlingar från industrier osv. I vissa fall kan speciell materiel vara behövlig, exempelvis i skolor med yrkeskunskap i anslutning till fiske och sjöfart, där sjökort, parallellinjal, transportörer och båtkompass bör finnas.

11. Särskilda studiebesök bör om möjligt anordnas i anslutning till de yrken som praktiseras i yrkeskunskapen, exempelvis:

- för jordbruk: försöksgårdar, försöksodlingar, handelsträdgårdar, utställningar, mejerier, kvarnar;
- » skogsbruk: försöksfält, skogsodlingar, industrier med trä som råvara;
- » fiske och sjöfart: fiskodlingsanstalter, konserverfabriker, varv;
- » metallarbete: gruvor, järnverk, mekaniska verkstäder;
- » träarbete: sågverk, snickerifabriker, industrier för tillverkning av byggnads- och snickerimaterial;

för textilt arbete: sömnadsateljéer, konfektions- och andra textilindustrier;
» handel: butiker, kontor;
» hushålls- och vårdnadsyrken: sjukhus, barnhem, storkök och tvättinrättningar, utställningar och industrier med anknytning till berörda yrkesområden.

12. I skolor med yrkeskunskap och undervisning i engelska språket bör vid språkundervisningen särskilt uppmärksammas ord och uttryck, som har praktisk betydelse inom det ifrågavarande yrkesområdet (t. ex. facktermer, bruksanvisningar, notiser om redskap, annonser).

Valfritt ämne

Undervisningen i valfritt ämne torde i regel kunna bedrivas med ledning av det för respektive ämne tidigare angivna kursinnehållet. Beträffande undervisningen i maskinskrivning kan hänvisas till det kursinnehåll som anges under ämnet yrkeskunskap i anslutning till handel, vilket på lämpligt sätt bör anpassas efter de föreliggande förhållandena.

Vid den valfria undervisningen bör ge-

nomgående stor hänsyn tas till elevernas läggning och önskemål och till de lokala möjligheterna ifråga om lärarkrafter, utrustning och miljö. Så t. ex. kan vid valfri undervisning i musik ägnas stort utrymme åt instrumentalmusiken med undervisning på valfritt instrument (fiol, gitarr, flöjt, klarinett, trumpet, orgel, piano osv.).

Trädgårdsskötsel

Mål

Undervisningen i trädgårdsskötsel har till uppgift att ge lärjungarna någon kännedom om i en trädgård förekommande arbeten och bereda dem tillfälle till iakttagelser rörande växtlivet samt utveckla deras händighet och ordningssinne.

Undervisningen bör så bedrivas, att den väcker håg för trädgårdsarbete och intresse för naturen.

Kursinnehåll

Femte klassen (vårterminen) och sjätte klassen (höstterminen)

Trädgårdslandens vårberedning; sådd och plantering, skötsel och skörd av frö- och rotköksväxter; sådd av ettåriga blomsterväxter; växters förökning genom stieklingar och avläggare; trädgårdslandens höstberedning.

Sjätte klassen (vårterminen) och sjunde klassen (höstterminen)

Trädgårdslandens vårberedning; sådd och plantering, skötsel och skörd av bladköksväxter; plantering och skötsel av jordgubbar och fleråriga blomsterväxter; plantering av bärbuskar, fruktträd och andra träd;¹ skörd, sortering och förvaring av frukt; jordförbättring;¹ naturliga gödslingsmedel och deras tillvaratagande,¹ konstgödsel;¹ trädgårdslandens höstberedning.

Sjunde klassen (vårterminen)

Läggning och skötsel av drivbänkar; något om förädling och beskärning av fruktträd, besprutning och andra skyddsåtgärder mot skadeinsekter och svampar;

¹ Medtas endast om sjunde klassen är avslutningsklass.

sådd, omskolning och plantering av ett-åriga blomsterväxter.

Anvisningar för anläggning av en mindre trädgård.

Åttonde klassen (höstterminen)

Plantering av bärbuskar, fruktträd och andra träd; skörd, sortering och förvaring av frukt; jordförbättringar, naturliga gödselmedel och deras tillvaratagande, konstgödsel; trädgårdslandens höstberedning.

Anmärkningar

1. De yttre förutsättningar, under vilka undervisningen i trädgårdsskötsel bedrivs, är mycket skiftande på olika orter, varför kursplanen måste tillämpas med viss frihet och av förhållandena påkallade jämkningar vidtas.

2. Skolträdgården bör innehålla dels en avdelning för köksväxter, dels utrymme för prydnadsväxter, dels fruktträd och bärbuskar.

I avdelningen för köksväxter bör för hushållet viktigare slag av grönsaker förekomma.

Av prydnadsväxter bör särskilt uppmärksammas de fleråriga blomsterväxter som trivs på orten.

I fruktträdgården bör odlas ett urval av för trakten lämpliga fruktträds- och bärbusksorter.

I köksväxtavdelningen erhåller lärjungarna, där så kan ske, egna lotter. Dessa bör dock disponeras på ett sådant sätt, att de tillsammans ger ett tilltalande helhetsintryck.

Skolträdgården bör om möjligt innehålla en avdelning för sådana växter som är av betydelse för undervisningen men inte ingår i andra odlingar.

Önskvärt är även, att lärjungarna får biträda med vattningen och vården i

övrigt av krukväxter och fönsterodlingar i skolrummen.

3. Utom till skolträdgård och skolgårdsplantering i övrigt må lärjungarnas praktiska övningar kunna förläggas till lärarträdgården eller till odlingar vid hemmen.

4. Arbetena i skolträdgården bör under lärarens ledning i möjligaste mån utföras av lärjungarna själva, som därvid lämpligen fördelas i arbetslag med bestämda uppgifter. I fråga om tyngre arbeten bör tillses, att dessa inte ställer för stora krav på elevernas krafter.

Lärjungarna bör, där så är möjligt, även under sommaren samlas till arbete i skolträdgården under ledning av läraren eller annan sakkunnig person.

Skolstyrelsen bör tillse, att det under sommaren behövliga arbetet i skolträdgården inte försummas i sådana fall, då det ej kan utföras av eleverna själva.

5. Genom undervisning på lärorummet förberedes utarbetet, sammanfattas de under arbetet gjorda erfarenheterna och genomgås de delar av lärokursen som ej har direkt samband med de praktiska övningarna.

6. Undervisningen i trädgårdsskötsel bör, när så lämpligen kan ske, sättas i samband med och stödja undervisningen i andra ämnen, först och främst naturkunnighet. Iakttagelser göres rörande växt- och djurliv, jordarter, jordens näringsförhållanden, väderlek osv. I matematikundervisningen kan ingå kostnadsberäkningar, mätningar och ytberäkningar, som hänför sig till skolträdgården. Teckningsundervisningen kan användas sig av motiv från skolträdgården. Ett påtagligt samband råder med undervisningen i hemkunskap och hushållsgöromål.

7. Den uppfostrande betydelse som undervisningen erhåller genom elevernas umgänge med naturen och vården av det

växande samt genom att lärjungarna på egen hand utför arbete, som ger påtagligt resultat, bör tillvaratas.

8. I kursplanen förutsättes, att den egentliga undervisningen i ämnet börjar först under femte skolåret. Detta får inte utesluta, att skolträdgården redan i skolans lägre klasser göres till föremål för iakttagelser, som utnyttjas i den övriga undervisningen, framför allt i ämnena hembygdskunskap och naturkunnighet.

9. De i trädgården och övriga planteringar odlade växterna bör förses med tydliga namnbrickor.

10. Av trädgårdsredskap bör skolan tillhandahålla tillräckligt antal, så att undervisningen kan bedrivas planmässigt. Lärjungarna bör vänjas vid att vårda redskapen, noggrant rengöra dem efter begagnandet och hålla dem skyddade mot rost. För förvaring av trädgårdsredskapen bör finnas ett tillräckligt stort, väl inrett redskapsrum, som möjliggör, att redskapen får bestämda platser.

11. Det ökar elevernas arbetsglädje och intresse, att de får del av skolträdgår-

dens produkter. Blommor från skolträdgården kan komma till användning för skollokalerens prydnad. Där så befinnes lämpligt, bör lärjungarna föra räkenskaper över inkomster och utgifter för trädgården samt anteckningar över sitt arbete.

12. Samarbete bör sökas med föreningar, som genom ungdomsklubbar o. d. arbetar för trädgårdsodling.

13. Den till undervisningen i trädgårds-skötsel enligt anvisningarna till timplanerna (punkt 9, sid. 75) angivna tiden kan lämpligen förläggas till i medeltal två veckotimmar under de tider av året som bäst lämpar sig för denna undervisning. Minskningen i undervisningstid för övriga ämnen fördelas på olika ämnen.

Undervisningen i skogsvård (jfr anvisningarna till timplanerna, punkt 10, sid. 75) må omfatta såväl teoretisk framställning av lättfattligt innehåll som praktiskt arbete och förberedas vid undervisningen i naturkunnighet och trädgårds-skötsel.

EXEMPEL PÅ ARBETSORDNINGAR

Anvisningar

1. Vid uppgörandet av arbetsordningen skall tillses, att den kommer att överensstämma med gällande föreskrifter om den dagliga arbetstidens och rasternas längd.

Det är av vikt, att vid ämnenas inplacering på arbetsordningen särskild hänsyn tas till ämnen och ämnesgrenar, som är av grundläggande betydelse eller för eleverna särskilt krävande. Lämplig fördelning under arbetsdagen mellan mera teoretiskt betonade ämnen och övningsämnen bör även eftersträvas.

Ämnen i samband med vilka hemuppgifter kan förekomma bör förläggas så, att en i stort sett jämn fördelning av arbetet möjliggöres. Sådana ämnen bör emellertid också kunna förläggas till veckodagar, till vilka hemuppgifter enligt gällande bestämmelser ej skall förekomma.

2. De exempel på arbetsordningar som här på grundval av undervisningsplanens timplaner meddelas upptar endast ett fåtal av de många kombinationer som kan ifrågakomma. Så t. ex. kan speciella metodiska eller organisatoriska anordningar, såsom »samlad undervisning», »periodläsning», »endagsledighet», medföra avvikelser. Även önskemål om kortare lästid på lördagarna kan föranleda smärre förändringar av schemat. På enstaka arbetsordningar har angivits, hur i dessa fall kan förfaras. Lärarutbyten, lärarnas tjänstgöringsförhållanden och lokaltillgången kan också göra avvikelser nödvändiga. Exempelen på arbetsordningar förutsätter i regel, att den längre ras-

ten i förekommande fall är förlagd efter lektion 3. Vid annan förläggning av denna rast kan vissa justeringar av arbetsordningen bli nödvändiga.

3. I de här upptagna arbetsordningarna har följande förkortningar använts.

Kristendomskunskap	Kr
Modersmålet	M
Muntlig framställning och läsning	MI
Skrivning och språklära	Ms
Engelska	Eng
Tyska	Ty
Hembygdskunskap med arbetsövningar	Hb
Historia	Hi
Samhällskunskap	Sk
Geografi	Ge
Naturkunnighet	Na
Biologi med hälsolära	Bi
Fysik	Fk
Kemi	Ke
Matematik	Ma
Teckning	Tck
Musik	Mu
Gymnastik, lek och idrott	Gy
Slöjd	Sl
Hemkunskap	Hk
Hushållsgöromål	Hg
Yrkesvägledning	Yv
Yrkeskunskap	Yk
Valfritt ämne	V

klass	k
grupp	g
omedelbar undervisning	o
tysta övningar	t

Arbetsordningar för a-formen

Arbetsordning

a-formen

Klass 1, alternativ 1

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Ma ϵ^1	Ma ϵ^2	M ϵ^1	Ma ϵ^1	M ϵ^2	Kr
						Hb
2	M	Kr	M ϵ^1	Kr	Kr	Ma
		Mu		Hb	Mu	
3	Hb	M	Gy	M	Hb	M
4	M ϵ^2	M ϵ^1	M ϵ^2	Ma ϵ^2	M ϵ^1	
5	Hb ϵ^2	Hb ϵ^1	M ϵ^2	M ϵ^2	M ϵ^1	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lä rar- timmar	Lärjungetimmar	
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt
Kr.....	2	2	—
M: Ml.....	8	2	3
Ms.....	6	2	2
Hb.....	5	3	1
Ma.....	5	1	2
Mu.....	1	1	—
Gy.....	1	1	—
	S:a 28	12	8

Arbetsordning för a-formen

Arbetsordning¹

a-formen

Klass 1, alternativ 1

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Ma ^{g2}	M ^{g2}	M ^{g1}	M ^{g2}	M ^{g2}	Kr
						M
2	Kr	Kr	Ma ^{g1}	Ma ^{g2}	Kr	Hb
	M	Mu			Mu	
3	Hb	M	M ^{g1}	M ^{g2}	Ma	M
4	M	Gy	M ^{g1}	M ^{g2}	Hb	
5	M ^{g1}	Ma ^{g1}	Hb ^{g1}	Hb ^{g2}	M ^{g1}	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lä rar- timmar	Lärjungetimmar	
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt
Kr.....	2	2	—
M: Ml.....	8	2	3
Ms.....	6	2	2
Hb.....	5	3	1
Ma.....	5	1	2
Mu.....	1	1	—
Gy.....	1	1	—
	S:a 28	12	8

Anm. Grupp 1 och grupp 2 byter plats på arbetsordningen vid vårterminens början.

¹ För avdelning med s. k. endagsledighet.

Arbetsordning¹
a-formen

Klass 1, alternativ 1

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Ma ^{g2}	Ma ^{g1}	M ^{g2}	Ma ^{g1}	Ma ^{g2}	M ^{g1}
2	Mhk M	Mhk M	Gy	Kr Mu	Mhk M	Kr Mu
3	Mhk Hb	Mhk Kr	Ma	Mhk Hb	Mhk Hb	Mhk M
4	M ^{g1}	M ^{g2}	M ^{g1}	M ^{g2}	Hb ^{g1}	Hb ^{g2}
5	M ^{g1}	M ^{g2}	M ^{g1}	M ^{g2}		

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Läro- timmar	Lärjungetimmar	
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt
Kr.....	2	2	—
M: Ml.....	8	2	3
Ms.....	6	2	2
Hb.....	5	3	1
Ma.....	5	1	2
Mu.....	1	1	—
Gy.....	1	1	—
	S:a 28	12	8

Anm. S. k. samlad undervisning (här betecknad med Mhk) tillämpas under tiden
I den samlade undervisningen ingår här:

Kr.....	1 t.
M.....	4 *
Hb.....	3 *
	S:a 8 t.

¹ För avdelning, i vilken tillämpas s. k. samlad undervisning.

Arbetsordning

a-formen

Klass 1, alternativ 2

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M ^{g2}	Kr	Hb ^{g2}	M ^{g2}	Ma ^{g2}	Kr
		Hb				Hb
2	Ma	M	Kr	Kr	M	M
			Mu	Mu		
3	M	Gy	Ma	M	Hb	Gy
4	Hb	M	M	Ma	M	M
5	M ^{g1}		Hb ^{g1}	M ^{g1}	Ma ^{g1}	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lä rar- timmar	Lärjungetimmar	
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt
Kr.....	2	2	—
M: Ml.....	7	5	1
Ms.....	6	4	1
Hb.....	5	3	1
Ma.....	5	3	1
Mu.....	1	1	—
Gy.....	2	2	—
	S:a 28	20	4

Ann. Grupp 1 och grupp 2 byter plats på arbetsordningen vid vårterminens början.

Arbetsordning

a-formen

Klass 1, alternativ 3

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Kr	Kr	Ma	Ma	Kr	Kr
	Ma	Mu			Mu	Ma
2	M	M	Hb	M	M	M
3	Hb	Gy	M	Gy	Hb	Hb
4	M	M	M	M	Hb	M

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M: Ml.....	7
Ms.....	4
Hb.....	5
Ma.....	3
Mu.....	1
Gy.....	2
	S:a 24

Arbetsordning

a-formen

Klass 2, alternativ 1

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	M ^{g1}	Kr	M ^{g2}	M	Kr
2	Ma	M	M	Ma	Ma	M
3	Gy	Mu	M	M	Hb	M
4	M	Ma ^{g2}	Hb	M ^{g1}	Hb	
5	Hb ^{g3}	M ^{g2}	Hb ^{g1}	Ma ^{g1}	Gy	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Läro- timmar	Lärjungetimmar	
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt
Kr.....	2	2	—
M: Ml.....	7	5	1
Ms.....	6	4	1
Hb.....	5	3	1
Ma.....	5	3	1
Mu.....	1	1	—
Gy.....	2	2	—
	S:a 28	20	4

Arbetsordning¹

a-formen

Klass 2, alternativ 1

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	Kr	M ^{g1}	M	Kr	M ^{g2}
2	Ma	M	Ma ^{g1}	Hb	M	Ma ^{g2}
3	M	Gy	Hb ^{g1}	Ma	Gy	Hb ^{g2}
4	Hb	Ma	M ^{g1}	M	M	M ^{g2}
5	Mu	M		Mu	Hb	
	M			M		

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Läro- timmar	Lärjungettimmar	
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt
Kr.....	2	2	—
M: MI.....	7	5	1
Ms.....	6	4	1
Hb.....	5	3	1
Ma.....	5	3	1
Mu.....	1	1	—
Gy.....	2	2	—
	S:a 28	20	4

Anm. Grupp 1 och grupp 2 byter plats på arbetsordningen vid vårterminens början.

¹ För avdelning med s. k. endagsledighet.

Arbetsordning
a-formen

Klass 2, alternativ 2

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	M	Kr	M	M	Kr
2	Ma	M	M	Ma	Ma	Hb
3	Hb	Mu	Gy	M	M	M
4	M	Ma ^{g1}	Hb	M ^{g2}	Hb	
5	Gy	M ^{g1}	M	Ma ^{g2}	Hb	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- timmar	Lärjungetimmar	
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt
Kr.....	2	2	—
M: Ml.....	8	6	1
Ms.....	5	5	—
Hb.....	5	5	—
Ma.....	5	3	1
Mu.....	1	1	—
Gy.....	2	2	—
	S:a 28	24	2

Arbetsordning för 2-formen

Arbetsordning
a-formen

Klass 2, alternativ 3

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Kr	Kr	M	M	M	Kr
	M	Mu				Mu
2	Ma	M	Ma	Ma	Ma	Hb
3	M	Hb	M	Kr	Gy	M
				M		
4	Gy	M	Hb	M	Hb	
5	M	M			Hb	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n

Lärar- och
lärjungetimmar

Kr.....	2
M: Ml.....	7
Ms.....	5
Hb.....	5
Ma.....	4
Mu.....	1
Gy.....	2

S:a 26

Arbetsordningar för b-formen

Arbetsordning
b-formen

Klasserna 1—2, alternativ 1

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2
1	—	Ma	M	—	Kr		M	—	—	M	Kr	
					Mu						Ma	M
2	Hb		Kr		M	M	—	Ma	M	Hb		
	M		M					M	Ma	Mu		
3	M		Ma	M	Hb		Kr		Gy		M	
			M	Ma			Ma					
4	M	Ma	—	M	Hb		Hb		M	—		
	M											
5	Ma	—	—	Ma			—	M	M	—		
6							—	M				

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- timmar	Lärjungetimmar		
		För klasserna 1—2 gemen- samt	För klass 1 särskilt	För klass 2 särskilt
Kr.....	2	2	—	—
M: Ml.....	8	3	3	2
Ms.....	7	3	2	2
Hb.....	4	4	—	—
Ma.....	5	2	1	2
Mu.....	1	1	—	—
Gy.....	1	1	—	—
	S:a 28	16	6	6

Arbetsordning¹

b-formen

Klasserna 1—2, alternativ 1

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2
1	Kr		Ml	—	—	Ms	Ml	—	Kr		Kr	
	Ms	Ml							Ma	Ml	Ma	
2	Ma	Ml	Hb	—	Ml	Ma	—	Ms	Ml	Ms		
	Ml	Ma						Ml	Ms	Mu		
3	Ml	Ms	Kr	—	Ma	Ms	—	Hb	Ml	Ms		
	Ms	Ml	Mu						Ms	Ml		
4	Hb	Ma	Ms	—	Ms	Ml	—	Hb				
	Ml	Hb	Hb									
5	Gy		—	Ml	—	Ma	Ms	—	Ml	Ms		
									Ma			

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärrar-timmar	Lärjungetimmar		
		För klasserna 1—2 gemensamt	För klass 1 särskilt	För klass 2 särskilt
Kr.....	2	2	—	—
M: Ml.....	8	3	3	2
Ms.....	7	3	2	2
Hb.....	4	4	—	—
Ma.....	5	2	1	2
Mu.....	1	1	—	—
Gy.....	1	1	—	—
	S:a 28	16	6	6

¹ För avdelning med s. k. endagsledighet.

Arbetsordning för b-formen

Arbetsordning

b-formen

Klasserna 1—2, alternativ 2

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2
1	—	Ma	MI	—	Kr		Hb	—	Kr		Kr	
					Mu						Ms	MI
2	MI	Hb	Ma	MI	Ms	MI	Hb		Ma	Ms		Ms
	Hb	Ms	MI	Ma	MI	Ms			MI	Ma		
3	Gy		Ms		Ma	Kr		MI			MI	
			Mu			Ma		Hb				
4	MI	Ma	MI		Hb	Ms	MI	Gy				
	Ms	MI	Ms			MI	Ms					
5	Ma	—	—	Ms	Ms	—	—	MI	—	Hb	—	—

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- timmar	Lärjungetimmar		
		För klasserna 1—2 gemen- samt	För klass 1 särskilt	För klass 2 särskilt
Kr.....	2	2	—	—
M: MI.....	7	5	1	1
Ms.....	6	4	1	1
Hb.....	5	3	1	1
Ma.....	5	3	1	1
Mu.....	1	1	—	—
Gy.....	2	2	—	—
	S:a 28	20	4	4

Arbetsordning för A-formen

Arbetsordning

b-formen

Klasserna 1—2, alternativ 3

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2
1	Ms	MI		MI	Kr		Kr		Kr		Kr	
	MI	Ms		Ms	MI		Ms	MI	Ms	MI	Ma	MI
2	Gy		Ms	Ma	Ms	Ma	Hb		MI	Ms	Ms	Ms
			Ma	Ms	MI	Ms			Ms	Ma	Hb	
3	MI	Ma	Ma	MI	Ma	† Hb	Hb	Ms	Gy		MI	Ms
	Hb		MI	Ma	Mu		Ms	Hb			MI	
4	Ma	† Hb	Hb		† Hb	Ms	MI	Ms	Ms	MI		
	Mu					MI	Ma	MI	MI	Ms		
5	Ms	—	MI	—	—	Ma						

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar-timmar	L ä r j u n g e t i m m a r		
		För klasserna 1—2 gemen-samt	För klass 1 särskilt o t	För klass 2 särskilt o t
Kr.....	2	2	—	—
M: MI.....	7	5	1	1
Ms.....	6½	4½	1	1
Hb.....	3½	3½	—	1
Ma.....	4	2	1	1
Mu.....	1	1	—	—
Gy.....	2	2	—	—
	S:a 26	20	3 1	3 1

Arbetsordningar för A-formen

Klass 3, alternativ 1						
Arbetsordning A-formen						
Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	Ma ^{g2}	M	Hb	Ma ^{g1}	Kr
2	Ma	M	Ma	M	Hb	Ma
3	Hb	Mu	Gy	Mu	Gy	M
		M		M		
4	M	Hb	Kr	Ma	M	M
5	Gy	Hb	Sl	M	Mu	
6		M ^{g1}	Sl		M ^{g2}	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lä- rar- timmar	Lärjungetimmar	
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt
Kr.....	2	2	—
M: Ml.....	6	6	—
Ms.....	6	4	1
Hb.....	5	5	—
Ma.....	6	4	1
Mu.....	2	2	—
Gy.....	3	3	—
Sl.....	2	2	—
	S:a 32	28	2

Arbetsordning

A-formen

Klass 3, alternativ 2

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	Ma	Kr	Hb		Kr
2	Ma	M	M	M	Ma	Ma
3	Hb	Mu	Gy	Mu	Gy	M
		M		M		
4	M	Hb	M	Ma	M	M
5	Gy	Hb	Sl	M	Mu	
6			Sl			

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M: MI.....	6
Ms.....	5
Hb.....	5
Ma.....	5
Mu.....	2
Gy.....	3
Sl.....	2

S:a 30

Arbetsordning för A-formen

Arbetsordning

A-formen

Klass 4

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Freitag	Lördag
1	Ma	M	Kr	Ge	Hi Sk	Kr
2	M	Ma	M	M	Ma	Ma
3	M	Mu	Gy	Mu	Gy	M
4	Na	Hi Sk	Na	Ma	Ge	M
5	Gy	M	Sl	M	M	
6		Tck	Sl	Tck		

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M: Ml.....	5
Ms.....	5
Hi Sk.....	2
Ge.....	2
Na.....	2
Ma.....	5
Tck.....	2
Mu.....	2
Gy.....	3
Sl.....	2
	S:a 32

Arbetsordning¹

A-formen

Klass 4

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Ma	M	Kr	Hgn Ge	Hgn Hi Sk	Kr
2	M	Ma	M	M	Ma	Ma
3	M	Mu	Gy	Mu	Gy	M
4	Hgn Ge	Hgn Na	Hgn Hi Sk	Ma	Hgn Na	M
5	Gy	M	Sl	M	M	
6		Tck	Sl	Tck		

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M: Ml.....	5
Ms.....	5
Hi Sk.....	2
Ge.....	2
Na.....	2
Ma.....	5
Tck.....	2
Mu.....	2
Gy.....	3
Sl.....	2
	S:a 32

Anm. S. k. periodläsning (här betecknad med Hgn) tillämpas under tiden

I periodläsningen ingår här:

Hi Sk.....	2 t.
Ge.....	2 *
Na.....	2 *
	S:a 6 *

¹ För avdelning, i vilken tillämpas s. k. periodläsning.

Arbetsordning

A-formen

Klass 5 (med engelska)

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Eng	Kr	Eng	Hi Sk	M	Kr
2	Ma	Ma	M	Ma	Ma	Eng
3	Gy	Hi Sk	Ge	Gy	M	Mu
4	M	Eng	Ma	Na	Eng	Na
5	M	Sl	Mu	M	Ge	M
6	Tek	Sl		M	Gy	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

A m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M: Ml.....	4
Ms.....	4
Eng.....	5
Hi Sk.....	2
Ge.....	2
Na.....	2
Ma.....	5
Tek.....	1
Mu.....	2
Gy.....	3
Sl.....	2

S:a 34

Arbetsordning

A-formen

Klass 5 (utan engelska)

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	Kr	M	Hi Sk	Ge	Kr
2	Ma	Ma	Ge	Ma	Ma	M
3	Gy	Mu	Gy	M	Gy	Na
4	M	Hi Sk	Ma	Na	M	M
5	Sl	M	M	Sl	M	
6	Sl	Tck	Mu	Sl	Tck	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M: Ml.....	5
Ms.....	5
Hi Sk.....	2
Ge.....	2
Na.....	2
Ma.....	5
Tck.....	2
Mu.....	2
Gy.....	3
Sl.....	4
	S:a 34

Arbetsordning

A-formen

Klass 6 (med engelska)

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Eng	M	Ma	Hi Sk	M	Kr
2	Ma	Ma	Eng	Ma	Ma	Eng
3	Gy	Eng	Hi Sk	Ge	Gy	Hi
						Sk
4	M	Na	Kr	Eng	Ge	M
5	M	Sl	M	M	Na	
6	Tck	Sl	Gy	Mu	Tck	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M: Ml.....	3
Ms.....	4
Eng.....	5
Hi Sk.....	3
Ge.....	2
Na.....	2
Ma.....	5
Tck.....	2
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	2
	S:a 34

Arbetsordning
A-formen

Klass 6 (utan engelska)

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	M	Hi Sk	Kr	Ma	Kr
2	Ma	Ma	Ma	Na	Ma	Na
3	Gy	M	Gy	Hi Sk	Gy	Mu
4	M	Na	Ge	M	M	Hi Sk
5	Sl	Ge	M	Sl	M	M
6	Sl	Tck		Sl	Tck	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lä rar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M: MI.....	4
Ms.....	5
Hi Sk.....	3
Ge.....	2
Na.....	3
Ma.....	5
Tck.....	2
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	4

S:a 34

Arbetsordning

A-formen

Klass 7, variant a (med engelska)

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Ma	Hi Sk	Kr	Hi Sk	Ge	Kr
2	M	Ma	Hk	M	Eng	Ma
3	Eng	Gy	Ma	Gy	M	M
4	Na	Ge	Na	Eng	Na	Hi Sk
5	M	Eng	Sl	Mu	Sl	M
6	Gy	Tck	Sl	M	Sl	
7		Tck				

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungel timmar
Kr.....	2
M.....	7
Eng.....	4
Hi.....	1½
Sk.....	1½
Ge.....	2
Na.....	3
Ma.....	4
Tck.....	2
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	4
Hk.....	1
	S:a 36

Arbetsordning

A-formen

Klass 7, variant a (utan engelska)

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Ma	Hi Sk	Kr	Hi Sk	Ge	Kr
2	M	Ma	Hk	M	Ma	Ma
3	Ge	M	Ma	Gy	M	Gy
4	M	Ge	Na	Na	Na	Hi Sk
5	M	Tek	Sl	Mu	Sl	M
6	Gy	Tek	Sl	M	Sl	
7					Sl	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M.....	8
Hi.....	1½
Sk.....	1½
Ge.....	3
Na.....	3
Ma.....	5
Tek.....	2
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	5
Hk.....	1
	S:a 36

Arbetsordning

A-formen

Klass 7, variant b (med engelska)

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Ma	Hi Sk	Kr	Hi Sk	Ge	Kr
2	M	Ma	Ma	Na	Eng	Ma
3	Eng	M	Hk	Gy	M	Gy
4	Na	Eng	Hg	Eng	Na	Hi Sk
5	M	Ge	Hg	M	Sl	M
6	Gy	Tck	Hg	Mu	Sl	
7			Hg			

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M.....	6
Eng.....	4
Hi.....	1½
Sk.....	1½
Ge.....	2
Na.....	3
Ma.....	4
Tck.....	1
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	2
Hk Hg.....	1+4

S:a 36

Arbetsordning¹

A-formen

Klass 7, variant b (med engelska)

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag		
1	Ma	Hi Sk	Kr	Hi Sk	Ge	Kr		
2	Eng	Ma	Ma	Eng	M	Ma		
3	M	M	Hk	Gy	Eng	Gy		
4	Na	Eng	Na ^{g1}	Hg ^{g2}	Hg ^{g1}	Na ^{g2}	Na	Hi Sk
5	M	Ge	Sl ^{g1}	Hg ^{g2}	Hg ^{g1}	Sl ^{g2}	Mu	M
6	Gy	Tek	Sl ^{g1}	Hg ^{g2}	Hg ^{g1}	Sl ^{g2}	M	
7			—	Hg ^{g2}	Hg ^{g1}	—		

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M.....	6
Eng.....	4
Hi.....	1½
Sk.....	1½
Ge.....	2
Na.....	3
Ma.....	4
Tek.....	1
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	2
Hk Hg.....	1+4

S:a 36

¹ För avdelning som i ämnet hushållsgöromål måste uppdelas i två grupper och som endast har tillgång till ett skolkök.

Arbetsordning

A-formen

Klass 7, variant b (utan engelska)

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Ma	Hi Sk	Kr	Hi Sk	M	Kr
2	Ge	Ma	Ma	Na	Ma	Ma
3	M	M	Hk	Gy	Ge	Gy
4	Na	Ge	Hg	M	Na	Hi Sk
5	M	Tck	Hg	Mu	Sl	M
6	Gy	Tck	Hg	M	Sl	
7			Hg			

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M.....	7
Hi.....	1½
Sk.....	1½
Ge.....	3
Na.....	3
Ma.....	5
Tck.....	2
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	2
Hk Hg.....	1+4
	S:a 36

Arbetsordning¹

A-formen

Klass 7, variant b (utan engelska)

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag		
1	M	Hi Sk	Kr	Hi Sk	Ge	Kr		
2	Ge	Ma	Ma	M	Ma	Ma		
3	Ma	M	Hk	Gy	M	Gy		
4	Na	Ge	Na ^{g1}	Hg ^{g2}	Hg ^{g1}	Na ^{g2}	Na	Hi Sk
5	M	Tck	Sl ^{g1}	Hg ^{g2}	Hg ^{g1}	Sl ^{g2}	Mu	M
6	Gy	Tck	Sl ^{g1}	Hg ^{g2}	Hg ^{g1}	Sl ^{g2}	M	
7			—	Hg ^{g2}	Hg ^{g1}	—		

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	2
M.....	7
Hi.....	1½
Sk.....	1½
Ge.....	3
Na.....	3
Ma.....	5
Tck.....	2
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	2
Hk Hg.....	1+4
	S:a 36

¹ För avdelning som i ämnet hushållsgöromål måste uppdelas i två grupper och som endast har tillgång till ett skolkök.

Arbetsordning

A-formen

Klass 7, g¹ variant a (med engelska)
g² » b

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Freitag	Lördag
1	Ma	Hi Sk	Kr	Hi Sk	Ge	Kr
2	Eng	Ma	Ma	Na	M	Ma
3	Na	Gy	Hk	Gy	Eng	M
4	M	Eng	M ^{g1}	Hg ^{g2}	Eng	Na Hi Sk
5	M	Ge	Sl ^{g1}	Hg ^{g2}	Mu	Sl M
6	Gy	Tck	Sl ^{g1}	Hg ^{g2}	M	Sl
7		Tck ^{g1}	—	—	Hg ^{g2}	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar	
	g 1	g 2
Kr.....	2	2
M.....	7	6
Eng.....	4	4
Hi.....	1½	1½
Sk.....	1½	1½
Ge.....	2	2
Na.....	3	3
Ma.....	4	4
Tck.....	2	1
Mu.....	1	1
Gy.....	3	3
Sl.....	4	2
Hk Hg.....	1	1+4
	S:a 36	36

Arbetsordning

A-formen

Klass 8, alternativ 1, variant a

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Hk	Eng	Na	Ge	Hi Sk	Kr
2	Hi Sk	Ma	Ma	M	Ma	Eng
3	Gy	Hi Sk	Gy	Eng	Gy	Na
4	Na	M	Hi Sk	Ma	M	Mu
5	Na	Sl	Yv	Na	Sl	M
6	V	Sl	Yv	Tek	Sl	
7	V					

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lä rar- och lä rjun getim mar
Kr.....	1
M.....	4
Eng.....	3
Hi.....	2
Sk.....	2
Ge.....	1
Na: Bi.....	1
Fk.....	2
Ke.....	2
Ma.....	4
Tek.....	1
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	4
Hk.....	1
Yv.....	2
V.....	2

S:a 36

Arbetsordning

A-formen

Klass 8, alternativ 1, variant b

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	Eng	Kr	Ge	Hi Sk	Na
2	Ma	Na	Ma	M	Ma	Eng
3	Hk	Gy	Hi Sk	Gy	Gy	Hi Sk
4	Hg	Hi Sk	Na	Sl	Eng	Mu
5	Hg	Yv	Na	Sl	M	M
6	Hg	Yv	V	V	Tck	
7	Hg					

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	1
M.....	4
Eng.....	3
Hi.....	2
Sk.....	2
Ge.....	1
Na: Bi.....	1
Fy.....	1½
Ke.....	1½
Ma.....	3
Tck.....	1
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	2
Hk Hg.....	1+4
Yv.....	2
V.....	2

S:a 36

Arbetsordning¹

A-formen

Klass 8, alternativ 1, variant b

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag		
1	M	Eng	Kr	Ge	Hi Sk	Na		
2	Ma	Na	Ma	M	Ma	Eng		
3	Hk	Gy	Hi Sk	Gy	Gy	Hi Sk		
4	Sl ^{g1}	Hg ^{g2}	Hi Sk	Na	Hg ^{g1}	Sl ^{g2}	Eng	Mu
5	Sl ^{g1}	Hg ^{g2}	Yv	Na	Hg ^{g1}	Sl ^{g2}	M	M
6	V ^{g1}	Hg ^{g2}	Yv	V	Hg ^{g1}	V ^{g2}	Tck	
7	—	Hg ^{g2}			Hg ^{g1}	—		

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lä rar- och lä rjungetimmar
Kr.....	1
M.....	4
Eng.....	3
Hi.....	2
Sk.....	2
Ge.....	1
Na: Bi.....	1
Fk.....	1½
Ke.....	1½
Ma.....	3
Tck.....	1
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	2
Hk Hg.....	1+4
Yv.....	2
V.....	2

S:a 36

¹ För avdelning som i ämnet hushållsgöromål måste uppdelas i två grupper och som endast har tillgång till ett skolkök.

Arbetsordning

A-formen

Klass 8, alternativ 1, g¹ variant a
g² b

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag	
1	V	Eng	Kr	Ge	Hi Sk	Na	
2	Ma	Na	Ma	M	Ma	Eng	
3	Hk	Gy	Hi Sk	Gy	Gy	Hi Sk	
4	Ma ^{g1}	Hg ^{g2}	Hi Sk	M	Sl	Eng	Mu
5	Na ^{g1}	Hg ^{g2}	Yv	Na	Sl	M	M
6	Sl ^{g1}	Hg ^{g2}	Yv	Na	V	Tck	
7	Sl ^{g1}	Hg ^{g2}					

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar	
	g 1	g 2
Kr.....	1	1
M.....	4	4
Eng.....	3	3
Hi.....	2	2
Sk.....	2	2
Ge.....	1	1
Na: Bi.....	1	1
Fk.....	2	1½
Ke.....	2	1½
Ma.....	4	3
Tck.....	1	1
Mu.....	1	1
Gy.....	3	3
Sl.....	4	2
Hk Hg.....	1	1+4
Yv.....	2	2
V.....	2	2

S:a 36 36

Arbetsordning

A-formen

Klass 8 (åttaårig skolkurs), alternativ 2, variant a

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Yk	Yk	M	Hk	Eng	Kr
2	Yk	Yk	M	Ma	Ma	Ma
3	Yk	Yk	Gy	Eng	Gy	Sk
4	Yk	Yk	Sk	Na	Yv	Na
5	Yk	Yk	V	Na	Yv	M
6	Yk	Yk			V	
7	Yk	Yk				
8	Yk					

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	1
M.....	3
Eng.....	2
Sk.....	2
Na: Bi.....	—
Fk.....	1½
Ke.....	1½
Ma.....	3
Gy.....	2
Hk.....	1
Yv.....	2
Yk.....	15
V.....	2
S:a 36	

Anm. Det förutsättes här, att yrkespraktiken är förlagd till arbetsplatser utanför skolan och att yrkesteorin inplaceras på den med hänsyn därtill lämpliga tiden. Vid praktik i skolverkstad kan yrkeskunskapen spridas mera på arbetsordningen.

Arbetsordning

A-formen

Klass 8 (åttaårig skolkurs), alternativ 2, variant b

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Yv	Yk	M	Na	V	Kr
2	Yv	Yk	Eng	Ma	Sk	Ma
3	Yk	Yk	Gy	Hk	Eng	Gy
4	Yk	Yk	Na	Hg	M	Na
5	Yk	Yk	Sk	Hg	Sl	M
6	Yk	Yk	V	Hg	Sl	
7				Hg		

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	1
M.....	3
Eng.....	2
Sk.....	2
Na: Fk.....	1½
Ke.....	1½
Ma.....	2
Gy.....	2
Sl.....	2
Hk Hg.....	1+4
Yv.....	2
Yk.....	10
V.....	2
	S:a 36

Jfr anm. sid. 234.

Arbetsordning

A-formen

Klass 8 (åttaårig skolkurs), alternativ 2, g^1 variant a
 g^2 » b

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag	
	g 1	g 2	g 1	g 2					
1	Yk	Yk	Yk	Sl	Na	Eng	Sk	Kr	
2	Yk	Yk	Yk	Sl	Ma	Sk	Ma	Na	
3	Yk	Yk	Yk	Yk	Gy	Hk	Gy	Na	
4	Yk	Yk	Yk	Yk	M	Ma ^{g1}	Hg ^{g2}	Yv	Eng
5	Yk	Yk	Yk	Yk	M	—	Hg ^{g2}	Yv	M
6	Yk	Yk	Yk	Yk	V	—	Hg ^{g2}	V	
7	Yk	—	Yk	—		—	Hg ^{g2}		
8	Yk	—							

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar	
	g 1	g 2
Kr.....	1	1
M.....	3	3
Eng.....	2	2
Sk.....	2	2
Na: Fk.....	1½	1½
Ke.....	1½	1½
Ma.....	3	2
Gy.....	2	2
Sl.....	—	2
Hk Hg.....	1	1+4
Yv.....	2	2
Yk.....	15	10
V.....	2	2
	S:a 36	36

Jfr anm. sid. 234.

Arbetsordning

A-formen

Klass 8 (nioårig skolkurs), alternativ 2, variant a

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Yk	Ge	M	Hk	Eng	Kr
2	Yk	Ma	M	Ma		Ma
3	Yk	Mu	Gy	Eng	Gy	Sk
4	Yk	Gy	Sk	Na	Yv	a
5	Yk	Sl	V	Na	Yv	M
6	Yk	Sl		Tck	V	
7	Yk					
8	Yk					

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	1
M.....	3
Eng.....	2
Sk.....	2
Ge.....	1
Na: Fk.....	1½
Ke.....	1½
Ma.....	4
Tck.....	1
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	2
Hk Hg.....	1
Yv.....	2
Yk.....	8
V.....	2
	S:a 36

Jfr anm. sid. 234.

Arbetsordning

A-formen

Klass 8 (nioårig skolkurs), alternativ 2, variant b

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Yk	Ge	Sk	Na	V	Kr
2	Yk	Ma	Eng	Ma	Sk	Ma
3	Yk	Mu	Gy	Hk	Eng	Gy
4	Yk	Tck	M	Hg	M	Na
5	Yk	Yv	Na	Hg	Sl	M
6	Yk	Yv	V	Hg	Sl	
7				Hg		

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	1
M.....	3
Eng.....	2
Sk.....	2
Ge.....	1
Na: Fk.....	1½
Ke.....	1½
Ma.....	3
Tck.....	1
Mu.....	1
Gy.....	2
Sl.....	2
Hk Hg.....	1+4
Yv.....	2
Yk.....	6
V.....	2

S:a 36

Jfr anm. sid. 234.

Arbetsordning

A-formen

Klass 8 (nioårig skolkurs), alternativ 2, ^{g¹} variant a
_{^{g²} » b}

Lektion	Måndag		Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
	g 1	g 2					
1	Yk	Yk	Ge	M	Eng	Sk	Kr
2	Yk	Yk	Ma	M	Sk	Ma	Na
3	Yk	Yk	Mu	Gy	Hk	Gy	Na
4	Yk	Yk	Tck	Ma	Ma ^{g¹} Hg ^{g²}	Yv	Eng
5	Yk	Yk	Sl	Na	Gy ^{g¹} Hg ^{g²}	Yv	M
6	Yk	Yk	Sl	V	— Hg ^{g²}	V	
7	Yk	—			— Hg ^{g²}		
8	Yk	—					

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar	
	g 1	g 2
Kr.....	1	1
M.....	3	3
Eng.....	2	2
Sk.....	2	2
Ge.....	1	1
Na: Fk.....	1½	1½
Ke.....	1½	1½
Ma.....	4	3
Tck.....	1	1
Mu.....	1	1
Gy.....	3	2
Sl.....	2	2
Hk Hg.....	1	1+4
Yv.....	2	2
Yk.....	8	6
V.....	2	2

Jfr anm. sid. 234.

S:a 36 36

Arbetsordning

A-formen

Klass 8, alternativ 3, variant a

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	V	Na	Hi Sk	Hk	Kr
2	M	Ma	Ma	Ma	Na	Ma
3	Gy	Hi Sk	Sl	Gy	Na	Gy
4	Tck	Ge	Sl	M	Hi Sk	Mu
5	Sl	Yv	Sl	M	Sl	M
6	Sl	Yv	Sl	V	Sl	
7					Sl	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	1
M.....	5
Hi.....	1
Sk.....	2
Ge.....	1
Na: Fk.....	1½
Ke.....	1½
Ma.....	4
Tck.....	1
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	9
Hk.....	1
Yv.....	2
V.....	2
	S:a 36

Arbetsordning

A-formen

Klass 8, alternativ 3, variant b

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	Na	Kr	Hi Sk	V	Hi Sk
2	Hk	Ma	Ma	Hg	Na	Ma
3	Hg	Hi Sk	Gy	Hg	Gy	Tck
4	Hg	Ge	M	Hg	M	Mu
5	Hg	Yv	M	Hg	Sl	M
6	Hg	Yv	V	Hg	Sl	
7					Sl	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	1
M.....	5
Hi.....	1
Sk.....	2
Ge.....	1
Na: Fk.....	1
Ke.....	1
Ma.....	3
Tck.....	1
Mu.....	1
Gy.....	2
Sl.....	3
Hk Hg.....	1+9
Yv.....	2
V.....	2
S:a	36

Arbetsordning

A-formen

Klass 8, alternativ 3, g¹ variant a
g² » b

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M	V	Hk	Hi Sk	Na	Kr
2	M	Hi Sk	Ma ^{g1} Hg ^{g2}	Ma	Ma	Ma
3	Gy ^{g1} Hg ^{g2}	M	Sl ^{g1} Hg ^{g2}	Gy	Hi Sk	Gy
4	Na ^{g1} Hg ^{g2}	Ge	Sl ^{g1} Hg ^{g2}	Na	M	Mu
5	Sl ^{g1} Hg ^{g2}	Yv	Sl ^{g1} Hg ^{g2}	Tek	Sl	M
6	Sl ^{g1} Hg ^{g2}	Yv	Sl ^{g1} —	V	Sl	
7	—	Hg ^{g2}			Sl	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar	
	g 1	g 2
Kr.....	1	1
M.....	5	5
Hi.....	1	1
Sk.....	2	2
Ge.....	1	1
Na: Fk.....	1½	1
Ke.....	1½	1
Ma.....	4	3
Tek.....	1	1
Mu.....	1	1
Gy.....	3	2
Sl.....	9	3
Hk Hg.....	1	1+9
Yv.....	2	2
V.....	2	2
	S:a 36	36

Arbetsordning

A-formen

Klass 9, alternativ 1

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Hk	Eng	Ty	Hi Sk	Eng	Kr
2	M	Ma	Ma	Ty	Na	Ma
3	Ma	Mu	Gy	M	Gy	Ge
4	Na	Ty	Eng	Na	Hi Sk	Ty
5	Tek	Hi Sk	Na	Na	Sl	M
6	Gy	V	Yv	V	Sl	
7			Yv			

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	1
M.....	3
Eng.....	3
Ty.....	4
Hi.....	1
Sk.....	2
Ge.....	1
Na: Bi.....	2
Fk.....	1½
Ke.....	1½
Ma.....	4
Tek.....	1
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	2
Hk Hg.....	1
Yv.....	2
V.....	2

S:a 36

Arbetsordning

A-formen

Klass 9, alternativ 2

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Yk	Yk	Yk	Sk	Hk	Ge
2	Yk	Yk	Yk	M	Na	V
3	Yk	Yk	Yk	Na	Gy	Gy
4	Yk	Yk	Yk	Yv	M	Na
5	Yk	Yk	Yk	Gy	Sk	M
6	Yk	Yk	Yk		V	
7		Yk	Yk			

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
M.....	3
Sk.....	2
Ge.....	1
Na: Bi.....	1
Fk.....	1
Ke.....	1
Gy.....	3
Hk.....	1
Yv.....	1
Yk.....	20
V.....	2
	S:a 36

Jfr anm. sid. 234.

Arbetsordning

A-formen

Klass 9, alternativ 3

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Yk	Yk	Sk	M	Kr	V
2	Yk	Yk	Hk	Ma	Ma	Ma
3	Yk	Yk	Gy	Mu	M	Gy
4	Yk	Yk	V	Gy	Sk	Na
5	Yk	Yk	Na	Yv	Na	M
6	Yk	Yk	Tck	Yv	Sl	
7					Sl	

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar
Kr.....	1
M.....	3
Sk.....	2
Na: Bi.....	1
Fk.....	1
Ke.....	1
Ma.....	3
Tck.....	1
Mu.....	1
Gy.....	3
Sl.....	2
Hk.....	1
Yv.....	2
Yk.....	12
V.....	2
	S:a 36

Jfr anm. sid. 234.

Arbetsordningar för B-formen

Arbetsordning

B1-formen

Klasserna 3—4

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 3	k 4	k 3	k 4	k 3	k 4	k 3	k 4	k 3	k 4	k 3	k 4
1	M		Kr		—	Ma	M		Ma	—		Kr
2	Ma		Hhgn		Ma		M		Ma			Hhgn
3	Mu		Hhgn		Gy		Mu		M			M
4	Hhgn ¹		M		Hhgn		Hhgn		Hhgn			M
5	Gy		Sl		M		Gy		M			
6			Sl		M	—			—	M		

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

	Ä m n e n	Lärartimmar	Lärjungetimmar	
			Klass 3	Klass 4
Kr.....		2	2	2
M: Ml.....		6	5	5
Ms.....		5	5	5
Hhgn ¹ : Hb.....		3	3	3
Hi Sk.....		1	1	1
Ge.....		1½	1½	1½
Na.....		1½	1½	1½
Ma.....		5	4	4
Mu.....		2	2	2
Gy.....		3	3	3
Sl.....		2	2	2
		S:a 32	30	30

¹ Gemensam beteckning för Hb, Hi, Sk, Ge och Na.

Arbetsordning

B1-formen

Klasserna 5—6 (med engelska)

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6
1	M		Kr		M	—	—	M	M	—		Ma
2	Ma		Hi Sk		M ^t	Eng		Eng		Kr		Eng ^t Ma ^t
3	Gy		Mu		Na		Eng	Eng ^t		Ge		Eng ^t M
4	Na		Ma		Ge		Hi Sk			Ma		Hi Sk
5	M		Ma ^t	Eng	M		Na			Eng		M
6	Tck		Sl		Gy		Gy		—	M		
7			Sl									

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärartimmar	Lärjungetimmar			
		Klass 5		Klass 6	
		o	t	o	t
Kr.....	2	2	—	2	—
M: Ml.....	4	3	—	3	—
Ms.....	5	3	1	4	—
Eng.....	6	4	1	4	1
Hi Sk.....	3	3	—	3	—
Ge.....	2	2	—	2	—
Na.....	3	3	—	3	—
Ma.....	4	4	1	4	1
Tck.....	1	1	—	1	—
Mu.....	1	1	—	1	—
Gy.....	3	3	—	3	—
Sl.....	2	2	—	2	—
	S:a 36	31	3	32	2

Arbetsordning

B1-formen

Klasserna 5—6 (utan engelska)

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6
1	M		Kr		Hi Sk		M		Kr		Ma	
2	Ma		Ma		Tek		M	Tek ^t	M		M	
3	Gy		Ma		Tek ^t	M	Na		Mu		Hi Sk	
4	Na		Hi Sk		Ma		Ge		Na		M ^t	M
5	M		Sl		Ge		M ^t	M	Sl			
6	Mu		Sl		Gy		Gy		Sl			

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärartimmar	Lärjungetimmar			
		Klass 5		Klass 6	
		o	t	o	t
Kr.....	2	2	—	2	—
M: Ml.....	4	3	1	3	—
Ms.....	5	3	1	5	—
Hi Sk.....	3	3	—	3	—
Ge.....	2	2	—	2	—
Na.....	3	3	—	3	—
Ma.....	5	5	—	5	—
Tek.....	1	1	1	1	1
Mu.....	2	2	—	2	—
Gy.....	3	3	—	3	—
Sl.....	4	4	—	4	—
	S:a 34	31	3	33	1

Arbetsordning

B1-formen

Klasserna 7—8, alternativ 1, variant a

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8
1	Kr	M ^t	Eng		M		Hi Sk		Ge		Kr	
2	Ma		Ma		Ge		Eng		Hk		Ma	
					Na							
3	Na		Tck		Na		M ^t	Eng	Hi Sk	Hi ^t Sk	Gy	
4	M		Hi Sk		Eng		Na		Ma		Eng	M ^t
5	M		Sl		Yv		Mu		Sl		M	
6	Tck ^t	V	Sl		Gy		M ^t	V	Sl			
7	Gy											

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärartimmar	Lärjungetimmar			
		Klass 7		Klass 8	
		o	t	o	t
Kr.....	2	2	—	1	—
M.....	4	4	2	4	2
Eng.....	5	4	—	4	—
Hi Sk.....	3	3	—	2	1
Ge.....	1½	1½	—	1½	—
Na.....	3½	3½	—	3½	—
Ma.....	4	4	—	4	—
Tck.....	1	1	1	1	—
Mu.....	1	1	—	1	—
Gy.....	3	3	—	3	—
Sl.....	4	4	—	4	—
Hk.....	1	1	—	1	—
Yv.....	1	1	—	1	—
V.....	2	—	—	2	—
	S:a 36	33	3	33	3

Arbetsordning

B1-formen

Klasserna 7—8, alternativ 1, variant b

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8
1	Kr	M ^t	M ^t	V	Eng	—	Hi Sk	—	Eng		Kr	
2	Ma		Ma		Ge Na		Eng		Ge		Ma	
3	Na		Tck		Na		Hi Sk	Hi ^t Sk	Hk		Gy	
4	M		Hi Sk		M		Na		Hg		Eng	
5	M		Eng		Yv		Mu		Hg		M	
6	Gy		Sl		Gy		M ^t	V	Hg			
7			Sl						Hg			

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärartimmar	Lärjungetimmar			
		Klass 7		Klass 8	
		o	t	o	t
Kr.....	2	2	—	1	—
M.....	4	4	2	4	1
Eng.....	5	4	—	4	—
Hi Sk.....	3	3	—	2	1
Ge.....	1½	1½	—	1½	—
Na.....	3½	3½	—	3½	—
Ma.....	3	3	—	3	—
Tck.....	1	1	—	1	—
Mu.....	1	1	—	1	—
Gy.....	3	3	—	3	—
Sl.....	2	2	—	2	—
Hk Hg.....	1+4	1+4	—	1+4	—
Yv.....	1	1	—	1	—
V.....	2	—	—	2	—
	S:a 37	34	2	34	2

Arbetsordning

B1-formen

Klasserna 7—8, alternativ 2, variant a

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8
1	Yv		Hi Sk	M ^t	M		Hi Sk		Kr	—	Kr	
2	Eng	Yk	Ma		M		Eng		Hk		Ma	
3	Eng	Yk	Gy		Gy		Ge Na	M ^t	Ge		Gy	
4	M	Yk	Hi Sk	Ma		Na		Ma		Eng		
5	Tck	Yk	Na		Na		Mu		Sl		M	
6	Sl	Yk	Tck ^t	V	M ^t	Yk	M ^t	V	Sl			
7	Sl	Yk			—	Yk						

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärartimmar	Lärjungetimmar			
		Klass 7		Klass 8	
		o	t	o	t
Kr.....	2	2	—	1	—
M.....	4	4	2	3	2
Eng.....	4	4	—	2	—
Hi Sk.....	3	3	—	2	—
Ge.....	1½	1½	—	1	—
Na.....	3½	3½	—	3	—
Ma.....	4	4	—	4	—
Tck.....	1	1	1	—	—
Mu.....	1	1	—	1	—
Gy.....	3	3	—	3	—
Sl.....	4	4	—	2	—
Hk.....	1	1	—	1	—
Yv.....	1	1	—	1	—
Yk.....	2 ¹	—	—	8	—
V.....	2	—	—	2	—
	S:a 37	33	3	34	2

¹ I dessa lärartimmar inräknas ej yrkespraktik.

Arbetsordning

B1-formen

Klasserna 7—8, alternativ 2, variant b

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8	k 7	k 8
1	Yv		M	M ^t	M		Hi Sk		M	—	Kr	
2	Eng	Yk	Ma		Na		Eng		Na		Ma	
3	Eng	Yk	Gy		Na Ge	M ^t	Hk		Gy		Gy	
4	Kr	Yk	Hi Sk		Ma		Hg		Ge		Eng	
5	Hi Sk	Yk	Na		Mu		Hg		Sl		M	
6	Tck	Yk	M ^t	V	M ^t	V	Hg		Sl			
7	—	Yk					Hg					

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärartimmar	Lärjungetimmar				
		Klass 7		Klass 8		
		o	t	o	t	
Kr.....	2	2	—	1	—	
M.....	4	4	2	2	2	
Eng.....	4	4	—	2	—	
Hi Sk.....	3	3	—	2	—	
Ge.....	1½	1½	—	1	—	
Na.....	3½	3½	—	3	—	
Ma.....	3	3	—	3	—	
Tck.....	1	1	—	—	—	
Mu.....	1	1	—	1	—	
Gy.....	3	3	—	3	—	
Sl.....	2	2	—	2	—	
Hk Hg.....	1+4	1+4	—	1+4	—	
Yv.....	1	1	—	1	—	
Yk.....	1 ¹	—	—	6	—	
V.....	2	—	—	2	—	
	S:a	37	34	2	34	2

¹ I dessa lärartimmar ingår ej yrkespraktik.

Arbetsordningar för B2-formen

Arbetsordning B2-formen

Klasserna 3—6 (med engelska)

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 3—4	k 5—6	k 3—4	k 5—6	k 3—4	k 5—6	k 3—4	k 5—6	k 3—4	k 5—6	k 3—4	k 5—6
1	M	Eng ^t	Kr		—	Eng	—	—	Eng	—	—	Eng
2	Hhgn ^t	M ^t	Ma		M ^t	Hi Sk	Hhgn	M ^t		Kr	Hhgn	M ^t
3	Hhgn	Tck	Ma ^t	Ge	Hhgn	Hi ^t Sk ^t	Hhgn ^t	Na	M ^t	Ge	M ^t	Na
4	M		M ^t	Eng	M		Ma		Ma			Mu ² Gy ²
5	Ma		M	M ^t	Hhgn ^t	Eng	M ^t	Hi Sk	Hhgn	Ma ^t		M
6	Mu		—	M		Gy		Sl		—	M	
7								Sl				

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ämnen	Lärar- timmar	Lärjungetimmar												
		k 3		k 4		k 5		k 6						
		o	t	o	t	o	t	o	t					
Kr.....	2	2	—	2	—	2	—	2	—					
M: Ml.....	4	2	2	2	2	2	2	2	2					
Ms.....	3	3	3	3	3	2	3	2						
Eng.....	6	—	—	—	—	4	1	4	1					
Hhgn ^t : Hb.....	3 ³	}	6	2	}	6	2	2	—					
Hi Sk....	3									2	2	1	2	1
Ge.....	3									—	—	—	2	—
Na.....	3									—	—	—	2	—
Ma.....	4	4	1	4	1	4	1	4	1					
Tck.....	—	—	—	—	—	1	—	1	—					
Mu.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—	1½	—					
Gy.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—	1½	—					
Sl.....	2	2	—	2	—	2	—	2	—					
S:a	36	22	8	22	8	27	7	27	7					

¹ Gemensam beteckning för Hb, Hi, Sk, Ge och Na.

² Varannan vecka heltimme musik och varannan vecka heltimme gymnastik.

³ Häri ingår även 1 lärartimme i teckning med klasserna 5—6.

Arbetsordning

B2-formen

Klasserna 3—6 (utan engelska)

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 3—4	k 5—6	k 3—4	k 5—6	k 3—4	k 5—6	k 3—4	k 5—6	k 3—4	k 5—6	k 3—4	k 5—6
1	M		Kr		M ^t	Hi Sk	Kr		—	Hi Sk	Hhgn	M ^t
2	Hhgn ¹	M ^t	Ma		Hhgn	Tck ^t	Hhgn	M ^t	M	M ^t	M ^t	Hi Sk
3	Hhgn	Tck	Ma ^t	Ge	M		Hhgn ^t	Na	Hhgn	Ma ^t	Mu ² Gy ²	
4	M		Hhgn ^t	M	Ma		Ma		M ^t	Ge	M ^t	Na
5	Ma		Gy		—	Sl	M	M ^t	Sl		M	
6	Mu				—	Sl	—	M	Sl			

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ämnen	Lärar- timmar	Lärjungetimmar							
		k 3		k 4		k 5		k 6	
		o	t	o	t	o	t	o	t
Kr.....	2	2	—	2	—	2	—	2	—
M: Ml.....	5	3	1	3	1	3	2	3	2
Ms.....	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Hhgn ¹ : Hb.....	3 ³	} 6	2	6	2	} 3	—	—	—
Hi Sk....	4								
Ge.....	3								
Na.....	3								
Ma.....	4	4	1	4	1	4	1	4	1
Tck.....	—	—	—	—	—	1	1	1	1
Mu.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—	1½	—
Gy.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—	1½	—
Sl.....	4	2	—	2	—	4	—	4	—
S:a	34	23	7	23	7	27	7	27	7

¹ Gemensam beteckning för Hb, Hi, Sk, Ge och Na.

² Varannan vecka heltimme musik och varannan vecka heltimme gymnastik.

³ Häri ingår även 1 lärartimme i teckning med klasserna 5—6.

Arbetsordningar för B3-formen

Arbetsordning

B3-formen

Klasserna 1, 3 och 5 (med engelska)

Lektion	Måndag			Tisdag			Onsdag			Torsdag			Fredag			Lördag		
	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5
1	—	Hb	Ms ^t	—	—	Eng	—	Ms ^t	Eng	—	Kr ^o	Kr ^t	—	—	Eng	—	—	Hi Sk
2	Kr MI	MI ^t	Eng ^t	Ms ^t	Kr ^t	Kr ^o	Ma ^o	Ma ^t	Ma ^o	Ma ^t	Ma ^o	Ma ^t	Kr MI	Hb ^t	Na ^t	MI Hb	Ma ^t	Ma ^t
3	Ma			MI Hb	Ma ^t	Ma ^t	MI ^o	MI ^t	Ge ^t	Hb	Hb ^t	Hi ^t Sk	Hb ^t	Ma ^o	Ma ^t	Hb ^t	MI Ms	MI ^t
4	Ms ^t	Ms ^t	MI	Hb ^t	MI	Tck ^t	Hb ^t	Hb	Ms ^t	Ms ^t	Ms ^t	Na	MI ^t Ms ^t	MI ^t	Ms	Ms ^o	Hb ^t	Eng ^o
5	Mu		MI	Hb ^t	MI ^t	MI	Ms ^t	MI ^o	Ms	Ms ^t	Ms ^t	Mu		MI	MI ^t	Ms ^t		
	Gy		Ms		Ms ^t				Gy			Gy		Ms				
6	—	Ms	Tck ^t	—	—	Ge								—	Sl			
7														—	Sl			

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- timmar	L ä r j u n g e t i m m a r					
		k 1		k 3		k 5	
		o	t	o	t	o	t
Kr.....	3	1	—	1	1	1	1
M: MI.....	7	4	1	2	3½	1	3
Ms.....	5	2½	4	1½	4½	1	3½
Eng.....	3½	—	—	—	—	3½	1½
Hb.....	4	2	4	2	4	—	—
Hi Sk.....	1	—	—	—	—	1	1
Ge.....	1	—	—	—	—	1	1
Na.....	1	—	—	—	—	1	1
Ma.....	4	2	1	2	4	2	4
Tck.....	—	—	—	—	—	—	2
Mu.....	1	1	—	1	—	1	—
Gy.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—
Sl.....	2	—	—	2	—	2	—
S:a	34	14	10	13	17	16	18
		24		30		34	

Arbetsordning

B3-formen

Klasserna 2, 4 och 6 (med engelska)

Lektion	Måndag			Tisdag			Onsdag			Torsdag			Fredag			Lördag		
	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6
1	—	Hi Sk	Ms ^t	—	—	Eng	—	Ge	Eng ^t	—	Kr ^o _t	Kr ^t _o	—	—	Eng	—	Ms ^t	Hi Sk
2	Kr MI	Mi ^t	Eng ^t	Ms ^t	Kr ^t _o	Kr ^o _t	Ma ^o _t	Ma ^t	Ma ^t _o	Ma ^o _t	Ma ^t _o	Ma ^t	Kr MI	Hi ^t Sk	Na ^t	MI Hb	Ma ^t	Ma ^t
3		Ma		MI Hb	Ma ^t	Ma ^t	MI ^o _t	MI ^t _o	Ge ^t	Hb	Na ^t	Hi ^t Sk	Hb ^t	Ma ^t _o	Ma ^o _t	Hb ^t	Ms	MI ^t
4	Ms ^t _o	Ms ^t	MI ^o _t	Hb ^t	MI	Tck ^t	Hb ^t	Na	Ms ^t	Ms ^t	Ms ^t	Na	MI ^t Ms ^t	MI ^t	Ms	MI ^t Ms ^t	Tck ^t	Eng
5		Mu Gy	MI Ms	Ge ^t	MI ^t	MI ^t Ms ^t	Ms ^t	MI		Mu Gy		Mu Gy		Mu Gy		MI Ms	MI ^t	Ms ^t
6	—	Ms	Tck ^t	—	Tck ^t	Ge							—	Sl				
7													—	Sl				

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- timmar	L ä r j u n g e t i m m a r					
		k 2		k 4		k 6	
		o	t	o	t	o	t
Kr.....	3	1	—	1	1	1	1
M: MI.....	6½	3½	2	1½	3½	1½	2½
Ms.....	4½	1½	4	2	4	1	3
Eng.....	3	—	—	—	—	3	2
Hb.....	2	2	4	—	—	—	—
Hi Sk.....	2	—	—	1	1	1	1
Ge.....	2	—	—	1	1	1	1
Na.....	2	—	—	1	1	1	1
Ma.....	4	2	1	2	4	2	4
Tck.....	—	—	—	—	2	—	2
Mu.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—
Gy.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—
Sl.....	2	—	—	2	—	2	—
	S:a 34	13	11	14½	17½	16½	17½
		24		32		34	

Arbetsordning

B3-formen

Klasserna 1, 3 och 5 (utan engelska)

Lektion	Måndag			Tisdag			Onsdag			Torsdag			Fredag			Lördag		
	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5
1	—	Hb	Ms ^t	—	—	Ge	—	Ms ^t	Ms	—	Kr ^o _t	Kr ^t _o	—	Ms	Na ^t	—	—	Hi Sk
2	Kr — Ml	Ml ^t	Ml ^t	Ms ^t	Kr ^t _o	Kr ^o _t	Ma ^o _t	Ma ^t	Ma ^t _o	Ma ^o _t	Ma ^t _o	Ma ^t	Kr — Ml	Hb ^t	Tck ^t	Ml — Hb	Ma ^t	Ma ^t
3	Ma			Ml — Hb	Ma ^t	Ma ^t	Ml ^o _t	Ml ^t _o	Ge ^t	Hb	Hb ^t	Hi ^t Sk	Hb ^t	Ma ^t _o	Ma ^o _t	Hb ^t	Ml — Ms	Ml ^t
4	Ms ^t _o	Ms ^t	Ml ^o _t	Hb ^t	Ml	Tck ^t	Hb ^t	Hb	Ms ^t	Ms ^t	Ms ^t	Na	Ml ^t — Ms ^t	Ml ^t	Ml — Ms	Ms ^t _o	Hb ^t	Ml ^t _o
5	Mu — Gy			Ml — Ms	Hb ^t	Ms ^t	Ml — Ms ^t	Ms ^t	Ml ^t _o	Ms	Ms ^t	Ml ^t	Mu — Gy			Ml — Ms	Ml ^t	Ms ^t
6	—			—	Sl	—			—			—	Sl	—				
7	—			—	Sl	—			—			—	Sl	—				

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ämnen	Lärar- timmar	L ä r j u n g e t i m m a r					
		k 1		k 3		k 5	
		o	t	o	t	o	t
Kr.....	3	1	—	1	1	1	1
M: Ml.....	8	4	1	2	3½	2	4
Ms.....	5½	2½	4	1½	4½	1½	4
Hb.....	4	2	4	2	4	—	—
Hi Sk.....	1	—	—	—	—	1	1
Ge.....	1	—	—	—	—	1	1
Na.....	1	—	—	—	—	1	1
Ma.....	4	2	1	2	4	2	4
Tck.....	—	—	—	—	—	—	2
Mu.....	1	1	—	1	—	1	—
Gy.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—
Sl.....	4	—	—	2	—	4	—
S:a	34	14	10	13	17	16	18
		24		30		34	

Arbetsordning

B3-formen

Klasserna 2, 4 och 6 (utan engelska)

Lektion	Måndag			Tisdag			Onsdag			Torsdag			Fredag			Lördag		
	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6
1	—	Hi Sk	Ms ^t	—	Ge ^t	Ge	—	Ge	Ms ^t	—	Kr ^o t	Kr ^t o	—	Ms	Na ^t	—	Ms ^t	Hi Sk
2	Kr MI	MI ^t	MI ^t	Ms ^t	Kr ^t o	Kr ^o t	Ma ^o t	Ma ^t	Ma ^t o	Ma ^o t	Ma ^t o	Ma ^t	Kr MI	Hi ^t Sk	Tck ^t	MI Hb	Ma ^t	Ma ^t
3		Ma	MI Hb	Ma ^t	Ma ^t	MI ^o t	MI ^t o	Ge ^t	Hb	Ms ^t	Hi ^t Sk	Hb ^t	Ma ^t o	Ma ^o t	Hb ^t	Ms	MI ^t	MI ^t
4	Ms ^t o	Ms ^t	MI ^o t	Hb ^t	MI	Tck ^t	Hb ^t	Na	Ms ^t	Ms ^t	Na ^t	Na	MI ^t Ms ^t	MI ^t	Ms	MI ^t Ms ^t	Tck ^t	Ms ^t
5		Mu Gy	MI Ms	Tck ^t	MI ^t	MI ^t Ms ^t	Ms ^t	MI		Mu Gy			Mu Gy	MI Ms	MI ^t Ms ^t	Ms ^t	MI ^t	Ms ^t
6				—	—	Sl								Sl				
7				—	—	Sl								Sl				

Antal timmar för varje ämne under en vecka:

Ä m n e n	Lärar- timmar	L ä r j u n g e t i m m a r					
		k 2		k 4		k 6	
		o	t	o	t	o	t
Kr.....	3	1	—	1	1	1	1
M: MI.....	6½	3½	2	1½	3½	1½	3½
Ms.....	5½	1½	4	2	4	2	4
Hb.....	2	2	4	—	—	—	—
Hi Sk.....	2	—	—	1	1	1	1
Ge.....	2	—	—	1	1	1	1
Na.....	2	—	—	1	1	1	1
Ma.....	4	2	1	2	4	2	4
Tck.....	—	—	—	—	2	—	2
Mu.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—
Gy.....	1½	1½	—	1½	—	1½	—
Sl.....	4	—	—	2	—	4	—
S:a	34	13	11	14½	17½	16½	17½
		24		32		34	

SPECIALUNDERVISNING

Hjälpklasser

Uppgift och anordning

1. Folkskolans hjälpklasser är avsedda för sådana lärjungar som på grund av underbegåvning är oförmögna att med framgång delta i den vanliga skolorundervisningen, men som kan tillgodogöra sig undervisning i hjälpklass. Hjälpklassernas uppgift är att ge ifrågavarande elever en efter deras utveckling och behov avpassad undervisning och utbildning.

2. Beträffande hjälpklassernas organisationstyper gäller i tillämpliga delar, vad som i ett tidigare avsnitt av undervisningsplanen angivits om skolformerna.

3. Särskild hjälpklassavdelning må inrättas, om vid skola eller skolenhet antalet lärjungar, som behöver gå i hjälpklass, vid läsårets början uppgår till minst 10. Där antalet sådana lärjungar uppgår till minst 18, må två hjälpklassavdelningar inrättas. Är antalet elever av ifrågavarande slag större än 30, må en hjälpklassavdelning inrättas för varje påbörjat 15-tal.

Där endast en hjälpklassavdelning är inrättad och lärjungeantalet i denna avdelning vid början av ett läsår ej uppgår till 10 men till minst 8, må statens folkskolinspektör, där särskilda skäl föreligger, efter framställning av skolstyrelsen kunna medge, att avdelningen må bibehållas under ett läsår.

Såsom skolenhet betraktas flera skolor, då lärjungeantalet för dessa lämpligen kan regleras gemensamt.

4. Hjälpklassernas klassnummer bör motsvara de övriga folkskoleklassernas. Över-

flyttas en lärjunge redan vid inskrivningen eller under första skolåret till hjälpklass, placeras han i regel i klass 1. Om överflyttningen sker under pågående läsår, placeras lärjungen i regel i klass, jämförlig med den varifrån han kom, och om överflyttningen sker vid läsårets slut, i klassen närmast över den han genomgått.

Allmänna riktlinjer för uttagning av lärjungar till hjälpklass

1. Till hjälpklass bör uttas elever, som på grund av svag begåvning ej kan följa den vanliga undervisningen men dock kan tillgodogöra sig för dem avpassad särskild undervisning inom folkskolans ram. Överflyttningen bör, därest lärjungen redan erhållit skolorundervisning, grundas dels på erfarenheterna från denna undervisning, dels på övriga förhandenvarande omständigheter av psykisk och fysisk natur. För ernående av största möjliga objektivitet vid bedömandet av efterblivenheten och dess underlag tas vederbörlig hänsyn till de upplysningar om eleven som erhållits vid företagen läkarundersökning och intelligensundersökning.

2. Till hjälpklass bör ej uttas

a) normalbegåvade barn, som är behäftade med svårare sjukdomar eller defekter, såsom krampsjukdom, svår vanförhet, höggradiga hörsel- eller syndefekter eller sjukdomar, som verkar så kraftnedsättande, att lärjungarna inte

orkar följa den vanliga skolundervisningen,

b) barn som har svårighet att tillgodogöra sig undervisningen i ett enskilt skolämne men som i övrigt är normalt begåvade. Till denna grupp kan höra barn med utpräglade läs- och skrivsvårigheter. Om barnet i fråga i intelligenshänseende endast obetydligt höjer sig över hjälpklassnivån, kan hänvisning till hjälpklass dock vara lämplig,

c) normalbegåvade barn, vilka på grund av uppfostringsbesvär allvarligt stör undervisningen i vanlig klass.

3. Lärjungar, som röjer sådan svag begåvning, att de ej kan följa den vanliga skolundervisningen, anmäles av klassläraren till den som enligt fastställd instruktion eller eljest enligt skolstyrelsens bestämmande har att föranstalta om uttagning av barn till hjälpklass.

4. Anmälan, som i punkten 3 omnämnts, bör i allmänhet ske först sedan lärjungen fått delta i den vanliga undervisningen någon tid. Är efterblivenheten så utpräglad, att det tydligt framgår, att ett uppskjutande av överflyttningen endast innebär förlust av för barnets utveckling värdefull tid, bör dock barnet placeras i hjälpklass vid skolgångens början. Om det vid undersökning (skolmognadsprövning) i samband med inskrivning av nybörjare konstateras, att ett barn ter sig efterblivet, bör därför inte utan vidare uppskov med skolgång tillrådas, utan barnet bör då hänvisas till specialundersökning.

5. Lärjunge, som under tre till fyra år utan kvarsittning kunnat följa sin klass, bör endast undantagsvis anmälas till hjälpklass. Sådana elever är i allmänhet inte så efterblivna, att de saknar förutsättningar för att tillägna sig undervisning i vanlig klass.

6. Anmälan av lärjungar till specialundervisning bör ske skriftligt och vara väl

motiverad av den anmälade läraren. Därvid bör läraren även avge ett sammanfattande omdöme om lärjungen.

7. De till undervisning i hjälpklass föreslagna barnen bör genom skoldistriktets försorg undersökas av läkare (skolläkare eller, om sådan inte finns anställd, annan läkare, där så lämpligen kan ske). Härvid beaktas särskilt de förhållanden som kan tänkas förorsaka eller påverka efterblivenheten. Läkarens utlåtande bör vara skriftligt.

8. Intelligensundersökning anordnas med till hjälpklass anmälda barn. Härvid förutsättes, att undersökningen utföres av person, som besitter allmänpsykologisk skolning och är väl förtrogen med förekommande testserier och deras användning vid uttagning av barn till hjälpklass. I undersökarens allmänna skolning bör även ingå en på erfarenhet grundad kännedom om de barntyper, varom här är fråga. Resultatet av intelligensundersökningen sammanfattas i ett skriftligt utlåtande.

9. Efter samråd med vederbörande lärare och med dem som handhaft företagna undersökningar, beslutar därefter den i punkt 3 omnämnde ledaren av uttagningen, huruvida överflyttning till hjälpklass skall äga rum.

Uttagning av lärjungar till hjälpklass sker lämpligast under vårterminen, så att överflyttningen kan äga rum vid höstterminens början. Även överflyttning vid annan tidpunkt bör dock kunna ifrågakomma.

10. Innan beslut om lärjungens överflyttning till hjälpklass fattas, bör målsman erhålla upplysning om vad man för barnets vidkommande avser att vinna genom överflyttningen samt om hur arbetet i hjälpklass bedrivs.

11. Möjligheten till återflyttning från hjälpklass till vanlig skolavdelning bör, utan hinder av tidigare beslut, alltid fö-

religga för lärjunge, som visar avgjort förbättrade förutsättningar att följa den vanliga folkskolans arbetssätt, arbetstakt och lärokurser.

Allmänna anvisningar för arbetet i hjälpklasser

1. För fostran och undervisning i hjälpklasserna gäller i tillämpliga delar vad som anförts i de allmänna anvisningarna till undervisningsplanen. De här upptagna anvisningarna för hjälpklasser utgör endast en ytterligare erinran om sådana sidor av arbetet som bör särskilt uppmärksammas i hjälpklasserna.

2. Undervisningen i hjälpklass bör i största möjliga utsträckning anknytas till barnens egen erfarenhetsvärld och er-hålla en praktisk inriktning.

3. En långt gående åskådlighet bör alltid eftersträvas i undervisningen, framför allt på nybörjarstadiet. Barnets samtliga sinnen, inte minst känslan och det motoriska sinnet, bör därvid tas i bruk. Talrika, efter varje barns förmåga avpassade sinnesövningar (uppfattnings- och reaktionsövningar) bör förekomma. Som åskådningsmedel bör helst användas verkliga föremål, men även goda modeller, teckningar och andra bilder m. m. kan komma i fråga. Så vitt möjligt bör barnen själva på ett eller annat sätt få syssla med de föremål som behandlas i undervisningen. Lärjungarnas verksamhetsdrift bör i alla ämnen uppmärksammas och utnyttjas.

4. På grund av hjälpklasselevernars stora inbördes olikhet är det av speciell betydelse, att arbetsuppgifterna anpassas efter varje barns begåvning, utveckling på känslolivets område och arbetstempo. Barnens initiativ bör väl tillvaratas.

Grupparbeten, även i form av lekar och spel, bör ofta anordnas, bland annat så-

som ett medel för lärjungarnas sociala fostran.

5. Behovet av mångsidig övning och tillräcklig träning bör alltid beaktas vid undervisningen i hjälpklass. Oavslätlig uppmärksamhet bör ägnas åt uppgiften att söka ge barnen goda levnadsvanor och bortarbete eventuellt förekommande egendomligheter i deras yttre framträdande. Även i detta avseende bör de på lämpligt sätt tränas.

6. Då lärjungarna före hänvisningen till hjälpklass ofta haft anledning till missmod på grund av att krav, som de inte kunnat fylla, ställts på dem, är det av vikt, att eleverna i hjälpskolan mötes av uppgifter, som motsvarar deras förmåga. Barnen bör i arbetet få erfara, att de duger till något. Deras intresse, mod och självtillit bör stärkas genom lustbetonat arbete. Läraren bör hos det enskilda barnet söka upptäcka och utveckla eventuella anlag på områden, där barnet har de bästa förutsättningarna att nå ett gott resultat.

7. Oförmåga att tillgodogöra sig undervisningen på ett begränsat område, t. ex. läsning, rättskrivning eller räkning, bör inte utgöra hinder för att en lärjunge får följa den klass som med hänsyn till hans ålder, allmänna utveckling, skolarbetet i dess helhet och barnets bästa i övrigt är lämplig.

8. Hemuppgifter må i lämplig utsträckning förekomma i hjälpklasserna, dock ej på lågstadiet. Uppgifterna skall dock alltid vara väl förberedda och endast omfatta sådant som barnen är i stånd att på egen hand utföra eller tillägna sig, varjämte hänsyn även i detta fall bör tas till barnens individuella olikheter.

9. Då de intellektuellt svagt utrustade eleverna ofta lättare vinner resultat genom manuellt arbete än genom intellektuella uppgifter, och då påtagliga resultat är ägnade att skapa arbetsglädje och ver-

ka uppfostrande, bör slöjd och annat manuellt arbete ha större utrymme i hjälpklasser än i vanliga folkskoleklasser.

10. Med hänsyn dels till att hjälpklasserna på olika orter företer stora olikheter, dels till att elevmaterialet även på samma ort är skiftande, bör läroplanen för hjälpklasser endast tjäna som ledning för läraren, med rätt för denne att göra de avvikelser som betingas av kravet på att anpassa undervisningen efter elevernas fattningsförmåga.

11. De i ett tidigare avsnitt av undervisningsplanen intagna betygsanvisningarna (sid. 57 f.) avser i princip, t. ex. i fråga om normalbetyg, även betygsättningen i folkskolans hjälpklasser med hänsyn till att särskilda tim- och kursplaner är utfärdade för dessa klasser. De hittills förekommande standardproven är dock inte avsedda för hjälpklasserna. En viss försiktighet med de högsta och lägsta betygen förutsättes.

Timplaner

Anvisningar

De till de allmänna timplanerna i undervisningsplanen hörande anvisningarna 1, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14 och 15 (sid. 74 f.) har för hjälpklasserna motsvarande tillämpning. Härutöver tillkommer följande särskilda anvisningar.

1. Utan hinder av timplanerna bör koncentration i form av samlad undervisning eller s. k. periodläsning (jfr sid. 56) äga rum. Detta gäller i första hand ämnena hembygdskunskap, geografi, naturkunnighet och historia, för vilka timplanen upptar gemensam tid, men bör även kunna tillämpas i andra fall. Sålunda kan det i början av första klassen vara lämpligt att uppskjuta läsundervisningen en tid och i stället ägna de för detta ändamål avsedda lektionerna åt grund-

läggande sinnesövningar och talövningar, som kan bli en synnerligen god förberedelse till läsningen (jfr sid. 105).

2. Timplanen upptar i vissa fall två varianter, a och b. För lärjungar, som ej skall undervisas i ämnet hushållsgörsmål, tillämpas planen a, för övriga planen b. Detta gäller även, då båda grupperna lärjungar förekommer i samma avdelning. Skolstyrelsen beslutar med hänsyn bl. a. till elevernas önskemål, i vad mån båda varianterna eller endera av dem skall tillämpas.

3. Timplanerna för de flerklassiga typerna upptar ej högre klasser tillsammans med klasserna 3—6, ehuru det torde vara relativt vanligt att lägre och högre klasser sammanföres. Allmänt gäller för sådana kombinationer inom en och samma avdelning, att timtalet för klass 6 blir gällande för de högre klasserna, såvida inte lärjungarna i praktiska ämnen kan överföras till andra arbetsgrupper i sådana ämnen, och utökning av veckotimtalet i anslutning till timtalet för dessa klasser därigenom kan tillämpas. Vid sådana kombinationer av klasser i övrigt som ej upptagits i timplanerna för flerklassiga avdelningar gäller, att timplanerna bör ansluta sig till vad som angivits för ifrågavarande klasser i närmast motsvarande skoltyp.

4. Lärjunge i klass 8 eller 9, som enligt företett intyg av vederbörande religionslärare bevisar av trossamfund anordnad religionsundervisning, må under ett av läsåren vara befriad från deltagande i skolans undervisning under motsvarande tid, dock högst två timmar för vecka.

5. Timtalet för ämnet modersmålet kan fördelas ungefär lika mellan ämnesgrenarna muntlig framställning och läsning, respektive skrivning och språklära, dock med någon övervikt för den förra ämnesgrenen, särskilt under den första skoltiden.

6. Sång och teckning förutsättes i de fall, då de ej upptas i timplanerna, förekomma i samband med annan undervisning.

7. I klasserna 5, 6 och 7 må, där så befinnes lämpligt, timantalet i ämnet slöjd kunna ökas med 1 å 2 timmar per vecka. Sammanlagda antalet lärjungetimmar under en vecka må dock ej överstiga 32 i klasserna 5 och 6 och 33 i klass 7.

8. Om särskilda förhållanden så föranleder, må i planens variant b fyra timmar hushållsgöromål kunna utbytas mot fyra timmar slöjd.

9. Vid fördelningen av timtalet för ämnet yrkeskunskap på yrketeori och yrkespraktik tillämpas ungefär samma proportioner som angivits i anmärkningarna till de allmänna timplanerna för klasserna 8 och 9 (sid. 83, 84 och 91). Tiden för yrketeori kan dock, då så befinnes lämpligt, något begränsas.

För att vid tillämpning av sådant alternativ för klass 8 där yrkeskunskap ej förekommer ge tillfälle till yrkespraktik, må lärjungarna i grupper beredas möjlighet att använda högst 10 läsdagar varje termin till mera sammanhängande praktik.

10. Särskild undervisningsavdelning må inrättas i textilslöjd, träslöjd (alternativt metallslöjd, pappslöjd eller bokbinderi), yrkespraktik (verkstadsarbete) och hushållsgöromål, om vid skola eller skolenhet antalet i undervisningen i dessa ämnesgrenar deltagande lärjungar vid läsårets början uppgår till minst 6. Uppdelning i två grupper av dylik särskild undervisningsavdelning får ske, då antalet lärjungar vid undervisningen i hushållsgöromål utgör minst 13 och vid undervisningen i slöjd eller yrkespraktik minst 15. Ytterligare uppdelning må äga rum för varje påbörjat nytt 12-tal, respektive 13-tal lärjungar.

Timplaner för a-typen

Klass 1

Ä m n e n	Alternativ 1			Alternativ 2
	Lärartimmar	Lärjungetimmar		Lärrar- och lärjungetimmar
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt	
Kristendomskunskap	2	2	—	2
Modersmålet	10	6	2	10
Hembygdskunskap med arbetsövningar	3	3	—	4
Matematik	5	1	2	3
Musik	1	1	—	1
Gymnastik, lek och idrott	1	1	—	2
Slöjd	2	2	—	2
Summa timmar	24	16	4	24

Klass 2

Ämnen	Alternativ 1			Alternativ 2
	Lärartimmar	Lärjungetimmar		Lärar- och lärjungetimmar
		För klassen gemensamt	För varje grupp särskilt	
Kristendomskunskap	2	2	—	2
Modersmålet	10	8	1	10
Hembygds kunskap med arbetsövningar	3	3	—	4
Matematik	5	3	1	3
Musik	1	1	—	1
Gymnastik, lek och idrott	1	1	—	2
Slöjd	2	2	—	2
Summa timmar	24	20	2	24

Timplaner för b-typen

Klasserna 1—2, alternativ 1

Ämnen	Lärartimmar	Lärjungetimmar		
		För klasserna 1 och 2 gemensamt	För klass 1 särskilt	För klass 2 särskilt
Kristendomskunskap	2	2	—	—
Modersmålet	10	8	1	1
Hembygds kunskap med arbetsövningar	3	3	—	—
Matematik	5	3	1	1
Musik	1	1	—	—
Gymnastik, lek och idrott	1	1	—	—
Slöjd	2	2	—	—
Summa timmar	24	20	2	2

Klasserna 1—2, alternativ 2

Ämnen	Lärartimmar	Lärjungetimmar	
		Klass 1	Klass 2
Kristendomskunskap	2	2	2
Modersmålet	10	10	10
Hembygds kunskap med arbetsövningar	4	4	4
Matematik	3	3	3
Musik	1	1	1
Gymnastik, lek och idrott	2	2	2
Slöjd	2	2	2
Summa timmar	24	24	24

*Anmärkingar till timplanerna
för klasserna 1 och 2*

1. Eftersom läraren särskilt på lågstadiet bör sammanknyta de olika ämnena vid undervisningen, anger timtalen endast den beräknade proportionen mellan ämnenas utrymme i arbetet.

2. Timplanerna upptar i vissa fall två alternativ. Det första skall — såvida ej påtagliga olägenheter, exempelvis vid anordnande av skolskjutsar eller skolmåltider, enligt skolstyrelsens bedömande

uppkommer — tillämpas, om vid läsårets början antalet lärjungar utgör i läraravdelning av a-typ minst 12 och av b-typ minst 10. Understiger lärjungeantalet i avdelning de angivna talen, tillämpas alternativ 2 (jfr sid. 78 f.).

3. Då klass 3 undervisas tillsammans med småskoleklass, följes b-typens timplaner med tillämpning av de nyssnämnda anvisningarna om olika alternativ. Dock skall antalet lärartimmar samt antalet lärjungetimmar i klass 3 i sådant fall utökas med 2 timmar slöjd.

Timplaner för A-typen

Klasserna 3—6

Ämnen	Lärar- och lärjungetimmar					
	Klass 3	Klass 4	Klass 5		Klass 6	
			a	b	a	b
Kristendomskunskap	2	2	2	2	2	2
Modersmålet	9	8	7	7	7	7
Hembygdskunskap med arbetsövningar	4	—	—	—	—	—
Historia	—	5	4	4	4	4
Samhällskunskap						
Geografi						
Naturkunnighet	4	4	4	4	4	4
Matematik	—	2	1	1	1	1
Teckning	1	1	1	1	1	1
Musik	2	2	3	3	3	3
Gymnastik, lek och idrott	4	4	8	4	8	4
Slöjd	—	—	—	4	—	4
Hushållsgöromål						
Summa timmar	26	28	30	30	30	30

Klass 7

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar	
	a	b
Kristendomskunskap.....	2	2
Modersmålet.....	7	7
Historia.....	4	4
Samhällskunskap.....		
Geografi.....		
Naturkunnighet.....	4	4
Matematik.....		
Teckning.....	1	1
Musik.....	1	1
Gymnastik, lek och idrott.....	3	3
Slöjd.....	8	4
Hemkunskap och hushållsgöromål.....	1	1+4
Summa timmar	31	31

Klass 8

Ä m n e n	Lärar- och lärjungetimmar					
	Alternativ 1		Alternativ 2		Alternativ 3	
	a	b	a	b	a	b
Kristendomskunskap.....	1	1	1	1	1	1
Modersmålet.....	3	3	4	4	5	5
Samhällskunskap.....	2	2	2	2	2	2
Geografi.....	1	1	1	1	1	1
Naturkunnighet.....	2	2	3	2	3	2
Matematik.....	3	3	3	3	3	3
Teckning.....	—	—	1	1	1	1
Musik.....	—	—	—	1	—	1
Gymnastik, lek och idrott.....	2	2	2	2	2	2
Slöjd.....	—	—	7	3	12	8
Hemkunskap och hushållsgöromål....	1	1+4	1	1+4	1	1+4
Yrkesvägledning.....	2	2	2	2	2	2
Yrkeskunskap.....	18	14	6	6	—	—
Summa timmar	35	35	33	33	33	33

Klass 9

Ä m n e n	Lä rar- och lärjungetimmar	
	Alternativ 1	Alternativ 2
Kristendomskunskap	—	1
Modersmålet	3	3
Samhällskunskap	2	2
Naturkunnighet	3	3
Matematik	3	3
Teckning	—	1
Musik	—	1
Gymnastik, lek och idrott	3	3
Slöjd	—	3
Hemkunskap	1	1
Yrkesvägledning	2	2
Yrkeskunskap	18	12
Summa timmar	35	35

Anmärkningar till timplanerna för klasserna 8 och 9

1. Timplanen för klass 8 upptar tre alternativ, av vilka det ena, alternativ 1, är avsett att ge möjlighet till en förberedande utbildning i yrke, och de övriga har en allmänt praktisk inriktning. Alter-

nativ 1 torde bära ifrågakomma främst då klass 8 är avslutningsklass.

2. För klass 9 har upptagits två alternativ, som båda avser att ge möjlighet till förberedande yrkesutbildning. De avsluter sig närmast till alternativ 2 och 3 för klass 8.

Timplaner för B1-typen

Klasserna 3—6

Ä m n e n	Lä rar- timmar	Lärjunge- timmar		Lä rar- timmar	Lärjungetimmar			
		Klass 3	Klass 4		Klass 5		Klass 6	
					a	b	a	b
Kristendomskunskap	2	2	2	2	2	2	2	2
Modersmålet	9	8	8	7	7	7	7	7
Hembygdskunskap med arbetsövningar	5	5	5	4	4	4	4	4
Historia								
Samhällskunskap								
Geografi								
Naturkunnighet	4	3	3	4	4	4	4	4
Matematik								
Teckning	1	1	1	1	1	1	1	1
Musik	1	1	1	1	1	1	1	1
Gymnastik, lek och idrott	2	2	2	3	3	3	3	3
Slöjd	6	6	6	8	8	4	8	4
Hushållsgöromål	—	—	—	—	—	4	—	4
Summa timmar	30	28	28	30	30	30	30	30

Klasserna 7—8

Ä m n e n	Lärar- timmar	Lärjungetimmar Alternativ I				Lärar- timmar	Lärjunge- timmar Alternativ II	
		Klass 7		Klass 8			Klass 7—8	
		a	b	a	b		a	b
Kristendomskunskap	2	2	2	1	1	1	1	1
Modersmålet	7	7	7	4	4	6	6	6
Historia	2	2	2	2	2	2	2	2
Samhällskunskap								
Geografi	1	1	1	1	1	1	1	1
Naturkunnighet	1	2	1	2	1	2	3	2
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Teckning	1	1	1	1	1	2	2	2
Musik	1	—	1	—	1	1	—	1
Gymnastik, lek och idrott	2	2	2	2	2	2	2	2
Slöjd	9	8	4	8	4	9	8	4
Hemkunskap och hushållsgöromål								
Yrkesvägledning	2	—	—	2	2	1	1	1
Yrkeskunskap (yrkespraktik)	—	—	—	5	5	—	—	—
Summa timmar	32	30	30	33	33	31	31	31

Timplaner för B2-typen

Ä m n e n	Lärar- timmar	Lärjungetimmar					
		Klass 3	Klass 4	Klass 5		Klass 6	
				a	b	a	b
Kristendomskunskap	2	2	2	2	2	2	2
Modersmålet	8	8	8	7	7	7	7
Hembygdskunskap med arbetsövningar	5	5	5	—	—	—	—
Historia							
Samhällskunskap							
Geografi	3	3	3	4	4	4	4
Naturkunnighet							
Matematik	1	1	1	1	1	1	1
Teckning	1	1	1	1	1	1	1
Musik	2	2	2	2	2	2	2
Gymnastik, lek och idrott	8	6	6	8	4	8	4
Slöjd							
Hushållsgöromål	—	—	—	—	4	—	4
Summa timmar	30	28	28	30	30	30	30

Timplaner för B3-typen

Ämnen	Lärartimmar	Lärjungetimmar			
		Klasserna 1—2	Klasserna 3—4	Klasserna 5—6	
				a	b
Kristendomskunskap.....	2	2	2	2	2
Modersmålet.....	9	9	8	7	7
Hembygdskunskap med arbetsövningar.....	3	3		—	—
Historia.....	5	—	5	5	5
Samhällskunskap.....		—			
Geografi.....		—			
Naturkunnighet.....	3	—	3	4	4
Matematik.....		3			
Teckning.....	1	—	1	1	1
Musik.....	1	1	1	1	1
Gymnastik, lek och idrott.....	2	2	2	2	2
Slöjd.....	8	2	6	8	4
Hushållsgöromål.....		—	—	—	4
Summa timmar	34	22	28	30	30

Kursplaner

Anvisningar

1. De till de allmänna kursplanerna fogade anvisningarna (sid. 92 f.) skall i tillämpliga delar gälla även för hjälpklasserna. Det tidigare avsnittet »Allmänna anvisningar för arbetet i hjälpklasser» skall även iaktas (sid. 261 f.).

2. I de flerklassiga avdelningarna bör i stort sett de för respektive klasser angivna kurserna följas med den kursväxling som anvisats i de nyss nämnda anvisningarna och som kan befinnas erforderlig. I avdelningar, där enstaka lärjungar genomgår någon av klasserna, måste individuell undervisning i största möjliga utsträckning ges inom avdelningens ram. Då lärjungar i högre klasser ingår i flerklassig avdelning för lägre stadium, bör de moment som på grund av timtalets minskning (jfr sid. 93) i sådant fall skulle utgå tillgodoses vid den övriga undervisningen, i den mån så låter sig göra.

3. De till de olika ämnena i den allmänna kursplanen fogade anmärkingar-

na bör i tillämpliga delar tjäna till ledning även vid undervisningen i hjälpklasserna (jfr bl. a. även sid. 123).

De i hjälpklassernas kursplaner under anmärkningarna till de olika ämnena angivna synpunkterna avser sådana moment som vid denna undervisning bör särskilt uppmärksammas.

Kristendomskunskap

Mål

Undervisningen i kristendomskunskap har till uppgift att på ett sätt som kan främja lärjungarnas karaktärsutveckling ge dem en efter deras mottaglighet avpassad kunskap om kristendomens innehåll, historia och samfundsformer.

Kursinnehåll

Första och andra klassen

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Enkla, muntligt meddelade berättelser ur bibeln, företrädesvis evangelierna.

Ett fåtal enkla psalmer och sånger.

Tredje klassen

Samtal och berättelser ur verkligheten eller dikten om personer, händelser och förhållanden i etisk och religiös belysning.

Ett urval av för barnen lämpliga berättelser ur evangelierna om Jesu liv och verksamhet.

Några enkla psalmer.

Fjärde klassen

Fortsatt urval av lämpliga berättelser ur evangelierna om Jesu liv och verksamhet.

Några psalmer.¹

Femte klassen

Ett urval av lämpliga berättelser ur evangelierna, däribland några enkla liknelser. Några få av de inledande berättelserna i apostlagärningarna.

Några enkla berättelser och bilder ur kristendomens äldre historia.

Några psalmer.¹

Sjätte klassen

Fortsatt urval av Jesu liknelser. Vissa delar av bergspredikan.

Ett begränsat urval av berättelser ur apostlagärningarna.

En och annan enkel bild ur kristendomens historia, bl. a. från reformations-tiden.

Några psalmer.¹

Sjunde klassen

Valda berättelser ur gamla testamentet. Några enkla berättelser och livsbilder ur kyrkans senare historia. Några grunddrag av den kristna tros- och livsåskådningen.² Kyrkoåret och gudstjänsten.¹

¹ Dessutom samtal i etiska och religiösa ämnen.

² Medtas endast där sjunde klassen är avslutningsklass.

Åttonde klassen

Några grunddrag av den kristna tros- och livsåskådningen.

Något om nutida kyrkosamfund och fromhetsriktningar, missions- och hjälpsamhet, sjömansvård, fångvård, ungdomsverksamhet.

Nionde klassen

Något om icke-kristna religioner.

Något om kristendomens inflytande på kultur- och samhällslivet.

Anmärkingar

1. Vid val av berättelser och övrigt lärostoff bör största hänsyn tas till barnens intellektuella utveckling. Då hjälpklassernas elever i allmänhet har synnerligen svårt för memorering, bör fordran på ordagrant inpräglande starkt inskränkas och noga avvägas efter de enskilda lärjungarnas förmåga. På det lägsta stadiet bör utanläsning över huvud taget inte förekomma. Huvudvikten vid undervisningen lägges på att lärjungarna tillgodogör sig det religiösa och etiska innehållet i det föreliggande lärostoffet.

2. Vid de större högtiderna torde det vara lämpligt att i någon form behandla dessas karaktär av religiös fest. Närmast i åtanke kommer givetvis de egentliga högtidstexterna ur bibeln, men vid val av stoff bör dock beaktas, att behandlingen varieras, så att texterna inte genom enformigt upprepande förlorar sin förmåga att fånga uppmärksamheten. En högtids religiösa innehåll bör även kunna belysas genom berättelser ur livet eller diktningen, knutna till samma tankeinnehåll. Också psalmurvalet vid morgonandakten (morgonsamlingen) kan här fylla en uppgift.

3. Alla lärjungar, som i hjälpklass av B-typ tillhör en och samma läraravdelning, undervisas i regel gemensamt i

kristendomskunskap, varvid dock anpassning så långt möjligt bör ske till skilda åldersstadier. När stor åldersskillnad föreligger (t. ex. i Hj-B 3), kan läraren, för att tillgodose de äldre elevernas behov, under en kortare tidsperiod enbart med dessa barn behandla en eller annan text med kärnfullt religiöst innehåll, t. ex. vissa delar av bergspredikan eller ett kort, enkelt stycke ur något annat av Jesu tal.

4. Före överflyttningen till hjälpklass har barnen i regel erhållit undervisning i kristendom i småskoleklass, men av denna undervisning har de på sin utvecklade ståndpunkt vanligen kvar endast dunkla, orediga föreställningar, ofta ord och namn utan innehåll. Att bringa reda i deras föreställningskrets och göra de grundläggande etiska och religiösa livsvärdena tillgängliga för dem, blir därför den första kristendomsundervisningens mål.

5. Då erfarenheten visar, att de efterblivna barnen, för att kunna tillägna sig ett kunskapsmoment, upprepade gånger måste göras förtrogna därmed, kan det särskilt på lägre åldersstadium vara lämpligt att under en följd av lektioner välja berättelser, som, oberoende av annan samhörighet, på ett enkelt sätt belyser något visst grundläggande etiskt eller religiöst begrepp.

6. När det gäller de yngre hjälpklassbarnens undervisning i detta liksom i övriga ämnen, är en långt gående åskådlighet i den muntliga framställningen samt en utsträckt användning av åskådningsmateriel (ej blott planscher och ljusbilder utan även tavelteckning, sandlåda, modellering och dylikt), nödvändiga. Stundom kan en biblisk berättelse göras levande för barnen genom en enkel dramatisering av ett likartat händelseförlopp från lärjungarnas eget erfarenhetsområde. Givet är dock, att den

na yttre apparat måste brukas under försiktigt hänsynstagande till att stämningen i bibelns framställning inte går förlorad för eleverna. Det förberedande åskådliggörandet av miljöförhållanden och händelseförlopp samt ordförklaringar bör klart avgränsas från den egentliga bibliska berättelsen.

7. Om klassens allmänna utvecklingsståndpunkt och särskilt barnens färdighet i läsning gör det lämpligt, kan redan i tredje klassen såsom förberedelse till textläsning en enkel bok av bredvidläsningstyp införas. Mera sällan är det möjligt för barnen att på detta stadium tillgodogöra sig texten i den lärobok som inom vederbörande skoldistrikt användes för folkskolekursen.

Från och med fjärde klassen kan lärobok användas. Av stor vikt är dock fortfarande lärarens muntliga framställning. Berättandet bör inte upphöra i och med att lärobok införes utan bör som regel gå före läsningen, friskt och omedelbart fånga intresset och med sitt rikare utfyllande av detaljer levandegöra lärobokens knappare ordval. Därefter följer läsning av och samtal om texten. I den mån barnens läsfärdighet tilltar, kan stundom en enkel text läsas direkt.

När barnen först får en egentlig lärobok, bör grundlig omsorg ägnas åt att lära dem använda densamma. Övning att väl läsa innantill i den bör ges som hemuppgift, men samtalen över det genomgångna bör första tiden, även vid s. k. förhör, ske med öppen bok under ständigt återkommande hänvisningar till densamma.

8. Undervisningen bör efter hand inriktas på att klargöra de naturförhållanden och den kultur som utgör bakgrund för den bibliska berättelsen. Vid de förklaringar och utredningar som är nödvändiga vid undervisningen bör enkel-

het, åskådlighet och livfullhet eftersträvas, och då så på ett okonstlat sätt kan ske, anknytning sökas till barnens liv och till förhållanden, som ligger deras erfarenhetsområde nära. Ett sonderdelande och mera begreppsmässigt lärosätt bör undvikas.

9. Det för femte och sjätte klasserna avsedda urvalet ur apostlagärningarnas berättelser bör självfallet inte åsyfta en fullständig behandling av Pauli missionsresor, utan endast uppta några skildringar från den första församlingens liv samt en och annan berättelse, som för barnen levandegör missionären Paulus.

10. Av berättelser och bilder ur kyrkans historia kan exempelvis följande väljas: några drag ur den urkristna församlingens liv, något om Ansgar, Franciskus, Luther, Olaus Petri, J. O. Wallin och psalmboken samt ytterligare några bilder från den kristna kärleksverksamheten i senare tid. Huvudparten av den för den historiska delen av kursen tillgängliga tiden kan lämpligen ägnas åt Luther. Åt de nutida förhållandena och strävandena på det religiösa området ägnas relativt stor uppmärksamhet i den avslutande klassen.

Modersmålet

Mål

Undervisningen i modersmålet har till uppgift att lära eleverna att med tydligt uttal muntligen meddela sig om enkla ting och vardagliga händelser, att med riktig uppfattning och gott uttal läsa enkel text samt att på ett begripligt sätt och med någorlunda riktig stavning skriftligen uttrycka sig i brev eller andra enkla skrivelser. Undervisningen i modersmålet bör även ha till syfte att hos lärjungarna väcka håg för god läsning.

Kursinnehåll

Första klassen

Samtal i anslutning till sinnesövningar och iakttagelser i syfte att öva barnen i enkelt samtalspråk. Fria samtal.

Övningar att uppfatta enkla berättelser (lämpliga sagor samt bilder ur vardagslivet), berättade av läraren.

Övningar för vinnande av tydligt uttal.

Övningar att använda vanliga hövlighetsuttryck.

Övningar att urskilja, uttala och igenkänna språkljuden. Läsning av ord, uttryck och korta meningar.

Inlärande av ett fåtal enkla texter (barnrim o. d.), företrädesvis sådana som lämpar sig för sång, rytmiskt utförande eller dramatisering.

Skrivning (textning) av bokstäver, ord och korta uttryck i anslutning till talövningarna och läsningen.

Andra klassen

Samtal i anslutning till sinnesövningar och iakttagelser. Fria samtal.

Övningar att uppfatta enkla berättelser (bilder ur vardagslivet och lämpliga sagor), berättade av läraren.

Övningar för vinnande av tydligt uttal.

Övningar att använda vanliga hövlighetsuttryck.

Grundläggande läsövningar innefattande fortsatta övningar att urskilja, uttala och igenkänna språkljuden. Läsning av enkel text med innehåll som ligger barnen nära.

Inlärande av ett fåtal texter, företrädesvis sådana som lämpar sig för sång, rytmiskt utförande eller dramatisering.

Skrivning: inövning av bokstävernas form och sammanbindning; ord, uttryck och korta meningar från tal- och läsövningarna. Fri skrivning.

Rättstavningsövningar och övningar i stavelsedelning.

Tredje klassen

Muntlig framställning och läsning. Samtal, företrädesvis i anslutning till lärjungarnas egna upplevelser. Återgivande av enkla berättelser, sagor och sägner. Muntligt återgivande av egna upplevelser eller berättelser, berättade eller förelästa av läraren.

Övningar att använda vanliga hövlighetsuttryck, att uträtta ärenden och framföra bud.

Fortsatta övningar för vinnande av tydligt uttal.

Läsning av stycken med klart och enkelt språk och med innehåll som ligger barnen nära.

Någon övning i tyst läsning av enkla berättelser eller delar därav i förening med samtal om och återgivande av innehållet i det lästa. Enkel dramatisering.

Skrivning. Enkla satsbildningsövningar i syfte att lära eleverna att i skrift använda det ordförråd som hör till skolans och hemmets erfarenhetsområden. I samband härmed rättstavning och stavelseindelning samt skrivning av ord, uttryck och enkla meningar, oftast fristående men stundom hopfogade till en kort redogörelse.

Fri skrivning. Någon gång skrivning efter föresägning av en och annan kort och enkel, väl förberedd text.

Fortsatt inövning av bokstävernas form och sammanbindning.

Fjärde klassen

Muntlig framställning och läsning. Samtal med innehåll hämtat från områden, som ligger eleverna nära. Muntligt återgivande av egna upplevelser och av berättelser, berättade av läraren eller lästa av lärjungarna.

Fortsatta övningar för vinnande av tydligt och vårdat uttal.

Läsning av stycken med klart och enkelt språk samt lättfattligt innehåll.

Övningar i tyst läsning, i förening med samtal om innehållet i det lästa. Dramatisering.¹

Skrivning och språklära. Satsbildningsövningar i syfte att lära eleverna att i skrift använda det ordförråd som hör till skolans och hemmets erfarenhetsområde. Rättstavningsövningar samt skrivning av enkla uttryck och meningar. En och annan skrivning efter föresägning.

Orientering i alfabetiskt ordnad ordlista.

Skrivning ur minnet av inlärd verser och uttryck och av ord och uttryck ur böcker med bekant text.

Fri skrivning. Under lärarens ledning eller som självständig uppgift hopfogning av enkla meningar till korta redogörelser för egna erfarenheter (arbeten i skolan, utflykter o. d.), ofta i brevform.

Särskilda välskrivningsövningar i syfte att avhjälpa elevernas speciella svagheter beträffande bokstavsbildning och sammanbindning samt avstånd och lutning.

Femte klassen

Muntlig framställning och läsning. Samtal och berättelser med innehåll företrädesvis hämtat från lärjungarnas upplevelser och från skolarbetet.

Läsning av stycken med klart och enkelt språk.

Övningar i tyst läsning med tillhörande samtal och redogörelser.

Skrivning och språklära. Satsbildnings- och rättstavningsövningar, begränsade till det ordförråd som brukas i dagligt tal och i enkelt brevspråk.

Användning av alfabetiskt ordnad ordlista.

Skrivning ur minnet av inlärd verser och uttryck.

En och annan skrivning efter föresägning.

¹ Dyliga övningar bör förekomma även i de följande klasserna.

Fri skrivning: Enkla uppsatser, ofta i brevform, behandlande barnens egna upplevelser, tilldragelser i skolan eller i hemmet; beskrivning av bilder som intresserar lärjungarna och kan sätta deras fantasi i rörelse.

En och annan särskild välskrivningsövning för inövning av bestämda bokstavsformer, jämna avstånd och jämn lutning.

Sjätte klassen

Muntlig framställning och läsning. Samtal, berättelser och läsning som i föregående klass.

Tyst läsning i förening med samtal och redogörelser eller skriftligt besvarande av frågor.

Skrivning och språklära. Satsbildnings- och rättstavningsövningar av samma slag som tidigare. Svårstavadade vanligare ord göres till föremål för särskilda övningar.

Fortsatt användning av ordlista.

Skrivning ur minnet samt enstaka skrivningar efter föresägning.

Fri skrivning och uppsatsövningar av samma slag som i föregående klass.

Ifyllande av några vanligen förekommande blanketter.

Särskilda välskrivningsövningar, bl. a. i syfte att vinna ledig pennföring och snabbare skrivning.

Sjunde klassen

Muntlig framställning och läsning. Samtal och talövningar av samma slag som tidigare. Enkla övningar i sammanhängande muntlig framställning i anslutning till den övriga undervisningen.

Läsning av stycken med klart och enkelt språk i anslutning till den övriga undervisningen och därjämte ett mindre urval enklare stycken ur vår nyare litteratur.

Tyst läsning som i föregående klass.

Övningar att med hjälp av innehålls-

förteckning och register söka reda på önskade upplysningar i en given bok.

Skrivning och språklära. Fortsatta rättstavningsövningar med samma begränsning i fråga om ordens svårighetsgrad som i föregående klasser.

Skrivning ur minnet samt enstaka skrivningar efter föresägning.

Fri skrivning och uppsatsövningar av samma slag som tidigare men med något ökade fordringar i fråga om innehåll, omfång och språkriktighet. Enkla skrivelser av praktisk art, såsom ansökan om plats, kvitton och annonser jämte svar. Brev. Ifyllning av blanketter.

Åttonde klassen

Muntlig framställning och läsning. Samtal och talövningar.

Läsning av stycken med klart och enkelt språk, företrädesvis litteratur från modern tid, däribland åtminstone något arbete av en mera känd författare grundligare behandlat.

Läsning av lämpliga dikter. Övningar i bokkunskap, användning av uppslagsböcker.

Skrivning och språklära. Fri skrivning och uppsatsövningar med ämnen valda företrädesvis från det praktiska livets områden. Enklare skrivelser av praktisk art: brev, annonser, ansökningar, intyg m. m. Rättstavningsövningar i samband med uppsatsövningarna.

Nionde klassen

Muntlig framställning och läsning. Övningar för olika talsituationer. Dramatiskt framförande.

Enklare föredrag och referat. Diskussionsövningar.

Läsning, även tyst läsning av litteratur och tidningar. Samtal om böcker. Läsning av dikter. Några enkla hörövningar med norska och danska stycken. Fortsatt övning i bokkunskap.

Skrivning och språklära. Fri skrivning, uppsatsövningar och skrivelser av praktisk art, i huvudsak enligt samma uppläggning som föregående år.

Anmärkningar

Allmänna synpunkter

1. De språkliga övningarna kan i hjälpklasserna anknytas till undervisningen i orienteringsämnen och ofta hämta sitt innehåll därifrån. Särskilt på nybörjarstadiet bör sakundervisningen samt tal-, läs- och skrivövningarna utgöra en odelad enhet och ej uppdelas i av varandra oberoende lektioner. Olika slag av övningar med i huvudsak samma sakliga innehåll bör växla fritt eller pågå jämsides med varandra. Lärjungarnas svårigheter att tillägna sig nya kunskaper och deras i allmänhet svaga minne gör, att ett visst innehåll med därtill hörande ordförråd bör göras till föremål för mångsidig övning. Läraren bör dock ständigt uppmärksamma, att undervisningen främst skall avse elevernas förkovran i modersmålets olika grenar.

2. Enär hjälpklass elevernas förmåga att göra sig föreställningar om annat än sådant som de med egna sinnen iakttagit eller kan iaktta är synnerligen svagt utvecklade, måste de språkliga övningarna alltid ha ett konkret och lättfattligt innehåll. Det språk som användes såväl i övningarna som av läraren vid den muntliga undervisningen bör vara enkelt och i största utsträckning bestå av ord med konkret betydelse. Vanliga och även för det enkla språkbruket nödvändiga relationsbegrepp (stor, liten; höger, vänster; framåt, bakåt; över, under; på, vid osv.) bör flitigt övas på sådant sätt, att ordens betydelse samtidigt åskådliggöres.

3. Såväl talövningarna som läs- och skrivövningarna bör emellanåt — på ny-

börjarstadiet så ofta som möjligt — ges sådant innehåll och sådan form, att barnen samtidigt kan utföra de handlingar som övningsmaterialet uttrycker. (Ex. Sven öppnar dörren. Hämta en stol! Vi ritar en häst.)

4. Då somliga lärjungar som hänvisas till hjälpklass är överdrivet livliga och okritiskt pratsamma, under det att andra, i regel flertalet, är tröga, inbundna och tystlåtna, bör, särskilt vid de språkliga övningarna, lärarens handledning inte vara lika för alla lärjungarna. Barn av den förra typen bör sålunda så småningom vänjas vid eftertanke och självkritik, under det att de senare på alla sätt bör uppmuntras till att uttrycka sig, så att deras språkliga hämningar därigenom kan övervinnas.

Särskilt under de första skolåren bör barnen tillåtas att även i skolan använda av hemortens dialekt färgade uttrycksätt, och rättandet bör härvidlag ske med försiktighet. Slutmålet bör dock vara att lära eleverna använda ett vårdat tal-språk.

Muntlig framställning och läsning

1. De för första och andra klasserna anbefallda särskilda övningarna att uppfatta enkla berättelser (s. k. hörövningar) avser i främsta rummet att lära barnen följa och förstå en muntlig framställning. Sådana övningar bör vara av den art, att de kan roa och intressera barnen. De skall särskilt i början vara mycket korta och endast bestå av någon enstaka episod men i stället återkomma desto oftare, helst dagligen.

Beträffande sinnesövningar se sid. 278 f.

I följande klasser bör läraren under någon timme i veckan läsa eller berätta lämpliga sagor och berättelser. I sam-

band därmed kan lärjungarna även övas att återge kortare berättelser.

2. Då hjälpklass eleverna ofta har bristfälligt uttal, bör artikulationsövningar, i vilka samtliga barn deltar, stundom förekomma. Särskilda artikulationsövningar, avsedda för lärjungar med lindrigare talfel, bör helst ordnas på sådant sätt, att dessa barn övas enskilt några få minuter dagligen. Barn med svårare talfel bör om möjligt erhålla speciell behandling. Alla barn med tydliga talrubbingar bör hänvisas till skolläkaren för eventuell senare hänvisning till specialundervisning.

Med lärjungar, som har benägenhet att vid skrivning kasta om eller hoppa över bokstäver, bör kombinerade artikulations- och skrivövningar företas.

3. Ehuru de flesta barn som kommer till hjälpklass redan tillbragt något år i skolan, måste ofta läsundervisningen börja från början med övningar för inlärande av ljudens beteckning i skrift samt med läsning av ord och uttryck. Även med barn, som vid överflyttningen till hjälpklass kan hänföras till andra eller tredje klassen, bör, om lässvårigheter förefinns, grundläggande läsövningar genomgå.

4. Vid den första läsundervisningen bör en metod vara huvudväg, men andra metoder kan tas till hjälp, när det gäller att övervinna enskilda barns lässvårigheter.

Före allt slags sysslande med bokstavsformer bör barnens förmåga att uppfatta former samt snabbheten och noggrannheten, varmed detta sker, undersökas och i händelse av behov uppövas genom särskilda övningar.

5. De grundläggande läsövningarna bedrives med hjälp av lösa bokstäver, textning osv. Läsebok användes inte, förrän barnen nått en hjälplig färdighet att läsa kortare ord. De lästa ordens betydelse bör redan från början göras klar för

barnen. De skall vänjas vid att man lär sig något genom läsning. Övningsmaterialet bör därför äga ett konkret innehåll, som med lätthet kan åskådliggöras.

6. Läsningen bör förbindas med samtal om innehållet. När barnen nått en viss teknisk läsfärdighet, bör läraren för att hjälpa dem till god betoning och en riktig uppfattning av innehållet då och då läsa före. Särskilt i de lägre klasserna läses långsamt med riklig pausering. Övningar i att sammanföra orden till korrekta fraser bör redan från början förekomma.

7. Urvalet av läsestycken bör under hela skoltiden göras med stor omsorg. Endast stycken med klart och enkelt språk samt konkret och lättfattligt innehåll bör föreläggas till läsning.

8. Läsning av stycken i samtalsform och enklare dramatiserade stycken bör förekomma under hela skoltiden. Likaså bör ett litet fåtal lämpliga, korta stycken, enkla verser o. d. varje år inläras av de lärjungar som äger möjlighet att utföra uppgifter av detta slag.

9. Även i hjälpklasserna bör man försöka intressera lärjungarna för fri läsning. Ett med omsorg valt skolbibliotek bör fördenskull finnas tillgängligt, och barnen bör uppmuntras till lån därur. En och annan lektion kan med fördel ägnas åt samtal om och läsning av sådana böcker.

Bilderböcker med kort och enkel text, roliga sagoböcker med färglagda illustrationer samt lämpliga äventyrsböcker bör till icke ringa del ingå i ett för hjälpklassbarn avsett bibliotek.

Sk r i v n i n g o c h s p r å k l ä r a

1. Under nybörjarstadiet, gärna hela första året, användes lämpligen textning vid barnens skrivning.

Beträffande skrivstilen bör man eftersträva enkla och tydliga bokstavstyper.

2. Vid all skrivning ägnas tillbörlig uppmärksamhet åt lärjungarnas handstil. Det kan därjämte vara lämpligt att under någon kortare tid varje termin använda samtliga skrivlektioner huvudsakligen till övningar i välskrivning.

3. Eleverna bör så småningom läras att sätta ut åtminstone punkt och frågetecken i sina egna skrivingar, men andra skiljetecken kan i regel inte krävas av dem annat än vid skrivning efter text.

4. Någon systematisk undervisning i språklära är ej avsedd att förekomma i hjälpklasserna. Vad lärjungarna i detta avseende oundgängligen behöver känna till, meddelas i direkt anslutning till skrivövningarna.

5. Rättstavningsundervisningen bör grunda sig på ett tydligt uttal och på talrika såväl muntliga som skriftliga övningar, men inte på regler, dock kan det vara lämpligt att vid undervisningen sammanföra ord med lika stavning. Ord, som bereder eleverna svårigheter i fråga om uttal eller stavning, men som de ändå bör kunna, göres emellanåt till föremål för kombinerade uttals- och skrivövningar, men endast sådana ord och uttryck som allmänt förekommer i vardat tal-språk och i enkel brevstil bör upptas till behandling.

6. Skrivningen efter text får inte vara direkt kopiering. Övningen bör tvinga till uppmärksamhet, eftertanke och in-lärande.

För minnesskrivning användes kortare texter eller verser, som barnen för annat ändamål har lärt sig, t. ex. sång-lekar.

Användandet av skriften som uttrycks-medel börjar, så snart barnen kan skriva ord. Redan tidigt kan de sålunda få skriva ord, uttryck och korta meningar om sådant som förekommit under tal-övningarna eller som de av annan anled-ning har möjlighet att skriva något om.

Det kan därvid vara lämpligt att låta bar-nen utföra uppgiften gemensamt på så-dant sätt, att de under samtal föreslår meningar, bland vilka de bästa utväljes och skrives antingen av barnen direkt i skrivboken eller av läraren på tavlan.

Den fria skrivningen bör till en början bestå i fritt nedskrivande av korta me-ningar om något ämne, utan strängare fordran på sammanhang eller fullstän-dighet. Så småningom övergår man till mera självständiga uppsatsövningar. Se-dermera bör övningarna övergå till för-sök att återge korta berättelser och att avfatta enkla redogörelser för något som lärjungarna har varit med om eller som de lärt sig eller av annan anledning har särskilt intresse för. Bilder kan ofta med fördel utgöra utgångspunkt för fritt ned-skrivande av enkla meningar om det som bilden föreställer.

Hembygdskunskap med arbetsövningar

Mål

Undervisningen i hembygdskunskap med arbetsövningar har till syfte att ord-na och vidga lärjungarnas föreställnings-krets och främja deras kännedom om hembygden, framför allt dess natur och arbetsliv. Den skall även skärpa elever-nas uppmärksamhet och iakttagelseför-måga, väcka deras verksamhetslust och utveckla deras praktiska färdighet.

Kursinnehåll

Första klassen

Sinnesövningar (uppfattnings- och re-aktionsövningar), omfattande färger, for-mer, relationsbegrepp, hörsel-, känsel-, smak- och luktförnimmelser. De nya skolförhållandena. Trädgården (parken) om hösten. Hemmet: möbler och husge-råd, familjemedlemmar, deras olika ar-bete, hemmets högtider. Handelsboden.

Något om barnets kropp och dess vård. Årstidernas växling. Några få husdjur.

Lämpliga arbetsövningar anknytes till kursens olika moment.

Andra klassen

Sommarminnen och i anslutning därtill lantgården. Vår föda. Våra kläder. Våra bostäder: hur ett hus bygges, bostadens uppvärmning och belysning. Klockan och tidsindelningen. Något om hembygdens djur- och växtliv. Något om naturskydd. Fortlöpande väderleksaktigheter. Enkla hälsoregler.

Lämpliga arbetsövningar anknytes till kursens olika moment.

Tredje klassen

Iakttagelser från hemorten, begynnande med skolområdet. Gatan. Olika sätt att färdas. Trafikregler. Polis och brandkår. Kyrkan. Vandringar genom staden (samhället). I samband härmed övningar i syfte att bibringa barnen förmåga att förstå och använda karta. Hemlandskapet: huvuddragen av dess naturförhållanden samt bilder ur dess arbetsliv, några viktigare orter. Enkla hälsoregler.

Lämpliga arbetsövningar anknytes till kursens olika moment.

Anmärkningar

1. På här ifrågasvarande stadium bör all undervisning i möjligaste mån hållas tillsammans och inte skarpt åtskiljas i olika ämnen med av varandra oberoende lektioner. Hembygdskunskap med arbetsövningar bör skänka mycket av det saktliga innehåll, till vilket den övriga undervisningen ansluter sig.

2. Då de i första hjälpklassen nyintagna barnen i regel har mycket olika förutsättningar att tillgodogöra sig gemensam undervisning, bör de under den första tiden i lämplig utsträckning få fritt

syssla med ändamålsenligt arbetsmaterial, varunder det enskilda barnet i mån av behov erhåller individuell handledning. Därvid bör läraren söka vinna klarhet över varje barns speciella defekter och dessas planmässiga behandling.

Sedan läraren så småningom vunnit en orienterande överblick över de enskilda lärjungarnas utveckling och den nybildade klassens allmänna kunskapsståndpunkt, kan klassundervisning ofta med fördel tillämpas. Dock bör individuell undervisning erhålla stort utrymme.

3. För att de grundläggande övningarna skall leda till åsyftat resultat, måste de ordnas planmässigt. Planen bör i första hand ta sikte på de enskilda lärjungarnas möjligheter, utformas med hänsyn till barnens fortskridande utveckling samt hämta stoff från den verkliga verklighet som närmast omger dem.

Denna planmässighet får dock inte hindra ett påpassligt tillvaratagande av tillfälliga intressen, som yttre omständigheter aktualiserar för barnen. Dylik aktuell undervisning bör alltid ha rätt att genombryta den fortlöpande planmässiga.

4. De grundläggande sinnesövningarna (uppfattnings- och reaktionsövningarna) har till ändamål att uppöva barnens otränade sinnen till att med ökad snabbhet och större säkerhet reagera för olika intryck och att så småningom vänja lärjungarna vid koncentration.

Sinnesövningarna avser att lära barnen att uppfatta, särskilja och riktigt benämna olika färger och former, riktning, storlek, avstånd, ytbeskaffenhet, tyngd, toner, buller, olika lukt, smak osv. Följande plan för sinnesövningar är avsedd att tjäna till ledning och exempel. Övningarna bör ej systematiseras utan insättas i naturliga sammanhang.

Vid synsinnets uppövande torde det vara lämpligt att först behandla färgsinnet. Färgövningar av olika slag före-

tas med syfte att väcka barnens intresse för färger, lära dem att se färgerna i omgivningen och att i det avseendet skärpa deras iakttagelseförmåga. Lärjungarna får öva sig att sortera färger och under olika sysselsättningar intressera sig för dem och inöva deras namn. De får iakta och tala om färgerna i rummet, i naturen och i sin omgivning i allmänhet. De får rita och måla med kriter eller vattenfärger, bygga med färgade klotsar eller lägga mönster med färgade kartongbitar, stickor, knappar och dylikt. Så småningom får de övergå till att syssla med olika färgnyanser och schatteringar. Efter hand stegras svårigheterna allt efter barnens förmåga, samtidigt som lärjungarna tränas till ökad uppmärksamhet och större precision beträffande de olika uttrycksmedlen.

När lärjungarna är säkra på huvudfärgerna, söker läraren väcka deras intresse för föremåls form och så småningom öva färg- och formsinnet samtidigt. Genom dessa övningar skärpes kombinationsförmågan. De efterblivna barnen uppfattar i början endast stora skillnader i föremåls form, varför de efter hand måste övas att iakta enskildheter. Övningar med stegvis ökade krav på uppfattning av detaljer är en i hög grad betydelsefull förberedelse för den första läsundervisningen. Barnen ritar, viker, klipper, bygger osv., allt övningar som utgör en samverkan mellan syn-, känsel- och muskelsinne. Under dessa lektioner övas talet flitigt. Viktiga övningar i detta sammanhang torde vara att inlära de riktiga benämningarna på föremåls dimensioner, t. ex. hög, låg, bred, smal, tjock, samt olika lägen (framför, bakom osv.) och olika riktningar (uppåt, nedåt osv.).

Känselsinnet utvecklas genom övningar att uppfatta föremåls ytbeskaffenhet, tyngd, temperatur osv., varvid samtidigt barnens ordförråd ökas och deras språk-

liga uttrycksförmåga övas. De läres i detta sammanhang att särskilja och rätt benämna olika ämnen (trä, glas, sten, metall, papper, tyg), olika tyger (ylle, bomull, siden, sammet, linne), vanliga mönster (rutigt, randigt, prickigt, blomligt), olika stoffers egenskaper (skört, böjligt, genomskinligt) osv.

De efterblivna barnen behöver även metodiskt avpassade hörselövningar. Dessa övningar kräver i hög grad uppmärksamhet och stillhet och är därigenom lämpliga som koncentrationsövningar. Dylika övningar har till syfte att klargöra föreställningarna beträffande olika slag av ljud (buller, toner, läten osv.) samt inlära hithörande verb, såsom prassla, skvala, knarra, knäppa, klinga osv.

5. Den egentliga hembygdskunskapen bör hämta sitt innehåll från barnens närmaste omgivning. Urvalet bör ske under hänsynstagande till att tidigare meddelad dylik undervisning inte likformigt upprepas. Av stor betydelse är, att det lärostoff som möter barnet efter överflyttningen till hjälpklass ter sig som något nytt, om inte till innehållet, så dock till behandlingen.

6. I största möjliga utsträckning bör verkliga föremål, goda modeller, enkla, tydliga och för barnasinnet tilltalande planscher och ljusbilder m. m. tas i anspråk som åskådningsmedel. Inte minst de sistnämnda, exempelvis illustrerande någon enkel, av läraren samtidigt berättad saga, kan ha synnerligen stort värde, såväl genom den glädje de skänker som genom deras förmåga att locka barnen till spontant muntligt återgivande, till att försöka sig på en enkel dramatisk framställning eller till fri teckning och skrivning.

Väl planlagda och efteråt bearbetade korta utflykter med för barnen klart an-

givna och begränsade syften bör ofta företas.

I synnerhet vid undervisningsutflykterna, men även vid undervisningen på lärorummet, bör läraren inte försumma att öppna barnens blick för det vackra och ändamålsenliga i naturen. Han bör tillhålla dem att aktsamt umgås med naturen och att ej onödigtvis skada och förstöra utan i stället stödja och hjälpa, där så behöves.

7. Lärjungarna bör få vara självverksamma i så stor utsträckning som möjligt. I de mångfaldigt skiftande arbetsövningarna bör det enskilda barnet möta uppgifter, som passar dess individuella läggning och som därför förmår väcka och vidmakthålla dess arbetslust.

Ordning och reda måste vid dessa övningar vara rådande. De kan eljest förfela sin uppgift. Det är av största betydelse att även under ett aktivt sysslande med olikartade övningar sträva efter en för de nervösa barnen särskilt nödvändig arbetsro. Härvid övas lärjungarna på ett naturligt sätt i självbehärskning och hänsynstagande till omgivningen.

Utöver de vanligast förekommande arbetsövningarna — byggande i sandlåda eller med klotsar, stickläggning, modellering, klippning, teckning och färgläggning, kindergartenarbeten av olika slag — bör lärarens uppfinningsförmåga inrikta sig på att alltmer tillgodose behovet av enkla och ändamålsenliga verksamhetsformer. Läggspelet av olika slag med undervisande syfte har synnerligen stort värde särskilt som tillämpning av sinnesövningar och kan av lärjungarna användas såväl individuellt som gruppvis.

I de fall då arbetsövningen kräver en viss enkel teknisk färdighet, bör denna erhålla tillräcklig inövning, så att uppgiften självständigt kan utföras av eleverna; den förfelar eljest sitt syfte att bli ett barnens eget uttrycksmedel.

8. Verksamhetsformer, som inte är beroende av tillgängligt arbetsmaterial eller särskild inövning utan som enkelt och utan förberedelser kan improviseras, är inte minst värdefulla. Dit hör exempelvis lekar, särskilt framställningslekar, där barnens fantasi och fria gestaltande levandegör en situation.

9. Besläktade med leken är de rytmiska övningarna, där barnen under taktens eller musikens suggererande inverkan blir spontant aktiva. Denna verksamhetsform har visat sig synnerligen lämplig för de okoncentrerade, ofta med nervösa störningar behäftade hjälpklass-eleverna.

De här avsedda rytmiska övningarna är varken rytmisk gymnastik eller rytmisk dans. De kan närmast karakteriseras som rytmiska kroppsrörelser under lekens form och under taktens eller musikens omedelbara ledning. De syftar i lika mått till utvecklande av fysiska och psykiska färdigheter samt till att skapa naturliga uttryck för lärjungarnas känsloliv.

De rytmiska övningarna kan användas isolerade som uppfriskande avbrott under en lektion eller såsom illustrerande lekar anknytas till undervisningen i hembygds-kunskap. De kan som förberedande moment insättas i sångundervisningen samt för övrigt inordnas i så gott som samtliga undervisningsämnen på det lägre skolstadiet.

Historia, samhällskunskap, geografi och naturkunnighet

Mål

Undervisningen i historia, samhällskunskap, geografi och naturkunnighet har till uppgift att med särskild hänsyn till förhållandena i vårt land och det praktiska livets behov orientera lärjungarna om samhället och om viktigare

historiska händelser och personligheter, om geografiska förhållanden samt om naturföreteelser.

Kursinnehåll

Fjärde klassen

Historia

Några enstaka bilder ur svensk historia till omkring 1450, om möjligt i anslutning till lokala minnen.

Samhällskunskap

Samtal om sed och regler i dagligt umgänge i skolan och i trafiken.

Geografi

Några svenska landskap: huvuddragen av deras naturförhållanden samt bilder ur arbetslivet; viktigare orter.

Naturkunnighet

Några djur och växter, företrädesvis sådana som kan göras till föremål för direkta iakttagelser eller eljest förekommer i de behandlade geografiska områdena.

Femte klassen

Historia

Bilder ur svensk historia från omkring 1450 till omkring 1650.

Samhällskunskap

Samtal om lagar och regler i föreningar, på idrottsplatser och i trafiken.

Geografi

De återstående svenska landskapen: huvuddragen av deras naturförhållanden samt bilder ur arbetslivet; viktigare orter.

Naturkunnighet

Några djur och växter i anslutning till årets kurs i geografi och, där så kan ske, till undervisningen i trädgårdsskötsel.

Sexualundervisning i anslutning till den av skolöverstyrelsen utgivna handledningen.

Sjätte klassen

Historia

Skildringar ur svensk historia från omkring 1650 till omkring 1850.

Samhällskunskap

Samtal om förmåner och skyldigheter i samhället, om kommunikationsmedel och om lagar och förordningar, som möter i det dagliga livet.

Geografi

Något om våra grannländer. Något om Europas övriga länder, företrädesvis dem, med vilka vårt folk står i livligare förbindelser.

Jordgloben.

Naturkunnighet

Några djur och växter i anslutning till årets kurs i geografi.

Något om vår kropps byggnad och vård. Sexualundervisning i anslutning till den av skolöverstyrelsen utgivna handledningen.

En och annan fysisk och kemisk företeelse, belyst med enkla försök: ljudet och ljuset (i samband med behandlingen av hörseln och synen), kroppars utvidgning genom värme, termometern, förbränning.

Sjunde klassen

Historia

Skildringar ur svensk historia från omkring 1850 till nuvarande tid. Till belysning ett fåtal berättelser om personer och

händelser ur allmänna historien. Återblick på svensk historia.

Samhällskunskap

Något om hur hemkommunen styres och förvaltas; några av de förmåner som samhället skänker sina medlemmar: kyrka, skola, barnvård, sjukvård, folkpension, fattigvård, polis och brandskydd; kostnaderna härför (skatter). Medborgarplikter.

Anm.: Om sjunde klassen är avslutningsklass och om därvid ämnet medborgarkunskap inte ingår i ersättningsskolans kurs dessutom: Något om hur riket styres (konung, regering, riksdag, länsstyrelse).

Geografi

Bilder från främmande länder, i främsta rummet sådana, varifrån vi får produkter av betydelse för det dagliga livet.

Förnyad behandling av Sveriges geografi med särskild hänsyn till naturtillgångar, näringsliv, samfärdsel och viktiga orter.¹

Naturkunnighet

Vidgad framställning av viktigare delar av hälsoläran.¹

Några viktigare djur och kulturväxter från främmande länder.

Kompassen och dess användning.

Något om elektricitetens användning i hemmet; elektrisk ledning, isolering, kortslutning, olika spänningar, strömbrytare, glödlampa, strykjärn. Explosionsmotorn.¹

¹ Medtas endast då klassen är avslutningsklass.

² Beräknas kunna medtas endast då det högre timtalet tillämpas.

Smältning och stelning; vattnets kretslopp.

Solsystemet och himlakropparna.

Attionde klassen

Samhällskunskap

Något om hur riket styres: konung, regering, riksdag, länsstyrelse.

Några av vår tids viktigaste företeelser på samhällslivets område, med särskild hänsyn till vardagslivets samhällskunskap, t. ex. arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen, idrottsrörelsen. En svensk medborgares skyldigheter och rättigheter.¹ Åtgärder från statens sida till förbättrande av de sociala förhållandena, såsom arbetarskyddslagstiftning, socialförsäkring.¹ Folkbildningsarbete.¹

I anslutning till aktuella händelser återblickar på de kommunala och statliga organens verksamhet.

Geografi

Sammanfattande framställning av Sveriges geografi med särskild vikt lagd vid näringsgeografin, varvid hemortens förhållanden utförligare behandlas.

Naturkunnighet

Vidgad framställning av hälsoläran. Personlig hygien. Betydelsen av renlighet, solljus, frisk luft. Klädedräktens hygien. Bostadens hygien. Arbets- och verkstadshygien. Samhällets åtgärder i fråga om hälsovård.

Åtgärder vid sjukdomsfall: smitta, isolering, desinfektion. Den sjukes vård, sjukkost. Sjukrum, sjuksäng, bäddning. Första hjälpen vid olycksfall. Sårbehandling. Benbrott. Bränn- och köldskador. Konstgjord andning. Husapotek.

Valda fysiska företeelser eller valda partier av elektricitetslära och motorlära.²

Nionde klassen

Samhällskunskap

En svensk medborgares skyldigheter och rättigheter. Åtgärder från statens sida till förbättrande av de sociala förhållandena, såsom arbetarskyddslagstiftning, socialförsäkring. Folkbildningsarbete.

Naturkunnighet

Ljudets natur och fortplantning.

Ljusets brytning och färgspridning; linser. Strålning.

Några viktiga råvaror: trä, järn, kol, olja. Gödningsmedel.

De vanligaste berg- och jordarterna och deras användning.

Anmärkingar

1. Läraren äger frihet att koncentrera undervisningen under någon del av läsåret eller terminen på ett av dessa ämnen och under en annan del på ett annat eller ett tredje.

Djur och växter upptas i regel till behandling, då tillfälle ges till direkta iakttagelser eller i omedelbart sammanhang med den geografiska undervisningen om sådana trakter, för vilka de är kännetecknande.

För historia och samhällskunskap skall, då timal upptar gemensam tid för alla ämnena, beräknas ett antal lektioner, som upptar ungefär $\frac{1}{3}$ av tiden, under det att geografi och naturkunnighet erhåller den återstående tiden.

2. Det stoff som upptas till behandling i undervisningen bör vara av den art, att det på ett påtagligt sätt kan åskådliggöras för barnen eller nära anknytas till sådant som de känner till. Undervisningen om främmande trakter och förhållanden bör därför huvudsakligen bestå av tämligen fristående skildringar av såda-

na avsnitt ur naturen och arbetslivet vilka erbjuder möjligheter för åskådlig behandling och anknytning, men det som sålunda tas upp bör behandlas jämförelsevis fylligt. Teckningar, planscher och olika slag av bilder bör tas till hjälp för att göra framställningen levande och åskådlig.

3. Historieundervisningen bör bestå av fristående skildringar av betydelsefulla personer och viktiga händelser, i främsta rummet sådana som tjänat framåtskridandet och kulturen. Någon kronologiskt sammanhängande framställning bör ej eftersträvas. Det historiska innehållet bör i regel meddelas lärjungarna genom lärarens muntliga berättande.

Läraren bör vinnlägga sig om att motverka uppkomsten av hat och fiendskap mot andra folk samt främja insikten om att fred och samförstånd mellan alla folk är ett av huvudvillkoren för mänsklighetens gemensamma framåtskridande. Barnen bör få en stark känsla av att det finns hjältar också i fredens värv, och att även dessa lagt i dagen mod och självupppoffring samt bidragit att föra mänskligheten framåt och därför är förtjänta av tacksamhet och beundran.

4. Vid undervisning i samhällskunskap bör läggas stor vikt vid enkelhet och konkretion. Lärjungarnas egna erfarenheter och frågor bör bilda utgångspunkter för samhällsorienteringen.

5. De bilder från främmande länder, vartill geografiundervisningen bör inskränkas, då det gäller mera avlägsna trakter, kan i många fall med fördel anknytas till av barnen kända produkter med utländskt ursprung, t. ex. apelsiner, bananer, kaffe, te, kryddor, bomull, silke, gummi, olja, kol.

6. Utöver den undervisning i hälso-lära som förekommer i anslutning till behandlingen av vår kropps byggnad bör läraren under hela skoltiden sträva

efter att hos barnen inskräpa viktiga hälsoregler och inöva goda hygieniska vanor.

I lämpliga sammanhang bör barnen erinras om spritdryckernas skadliga verkningar för den enskilde och för samhället.

Av fysiska och kemiska företeelser upptas endast sådana som det är av vikt och betydelse för det dagliga livet att känna till. Vid anordnande av försök bör man nöja sig med att påvisa sådant som direkt kan iaktas och undvika teoretiska förklaringar. Huvudvikten skall läggas vid företeelsernas förekomst i det praktiska livet.

Undervisningen i naturkunnighet bör bedrivas så, att den bidrar till att hos barnen väcka känsla av vänlighet och skonsamhet mot djuren samt aktning för naturen. När så befinnes lämpligt och möjligt, bör anordning för matning av fåglar uppsättas invid skolsalen och fågelholkar anbringas i skolans närhet. Därigenom skapas ökade möjligheter till direkt iakttagelse av fåglarna, varjämte anordningar av detta slag är ett verksamt medel för barnens fostran till djurvänlighet.

Matematik

Mål

Undervisningen i matematik har till uppgift att med särskild hänsyn till vad som fordras i det dagliga livet ge lärjungarna en efter deras fattningsförmåga avpassad färdighet i räkning samt någon övning att uppfatta, mäta och beräkna geometriska storheter av enklaste slag.

Kursinnehåll

Första klassen

Övningar att räkna, uppfatta, benämna och beteckna antal inom talområdet 1—10; motsvarande ordningstal.

Åskådlig räkning, huvudsakligen addition och subtraktion inom ovan angivet talområde.

Öre, centimeter, veckans dagar.

Andra klassen

Övningar att räkna, uppfatta, benämna och beteckna antal inom talområdet 1—20 eller, om så befinnes lämpligt, 1—30; motsvarande ordningstal; enkla talserier.

Åskådlig räkning, huvudsakligen addition och subtraktion inom samma talområde. Additions- och subtraktions-tabeller.

Mynt inom nämnda talområde; centimeter och decimeter; hektogram och kilogram; dussin, timme.

Tredje klassen

Övningar att räkna, uppfatta, benämna och beteckna tal inom talområdet 1—100 i förening med enkel huvudräkning. Skriftlig räkning omfattande addition och subtraktion inom ovan angivet talområde. Additions- och subtraktions-tabeller.

Multiplikationstabellen påbörjad; talserier; 2-, 3-, 5- och 10-tabellerna.

Förut använda mått, mynt och vikter samt dessutom meter, liter, deciliter och tjog; dag, vecka, månad; datumbeteckning. Användning av begreppet en halv ($\frac{1}{2}$) beträffande meter, kilogram, liter, timme.

Fjärde klassen

Huvudräkning: addition, subtraktion och multiplikation inom talområdet 1—100; division inom ett mindre talområde, t. ex. 1—50.

Multiplikationstabellen.

Övningar att uppfatta, benämna och beteckna tal inom talområdet 1—1 000.

Skriftlig addition, subtraktion och multiplikation inom samma talområde, dock endast med ensiffrig multiplikator.

Mätningar och vägningar; förut använda mått, mynt och vikter samt därjämte kilometer, hektoliter, minuter (klockan), året. Frimärken. Användning av uttrycket $\frac{1}{4}$ beträffande meter, kilogram, liter, timme, år.

Femte klassen

Huvudräkning: addition, subtraktion och multiplikation med något överskridande av första hundratalet; division, även med rest, men i allmänhet inom ett mindre talområde och med liten divisor, högst 10.

Fortsatta övningar i skriftlig räkning huvudsakligen inom talområdet 1—1 000; multiplikation med högst tvåsiffrig multiplikator; division med ensiffrig divisor.

Övningar att skriva och uppfatta kronor och öre tecknade som decimalbråk.

Mynt; längdmått; vikter (g—kg); almanackan. Uppritning och uppfattning av följande ytmått: cm^2 , dm^2 , m^2 . Någon övning i sortförvandling.

Sjätte klassen

Huvudräkningsövningar.

Skriftlig räkning: de fyra räknesätten i hela tal, något utvidgat talområde; division med högst tvåsiffrig divisor.

Åskådlig behandling av uppkomst och beteckning av allmänt bråk med ensiffrig nämnare.

Övningar att uppfatta och beteckna mynt samt viktigare slag av mått och vikter i decimalbråk; någon övning att räkna med dylika tal, företrädesvis addition och subtraktion.

Åskådlig behandling av cm^3 , dm^3 och m^3 . Enkla övningar i sortförvandling.

Sjunde klassen

Huvudräkningsövningar.

Skriftlig räkning: fortsatta övningar i de fyra räknesätten, hela tal och decimalbråk, med uppgifter huvudsakligen

från det praktiska livet. Enkla exempel på addition och subtraktion i allmänna bråk.

Procenträkning med mycket enkla tillämpningar på ränta, rabatt, vinst och förlust.

Enkla yt- och rymdberäkningar.

Åttonde klassen

Huvudräkningsövningar.

Fortsatt skriftlig övning i de fyra räknesätten med hela tal och bråk, särskilt decimalbråk, med uppgifter valda från det praktiska livets områden.

Enkla övningar i uppritning, mätning och beräkning av geometriska storheter, med särskild hänsyn till sådant som lärjungarna har användning för i arbetslivet. Löneberäkningar.

Nionde klassen

Fortsatta huvudräkningsövningar och skriftliga övningar med hela tal och bråk jämte tillämpningar av praktisk art.

Geometriska övningar och beräkningar av praktisk betydelse.

Anmärkningar

1. Eftersom eleverna i en hjälpklass ofta företer synnerligen stora olikheter med avseende på förmågan att lära sig räkna, måste undervisningen i detta ämne, åtminstone till en viss grad, bedrivas individuellt på alla stadier. Det kan ofta vara lämpligt att dela upp eleverna i grupper och låta dessa arbeta oberoende av varandra.

Kursplanen i räkning avser närmast att ange en för undervisningen lämplig stegringsföljd, men hur fort man skall gå framåt och hur långt man kan hinna i varje klass, måste alltid bli beroende av lärjungarnas förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Det gäller framför allt att lägga en säker grund och att ej gå

över till nya talområden och mera krävande uppgifter, förrän eleverna hjälpligt behärskar de föregående. Barnens behov av upprepad övning för uppnående av önskad färdighet bör tillgodoses, bland annat därigenom att ett flertal likartade uppgifter behandlas vid genomgången av varje särskilt kursmoment.

2. På nybörjarstadiet lägges stor vikt vid att talen och räkneoperationerna åskådliggöres med hjälp av verkliga föremål (klotsar, stenar, stickor, kulor o. d.), som barnen själva får syssla med. Under den första tiden kan antal lämpligen betecknas med illustrationer av föremål eller med ringar, streck e. d. i stället för med siffror. Vid inlärande av talföljd och talserier bör rörelseföreställningar (rytmiska rörelser, handklappningar) ofta tas till hjälp.

3. Räkning med pengar och hantering av (räkne-)mynt bör ofta övas under former, som så nära som möjligt liknar de uppgifter som möter i det praktiska livet. Mätningar och vägningar skall förekomma vid räkning med mått och viktsorter, och över huvud taget bör undervisningen i räkning under hela skoltiden bedrivas i samband med verkligt eller fantasimässigt handlande.

Varje barn bör äga tillgång till något lämpligt åskådningsmedel (kulram, räknospel) att användas, så länge barnet i fråga känner sig ha behov därav. Även räkning på fingrarna bör användas.

4. Övningar i sortförvandling bör inte förekomma i de lägre klasserna. De i kursplanen för dessa klasser angivna olika slagen av mått, mynt och vikt brukas endast som självständiga enheter i räkneuppgifterna och arbetsövningarna. Även i de följande klasserna bör övningar i sortförvandling endast omfatta det enklaste och nödvändigaste.

5. Räkneuppgifternas sakinnehåll bör så långt som möjligt anknytas till under-

visningen i övriga ämnen, särskilt till hembygds-kunskap med arbetsövningar samt senare till slöjd och hushållsgörsmål.

Den använda räkneboken får inte bli bestämmande för valet av övningsuppgifter. Räknebookens exempel bör utfyllas med uppgifter, som hämtas från av barnen kända förhållanden.

Även sådana uppgifter som är ägnade att fästa barnens uppmärksamhet på betydelsen av sparsamhet bör upptas till behandling och särskilt beaktas. Ekonomisk fostran bör vara en viktig synpunkt vid undervisningen.

6. Huvudräkning bör inta en framskjuten plats på alla åldersstadier. Skriftlig räkning inom talområdet 1—100 bör flitigt övas även i de högre klasserna. Övningsuppgifterna bör i allmänhet inte innehålla mångsiffriga tal (fem eller flera), men lärjungarna bör erhålla någon övning att avläsa och skriva även sådana.

7. Vid behandlingen av decimalbråk bör enda syftet vara att lära barnen att för praktiskt bruk skriva och avläsa de vanligaste sorterna, uttryckta i decimalbråk, samt att utföra enkla räkningar med sålunda tecknade sakuppgifter.

8. I hjälpklasser av B-typ måste räkneundervisningen i mycket stor utsträckning bedrivas individuellt eller med eleverna uppdelade i grupper. Vid gruppindelningen sammanföres de lärjungar som med hänsyn till sin räknefärdighet lämpligen kan undervisas gemensamt, även om de formellt tillhör olika årsklasser.

Då även de något mera försigkomna lärjungarna har god nytta av upprepade övningar med enklare uppgifter, kan stundom vid huvudräkning avdelningens alla elever undervisas tillsammans, varvid lättare uppgifter, närmast avsedda för de mindre försigkomna barnen, om-

växlar med svårare, avsedda för de mera försigkomna. Gemensam undervisning bör även i övrigt äga rum, då i en lägre klass något moment behandlas, vilket behöver ytterligare inskärpas i en högre.

Teckning

Mål

Undervisningen i teckning har till uppgift att tjäna som uttrycks- och åskådningssmedel i undervisningen, att skärpa lärjungarnas iakttagelseförmåga, utveckla deras skapande förmåga och öva deras sinne för form och färg.

Kursinnehåll

Fri teckning med olika slags material med motiv från omvärlden och fantasin och i anslutning till det övriga skolarbetet.

Övningar i frihandsteckning och målning.

Modelleringsövningar.

I de högre klasserna jämväl enklare arbetsritningar och mönsterteckning i anslutning till undervisningen i slöjd.

Studium av lämplig konst och konsthantverk.

Anmärkning

Teckningen bör, utom under de för ämnet särskilt anslagna lektionerna, ofta förekomma i den övriga undervisningen för att bidra till uppfattning och inövning av sådana kursmoment som lämpar sig för dylik behandling.

Musik

Mål

Undervisningen i musik har till uppgift att utveckla lärjungarnas röst och musikaliska anlag, att öva deras sinne för rytm samt att ge dem någon färdighet i praktisk musikutövning, framför

allt i sång. Undervisningen avser att främja intresset för musik och tillvarata musikens personligt och socialt fostrande värde.

Kursinnehåll

Barnvisor och enkla sånglekar; sånger, företrädesvis valda bland dem som ingår i kursen för folkskolans vanliga klasser. I de högre klasserna enkla kanon och tvåstämmiga sånger. Lätta koraler. De till allmänt inlärande föreskrivna sångerna.

Lyssnande till musik.

Röstvård och tonbildningsövningar.

Rytmska övningar.

Anmärkningar

1. Tonbildningsövningarna bör avse att främja naturlig andning, mjuk tonsats och god tonkvalitet. En obesvärad och naturlig stämning vid sånglektionerna är ägnad att frigöra från hämningar och spänningar.

2. Vid musikundervisningen är det av stor vikt, att barnens känsla för den musikaliska rytmen väckes och utvecklas. Som medel härför kan övningar av olika slag användas, bland annat gång, handklappning, rytmisk räkning osv.

3. Då inlärande av noterna skulle bereda flertalet barn i hjälpklasserna alltför stora svårigheter och ändå inte bli till nämnvärt gagn, bör melodierna i regel inövas efter gehör.

4. Så vitt möjligt bör även i hjälpklasserna de sånger inövas som allmänt sjunges i folkskolans övriga klasser.

Även i de högre klasserna bör sånger, som tidigare blivit inlärd, fortfarande övas, så att barnen vid skoltidens slut äger ett förråd av väl inlärd sånger.

5. Sång bör ofta förekomma som avbrott i den dagliga undervisningen och för att skänka stämning och omväxling åt skolarbetet.

6. Om förutsättningar finns, må i de högre klasserna även tvåstämmig sång övas, och för sådant ändamål må, när så lämpligen kan ske, sångbegåvade elever från olika klassavdelningar sammanföras för gemensam övning.

Gymnastik, lek och idrott

Mål

Undervisningen i gymnastik, lek och idrott har till uppgift att tillfredsställa elevernas naturliga rörelsebehov och att hos dem befrämja en allsidig kroppslig utveckling, en god hållning och god samverkan mellan kroppens olika rörelsefunktioner. Undervisningen bör skänka rekreation i det dagliga arbetet, främja självdisciplin och väcka lust för fortsatta kroppsövningar.

Kursinnehåll

Första och andra klassen

Lätta, kortvariga lekar, särskilt bolllekar samt springlekar övade inomhus och i det fria.

Gymnastiska lekrörelser, särskilt rytmiska, ägnade att tilltala barnens fantasi.

Lätta övningar, som kräver ringa ansträngning och ansluter sig till barnens egna fria rörelseformer; lätta hopp, balansrörelser på golv och ovänd bänk; mycket enkla hållningsrättande rörelser samt spännings- och avspänningsövningar.

Begynnande enkla idrottsbetonade övningar.

Tredje och fjärde klassen

Lätta gymnastiska övningar, utförda i enkla utgångsställningar med och utan redskap; balansrörelser på golv, ovänd bänk, bänkrubba eller mycket låg vänd bom; klättringsövningar på ringa höjd och över hinder; lätta hopp; enkla håll-

ningsrättande rörelser samt spännings- och avspänningsövningar.

Gång och löpning; sånglekar, rytmiska övningar.

Enkla spring- och bollekar övade inomhus och i det fria.

Idrottsövningar: begynnande övningar i simning, skridskoåkning, iskunskap, skidåkning och kälkåkning, där förhållandena så medger.

Femte och sjätte klassen

Enkla gymnastiska övningar, utförda såväl med som utan redskap; fortsatta jämviktsövningar; klättringsövningar på måttlig höjd; enkla hopp; hållningsrättande rörelser samt spännings- och avspänningsövningar.

Gång och löpning; sånglekar, rytmiska övningar.

Lekar av olika slag med måttliga fordringar på uppmärksamhet, snarrådighet och snabbhet, övade inomhus och i det fria.

Fortsatta idrottsövningar av de slag förhållandena medger och avpassade efter barnens krafter och utveckling.

Sjunde, åttonde och nionde klasserna

Övningar av samma slag som i femte och sjätte klassen men med stegrad svårighetsgrad och något skärpta fordringar på utförandet.

Anmärkingar

1. Då stor ålderskillnad förefinns mellan lärjungarna i samma läraravdelning, bör de uppdelas i grupper, som i regel sysselsättes var för sig med övningar och rörelser, som passar för respektive åldersstadier. När så befinner lämpligt, må någon del av en sådan läraravdelning, t. ex. småskolestadiet i B3-avdelning, under gymnastiklektionerna kunna anslutas

till annan lämplig läraravdelning i skolan och övas tillsammans med denna.

2. Så långt möjligt skall den omedelbara imitationen användas i undervisningen, och vid fristående gemensambetsövningar kan tillsägelseerna ofta inskränkas till en uppmaning »gör som jag» jämte förevisning, tills barnen kommit i gång, varefter de själva kan fortsätta. Förevisningar och muntliga instruktioner bör aldrig ta någon nämnvärd tid från lärjungarnas egna övningar, och därför bör inte gärna mer än en eller högst två svårlärda övningar förekomma vid varje lektion. Ett övningsprogram bör till sin huvudsakliga del bestå av rörelser, som barnen redan har lärt sig att utföra. Långa uppehåll med överksamhet för ett större eller mindre antal lärjungar bör undvikas. En del rörelser kräver visserligen då och då, särskilt vid inövningen, långsamt tempo för förvärvandet av rätt teknik. Eleverna bör dock fortast möjligt tränas till ett snabbt men ändå lugnt och så vitt möjligt ledigt utförande av rörelsen under god hållning.

Om intresset under en lektion synes vara på väg att slappna, kan det vara lämpligt att inskjuta någon kortvarig uppiggande lek, en löpning eller dylikt.

3. Då rytmiska övningar i många fall visat sig äga god förmåga att i gynnsam riktning påverka barnens utveckling såväl i kroppsligt som i andligt avseende, bör rytmiska rörelser i stor utsträckning ingå i hjälpklass elevernas gymnastik, och varje rörelse, vars natur så tillåter, bör övas rytmiskt. Takten kan markeras genom räkning, handklappning, stampning, sång, musik e. d. (jfr sid. 170).

4. Som särskilt lämpliga för hjälpklass elever må framhållas sådana kroppsövningar som sätter alla eller de flesta av kroppens större muskelgrupper i jämförelsevis lindrigt men uthålligt arbete och som därjämte ställer lindriga krav

på barnens intelligens men desto större på deras imitationsförmåga. Sådana övningar är t. ex. gång och löpning, vandringar i lätt terräng, dans, fria och bundna hopp, kombinerade spring- och kastlekar; krypning, klättring och balansövning; simning samt skridsko- och skidåkning. Mindre lämpliga är däremot brottning och mera våldsamma kamplekar.

Därjämte bör även mera formbestämda gymnastiska rörelser övas. Dessa måste emellertid vara av jämförelsevis enkel typ och sålunda inte ställa för stora krav på lärjungarnas skicklighet eller uthållighet. Lämpliga övningar av detta slag är starkt uttagna imitationer av arbetsrörelser, såsom sågning, huggning, hyvling, skurning. Mera krävande formbestämda rörelser bör i en dagövning inramas av roande och intressebetonade övningar.

5. Övningar i syfte att lära eleverna se upp och visa sinnesnärvaro bör ofta förekomma. Övningar av detta slag ingår i ett flertal enkla springlekar och förekommer därjämte i avsevärt mera krävande form i vissa bollekar.

Enkla former av jämviktsrörelser, som gradvis uppövar lärjungarnas förmåga att behärska och koordinera sina rörelser, bör regelbundet ingå i gymnastikövningarna. Därvid bör dock, med hänsyn till barnens klena nervkontroll, redskapen alltid placeras jämförelsevis lågt.

6. Då hjälpklass elever i allmänhet har stor benägenhet att krampaktigt spänna även sådana muskelpartier som inte behöver tas i anspråk vid utförande av en viss rörelse, bör i samtliga klasser särskilda spännings- och avspänningsövningar förekomma, först i syfte att lära barnen uppfatta skillnaden mellan spänning och avspänning och därefter för att lära dem avpassa muskelarbetet efter förefallande behov. Lämpliga spännings-

och avspänningsövningar är sådana som omfattar hela kroppen, exempelvis ryggliggande eller stående allmän hård »hopknytning» och mjuk »upplösning» av muskulaturen.

7. Läraren bör även utanför de egentliga gymnastikövningarna söka främja lärjungarnas kroppsliga utveckling och sålunda bibringa dem goda vanor med avseende på kroppshållning, rörelser samt vil- och arbetsställningar.

Ofta kan det vara lämpligt att som omväxling under skolarbetet låta eleverna på lärorummet utföra några lätta gymnastiska rörelser eller spännings- och avspänningsövningar. Särskilt vid skrivning torde övningar av detta slag böra förekomma, eftersom barnen då ofta har benägenhet att krampaktigt spänna musklerna.

8. Den ordnade lekens betydelse som ett verksamt medel för lärjungarnas sociala fostran bör uppmärksammas. Kamp lekar bör dock i allmänhet undvikas.

9. Vid lämplig väderlek kan inomhusgymnastik med fördel utbytas mot lek och idrottsövningar i det fria.

Slöjd

Mål

Undervisningen i slöjd har till uppgift att ge lärjungarna förmåga att förfärdiga enkla och nyttiga föremål av olika material, att utveckla deras allmänna händighet och väcka deras arbetshåg samt att hos dem utbilda god smak och praktiskt omdöme.

Kursinnehåll

Det i undervisningsplanens allmänna kursplan angivna kursinnehållet för de olika klasserna och slöjdarterna kan tjäna till huvudsaklig ledning, varvid dock förskjutningar i fråga om urvalet av ar-

beten och stegringsföljden bör göras allt efter lärjungarnas förmåga.

Anmärkingar

1. I första till tredje klassen bör enkel sömnad vara den slöjdart som företrädesvis övas av såväl gossar som flickor, men även s. k. småslöjd (bastflätning, pinnslöjd, enkla träarbeten) bör i lämplig utsträckning förekomma i dessa klasser.

Träslöjd bör jämsides med textilslöjd av olika slag förekomma från och med fjärde klassen. I följande klasser kan, om så befinnes lämpligt, tiden för slöjd delas mellan ett par olika slöjdarter, t. ex. träslöjd och metallslöjd eller pappslöjd och textilslöjd. I de högre klasserna må även en eller annan mera yrkesbetonad arbetsart, t. ex. skomakeri eller bokbinderi, kunna övas.

Om undervisning i hushållsgöromål inte kan ordnas i den utsträckning som förutsattes i timplanen, bör — såsom angivits i anvisningarna till timplanerna — tiden för slöjd utökas med motsvarande antal timmar.

2. Lärjungarna bör bibringas den rent vanemässiga behärskningen av de tekniska handgreppen, vilken är en nödvändig förutsättning för att deras färdigheter i framtiden skall kunna bibehållas och bli till nytta i förvärsarbetet. Inlärandet får därför ske synnerligen grundligt och det inlärdas genom flitig övning säkert befästas. Då emellertid lärjungarnas brist på uthållighet vållar, att de har svårt att bibehålla intresse och arbetsiver inför annat än nära liggande mål, bör läraren i regel i stället för en tidskrävande modell välja flera mer lättfärdigade.

På grund av den stora olikhet med avseende på anlag och utveckling som råder mellan lärjungarna i en hjälpklass

bör varje elev få fortskrida i arbetet allt efter förmåga och vunnen färdighet, oberoende av kamraterna. Uppgifternas svårighetsgrad och kraven på noggrannhet i utförandet bör anpassas efter lärjungarnas förmåga och aldrig ställas så höga, att arbetsglädjen går förlorad.

3. Slöjdundervisningens stora betydelse som speciellt fostrande (noggrannhet, uthållighet, hjälpsamhet, arbetsglädje) och som intellektuellt utvecklande i olika riktningar bör städse uppmärksammas. Slöjdundervisningen utgör i nämnda avseende en av hjälpklassernas värdefullaste tillgångar.

Hemkunskap och hushållsgöromål

Mål

Undervisningen i hemkunskap och hushållsgöromål har till uppgift att ge lärjungarna grundläggande kännedom om inredningen och vården av ett hem, om nyttig kost och dess tillredning samt en viss färdighet i vanliga hushållsgöromål och hemsysslor. Undervisningen bör utveckla lärjungarnas praktiska förmåga och sinne för ordning, renlighet och sparsamhet samt hos dem väcka aktning och intresse för husligt arbete.

Kursinnehåll

Det för ämnena hemkunskap och hushållsgöromål i den allmänna kursplanen upptagna kursinnehållet må för den motsvarande undervisningen i hjälpklasserna tjäna till huvudsaklig ledning. Förskjutningar i fråga om urvalet av kursmoment och i fråga om stegringsföljden bör göras allt efter lärjungarnas förmåga. Särskilt bör detta beaktas i fråga om ämnet hushållsgöromål, som i hjälpklasserna avses skola förekomma redan i fente klassen. En begränsning av de teoretiska kursmomenten torde bli behövlig, och

undervisningen bör i största möjliga utsträckning ges i direkt anslutning till praktiska övningar.

Anmärkning

När undervisningen utsträcker över flera år för avdelning eller enskild lärjunge, bör vid planläggningen stor uppmärksamhet ägnas åt att en lämplig stegring av svårigheterna sker. Samtidigt med att nya arbetsuppgifter tillkommer, bör det redan inlärdas på nytt övas.

Yrkesvägledning och yrkeskunskap

För undervisningen i ämnena yrkesvägledning och yrkeskunskap göres ett för lärjungarna lämpligt urval av de i de allmänna kursplanerna upptagna kursmomenten. Vissa av de ifrågakommande kursplanstyperna med relativt högt timtal för yrkesteorier torde dock inte kunna ifrågakomma. Den yrkesteorier som förekommer bör framställas enkelt och i nära anslutning till yrkespraktiken. Bland de olika typerna av yrkeskunskap ligger det nära till hands att välja sådana som, om de allmänt lämpar sig för lärjungarna, också kan innefatta möjlighet till praktik på arbetsplatser. Dessa bör väljas i samråd med respektive lärare och kuratorer, allt efter skolledningens beprövande. Kan ej anställning vinnas för eleven, må även fritt arbete inom skolans lokaler eller praktik i hemmet eller hos målsman kunna ifrågakomma.

Av vikt är att särskilt hjälpklass eleverna blir föremål för medicinsk yrkesrådgivning i därför lämpade fall.

Trädgårdsskötsel

Mål

Undervisningen i trädgårdsskötsel har till uppgift att ge lärjungarna någon kännedom om i en trädgård förekommande

arbeten samt därigenom hos dem väcka håg för trädgårdsarbete samt intresse för naturen.

Kursinnehåll

Trädgårdslandens vårberedning, rensning och vattning. Odling och skörd av frö-, rot- och bladköksväxter. Sådd och plantering av blomsterväxter. Trädgårdslandens höstberedning.

Plantering och vård av bärbuskar och fruktträd; fruktens skörd och tillvaragande.

Anmärkingar

1. Då arbetet i skolträdgården för hjälpklass elevernas del i och för sig är ett värdefullt komplement till den övriga undervisningen och även kan bli av betydelse för deras yrkesutbildning och framtida sysselsättning, bör undervisning i trädgårdsskötsel om möjligt alltid

förekomma i dessa klasser. Lärjungarna bör beredas tillfälle att delta i sådan undervisning två eller flera fullständiga växtperioder.

2. Om förhållandena i övrigt gör en sådan anordning möjlig, är det lämpligt, att någon del av skolträdgården ordnas på sådant sätt, att varje barn får ett eget trädgårdsland att under ledning själv sköta.

Önskvärt är även, att eleverna får biträda med vården av krukväxter och fönsterträdgårdar i skolan.

3. De möjligheter till iakttagelser av växt- och djurlivet som arbetet i skolträdgården erbjuder bör flitigt utnyttjas, och undervisningen i naturkunnighet bör i stor utsträckning anknytas till de sålunda gjorda iakttagelserna.

Skogsvårdsdagar anordnas i anslutning till vad som för folkskolan i övrigt angivits (jfr sid. 199).

Särskild hjälpundervisning

1. Vid skola eller skolenhet, där de mera allmänt svagt begåvade lärjungarnas antal eller omständigheterna i övrigt inte medger, att hjälpklass inrättas eller att hänvisning till sådan sker, kan skoldistrikt under visst antal timmar anordna särskild hjälpundervisning. Som villkor för anordnande av sådan undervisning gäller, att antalet lärjungar i skolan vid läsårets början överstiger 12 samt att statens folkskolinspektör funnit hjälpundervisningen behövlig. Till denna undervisning hänvisas intellektuellt svagt begåvade barn, företrädesvis på småskolestadiet och det lägre folkskolestadiet.

2. Till den särskilda hjälpundervisningen anslås en tid av två lärartimmar i veckan vid en och samma skola.

Dock må vid hjälpundervisning, omfattande såväl folk- som småskolestadiet, undervisningstiden kunna utsträckas till högst fyra lärartimmar i veckan, om uppdelning i grupper befinnes med hänsyn till lärjungarnas antal och utvecklingsståndpunkt erforderlig. Sådan utökning av undervisningstiden till högst fyra lärartimmar i veckan bör i regel inte vidtas, då antalet i denna undervisning deltagande lärjungar understiger 6.

3. Den särskilda hjälpundervisningen bör i regel begränsas till att omfatta ämnena modersmålet och matematik. Undervisningen må, då så befinnes lämpligt och särskilt i fråga om småskolestadiet, fördelas på halva lektionstimmar, förlagda till olika dagar. De barn,

som deltar i hjälpundervisningen, bör beredas motsvarande ledighet från det övriga skolarbetet.

4. Den särskilda hjälpundervisningen förlägges, där så kan ske, inom ramen av lärarens stadgade undervisningsskyldighet för vecka eller i förekommande fall av det antal veckotimmar, till vilket hans undervisningsskyldighet av statens folkskolinspektör eller skolöverstyrelsen nedsatts. Nämnda undervisning skall före slöjdundervisningen inräknas i undervisningsskyldigheten.

I andra fall må till denna hjälpundervisning anslås särskilda lärartimmar utöver timplanen.

5. Då skoldistrikt önskar anordna särskild hjälpundervisning, har skolstyrelsen

att därom göra hänvändelse till statens folkskolinspektör. Framställningen, som bör avse viss tid, skall vara åtföljd av dels uppgift om skolans lärjungeantal vid läsårets början och antalet elever, som bör erhålla hjälpundervisning, jämte erforderliga upplysningar, dels plan för anordningen, utvisande de läroämnena, i vilka hjälpundervisning skall meddelas, antalet veckotimmar för densamma och dessas förläggning ävensom upplysning, hur den särskilda hjälpundervisningen skall bestridas. Förslaget granskas av folkskolinspektören, som därefter meddelar eventuella anmärkningar eller lämnar sitt godkännande av detsamma.

Övriga specialklasser

1. Inom folkskolan kan i den ordning som anges i folkskolestadgan, andra specialklasser än hjälpklasser ifrågakomma, exempelvis: observationsklasser, läsklasser, hörselklasser, synsvagklasser, talfelsklasser. Till folkskolans specialklasser räknas även friluftsklasser och hälsoklasser. Klasserna är avsedda för vissa grupper av i regel normalbegåvade barn, som inte lämpligen bör undervisas i vanlig klass:

skolmognadsklasser för icke skolmogna, men skolpliktiga barn;

observationsklasser för psykiskt särpräglade eller miljöskadade barn;

läsklasser för barn med speciella läs- och skrivsvårigheter;

hörselklasser för hörselsvaga barn;

synsvagklasser för barn med synfel;

talfelsklasser för barn med talfel;

friluftsklasser för barn, som haft tuberkulos eller som har tuberkulos men ej är smittförande;

hälsoklasser för allmänt klena barn,

barn med nedsatt motståndskraft mot infektioner samt barn i långvarig konvalescens.

2. För inrättande av dylika klasser må de för bildande av hjälpklasser gällande föreskrifterna i fråga om lärjungeantal samt för delning av avdelning äga motsvarande tillämpning.

3. Samma veckotimtal för lärjungarna som gäller för hjälpklasserna, kan här — med undantag för läsklasserna — förekomma som alternativ till det för folkskolans vanliga klasser gällande timtalet. Tillämpas hjälpklassernas veckotimtal, kan antingen dessa klassers timplaner även i övrigt följas eller, efter medgivande av statens folkskolinspektör, erforderlig minskning i timplanerna för folkskolans vanliga klasser göras för visst ämne eller för vissa ämnen, dock så att intet ämne på timplanen — fränsett valfritt ämne — helt uteslutes.

4. För den särskilda handledningen av lärjungarna, som skall lämnas i de ifrå-

gavarande specialklasserna, iakttas de anvisningar härom som utfärdats eller kommer att utfärdas.

I övrigt skall det i de allmänna kursplanerna angivna kursinnehållet och de

tillhörande anmärkningarna tjäna till huvudsaklig ledning vid undervisningen i specialklasserna för normalbegåvade barn.

Särskild specialundervisning

1. Den särskilda specialundervisningen avser att bereda sådan erforderlig handledning som eljest lämnas i de i föregående avsnitt angivna övriga specialklasserna åt enskilda lärjungar eller mindre grupper av lärjungar. Det gäller främst sådana dylika elever från vanliga folkskoleklasser som genom individuell undervisning eller gruppundervisning av på området kunnig lärare kan beredas hjälp utan att placeras i specialklass.

2. Behovet av särskild specialundervisning bedömes närmast av vederbörande skolstyrelse, som gör erforderlig framställning i de fall, då speciella medgivanden av vederbörande myndigheter

kräves (tillstånd att fullgöra fyllnadstjänstgöring på detta sätt, nedsättning av undervisningsskyldigheten, statsbidrag till timlärartimmar eller utnyttjande av hel lärartjänst för ändamålet).

3. Undervisningstidens längd och förläggning kan ej generellt anges utan bedömes och prövas med hänsyn till de lokala förhållandena från fall till fall. De lärjungar som åtnjuta särskild specialundervisning bör beredas motsvarande ledighet från det övriga skolarbetet.

4. För den speciella handledningens och undervisningens innehåll gäller de anvisningar härom som utfärdats eller kommer att utfärdas.

1. Planerna är utarbetade enligt de allmänna bestämmelserna för folkskolan och de särskilda bestämmelserna för de olika klasserna i folkskolan.

2. Planerna innehåller tim- och kursplaner för de olika klasserna i folkskolan. De är utarbetade enligt de allmänna bestämmelserna för folkskolan och de särskilda bestämmelserna för de olika klasserna i folkskolan.

3. Planerna innehåller tim- och kursplaner för de olika klasserna i folkskolan. De är utarbetade enligt de allmänna bestämmelserna för folkskolan och de särskilda bestämmelserna för de olika klasserna i folkskolan.

TIM- OCH KURSPLANER

för

**inom folkskolan anordnade realskolelinjer
(klasserna 7, 8 och 9)**

TIMPLANER

allmänna linjer

Ämne	Klass			Totalt
	7	8	9	
Religionskunskap	2	2	2	6
Modersmål	1	1	1	3
Engelska	1	1	1	3
Franska	1	1	1	3
Historia	1	1	1	3
Geografi	1	1	1	3
Matematik	1	1	1	3
Fysik och kemi	1	1	1	3
Hand	1	1	1	3
Samtliga	10	10	10	30
Undervisning	2	2	2	6
Övning	1	1	1	3
Samtliga	3	3	3	9
Samtliga	13	13	13	39
Samtliga	23	23	23	69

ALLMÄNNA ANVISNINGAR

1. Planerna är avsedda endast för sådana skolor, för vilka lämnats vederbörligt tillstånd att inom folkskolan anordna treåriga realskolelinjer.

2. Planerna överensstämmer väsentligen med dem som gäller för motsvarande stadium inom realskolorna. De har i största möjliga utsträckning anslutits till lärogården för klasserna 1—6 i den allmänna undervisningsplanen för folkskolan. Målsättningen för undervisningen i de olika ämnena förutsättes vara densamma som för realskolan.

3. De av skolöverstyrelsen utfärdade metodiska anvisningarna till undervis-

ningsplanerna för rikets allmänna läroverk gäller i tillämpliga delar för nu ifrågakommande undervisning. Undervisningsplanens för rikets folkskolor allmänna anvisningar och anmärkningar till de olika ämnena skall — i vad de har allmänt pedagogisk karaktär — dock även beaktas.

4. De för folkskolans realskolelinjer ifrågakommande organisatoriska och administrativa avvikelserna från inom folkskolan eljest tillämpade förhållanden förutsättes bli reglerade i särskild ordning.

TIMPLANER

Allmän linje

Ämnen	Klass			Summa
	7	8	9	
Kristendomskunskap	1	2	2	5
Modersmålet	5	3	3	11
Engelska	4	4	3	11
Tyska	5	5	5	15
Franska	—	—	(3)	(3)
Historia med samhällslära	3½	2	4	9½
Geografi	2	2	2	6
Matematik	4	4	4	12
Biologi med hälsolära	1½	2	2½	6
Fysik	2	2	2	6
Kemi	—	3	1½	4½
Summa	28	29	29+(3)	86+(3)
Teckning	2	2 g	2	6 g 4 fl
Musik	2	—	1	3
Gymnastik med lek och idrott	3	3	3	9
Slöjd	2	2 g	—	4 g 2 fl
Hemkunskap och hushållsgöromål	—	1 g 1+4 fl	—	1 g 1+4 fl
Summa	9	8	6 1 5	23 1 22
Summa timmar	37	37	35+(2)	109+(2)

Praktiska linjer

Handelslinje

Ämnen	Klass			Summa
	7	8	9	
Teoretiska läroämnena:				
Kristendomskunskap	1	1	1	3
Modersmålet	3	3	4	10
Engelska	4	4	4	12
Tyska	5	5	6	16
Franska	—	—	(3)	(3)
Historia med samhällslära	2½	1	2	5½
Geografi med varukännedom	2	2	2	6
Matematik med handelsräkning	4	4	2+(3)	10+(3)
Biologi med hälsolära	—	—	1	1
Fysik	1½	1	—	2½
Kemi	—	3	—	3
Summa	23	24	22+(3)	69+(3)
Praktiska läroämnena:				
Bokföring och kontorsgöromål	3	4	5	12
Handelslära	—	1	1	2
Inköps- och försäljningsteknik	—	—	1	1
Stenografi	2	1	2	5
Maskinskrivning	2	1	2	5
Summa	7	7	11	25
Övningsämnen:				
Teckning med textning	1	1 g	1	3 g 2 fl
Musik	1	—	1	2
Gymnastik med lek och idrott	3	3	3	9
Slöjd	2	2 g	—	4 g 2 fl
Hemkunskap och hushållsgöromål	—	1 g 4 fl	—	1 g 4 fl
Summa	7	7	5	19
Summa timmar	37	38	38+(2)	113+(2)

Maskinteknisk linje

Ämnen	Klass			Summa
	7	8	9	
Teoretiska läroämnen:				
Kristendomskunskap.....	1	1	—	2
Modersmålet.....	3	3	4	10
Engelska.....	4	4	3	11
Tyska.....	5	3+(2)	2+(2)	10+(4)
Historia med samhällslära.....	2½	2	—	4½
Geografi.....	2½	—	—	2½
Matematik.....	5	5	4+(2)	14+(2)
Biologi med hälsolära.....	—	—	1	1
Fysik.....	3	5	4	12
Kemi.....	—	3	3	6
Summa	26	26+(2)	21+(2)	73+(4)
Praktiska läroämnen:				
Mekanik med hållfasthetslära.....	—	2	2	4
Materiallära.....	—	—	2	2
Beskrivande maskin- och byggnadslära.....	—	4	6	10
Ritteknik.....	4	—	—	4
Verkstadsarbete.....	4	3	4	11
Fältmätning och avvägning ¹	—	—	—	—
Industriell ekonomi.....	—	(2)	—	(2)
Summa	8	9+(2)	14	31+(2)
Övningsämnen:				
Gymnastik med lek och idrott.....	3	3	3	9
Summa	3	3	3	9
Summa timmar	37	38+(2)	38+(2)	113+(4)

¹ Jfr anm. 6.

Huslig linje

Ämnen	Klass			Summa
	7	8	9	
Teoretiska läroämnen:				
Kristendomskunskap	1	1	1	3
Modersmålet	3	3	4	10
Engelska	4	4	3	11
Tyska	5	5	5	15
Franska	—	—	(3)	(3)
Historia med samhällslära	2½	1	2	5½
Geografi	2½	—	—	2½
Matematik	4	3	2+(3)	9+(3)
Biologi med hälsolära	1½	1	2	4½
Fysik	1½	1	—	2½
Kemi	—	2	3	5
Summa	25	21	22+(3)	68+(3)
Praktiska läroämnen:				
Sömnad	3	4	5	12
Hemkunskap och hushållsgöromål	1+4	1½+7½	1+4	19
Hemsjukvård med barnvård	—	—	1	1
Summa	8	13	11	22
Övningsämnen:				
Teckning	—	1	1	2
Musik	1	—	1	2
Gymnastik med lek och idrott	3	3	3	9
Summa	4	4	5	13
Summa timmar	37	38	38+(2)	113+(2)

Anmärkningar

1. Årsklass eller avdelning av årsklass må, då antalet lärjungar, som deltar i undervisningen, överstiger 16, efter medgivande av skolöverstyrelsen kunna uppdelas på två undervisningsavdelningar vid *lärjungelaborationer* i matematik, biologi med hälsolära, fysik och kemi samt vid undervisning i *slöjd, verkstadsarbete, sömnad* och *hushållsgöromål*. Om särskilda omständigheter därtill föranleder, må vid samma lärjungeantal uppdelning kunna av skolöverstyrelsen medges jämväl vid undervisning i *maskinskrivning*.

Därjämte må klass eller klassavdelning, då antalet i undervisningen deltagande lärjungar överstiger 20, efter medgivande av skolöverstyrelsen kunna under 1 veckotimme i varje ämne uppdelas i två undervisningsavdelningar vid undervisningen i *modersmålet, engelska, tyska* och *franska* i de klasser, i vilka undervisningen i nämnda ämnen enligt föreliggande timplan börjar.

Därest i viss klass eller klassavdelning antalet deltagare i sådan undervisning som i första stycket anges överstiger 32, må skolöverstyrelsen, om lokalförhållandena därtill föranleder, kunna medge, att deltagarna fördelas på tre undervisningsavdelningar.

2. Efter medgivande av skolledaren må manlig lärjunge i realskolans näst högsta klass kunna följa den för kvinnliga lärjungar angivna timplanen i övningsämnen och kvinnlig lärjunge den för manliga lärjungar angivna timplanen.

3. Till i matematikkursen på handelslinjen ingående *handelsräkning* beräknas 2 veckotimmar i vardera av klasserna 8 och 9.

4. I den mån för ändamålet anslagna medel det medger, må skolledaren kunna hänvisa lärjungar i klasserna 7 och 8,

vilka har behov av undervisning i *väl-skrivning*, att utom timplanen åtnjuta sådan undervisning under högst 1 veckotimme.

5. För de laborationer som skall förekomma i ämnena biologi med hälsolära, fysik och kemi användes följande timaltal per vecka:

	Klass		
	7	8	9
Allmän linje:			
Biologi med hälsolära...	—	—	$\frac{1}{2}$
Fysik.....	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
Kemi.....	—	1	$\frac{1}{2}$
Handelslinje:			
Biologi med hälsolära...	—	—	—
Fysik.....	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	—
Kemi.....	—	1	—
Maskinteknisk linje:			
Biologi med hälsolära...	—	—	—
Fysik.....	1	2	2
Kemi.....	—	1	1
Huslig linje:			
Biologi med hälsolära...	—	—	$\frac{1}{2}$
Fysik.....	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	—
Kemi.....	—	1	1

Tid för laborationer avser genomsnittstid. Då så befinnes lämpligt, må laborationerna koncentreras till dubbel-timmar.

6. För undervisning i *fältmätning* och *avvägning* på maskinteknisk linje anslås 38 lektionstimmar före början av höstterminen i klass 9 för övning på fältet samt 1 veckotimme under första hälften av läsåret för teori, vilket tillsammans motsvarar 1,5 veckotimmar. Klass eller klassavdelning må vid denna undervisning i den utsträckning skolöverstyrelsen bestämmer delas i två undervisningsavdelningar, om antalet i undervisningen deltagande lärjungar överstiger 16.

7. Siffror inom parentes anger frivillig undervisning. Härvid gäller följande bestämmelser för de olika linjerna:

Allmän linje: För de lärjungar som läser franska minskas timtalet i teckning till 1 i klass 9.

Handelslinje: De lärjungar som i klass 9 önskar delta i frivillig undervisning kan välja antingen franska eller tilläggs-timmar i matematik. För de lärjungar som deltar i sådan undervisning bortfaller ämnet inköps- och försäljningsteknik.

Maskinteknisk linje: De lärjungar som i klass 8 önskar delta i frivillig undervisning kan välja antingen tilläggs-timmar i tyska eller undervisning i industriell ekonomi. De som önskar delta i frivillig undervisning i klass 9 kan välja tilläggs-timmar antingen i tyska eller i matematik.

Huslig linje: De lärjungar som i klass 9 önskar delta i frivillig undervisning kan välja antingen franska eller tilläggs-tim-

mar i matematik. För de lärjungar som deltar i sådan undervisning, bortfaller ämnet teckning i klass 9.

8. Särskild undervisning i *frivillig teckning, frivillig slöjd* och *instrumentalmusik* anordnas på tid utom timplanen, därest medel härför står till förfogande.

Där förhållandena sådant påkallar och medger, må lärjunge, som önskar delta i undervisningen i frivillig teckning eller frivillig slöjd, av skolledaren hänvisas att erhålla dylik undervisning på tid, då enligt arbetsordningen klassundervisning i teckning respektive slöjd förekommer.

9. På tid utom timplanen och i den utsträckning anslagna medel lämnar tillgång meddelas *hållningsgymnastik* åt de lärjungar som efter skolläkarens beprövande är i behov därav.

KURSPLANER

Allmän linje

Kristendomskunskap

Sjunde klassen

Fördjupad återblick på kristendomens historia från omkring 1500 till mitten av 1800-talet. Grunddragen av den kristna tros- och livsåskådningen. Några psalmer.

Åttonde klassen

Kristendomens historia från mitten av 1800-talet samt en översikt av nutida kyrkosamfund och fromhetsriktningar med huvudvikten lagd vid förhållandena i vårt eget land. Den nutida kristna missionen och i samband därmed meddelanden om viktigare utomkristna religioner. Kort översikt av Gamla testamentets böcker med huvudvikten lagd vid den israelitiska religionens utveckling.

Nionde klassen

Kort översikt av Nya testamentets böcker och i samband därmed en sammanfattande framställning av Jesu liv och budskap samt av Pauli verksamhet och förkunnelse. Den kristna tros- och livsuppfattningen med särskilt beaktande av dess förhållande till kultur- och samhällsliv.

Modersmålet

Sjunde klassen

Läsning av stycken ur 1800- och 1900-talens svenska litteratur. Verslärans allmänna grunder. Språklig tolkning av några lätta stycken ur norsk och dansk litteratur. Ordstudier, även berörande

främmande ord. Språkbyggnads- och språkriktighetsövningar, språklära. Övningar i muntlig framställning, upptagande även utförligare referat och enkla föredrag. Rättskrivnings- och interpunktionsövningar. Uppsatsövningar, delvis med anvisningar. Sju egentliga uppsatser. Användning av uppslagsböcker, kataloger, innehållsförteckningar, register och dylikt.

Åttonde klassen

Läsning av svenska litteraturprov, huvudsakligen från 1800- och 1900-talen. I anslutning därtill anvisningar för litteraturläsning på egen hand och litteraturhistoriska upplysningar. Läsning av prov på annan nordisk och på utomnordisk litteratur. Några lätta norska och danska stycken på originalspråket. Fortsatt behandling av frågor rörande språkriktighet och stilarter. Översikt av språkläran och repetition av skiljeteckensläran. Fortsatta övningar i muntlig framställning, upptagande även förberedda diskussioner. Planläggning av uppsatser och andra övningar i skriftlig framställning. Sju egentliga uppsatser. Övningar att uppsätta enklare skrivelser av praktisk art. Bokkunskap med tillämpningsövningar.

Nionde klassen

Litteraturläsning som i föregående klass. Prov ur fornisländsk litteratur i översättning. Några norska och danska stycken på originalspråket. Sammanfattande behandling av frågor rörande språkbruk, språkriktighet och stilarter. Fortsatta övningar i muntlig framställning. Sammanfattande anvisningar för uppsatsskrivning. Sex uppsatser, av vilka någon kan utbytas mot referat eller översättning. Fortsatta övningar att uppräta skrivelser av praktisk art.

Engelska

Sjunde klassen

Läsning av lättare texter med centralt ordförråd, delvis kursivt. Hör- och talövningar. Muntliga reproduktioner. Grammatik: repetition av det i folkskolans femte och sjätte klasser genomgångna, formlära och syntax i anslutning till den lästa texten. Tillämpningsövningar. Övningsskrivningar på ämnets egna timmar.

Åttonde klassen

Läsning av text, delvis kursivt. Hörövningar. Talövningar dels i anslutning till texten, dels fria. Muntliga reproduktioner och korta referat. Grammatik: formläran avslutad och repeterad, syntax i anslutning till den lästa texten. Tillämpningsövningar. Övningsskrivningar på ämnets egna timmar.

Nionde klassen

Läsning av valda författare, delvis kursivt. Hörövningar. Talövningar dels i anslutning till texten, dels fria. Muntliga reproduktioner och kortare referat. Repetition av den mera intensivt behandlade kärnan i den lästa textkursen. Grammatiken avslutad i sina huvuddrag och repeterad. Tillämpningsövningar. Sex skrivningar.

Tyska

Sjunde klassen

Uttals- och läsövningar. Läsning av lättare text med centralt ordförråd. Hör- och talövningar. Enkla skrivövningar. Det viktigaste av formläran i anslutning till textläsningen.

Åttonde klassen

Läsning av lättare text med centralt ordförråd, delvis kursivt. Hör- och talövningar. Korta muntliga reproduktioner. Formläran och viktigare syntaktiska

företeelser i anslutning till textläsningen. Tillämpningsövningar. Övningskrivningar på ämnets egna timmar.

Nionde klassen

Läsning av lättare text, delvis kursivt. Hörövningar. Talövningar dels i anslutning till texten, dels fria. Muntliga produktioner och korta referat. Repetition av den mera intensivt behandlade kärnan i den lästa textkursen. Grammatik: syntaxen utförligare i samband med textläsningen och skrivningarna, översiktlig repetition av grammatiken. Tillämpningsövningar. Sex skrivningar, varav fyra halvdagsskrivningar.

Franska

Nionde klassen

Uttals- och läsövningar. Läsning av lättare text. Hör- och talövningar. Enkla skrivövningar. Viktigare delar av formläran.

Historia med samhällslära

Sjunde klassen

Allmän historia: fördjupad återblick på forntidens historia, med huvudvikten lagd vid Greklands och Roms historia, på medeltidens historia och på nya tiden till omkring 1720. Svensk historia: repetition av historien från nya tidens början till omkring 1720.

Åttonde klassen

Fördjupad återblick på allmän och svensk historia från omkring 1720 till omkring 1850. Svensk och allmän historia från omkring 1850 till omkring 1900.

Nionde klassen

Allmän och svensk historia avslutad. Familjen och hemmet. Elementär kännedom om det svenska samhällets sociala

struktur samt viktigare ekonomiska, sociala, ideella och politiska rörelser. Grunddragen av samhällsekonomin: elementär kännedom om de viktigaste institutionerna och företeelserna inom vår tids ekonomiska liv med särskild hänsyn till förhållandena i Sverige. Grunddragen av Sveriges författning, förvaltning och rättsväsen. I anslutning till dessa kursmoment översikt av valda sidor av vårt lands historiska utveckling, avsedd att på skilda områden ge nutidssamhällets historiska bakgrund. — Orientering om utbildning och yrkesval.

Geografi

Sjunde klassen

Nord- och Sydamerika. Antarktis. Oceanerna. — Brasilien och Kongo som typområden för tropiskt klimat, tropisk kultur och produktion. Aktuella politiska och näringsgeografiska frågor liksom aktuella befolkningsfrågor i övriga delar av Sydamerika och Afrika, Monsunisien (företrädesvis Java, Pakistan, Indien och Kina). Särskilt intresse ägnas befolkningsfrågor och respektive områdets produktion. Egypten som typområde för ökenklimat och oaskultur. Italien som typland för Medelhavsområdet. Storbritannien med kort översikt över samväldet.

Åttonde klassen

Som typområden: Holland, Belgien, Frankrike och Västtyskland samt Sovjetunionen och Förenta staterna, varvid aktuella politiska och näringsgeografiska frågor liksom befolkningsfrågor särskilt belyses. Allmän geografi: översikt över jordarter och klimat; växt- och djurgeografi. Kulturgeografi med särskild hänsyn till den ekonomiska geografin. Geografiska övningar och exkursioner.

Nionde klassen

Nordens geografi: översikt av topografi, landytans förändringar och klimat. Sveriges natur- och kulturgeografiska områden med särskild hänsyn tagen till viktigare naturförutsättningar och naturtillgångar, befolkningsförhållanden och näringsliv. Våra nordiska grannländer i översiktlig framställning, behandlade från samma synpunkter. Geografiska övningar och exkursioner.

Matematik

Sjunde klassen

Föregående kurs i bråk fördjupad och utvidgad. Sifferekvationer av första graden med en obekant jämte tillämpningsövningar. Övningar för att säkert inlära användningen av sorter. Huvudräkning. Geometri: punkter, räta linjer, sträckor, vinklar, trianglar, parallella linjer, parallelogrammer, lätta geometriska övningssatser.

Åttonde klassen

Fortsatt behandling av ekvationer av första graden med en obekant jämte tillämpningsuppgifter. Enkla användningar av de fyra räknesätten på bokstavsuttryck. Huvudräkning. Geometri: cirkeln; mätetal för sträckor, ytor och vinklar, för cirkelns omkrets och yta, för cirkelbågar och cirkelsektorer; lätta geometriska övningsuppgifter och planimetriska beräkningar, uppritning och avläsning i enkla diagram.

Nionde klassen

Fortsatt behandling av ekvationer av första graden med en obekant och fortsatt räkning med bokstavsuttryck; lättare ekvationssystem av första graden med två obekanta; någon räkning med kvadratrötter; uppgifter av praktisk art, lösta med eller utan användande av ek-

vationsmetoden. Huvudräkning. Geometri: transversalsatsen, likformighet, »3:e likformighetsfallet», längdskala och ytskala. Pythagoras' sats; planimetriska och stereometriska beräkningsuppgifter. Fem skrivningar.

Biologi med hälsolära

Sjunde klassen

Kortfattad översikt av de högre växternas yttre organ i samband med undersökning av höst- och vårväxter. Växtrikets huvudgrupper (påbörjad kurs). Övningar att använda flora. Grunderna för växternas preparering. Återblick på föregående kurs rörande ryggradsdjuren med utförligare behandling av sådana arter som är av större intresse ur biologisk, geografisk eller ekonomisk synvinkel. Exkursioner med växtinsamling och iakttagelser av djurlivet.

Åttonde klassen

Växtrikets huvudgrupper (avslutad kurs). Valda ryggradslösa djur, särskilt insekter, varvid bl. a. skadedjuren behandlas. Vårt lands växt- och djurvärld, varvid bl. a. några av följande samhällen behandlas: barrskogar, lövskogen, heden, kulturbygden, fjället, sjön, myren, rinnande vatten, havet och havsstranden. Exkursioner i anslutning till kursen. Naturskydd. Den svenska växt- och djurvärldens invandringshistoria. Översikt av kulturväxterna.

Nionde klassen

Cellen. Växternas livsföreteelser. Vävnadslära. Människokroppens byggnad och funktioner. Hälsolära: bostadshygien, födans rätta sammansättning, vissa gifter (kaffe, te, tobak, alkohol) och dess verkningar, infektionssjukdomar, socialhälsovård, sexualundervisning, något om hemsjukvård och barnavård. Ärftlighetslärans grunder.

Fysik

Sjunde klassen

Allmän fysik. Värmelära. Meteorologi.

Åttonde klassen

Magnetism. Elektricitetslära. Optik.

Nionde klassen

Akustik. Mekanikens grundbegrepp. Energiformerna och deras samband. Det allmännaste om solsystemet och himlakropparna i övrigt.

Kemi

Åttonde klassen

Den oorganiska kemins viktigaste före-
telser. De viktigaste mineralen och berg-
arterna.

Nionde klassen

Några av den organiska kemins vikti-
gaste ämnesgrupper. Några särskilt be-
tydelsefulla områden av tillämpad kemi.

Teckning

Sjunde klassen

Frihandsteckning: bildframställning ur
minnet och fantasin; form- och färgstu-
dier efter verkligheten; enkla perspek-
tivuppgifter; textning. Linearritning:
geometriska konstruktioner i ett plan.

Åttonde klassen

Frihandsteckning: perspektivlära och
perspektivteckning med skuggning och
färgläggning; djurstudier. Linearritning:
geometriska konstruktioner i ett plan;
likformig avbildning; skalor med till-
ämpningar; måttsättning; projekti-
onsritning i två plan.

Nionde klassen

Frihandsteckning: fortsatt perspektiv-
teckning med skuggning och målning;

snabbskissering och minnesritning av
perspektivmotiv; figurteckning; skiss-
teckning utomhus; stilhistorisk teckning.
Linearritning: uppritning av föremål i
bestämd skala; projekti-
onsritning i två
eller tre plan; härledning av linjers,
vinklars och ytors verkliga storlek ur
givna projekti-
oner; några exempel på
geometriska kroppars skärning och yt-
utbredning. Konsthistoria: kort fram-
ställning med huvudvikten lagd på
svensk konsthistoria.

Musik

Sjunde klassen

Unisona och tvåstämmiga sånger; ka-
non; koraler. Stamsånger. Tonbildnings-
övningar. Rytmska övningar. Musikde-
monstrationer. Fortsatta övningar i dur-
och molltonarter. Melodiläsning. Diktat.
Analys av melodier. Något om intervall-
och ackordlära. Allmän orientering om
orkesterns instrument (funktion och
klangfärg) samt beträffande aktuell
musik.

Nionde klassen

Röstorganets funktioner och vård.
Praktiska och teoretiska gehörsövningar
i anslutning till intervall- och ackord-
lära. Musikdemonstrationer; de musika-
liska formerna. Kortfattad framställning
av musikens historia jämte belysande
föredrag av berömda tonverk.

Gymnastik med lek och idrott

Sjunde klassen

Gymnastikövningar. Lek: smålekar,
bollspel och terranglekar. Idrott: fri
idrott, simning och livräddning, oriente-
ring, skidloppning och skridskoåkning.
Trafikundervisning.

Åttonde klassen

Gymnastik, lek och idrott samt trafikundervisning såsom i föregående klass med något skärpta krav. Första hjälpen vid olycksfall.

Nionde klassen

Gymnastik och idrott såsom i föregående klass med ökad svårighetsgrad. Lek: smålekar och bollspel. Teoretisk undervisning.

Slöjd

(Manlig slöjd)

Sjunde klassen

Träslöjd: föremål av svårare konstruktion, alltefter lärjungens förmåga, efter fritt val och efter av eleverna utförda skisser och ritningar; ytbehandling. Reparationer av föremål från hemmet m. m. Fysikslöjd: tillverkning av apparater för fysikaliska laborationer samt av enklare maskiner.

Alternativt metallslöjd: enkla föremål utan sammansättningar eller med lättare sådana.

Åttonde klassen

Träslöjd, hemreparationer och fysikslöjd såsom i föregående klass.

Alternativt metallslöjd: föremål med lättare sammansättningar, enklare smide.

Slöjd

(Kvinnlig slöjd)

Sjunde klassen

Linne- och klädsömnad. Demonstration av hur mönster förstoras och förminsas. Lappning och lagning. Materiallära: de viktigaste textila råvarorna, dessas användning och egenskaper; undersökning av olika material; tygval för olika ändamål.

Fyllnadsarbete: knyppling eller prydnadssöm.

Hemkunskap och hushållsgöromål

Åttonde klassen

Hemkunskap

Skötseln av den enskildes och hemmets ekonomi; olika inköpssätt; budgetförslag, deklaration. Det mest elementära av näringsläran. De viktigaste födoämnen. Hemmets inredning och inventarier samt deras vård. Klädvård. Fläckurtagning. Skodonens skötsel.

Hushållsgöromål

Matlagningslära: uppgörande av mat-sedlar. Beredning av enklare maträtter, särskilt typrätter. Bakning av i huvudsak bakverk för vardagsbruk. Konservering. Dukning och servering. — Rengöringsarbeten i samband med matlagningen. Städning av kök och sovrum. Tvätt, mangling och strykning.

I samband med det praktiska arbetet kostnadsberäkningar.

Handelslinje

Kristendomskunskap

Sjunde klassen

Fördjupad återblick på kristendomens historia från omkring 1500 till mitten

av 1800-talet. Grunddragen av den kristna tros- och livsåskådningen. Några psalmer.

Åttonde klassen

Kristendomens historia från mitten av 1800-talet samt en översikt av nutida kyrkosamfund och fromhetsriktningar med huvudvikten lagd vid förhållandena i vårt eget land. Den nutida kristna missionen och i samband därmed meddelanden om viktigare utomkristna religioner.

Nionde klassen

Kort översikt av bibelns böcker. Kristendomens inflytande på kultur- och samhällslivet.

Modersmålet

Sjunde klassen

Läsning av stycken ur 1800- och 1900-talens svenska litteratur. Språklig tolkning av några lätta stycken ur norsk och dansk litteratur. Ordstudier, även berörande främmande ord. Språkbyggnads- och språkriktighetsövningar, språklära. Övningar i muntlig framställning, upptagande även utförligare referat och enkla föredrag. Rättstavnings- och interpunktionsövningar. Uppsatsövningar, delvis med anvisningar. Sju egentliga uppsatser. Användning av uppslagsböcker, kataloger, innehållsförteckningar, register och dylikt.

Åttonde klassen

Läsning av svenska litteraturprov, huvudsakligen från 1800- och 1900-talen. I anslutning därtill anvisningar för litteraturläsning på egen hand och litteraturhistoriska upplysningar. Läsning av prov på annan nordisk och på utomnordisk litteratur. Några lätta norska och danska stycken på originalspråket. Fortsatt behandling av frågor rörande språkriktighet och stilarter. Översikt av språkläran och repetition av skiljeteckensläran. Fortsatta ordstudier, särskilt rörande be-

tydelse och stavning av inom affärlivet förekommande ord. Fortsatta övningar i muntlig framställning, upptagande även diskussioner. Planläggning av uppsatser och andra övningar för skriftlig framställning. Sju egentliga uppsatser. Övningar att uppsätta enklare skrivelser av praktisk art. Bokkunskap med tillämpningsövningar.

Nionde klassen

Litteraturläsning som i föregående klass. Verslärans allmänna grunder. Prov på fornisländsk litteratur i översättning. Några norska och danska stycken på originalspråket. Sammanfattande behandling av frågor rörande språkbruk, språkriktighet och stilarter. Fortsatta övningar i muntlig framställning. Sammanfattande anvisningar för uppsatskrivning. Sex uppsatser, av vilka någon kan utbytas mot referat eller översättning. Fortsatta övningar i att upprätta skrivelser av praktisk art.

Engelska

Sjunde klassen

Läsning av lättare texter med centralt ordförråd, delvis kursivt. Hör- och talövningar. Muntliga reproduktioner. Grammatik: repetition av det i folkskolans femte och sjätte klasser genomgångna, formlära och syntax i anslutning till den lästa texten. Tillämpningsövningar. Övningsskrivningar på ämnets egna timmar.

Åttonde klassen

Läsning av allmän och handelsbetonad text, delvis kursivt. Övningar med korta och enkla affärsbrev. Hörövningar. Talövningar dels i anslutning till texten, dels fria. Muntliga reproduktioner och korta referat. Grammatik: formläran avslutad och repeterad, syntax i anslutning

till den lästa texten. Tillämpningsövningar. Övningsskrivningar med allmänt och handelsbetonat innehåll på ämnets egna timmar.

Nionde klassen

Läsning av valda författare och av handelsbetonat text, delvis kursivt. Hörövningar. Talövningar dels i anslutning till texten, dels fria. Muntliga reproduktioner och kortare referat. Repetition av den mera intensivt behandlade kärnan i den lästa textkursen. Grammatiken avslutad i sina huvuddrag och repeterad. Tillämpningsövningar. Avfattande och utskrivande av enklare handelsbrev. Sju skrivningar, därav en eller annan med handelsbetonat innehåll.

Tyska

Sjunde klassen

Uttals- och läsövningar. Läsning av lättare text med centralt ordförråd. Övningar med korta affärsbrev. Hör- och talövningar. Enkla skrivövningar. Det viktigaste av formläran i anslutning till textläsningen.

Åttonde klassen

Läsning av lättare text med centralt ordförråd, även enkla affärsbrev. Hör- och talövningar. Korta muntliga reproduktioner. Formläran och viktigare syntaktiska företeelser i anslutning till textläsningen. Tillämpningsövningar. Övningsskrivningar på ämnets egna timmar, därav ett eller annat handelsbrev.

Nionde klassen

Läsning av lättare, allmän och handelsbetonat text, delvis kursivt. Hörövningar. Talövningar dels i anslutning till texten, dels fria. Övningar med enkel handelstext. Muntliga reproduktioner och korta referat. Repetition av den mera intensivt behandlade kärnan i den lästa

textkursen. Grammatik: syntaxen utförligare i samband med textläsningen och skrivningarna, översiktlig repetition av grammatiken. Tillämpningsövningar. Avfattande av enklare handelsbrev. Sju lätta skrivningar, varav fyra halvdagsskrivningar, några med kommersiellt innehåll.

Franska

Nionde klassen

Uttals- och läsövningar. Läsning av lättare text. Hör- och talövningar. Enkla skrivövningar. Viktigare delar av formläran.

Historia med samhällslära

Sjunde klassen

Allmän historia: återblick på forntidens historia, med huvudvikten lagd vid Greklands och Roms historia, på medeltidens historia och på nya tidens historia till omkring 1720. Svensk historia: repetition av historien från nya tidens början till omkring 1720.

Åttonde klassen

Återblick på allmän och svensk historia från omkring 1720 till omkring 1850. Svensk och allmän historia från omkring 1850 till omkring 1900.

Nionde klassen

Allmän och svensk historia avslutad. Familjen och hemmet. Elementär kännedom om det svenska samhällets sociala struktur samt viktigare ekonomiska, sociala, ideella och politiska rörelser. Grunddragen av samhällsekonomin: elementär kännedom om de viktigaste institutionerna och företeelserna inom vår tids ekonomiska liv med särskild hänsyn till förhållandena i Sverige. Grunddragen av Sveriges författning, förvaltning och rättsväsen. — Orientering om utbildning och yrkesval.

Geografi

Sjunde klassen

Nord- och Sydamerika. Antarktis. Oceanerna. — Brasilien och Kongo som typområden för tropiskt klimat, tropisk kultur och produktion. Aktuella politiska och näringsgeografiska frågor liksom aktuella befolkningsfrågor i övriga delar av Sydamerika och Afrika, Monsunisien (företrädesvis Java, Pakistan, Indien och Kina). Särskilt intresse ägnas befolkningsfrågor och respektive områdets produktion. Egypten som typområde för ökenklimat och oaskultur. Italien som typland för Medelhavsområdet. Storbritannien med kort översikt över samväldet.

Åttonde klassen

Som typområden: Holland, Belgien, Frankrike och Västtyskland samt Sovjetunionen och Förenta staterna, varvid aktuella politiska och näringsgeografiska frågor liksom befolkningsfrågor särskilt belyses. Kulturgeografi med särskild hänsyn till den ekonomiska geografin.

Varukännedom: de viktigaste råvarornas förekomst och bearbetning inom industrin. Förevisning och praktisk undersökning av några viktigare handelsvaror. Metoder för bestämning av varors kvalitet. Industribesök.

Nionde klassen

Nordens geografi: Översikt av topografin, landytans förändringar och klimat. Sveriges natur- och kulturgeografiska områden med särskild hänsyn tagen till viktigare naturförutsättningar och naturtillgångar, befolkningsförhållanden och näringsliv. Våra nordiska grannländer i översiktlig framställning, behandlade från samma synpunkter. Exkursioner.

Varukännedom: sammanfattande över-

sikt av de skilda varuslagens produktionsorter och handelsvägar med särskilt beaktande av Sveriges ställning i det internationella varuutbytet.

Matematik

Sjunde klassen

Föregående kurs i bråk fördjupad och utvidgad. Sifferekvationer av första graden med en obekant jämte tillämpningsövningar. Övningar för att säkert inlära användningen av sorter. Huvudräkning. Geometri: punkter, räta linjer, sträckor, vinklar, trianglar, parallella linjer och parallelogrammer; lätta geometriska övningsatser.

Åttonde klassen

Reduktion av in- och utländska mynt och mått. Växelräkning. Aktier och obligationer. Kalkyler och försäljningsräkningar. Något om indextal och statistisk beräkning samt grafisk framställning. Ränta på ränta. Användning av räknetabeller, även sådana för främmande mynt, mått och vikt. Huvudräkning. Geometri: cirkeln, mätetal för sträckor, ytor och vinklar, för cirkelns omkrets och yta, för cirkelbågar och cirkelsektorer.

Nionde klassen

Repetition av bl. a. procent- och ränteräkning, reguladetri, bolags- och blandningsräkning, diagram samt räkningar med huvudvikten lagd på uträkningar och uppställningar, som är av betydelse vid utförandet av olika arbeten inom affärlivet, såsom inköps- och försäljningskalkyler, räntabilitet m. m. Praktiska övningar i användandet av räknetabeller samt multiplikations- och additionsmaskiner. Huvudräkning. Fyra skrivningar.

För dem som deltar i den frivilliga

undervisningen dessutom: Räkning med bokstavsuttryck. Lättare ekvationssystem av första graden med två obekanta. Någon räkning med kvadratrötter. Geometri: längd- och ytskala, transversalsatsen, likformighet, »3:e likformighetsfallet», Pythagoras' sats; planimetriska och stereometriska beräkningsuppgifter.

Biologi med hälsolära

Nionde klassen

Huvuddragen av människokroppens byggnad och funktioner. Hälsolära: bostadshygien, arbetshygien, födans rätta sammansättning, vissa gifter (kaffe, te, tobak, alkohol) och dessas verkningar, infektionssjukdomar, sexualundervisning, social hälsovård, något om hemsjukvård och barnavård. Ärftlighetslärans grunder.

Fysik

Sjunde klassen

Fysiska företeelser i det dagliga livet; värme, magnetism, elektricitet.

Åttonde klassen

Fysiska företeelser i det dagliga livet: ljus, ljud. Det allmännaste om solsystemet och himlakropparna i övrigt.

Kemi

Åttonde klassen

Den oorganiska kemins viktigaste företeelser. Några av den organiska kemins viktigaste ämnesgrupper. Tillämpad kemi, särskilt med hänsyn till kursen i varukänedom.

Bokföring med kontorsgöromål

Sjunde klassen

Privatbokföring för löntagare. Bokföringens betydelse för affärsmanen.

Klargörande av den dubbla bokföringens principer genom förberedande övningar med tillämpning på enmansföretag. Kort bokföringsuppgift för detaljhandel enligt kontantredovisningsprincipen jämte ett enkelt bokslut. Utskrivning av de vanligast förekommande blanketterna vid järnväg, post, telegraf och bank samt kvitton, notor och enklare fakturor. Notiser ur handelsläran. Enklare registreringsarbeten. Bokföringslagens ordningsföreskrifter.

Åttonde klassen

Fortsatt bokföring för handelsrörelse med ensam ägare vid ökad omsättning och något utvidgad bokföringsorganisation. Bokföring för handelsrörelse under form av handelsbolag. Enkla bokslutsuppgifter. Skattedeklaration för löntagare. Notiser ur handelsläran i anslutning till bokföringsövningarna. Enkla registreringsövningar. Utskrivning av affärshandlingar samt avfattande av enkla handelsbrev.

Nionde klassen

Bokföring för grosshandel under form av aktiebolag. Kostnadsfördelning mellan huvudaffär och filial. Bokföringsuppgifter för olika företagsformer. Bokföringen som grundval för kalkylationen. Direkt och indirekt avskrivning och enklare resultatregleringsposter. Notiser ur handelsläran i anslutning till bokföringsövningarna. Sammanfattande översikt av bokföringslagen. Översikt av kontorsorganisationen samt vanligare hjälpmedel för kontorsarbetet. Skattedekclarationer för handelsidkare. Fyra skriftliga arbeten.

Anm. En av de längre bokföringsuppgifterna i klass 9 bör avse verifikationsbokföring.

Handelslära

Åttonde och nionde klasserna

Handelns betydelse för samhället. Översiktlig framställning av handelsläran och i samband därmed mera ingående behandling av varuhandelns teknik samt penning- och bankväsendet. Översikt av de viktigaste i vårt land gällande författningar som berör affärslivet.

Inköps- och försäljningsteknik

Nionde klassen

Expeditens försäljningsteknik. Platsförsäljarens och handelsresandens metod. Viktigare reklammedel, särskilt skyltning och annonsering. Inköpsteknik: varornas mottagande, kontroll. Lagervård.

Stenografi

Sjunde klassen

Inlärande av stenografitecknen. Läs- och skrivövningar.

Åttonde klassen

Läs- och skrivövningar. Allmänna förkortningar. Någon övning i skrivning efter diktamen.

Nionde klassen

Läs- och skrivövningar. Specialförkortningar för handelsbrev. Skrivning efter diktamen. Tre skriftliga arbeten.

Maskinskrivning

Sjunde klassen

Genomgång av skrivmaskinens konstruktion och dess vård. Övningar för inlärande av fingersättning och riktigt anslag samt rätt kroppsställning. Övningar att skriva sammanhängande text.

Åttonde klassen

Fortsatta övningar att skriva löpande text, även affärsbrev. Skrivning efter

långsam diktamen. Användande av tabulator. Skrivning med användande av kopiepapper. Skrivmaskinens vård.

Nionde klassen

Övningar i nedskrivande av allmän text och handelstext under stegring av hastigheten. Skrivning efter diktamen. Övningar att utskryva affärsbrev, uppställa och utskryva räkningar, fakturor, tabeller m. fl. affärshandlingar. Utskrivning av stenogram. Stencilskrivning och duplicering. Olika skrivmaskinstyper.

Anm. Lärjungarna bör beredas tillfälle till nödig övning på skrivmaskinerna även på annan tid än under lektionerna.

Teckning och textning

Sjunde klassen

Frihandsteckning: bildframställning ur minnet och fantasin; form- och färgstudier efter verkligheten; orneringsuppgifter; teknikövningar; enkla perspektivuppgifter.

Åttonde klassen

Övningar med rubrikstil. Textning av olika bokstavstyper. Välskrivning.

Nionde klassen

Övningar med rubrikstil. Textning av olika bokstavstyper. Övningar att uppgöra skisser till prislappar, skyltar och annan enkel reklam med enbart text samt med text och teckning tillsammans. Färgläggning. Konsthistoria: kort framställning med huvudvikten lagd på svensk konsthistoria.

Musik

Sjunde klassen

Unisona och tvåstämmiga sånger; kanon; koraler. Stamsånger. Tonbildnings-

övningar. Rytmska övningar. Musikdemonstrationer. Fortsatta övningar i dur- och molltonarter. Melodiläsning. Diktat. Analys av melodier. Något om intervall- och ackordlära. Allmän orientering om orkesterns instrument (funktion och klangfärg) samt beträffande aktuell musik.

Nionde klassen

Röstorganets funktioner och vård. Praktiska och teoretiska gehörsövningar i anslutning till intervall- och ackordlära. Musikdemonstrationer; de musikaliska formerna. Kortfattad framställning av musikens historia jämte belysande föredrag av berömda tonverk.

Gymnastik med lek och idrott

Sjunde klassen

Gymnastikövningar. Lek: smålekar, bollspel och terränglekar. Idrott: fri idrott, simning och livräddning, orientering, skidlöpning och skridskoåkning. Trafikundervisning.

Åttonde klassen

Gymnastik, lek och idrott samt trafikundervisning såsom i föregående klass med något skärpta krav. Första hjälpen vid olycksfall.

Nionde klassen

Gymnastik och idrott såsom i föregående klass med ökad svårighetsgrad. Lek: smålekar och bollspel. Teoretisk undervisning.

Slöjd

(Manlig slöjd)

Sjunde klassen

Träslöjd: föremål av svårare konstruktion, alltefter lärjungens förmåga, efter

fritt val och efter av eleverna utförda skisser och ritningar; ytbehandling. Reparationer av föremål från hemmet m. m. Fysikslöjd: tillverkning av apparater för fysikaliska laborationer samt av enklare maskiner.

Alternativt metallslöjd: enkla föremål utan sammansättningar eller med lättare sådana.

Åttonde klassen

Träslöjd, hemreparationer och fysikslöjd såsom i föregående klass.

Alternativt metallslöjd: föremål med lättare sammansättningar, enklare smide.

Slöjd

(Kvinnlig slöjd)

Sjunde klassen

Linne- och klädsömnad. Demonstration av hur mönster förstoras och förminskas. Lappning och lagning. Materiallära: de viktigaste textila råvarorna, deras användning och egenskaper; undersökning av olika material; tygval för olika ändamål.

Fyllnadsarbete: knyppling eller prydnadssöm.

Hemkunskap och hushållsgöromål

Åttonde klassen

Hemkunskap

Skötseln av den enskildes och hemmets ekonomi; olika inköpssätt; budgetförslag, deklaration. Det mest elementära av näringsläran. De viktigaste födoämnen. Hemmets inredning och inventarier och deras vård. Klädvård. Fläckurtagning. Skodonens skötsel.

Hushållsgöromål

Matlagningslära: uppgörande av maträtter. Beredning av enklare maträtter,

särskilt typrätter. Bakning av i huvudsak bakverk för vardagsbruk. Konservering. Dukning och servering. — Rengöringsarbeten i samband med matlagning-

en. Städning av kök och sovrum. Tvätt, mangling och strykning.

I samband med det praktiska arbetet kostnadsberäkningar.

Maskinteknisk linje

Kristendomskunskap

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Kristendomens historia från mitten av 1800-talet samt en översikt av nutida kyrkosamfund och fromhetsriktningar med huvudvikten lagd vid förhållandena i vårt eget land. Den nutida kristna missionen och i samband därmed meddelanden om viktigare utomkristna religioner. Kristendomens inflytande på kultur- och samhällslivet.

Modersmålet

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Läsning av svenska litteraturprov, huvudsakligen från 1800- och 1900-talen. I anslutning därtill anvisningar för litteraturläsning på egen hand och litteraturhistoriska upplysningar. Läsning av prov på annan nordisk och på utomnordisk litteratur. Några lätta norska och danska stycken på originalspråket. Främmande ord med särskild hänsyn till tekniska termer. Fortsatt behandling av frågor rörande språkriktighet och stilarter. Översikt av språkläran och repetition av skiljeteckensläran. Fortsatta övningar i muntlig framställning, upptagande även diskussioner. Planläggning av uppsatser och

andra övningar för skriftlig framställning. Sju egentliga uppsatser. Övningar att uppsätta enklare skrivelser av praktisk art. Bokkunskap med tillämpningsövningar.

Nionde klassen

Lika med handelslinje, klass 9.

Engelska

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Läsning av lättare text, jämväl av tekniskt innehåll, delvis kursivt. Inlärande av tekniska ord och uttryck. Hör- och talövningar. Muntliga reproduktioner och korta referat. Grammatik: syntax i anslutning till den lästa texten. Tillämpningsövningar. Övningskrivningar på ämnets egna timmar.

Nionde klassen

Läsning av text av allmänt och tekniskt innehåll, delvis kursivt. Inlärande av tekniska ord och uttryck. Hör- och talövningar dels i anslutning till text, dels fria. Muntliga reproduktioner och korta referat. Repetition av den mera intensivt behandlade kärnan i den lästa textkursen. Grammatiken avslutad i sina huvuddrag och repeterad. Tillämpningsövningar. Sju skrivningar.

Tyska

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Läsning, delvis kursivt, av lättare text med centralt ordförråd, jämväl av tekniskt, för lärjungarna bekant sakinhåll. Hör- och talövningar. I mån av behov grammatik. Tillämpningsövningar.

För dem som deltar i den frivilliga undervisningen dessutom: Genomgång av formläran och viktigare syntaktiska företeelser i anslutning till textläsning. Under vårterminen tre lätta skrivningar.

Nionde klassen

Läsning av text, huvudsakligen av tekniskt innehåll, delvis kursivt. Hör- och talövningar. I mån av behov grammatik. Tillämpningsövningar.

För dem som deltar i den frivilliga undervisningen dessutom: muntliga reproduktioner och korta referat jämte talövningar, dels i anslutning till texten, dels fria. Repetition av den mera intensivt behandlade kärnan i den lästa textkursen. Grammatik: översiktlig repetition av grammatiken samt syntaxen utförligare behandlad i samband med textläsningen och skrivningarna. Sex lätta skrivningar.

Historia med samhällslära

Sjunde klassen

Återblick på svensk och allmän historia från början av 1500-talet till mitten av 1800-talet.

Åttonde klassen

Kort översikt av allmän och svensk historia efter 1800-talets mitt. Samhällskunskap: familjen och hemmet, grund-

dragen av Sveriges statsförfattning, förvaltning och rättsväsen; elementär kännedom om det svenska samhällets ekonomiska och sociala byggnad samt viktigare ekonomiska, sociala, ideella och politiska rörelser. Det viktigaste av arbetarskyddslagstiftningen. Sjukkasor och sjukförsäkring. Lagstiftning rörande arbetstagare och arbetsgivare samt rörande förlikning i arbetstvister. Arbetsförmedling och arbetslöshetsunderstöd. — Orientering om utbildning och yrkesval.

Geografi

Sjunde klassen

Nord- och Sydamerika. Antarktis. Oceanerna.

Nordens geografi: översikt av topografin, landytans förändringar och klimat. Sveriges natur- och kulturgeografiska områden med särskild hänsyn tagen till viktigare naturförutsättningar och naturtillgångar, befolkningsförhållanden och näringsliv. Våra nordiska grannländer i översiktlig framställning, behandlade från samma synpunkter. Geografiska övningar och exkursioner.

Matematik

Sjunde klassen

Föregående kurs i bråk fördjupad och utvidgad. Sifferekvationer av första graden med en obekant; tillämpningsuppgifter. Enkla algebraiska reduktioner. Huvudräkning. Geometri: konstruktioner och viktigare satsar rörande punkter, räta linjer, sträckor, vinklar, trianglar, parallella linjer, parallelogrammer och cirklar, enkla geometriska övningsuppgifter.

Åttonde klassen

Lättare ekvationssystem av första graden. Fortsatt användning av ekvationer

vid lösning av problem, hämtade från det dagliga livet och de tekniska yrkena. Enkla användningar av de fyra räknesätten på bokstavsuttryck. Kvadratrötter. Användning av räkneta-beller. Övning att använda räknesticka. Huvudräkning. Geometri: läran om cirkeln avslutad; mätetal för sträckor, ytor och vinklar, för cirkelns omkrets och yta, för cirkelbågar och cirkelsektorer; det viktigaste om likformig avbildning. Planimetriska räkneuppgifter. Grafisk framställning; funktionsbegreppet. Fem skrivningar.

Nionde klassen

Enkla sifferekvationer av andra graden. Beräkning av sifferuttryck med logaritmer. Fortsatt användning av räkneta-beller och räknesticka. Planimetriska och stereometriska räkneuppgifter. De elementära trigonometriska funktionerna. Fortsatta övningar i grafisk framställning. Fem skrivningar.

Biologi med hälsolära

Nionde klassen

Lika med handelslinje, klass 9.

Fysik

Sjunde klassen

Allmän fysik och värmelära, inledande kurs. De magnetiska och elektrostatiska grundfenomenen. Några enkla satsar ur optiken och akustiken. Räkneövningar med exempel hämtade från det praktiska livet.

Åttonde klassen

Allmän fysik och värmelära, utvidgad kurs. Energilagen och i samband därmed anordningar för vattenkraftens utnyttjande samt värmemotorer av olika slag. Den elektriska strömmens magnetiska,

termiska och kemiska verkningar. Ohms och Joules lagar. Ampère- och voltmetrar. Räkneövningar, huvudsakligen med exempel hämtade från det praktiska livet. Fem skrivningar.

Nionde klassen

Induktionsströmmar, deras framställning och användning; några enkla begrepp ur växelströmläran; elektriska motorer. Den elektriska energins distribution och mätning samt det viktigaste av gällande föreskrifter om elektriska anläggningar. Termostro-mmarna och i samband härmed något om mätning av höga temperaturer. Telefon och radio. Räkneövningar, huvudsakligen med exempel hämtade från det praktiska livet. Fem skrivningar.

Kemi

Åttonde klassen

Den oorganiska kemins viktigaste före-teelser. Atomer, molekyler och joner; kemiska tecken och formler. En kortfattad framställning av metalloider och metaller med koncentration kring några viktiga element. Mineraler och bergarter.

Nionde klassen

Fortsatt kurs i oorganisk kemi. Några av den organiska kemins viktigaste ämnesgrupper. Några områden av den tillämpade kemien. Enkla räkneövningar. Besök vid kemisk-tekniska anläggningar.

Mekanik med hållfasthetslära

Åttonde klassen

Läran om krafters jämvikt, samman-sättning och uppdelning. Läran om tyngdpunkten. De s. k. enkla maskinerna. Begreppet arbete. Praktiska tillämpningar och räkneövningar.

Nionde klassen

Friktion. Begreppen effekt och verkningsgrad. Enkla lagar och företeelser ur rörelseläran. Rörelseenergi. Något om materialprovning. Dragning, tryckning, skjuvning, böjning, vridning och avknäckning. Tillåten påkänning vid olika slag av belastning. Enkla räkneövningar.

Materiallära

Nionde klassen

Olika järn- och stålsorter samt deras förändringar genom värmebehandling. Andra viktiga tunga metaller och deras legeringar. Lättmetaller och lättmetallegeringar. Isolations- och ledningsmaterial. Cement, betong, tegel, trä, glas och plast samt deras egenskaper. Smörj- och slipmedel. Bränslen och deras olika användning jämte något om förbränningsläran.

Beskrivande maskin- och byggnadslära

Åttonde klassen

Maskinlära: enkla konstruktionsdetaljer såsom kilar, skruvar, lager, kopplingar, packboxar o. d.; något om vanliga verktygsmaskiner; ritövningar i anslutning till det föregående; någon övning i kopiering. Byggnadslära: murnings- och byggnadskonstruktioner med användande av vanligen förekommande byggnadsmaterial. Tre skriftliga arbeten.

Nionde klassen

Maskinlära: enkla konstruktionsdetaljer; maskinritningar efter föregående uppmätningsskisser; beskrivning av ångpannor, kolvångmaskiner, ångturbiner, förbränningsmotorer, vattenturbiner, pumpar och fläktar samt enkla lyft- och transportanordningar; övning i använ-

dandet av handböcker för uppgörande av konstruktioner; beräkning av utväxlingsförhållanden vid transmissioner, kuggväxlar, skruvväxlar och lyftanordningar; konstruktion av maskinelement med tillämpning på enklare hållfasthetsberäkningar; arbetsritningar. Byggnadslära: en kortfattad framställning av viktigare arbeten och konstruktioner vid träbyggnaders uppförande, såsom träväggar, bjälklag, takstolar, taktäckning, trappor, snickeriarbeten; ritning av byggnadsdetaljer. Fem skriftliga arbeten.

Ritteknik

Sjunde klassen

Ritmaterielens användning och vård; plangeometrisk konstruktion, likformig avbildning; skalor, projektionslärans grunder. Textning. Krokiteckning efter maskindelar och andra detaljer, även med måttsättning. Projektionsritning efter enkla modeller. Skärningar, konstruktioner för bestämmande av verkliga storleken av linjer och vinklar, utbredning av ytor. Arbetsritningar till föremål, som skall förfärdigas under verkstadsarbetet.

Verkstadsarbete

Sjunde klassen

Arbetsstyckets primära formgivning. Smidning av enklare föremål. Filning, borrar och brotschning. Nitning, gängning, lödning, härdning och anlöpning samt sätthärdning. Gängskärningssvarvens och kipphyvelns konstruktion och användning. Övning i svarvning och planhyvling. Kordongslagning. Verktygslära: de vanligaste inom det mekaniska facket förekommande mät- och arbetsverktygen och deras användning.

Åttonde klassen

Fortsatta övningar i smidning, härdning, svarvning och hyvling. Slipmaski-

nens konstruktion och användning. Övning i slipning. Gängskärning i svarv. Fräsmaskinens konstruktion och användning. Övningar i plan- och spårfräsning. Övningar i svetsning och skärning. De olika materialen och deras egenskaper i bearbetningshänseende.

Nionde klassen

Fortsatta övningar med olika bänk- och maskinarbeten. Jiggas och fixturer. Något om toleranser och passningar. Besök vid mekaniska verkstäder.

Anm. Lärjungar i klass 9 kan i viss utsträckning beredas tillfälle att erhålla undervisning i *elektrotekniskt verkstadsarbete*. I så fall anslås 2 av de 4 timmarna i denna klass till dylik undervisning enligt följande plan: Enklare övningar i montagearbeten, såsom olika slag av skarvar m. m. på ytter- och inomhusledning, uppläggning av ledning jämte de vanligaste kopplingarna för belysning. Tillverkning av magnetpolar, lindningsarbeten, justering och rengöring av elektriska maskiner. Viktigare delar av gällande författningar angående elektriska anläggningar.

Fältmätning och avvägning

Nionde klassen

De vanligaste instrumenten för planmätning och avvägning, deras justering och användning. Stakning av räta linjer

och kurvor, utsättning av räta vinklar, uppmätning och kartläggning medelst grafisk metod samt koordinatmätning; avvägning av en utstakad linje; ytavvägning. — Upprättande av en karta över ett uppmätt område med arealberäkning samt utritande av nivåkurvor.

Industriell ekonomi

Åttonde klassen

Bokföringens föremål och uppgift; bokföringens grunder jämte praktiska tillämpningsövningar, valda från det industriella livet. I samband därmed uppsättande av skrivelser av praktisk art. Kalkylation, såsom tids- och kostnadsberäkningar, löneberäkningar, avskrivning. Ekonomilära, omfattande bl. a. frågor om pris och prisbildning, lön, kapital och kapitalränta, företagarverksamhet, företagsformer och företagarvinst. Något om bank- och kreditväsen, växlar och checker samt affärsavtal.

Gymnastik med lek och idrott

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Lika med handelslinje, klass 8.

Nionde klassen

Lika med handelslinje, klass 9.

Huslig linje

Kristendomskunskap

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Lika med handelslinje, klass 8.

Nionde klassen

Lika med handelslinje, klass 9.

Modersmålet

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Läsning av svenska litteraturprov, huvudsakligen från 1800- och 1900-talen. I anslutning därtill anvisningar för litteraturläsning på egen hand och litteraturhistoriska upplysningar. Läsning av prov på annan nordisk och på utomnordisk litteratur. Några lätta norska och danska stycken på originalspråket. Fortsatt behandling av frågor rörande språkriktighet och stilarter. Översikt av språkläran och repetition av skiljeteckensläran. Fortsatta övningar i muntlig framställning, upptagande även diskussioner. Planläggning av uppsatser och andra övningar för skriftlig framställning. Sju egentliga uppsatser. Övningar att uppsätta enklare skrivelser av praktisk art. Bokkunskap med tillämpningsövningar.

Nionde klassen

Lika med handelslinje, klass 9.

Engelska

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Läsning av text, delvis kursivt. Hörövningar. Talövningar dels i anslutning till texten, dels fria. Muntliga reproduktioner och korta referat. Grammatik: formläran avslutad och repeterad, syntax i anslutning till den lästa texten. Tillämpningsövningar. Övningskrivningar på ämnets egna timmar.

Nionde klassen

Läsning av valda författare, delvis kursivt. Hörövningar. Talövningar dels i anslutning till texten, dels fria. Muntliga reproduktioner och kortare referat. Repetition av den mera intensivt behandlade kärnan i den lästa textkursen. Grammatiken avslutad i sina huvuddrag och

repeterad. Tillämpningsövningar. Sex skrivningar.

Tyska

Sjunde klassen

Uttals- och läsövningar. Läsning av lättare text med centralt ordförråd. Hör- och talövningar. Enkla skrivövningar. Det viktigaste av formläran i anslutning till textläsningen.

Åttonde klassen

Läsning av lättare text med centralt ordförråd, delvis kursivt. Hör- och talövningar. Korta muntliga reproduktioner. Formläran och viktigare syntaktiska företeelser i anslutning till textläsningen. Tillämpningsövningar. Övningskrivningar på ämnets egna timmar.

Nionde klassen

Läsning av lättare text, delvis kursivt. Hörövningar. Talövningar dels i anslutning till texten, dels fria. Muntliga reproduktioner och korta referat. Repetition av den mera intensivt behandlade kärnan i den lästa textkursen. Grammatik: syntaxen utförligare i samband med textläsningen och skrivningarna, översiktlig repetition av grammatiken. Tillämpningsövningar. Sex skrivningar, varav fyra halvdagarsskrivningar.

Franska

Nionde klassen

Lika med handelslinje, klass 9.

Historia med samhällslära

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Lika med handelslinje, klass 8.

Nionde klassen

Lika med handelslinje, klass 9.

Geografi

Sjunde klassen

Lika med maskinteknisk linje.

Matematik

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Fortsatt behandling av ekvationer av första graden med en obekant; tillämpningsuppgifter. Enkla användningar av de fyra räknesätten på bokstavsuttryck. Huvudräkning.

För dem som deltar i den frivilliga undervisningen dessutom: Geometri: cirkeln; mätetal för sträckor, ytor och vinklar, för cirkelns omkrets och yta, för cirkelbågar och cirkelsektorer. Lätta geometriska övningsuppgifter och planimetriska beräkningar. Uppritning av och avläsning i enkla diagram.

Nionde klassen

Fortsatt behandling av ekvationer av första graden med en obekant och fortsatt räkning med bokstavsuttryck. Uppgifter av praktisk art, lösta med eller utan användande av ekvationsmetoden. Huvudräkning. En kortfattad kurs i bokföring med ett enkelt bokslut i anslutning till kursen i hushållsgöromål och hemkunskap.

För dem som deltar i den frivilliga undervisningen dessutom: Lättare ekvationssystem av första graden med två obekanta; någon räkning med kvadratrötter. Geometri: transversalsatsen, likformighet, »3:e likformighetsfallet»; längd- och ytskalan; Pythagoras' sats; planimetriska och stereometriska beräkningsuppgifter. Fem skrivningar.

Biologi med hälsolära

Sjunde klassen

Kortfattad översikt av de högre växternas yttre organ i samband med undersökning av höst- och vårväxter. Växtrikets huvudgrupper (påbörjad kurs). Övningar att använda flora. Grunderna för växternas preparering. Återblick på föregående kurs rörande ryggradsdjuren med utförligare behandling av sådana arter som är av större intresse ur biologisk, geografisk eller ekonomisk synvinkel. Exkursioner med växtinsamling och iakttagelser av djurlivet.

Åttonde klassen

Växtrikets huvudgrupper (avslutad kurs). Valda ryggradslösa djur, särskilt insekter, varvid bl. a. skadedjuren behandlas. Vårt lands växt- och djurvärld, varvid bl. a. några av följande samhällen behandlas: barrskogen, lövskogen, heden, kulturbygden, fjället, sjön, myren, stranden och havet. Exkursioner i anslutning till kursen. Naturskydd. Den svenska växt- och djurvärldens invandringshistoria. Översikt över kulturväxterna med särskild hänsyn till födoämnes- och spånadsväxter.

Nionde klassen

Cellen. Växternas livsföreteelser. Vävnadslära. Människokroppens byggnad och funktioner. Hälsolära: bostadshygien, födans rätta sammansättning, vissa gifter (kaffe, te, tobak, alkohol) och deras verkningar, infektionssjukdomar, social hälsovård, sexualundervisning, något om hemsjukvård och barnavård. Ärftlighetslärans grunder.

Fysik

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Lika med handelslinje, klass 8.

Kemi

Åttonde klassen

Den oorganiska kemins viktigaste företeelser. Kemiska föreningar, särskilt sådana som har betydelse för hushållsarbete. Tvätt- och rengöringsmedel.

Nionde klassen

Fortsatt behandling av grundämnen och föreningar: de viktigaste metallerna och deras egenskaper, porslin, glas osv. Några av den organiska kemins viktigaste ämnesgrupper, särskilt kolhydrater, fetter och äggviteämnen. De kemiska företeelserna vid vår födas beredande och smältning. Några viktigare områden av tillämpad kemi med särskild hänsyn tagen till födoämnes- och textilindustrin.

Sömnad

Sjunde klassen

Repetition av symaskinens skötsel och användning. Mönsterkonstruktion och mönsterformning. Linne- och klädsömnad. Tyg- och kostnadsberäkningar. Lappning och lagning. Prydnadssöm.

Åttonde klassen

Mönsterkonstruktion och mönsterformning (eventuellt förfärdigas ett grundmönster av tyg). Klädsömnad. Klädvård. Tyg- och kostnadsberäkningar.

Nionde klassen

Mönsterkonstruktion och mönsterformning. Klädsömnad. Omsömnad. Tyg- och kostnadsberäkningar. Budgetförslag till personlig garderob och hemmets linneförråd. Övning att lägga ut mönster,

mönsterjusteringar och dylikt med hänsyn till självständigt arbete.

I nionde klassens timantal ingår sammanlagt en veckotimmes undervisning i textil material- och verktygslära: Materialets ursprung, beredning och användning. Undersökning genom enkla prov av materialets ursprung, färgäkthet, hållfasthet m. m. För sömnad erforderliga verktyg. Pressning.

Hemkunskap och hushållsgöromål

Sjunde klassen

Hemkunskap: Det mest elementära av näringsläran. Några viktiga födoämnen, speciellt varukännedom. Elementära matlagingsregler. Kökets inventarier och deras vård. Olika typer av spisar och bränslesorter. De dagliga rengöringsarbetena i ett kök.

Hushållsgöromål: Beredning av måltider för vardagskosten; olika typrätter. Bakning av bröd med jäst och bakpulver som jäsmedel; enkla kakor. Lättberedda konserver. Dukning och servering. Rengöringsarbete i samband med matlagningen. I samband med det praktiska arbetet kostnadsberäkningar.

Åttonde och nionde klasserna

Hemkunskap: Näringsläran utförligare behandlad. Födoämnesläran avslutad. Allmänna regler för födoämnenas tillagning. Principerna för konservering. Matsejlsförslag. Småbarnskost. Något om dietkost. — Tvättlära: tvätt av olika slags textilier; redskap och maskiner för tvätt, olika tvättmedel. — Bostads- och hemvårdslära: bostadens läge, inredning och möblering med hänsyn till ändamålsenlighet och trevnad; växterna i hemmet; städning och rengöring, rengöringsmedel. — Arbetsplanering. — Hemmets och den

enskildes ekonomi: betydelsen av en ordnad ekonomi. Yrkesvalet och ekonomin. Budgetförslag och i samband därmed behandling av de olika utgiftsposterna. Enkel bokföring. Deklaration. Bosättningsförslag.

Hushållsgöromål: Beredning av i huvudsak enklare men i mindre utsträckning även finare maträtter för olika typer av måltider. Bakning av i huvudsak bakverk för vardagsbruk. Konservering. Småbarnsmat. Dietkost. Dukning och servering. — Tvätt, fläckurtagning, mangling, strykning och pressning. Vård av skodon. I ett hem förekommande städnings- och rengöringsarbeten. Underhåll av hemmets inventarier. — Kalkylation i samband med utförda arbeten.

Hemsjukvård och barnavård

Nionde klassen

Första hjälpen vid olycksfall i samband med praktiska övningar. Något om de vanligaste sjukdomarna, särskilt de smittsamma. Övningar i bäddning av sjuksäng m. fl. till hemsjukvården hörande uppgifter och praktiska sysslor. Demonstration av spädbarnsvård med docka och spädbarnsutstyrsel. Elementär kurs i barnpsykologi.

Teckning

Åttonde klassen

Frihandsteckning och färgläggning. Enkla perspektivuppgifter. Mönsterritning.

Nionde klassen

Frihandsteckning och färgläggning. Perspektivlära med teckning och skuggning. Snabbskissering. Figurteckning. Mönsterritning. Konsthistoria, kort framställning med huvudvikten lagd på svensk konsthistoria.

Musik

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Nionde klassen

Lika med handelslinje, klass 9.

Gymnastik med lek och idrott

Sjunde klassen

Lika med handelslinje, klass 7.

Åttonde klassen

Lika med handelslinje, klass 8.

Nionde klassen

Lika med handelslinje, klass 9.

**Internationales
Schulbuchinstitut**

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

... ..

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

... ..

...the ... of ...
...the ... of ...

... ..

...the ... of ...
...the ... of ...

... ..

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

... ..

...the ... of ...
...the ... of ...

... ..

...the ... of ...
...the ... of ...

... ..
... ..

